

**MASARYKOVA
UNIVERZITA**

PRÁVNICKÁ FAKULTA

Katedra mezinárodního a evropského práva
obor Mezinárodní a evropské právo

DIZERTAČNÍ PRÁCE

**Povaha a účinky
rozhodnutí Soudního
dvora EU**

IVA FELLEROVÁ PALKOVSKÁ

2019/2020

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem dizertační práci na téma **Povaha a účinky rozhodnutí Soudního dvora EU** zpracovala sama. Veškeré prameny a zdroje informací, které jsem použila k sepsání této práce, byly citovány v poznámkách pod čarou a jsou uvedeny v seznamu použitých pramenů a literatury.

V Brně 14. února 2020

.....
IVA FELLEROVÁ PALKOVSKÁ

Abstrakt

Soudní dvůr EU je soudním orgánem Unie, který rozhoduje v širokém spektru řízení a plní tak v podstatě roli ústavního, nejvyššího a správního soudu. Významnou měrou přispěl k vývoji unijního práva. Hlavním cílem této dizertační práce je zmapování vlastností a účinků rozsudků Soudního dvora EU vůči adresátům i vůči třetím osobám. Za tímto účelem je v práci analyzováno fungování precedenčních účinků rozsudků SDEU, časového působení rozsudků, právní moci rozsudků a jejich vykonatelnosti. Tyto vlastnosti a účinky jsou zasazeny do širšího kontextu i s ohledem na postavení a úlohu Soudního dvora EU v institucionální struktuře Unie.

Klíčová slova

Soudní dvůr Evropské unie; rozsudky Soudního dvora EU; vlastnosti rozsudku; účinky rozsudku; precedenční účinek; časové působení rozsudku; právní moc; vykonatelnost.

Abstract

The EU Court of Justice is the judicial body of the Union, which gives judgments in a wide variety of proceedings and thus fulfills the role of a constitutional, supreme and administrative court. It contributed to the evolution of Union law significantly. The main aim of this thesis is to map the characteristics and effects of the EU Court of Justice judgments towards parties to the case and third parties. Therefore the functioning of precedential effects of CJEU judgments, its temporal effects, force of res judicata of judgments and its enforceability is analyzed in the thesis. These characteristics and effects are put into broader context also with regard to the position and mission of the EU Court of Justice in the institutional structure of the Union.

Keywords

Court of Justice of the European Union; judgments of the EU Court of Justice; characteristics of judgments; effects of judgments; precedential effect; temporal effect of judgments; force of res judicata; enforceability of judgments.

Poděkování

Ráda bych poděkovala svému školiteli doc. JUDr. Davidovi Sehnálkovi, Ph. D., za odbornou pomoc při zpracování této dizertační práce.

Obsah

1	Úvod	12
1.1	Výzkumná otázka, výzkumný cíl a metody.....	13
1.2	Struktura práce a dílčí výzkumné otázky.....	15
2	Vliv judikatury Soudního dvora EU na unijní právo	22
2.1	Tři příklady soudcovské normotvorby	23
2.1.1	Odpovědnost členského státu za škodu.....	23
2.1.2	Institucionální rovnováha	24
2.1.3	Ochrana lidských práv v EU.....	27
2.2	Faktory, které přispěly k dnešnímu postavení Soudního dvora EU.....	29
2.2.1	Obecnost zakládacích Smluv	29
2.2.2	Interpretace práva Soudním dvorem	33
2.2.3	Řízení o předběžných otázkách	34
2.3	Zhodnocení vlivu judikatury na unijní právní řád.....	37
2.3.1	Pravomoc Soudního dvora EU.....	37
2.3.2	Akceptace soudcovské normotvorby.....	38
2.3.3	Nezávislost a legitimita SDEU.....	39
2.3.4	Institucionální rovnováha v Unii s akcentem na roli soudní moci 43	
2.4	Dílčí závěr.....	48
3	Precedenční účinky rozsudků SDEU	49
3.1	Definice precedenčního účinku.....	50
3.2	Účel precedenčního účinku v unijním právu	55
3.3	Právní úprava.....	58
3.4	Práce Soudního dvora EU s jeho dřívějšími rozhodnutími	61
3.5	Rozsah precedenčních účinků	66

3.6	Překonání dřívější judikatury SDEU.....	69
3.7	Odpovědnost členského státu za nerespektování judikatury SDEU.....	77
3.8	Zdůvodnění precedenčního účinku	81
3.9	Dílčí závěr	88
4	Časové účinky rozsudků Soudního dvora EU	90
4.1	Deklaratorní nebo konstitutivní povaha rozhodnutí.....	90
4.2	Základní pravidlo	92
4.3	Účel omezení časových účinků rozsudků SDEU	94
4.4	Časové působení výkladu práva podaného v rozsudcích SDEU	96
4.5	Omezení časového působení výkladu práva a jeho podmínky	98
4.6	Časové působení rozsudků prohlašujících akt za neplatný	102
4.7	Omezení časových účinků rozsudků o platnosti a jeho podmínky	104
4.8	Podoba omezení.....	107
4.9	Dílčí závěr	109
5	Právní moc rozsudků SDEU	111
5.1	Definice právní moci v unijním právu	112
5.2	Účel právní moci	113
5.3	Účinky a rozsah	115
5.4	Právní úprava.....	117
5.5	Předpoklady pro vznik překážky věci pravomocně rozhodnuté	120
5.6	Možnosti prolomení právní moci	123
5.7	Specifické případy právní moci v unijním soudnictví	124
5.7.1	Rozhodnutí v řízení o neplatnost aktu	124
5.7.2	Rozhodnutí o předběžné otázce	126
5.8	Rozlišení právní moci rozhodnutí a precedenčního účinku	130
5.9	Dílčí závěr	131
6	Vykonatelnost rozsudků SDEU	133

6.1	Definice pojmu vykonatelnost.....	134
6.2	Účel vykonatelnosti	136
6.3	Právní úprava vykonatelnosti.....	137
6.4	Možnosti prosazení rozsudků SDEU	140
6.5	Přímý výkon rozsudků na plnění	141
6.5.1	Výkon rozsudků SDEU vůči členským státům.....	141
6.5.2	Výkon rozsudků SDEU vůči Unii.....	143
6.5.3	Výkon rozsudků SDEU vůči jednotlivcům.....	144
6.6	Centralizované způsoby prosazení rozsudků SDEU	145
6.7	Decentralizované způsoby prosazení rozsudků SDEU	149
6.8	Dílčí závěr	155
7	Shrnutí a vysvětlení souvisejících otázek	157
7.1	Shrnutí klíčových poznatků.....	157
7.1.1	K precedenčnímu účinku.....	157
7.1.2	K časovému působení	158
7.1.3	K právní moci	160
7.1.4	K vykonatelnosti	161
7.2	Postavení Soudního dvora EU	163
7.3	Účel soudního řízení a soudního rozsudku	165
7.4	Účel sledovaný při dotváření pravidel týkajících se precedenčních a časových účinků, právní moci a vykonatelnosti – hledání rovnováhy.....	167
7.5	Spolupráce mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem EU.....	169
8	Závěr	173
	Použité zdroje	177
	Publikace (monografie, sborníky, články)	177
	Judikatura	189
	Internetové zdroje.....	200
	Právní předpisy	201

Seznam zkratk

SFEU	– Smlouva o fungování Evropské unie
SEU	– Smlouva o Evropské unii
SDEU	– Soudní dvůr Evropské unie
SD	– Soudní dvůr
JŘSD	– Jednací řád Soudního dvora
JŘT	– Jednací řád Tribunálu

1 Úvod

„The Court of Justice of the European Union continues to be a strong and stable pillar of the European project, working tirelessly to uphold and consolidate the fundamental values inherent in a Union governed by the rule of law, values which brook no concession or compromise.“¹

Takto sám sebe (třeba poznamenat, že výstižně) charakterizuje Soudní dvůr EU v poslední dosud vydané výroční zprávě o své činnosti.²

Soudní dvůr v tomto citátu upozorňuje na svou významnou úlohu, kterou v integraci evropských států v Unii hrál a dále hraje. Zdůrazňuje své zaměření na základní hodnoty, na nichž je Unie vystavěna, a své odhodlání tyto hodnoty upevňovat. Signalizuje také, že z ochrany těchto základních hodnot odmítá slevit.

Soudní dvůr EU (myšleno včetně Tribunálu) představuje soudní orgán Unie, při čemž rozhoduje jak o právech jednotlivců (v řízení o přímých žalobách, také rozhodnutí o předběžných otázkách mají na postavení jednotlivců nepřímo vliv), tak o věcech systémového charakteru (posuzování legality právních předpisů, porušování povinností unijními institucemi či členskými státy apod.). Do soustavy unijního soudnictví ale funkčně patří ještě tisíce dalších soudů – soudy členských států. Soudy členských států plní nezastupitelnou úlohu při naplňování unijního práva v členských státech.

Je beze sporu, že Soudní dvůr EU významnou měrou přispěl k vývoji unijního práva, jeho judikatura má nesporný význam jak pro každodenní aplikaci unijního práva na vnitrostátní i unijní úrovni, tak pro vývoj práva Evropské unie a Evropské unie samotné. Z těchto důvodů má smysl se zabývat tím, jaké účinky mají rozsudky Soudního dvora, tedy hlavní produkty jeho činnosti. Zmapování vlastností a účinků rozsudků Soudního dvora je hlavním cílem této dizertační práce.

¹ Court of Justice of the European Union. *Annual Report 2018: The Year in Review*. Dostupné z: curia.europa.eu

² V době dokončení práce (počátek února 2020) výroční zpráva za rok 2019 dosud vydaná nebyla.

1.1 Výzkumná otázka, výzkumný cíl a metody

Hlavními výzkumnými otázkami, na něž se budu v rámci předkládané dizertační práce pokoušet nalézt odpověď, jsou:

- *Jaké vlastnosti mají rozsudky Soudního dvora EU, co je charakterizuje?*
- *Jaké jsou účinky rozsudků SDEU jednak vůči adresátům tohoto rozsudku a jednak vůči třetím subjektům (jednotlivcům, státům, unijním institucím)?*

Za účelem nalezení odpovědi na výše uvedené otázky jsem si stanovila čtyři hlavní podtémata práce, která postupně rozeberu v jednotlivých kapitolách. Tyto kapitoly budou tvořit těžiště práce. Podtémata této práce jsou precedenční účinky rozsudků SDEU, časové působení rozsudků, právní moc rozsudků a jejich vykonatelnost. Tato čtyři podtémata byla vybrána, protože umožňují komplexní poznání povahy rozsudků a jejich projevů, tedy účinků, a to jak vůči adresátům, tak vůči třetím osobám.

Je důležité zdůraznit, že se všemi těmito pojmy pracují vnitrostátní právní řády členských států EU, tedy včetně toho českého. Nelze v žádném případě předjímat, že na unijní úrovni se tyto instituty působí stejně jako v členských státech. Je potřeba vycházet z toho, že tyto instituty fungují autonomně a v unijním právu mají svůj vlastní význam a projevy.

Vycházím z toho, že mnou zkoumané instituty nejsou dostatečně jasně a přesně vymezeny v pozitivním právu. Zpravidla jsou zachyceny a rozpracovány v judikatuře SDEU. Vzhledem k tomu, že judikatura je *ex definitione* kazuistická, není v ní daný institut popsán komplexně, ale vždy ve vazbě na případ. Existují tedy mezery v poznání toho, jaký přesně mají tyto instituty obsah. Nabízí se tedy otázka, jak tyto mezery zaplnit. Podle mého názoru by se měly zaplnit pomocí účelového výkladu – ptát se, jaký je účel toho daného institutu, a řešení vyvstalé otázky hledat takové, aby tomu účelu odpovídalo. Proto je vždy účelu daného institutu věnována náležitá pozornost.

O precedentech v EU bylo již (v celé Unii) napsáno nemálo, mnohdy ve spojení s časovými účinky. Koncepte této práce, kde jsou kromě precedenčních a časových účinků zkoumány také právní moc a vykonatelnost, je ale jedinečná. V tomto horizontálním přístupu k tématu spočívá novost práce. Tato kombinace témat umožňuje širší

záběr, umožňuje komplexněji postihnout otázku, jaké účinky má rozsudek SDEU jednak vůči adresátům tohoto rozsudku a jednak vůči dalším subjektům (jednotlivcům, státům, unijním institucím), jakým způsobem působí na právní realitu v Unii, jak ji mění.

Cílem je analyzovat tyto výše popsané instituty unijního práva, zmapovat, jak fungují, zasadit je do širšího kontextu. Pro tento účel budu vždy analyzovat, jak jsou tyto instituty zakotveny v psaném unijním právu. Vzhledem k tomu, že právní úprava zkoumaných institutů obsažená v psaném právu je značně nekompletní a sama o sobě nepříliš vypovídající, pokusím se rekonstruovat účel daného institutu, abych mohla lépe vysvětlit jeho reálnou aplikaci v praxi. Dále popíšu, jak daný institut v praxi funguje, pro tento účel budu analyzovat judikaturu SDEU a poznatky z ní plynoucí doplním odbornou literaturou.

Výzkumný cíl předkládané dizertační práce bude popisný a vysvětlující,³ přičemž tyto dva cíle se budou vzájemně doplňovat a prolínat.⁴

Popisná metoda v právnickém výzkumu je vnímána jako podřadná, nevědecká a její použití v odborných pracích se ospravedlňuje tím, že je použita „jen v míře nezbytně nutné pro další práci“. Popisným výzkumným cílem ale není myšleno pouze parafrázovat, co se píše v právních předpisech či soudních rozhodnutích, takový cíl by postrádal přidanou hodnotu. Cílem je systematicky prozkoumat určitou oblast či problém a poznatky shrnout a uspořádat a představit jasným a koherentním způsobem⁵ – „z chaosu vytvořit řád“⁶. Přesně toto bude výzkumným cílem této práce, jelikož někdy i popsat to, co je nedokonale zachyceno

³ Vycházím z typologie výzkumných cílů a metod dle publikace KESTEMONT, Lina. *Handbook on Legal Methodology: From Objective to Method*. Cambridge: Intersentia, 2018. Kestemont rozlišuje následující typy výzkumných cílů: popisný (descriptive), systematizující (classifying), srovnávací (comparative), modelotvorný (theory-building), vysvětlující (explanatory), hodnotící (evaluative) a doporučující (recommendatory).

⁴ Pokud bych vyšla z rozdělení přístupů k výzkumu v právu dle Bobka, který rozlišuje přístupy popisný, analytický, normativní a empirický, odpovídalo by mé pojetí práce přístupu jím označenému jako analytický. Viz BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6.

⁵ Shodně Kestemont, op. cit., s. 9-10.

⁶ Bobek, 2016, op. cit., s. 4.

v právních předpisech, roztrženo v judikatuře a stokrát jinak vysvětleno v literatuře, může mít svůj smysl a přínos. Platí to obzvláště pro právo Evropské unie, právní systém existující vedle mezinárodního a vnitrostátního práva, když je ve většině případů aplikováno vnitrostátními orgány, jež vykládají pojmy unijního práva stejně jako pojmy vnitrostátního práva, ač mohou mít a mají unijní pojmy odlišný význam. Pro vysoce abstraktní horizontálně pojaté téma, jako je téma této práce, se tento přístup jeví jako vhodný.

V rámci vysvětlujícího výzkumného cíle by si autor měl klást otázku proč – proč věci fungují tak, jak fungují, co to o systému, instituci, právním institutu, či o právu vypovídá. Tím by měl přispět k lepšímu pochopení existence, obsahu a následných změn právních norem.⁷

Vysvětlující výzkumný cíl bude v této práci spočívat v tom, že na podkladě zjištěných informací z psaného práva a judikatury vysvětlím, jak instituty vybrané v této práci fungují a proč tak fungují. Zobecněním těchto poznatků vyplyne, jaké jsou účinky rozsudků Soudního dvora EU. Komplex účinků rozsudků SDEU pak utvoří obraz o povaze rozsudků SDEU. Přístup bude především interní, zaměřený na právo. Tento výzkumný cíl odpovídá zaměření hlavních výzkumných otázek.

Konkrétní metody práce pak odpovídají takto vymezenému výzkumnému cíli, hlavní metodou bude kritická analýza judikatury a odborné literatury k tématu. Na ni bude navazovat syntéza a explanace, tedy sjednocení a zobecnění získaných poznatků a vysvětlení těchto zjištění. Přirozeně bude použita také metoda deskriptivní.

1.2 Struktura práce a dílčí výzkumné otázky

Druhá kapitola (označíme-li tuto úvodní kapitolu jako první) má představovat v podstatě rozšířený úvod dizertace, v němž budou popsány a rozebrány některé obecnější souvislosti spojené s rozhodovací činností Soudního dvora EU.

Jednotlivá témata, kterým se tato druhá kapitola věnuje nebo kterých se alespoň dotkne, jsou v odborné literatuře popsána do hloubky. Není proto smyslem této kapitoly přinést nové poznatky, ale spíše existující.

⁷ Kestemont, op. cit., s. 16.

tující poznatky uspořádat tak, aby byly užitečné pro další části práce. V dalších částech práce na ně budu navazovat, aniž bych je znovu musela popisovat. Věnovat se proto v této kapitole budu otázkám spojeným se soudcovskou tvorbou práva, otázkou legitimacy této činnosti, soudcovským aktivismem a institucionální rovnováhou v Unii. Z důvodu přehlednosti práce je vhodné tato témata zařadit na jedno místo na úvod práce a „vytknout je před závorku“.

V první části kapitoly uvedu pro příklad tři případy, kdy SDEU významným způsobem dotvořil unijní právo. Na těchto příkladech doložím, že vliv rozhodovací činnosti SDEU na unijní právo je značný. Ve druhé části kapitoly popíšu základní faktory, které umožnily SDEU získat tento značný vliv na podobu unijního práva. Ve třetí části se pak pokusím o zhodnocení vlivu judikatury na unijní právo, tedy se budu snažit najít odpověď na otázku, jestli je správné, že má SDEU takový vliv, přičemž správnost budu posuzovat z toho pohledu, jestli tím nepřekračuje meze pravomocí, které mu byly svěřeny Smlouvami, a které byly svěřeny Unii vůbec.

Třetí kapitolou navážu na kapitolu druhou, konkrétně na otázku soudcovské tvorby práva navážu tím, že předmětem této kapitoly budou precedenční účinky rozsudků SDEU. Precedenčnost je stejně jako právní moc svého druhu závaznost, na rozdíl od právní moci působí vůči širšímu okruhu adresátů (adresátů je neurčitý počet, nejen účastníci řízení, z něhož rozhodnutí vzešlo), zároveň je však závaznost mnohem měkčí, volnější.

Precedenční účinky rozhodnutí SDEU jsou v evropské právní vědě diskutovaným tématem již desetiletí. Náhledy na to, zda mají a mají mít rozsudky SDEU precedenční účinky, se však velmi liší. Obecně se uznává, že rozsudky SDEU mají určitou váhu, na tom ale shoda končí. Někteří autoři považují rozsudky SDEU přímo za závazné precedenty, jiní vnímají jejich sílu pouze v rovině argumentační a přirovnávají je nanejvýš k rozsudkům nejvyšších soudů v kontinentálním právu, a přirozeně existuje pestrá paleta názorů, které se pohybují někde mezi těmito dvěma krajními názory. Také v české právní vědě se názory na precedenčnost rozsudků SDEU liší. Zajímavé je pozorovat, jak se názory na precedenční účinky rozsudků SDEU v liší v závislosti na právním prostředí, z něhož autor pochází, nebo jímž je ovlivněn. Zatímco autoři tíhnoucí k prostředí common law zpravidla nemají problém přiznat rozhodnutím SDEU precedenční povahu, autoři pocházející nebo významně

ovlivnění německým právním prostředím zpravidla zdůrazňují toliko faktickou, nikoli právní sílu rozsudků SDEU.

Díličí výzkumnou otázkou, na níž se v této kapitole budu snažit nalézt odpověď, je zda, případně do jaké míry mají rozsudky Soudního dvora EU precedenční účinek.

Ustanovení, které by upravovalo, nebo alespoň dostatečně vysvětlovalo normativní účinky rozsudků SDEU, v unijním pozitivním právu nenalezneme. Rozřešení otázky je proto třeba hledat v samotné judikatuře SDEU. Rozsudky přímo jednoznačnou odpověď na otázku precedenčnosti nedávají, Soudní dvůr v nich pouze dává určitá vodítka, jak s jeho rozsudky mají vnitrostátní soudy zacházet. K vyřešení této otázky nepřispívá ani to, že mezi generálními advokáty panuje podobná názorová pestrost jako v odborné literatuře.

V této kapitole budu po úvodním vymezení účelu precedenčních účinků v právu EU analyzovat, jak se svými předchozími rozhodnutími SDEU pracuje, jak na ně nahlíží, jestli a jak se od nich odchyluje a jak požaduje, aby s nimi pracovaly orgány členských států (především soudy). Vzhledem ke kontroverzím spojeným s uznáním precedenčních účinků soudních rozsudků v kontinentálním i v unijním právu, bude část kapitoly věnována také zdůvodnění precedenčního účinku rozsudků SDEU.

V kapitole čtvrté se budu zabývat časovými účinky, tedy od kdy nabývá rozsudek svých účinků. Právní moc je s časovým okamžikem účinnosti definičně svázaná, u precedenčnosti to tak neplatí. Vyjdeme-li z předpokladu, že rozhodnutí má nějaké precedenční účinky, představuje tedy určitou normu chování závaznou pro širší okruh adresátů, bude nás zajímat, od kdy existuje povinnost se tímto rozhodnutím řídit a následovat jej – to je tedy díličí výzkumnou otázkou pro tuto kapitolu.

Výchozím bodem této kapitoly bude závěr z kapitoly předešlé – a sice že rozsudky SDEU mají do určité míry precedenční účinky a některé rozsudky významně přispěly k vývoji unijního práva tím, že ho v některých otázkách dotvořily. Některá z takových rozhodnutí mají závažné ekonomické a politické dopady na členské státy nebo také na jednotlivce, leckdy může být dotčen i princip právní jistoty a předvídatelnosti práva. Proto se ukázalo být potřebným mít možnost omezit časové působení rozsudků, které by takové dopady měly, a vytvořit tak výjimku z obecného pravidla, podle něhož platí, že normativní působení rozsudku se váže k okamžiku, kdy nabyla platnosti právní úprava, jež je rozsudkem vykládána.

Otázka časového působení, ať už obecného pravidla nebo možných výjimek, na úrovni pozitivního práva (podobně jako otázka precedenčních účinků, s nimiž souvisí) vymezena není, existuje pouze v judikatuře. Dílčí právní úprava existuje pro výjimku z časového působení rozsudků rušících unijní právní akt.

Judikatura, které je dnes všeobecně akceptovaná, vymezila jak obecné pravidlo časového působení rozsudků SDEU, tak formulovala podmínky pro omezení časových účinků v jednotlivých případech. Podmínky jsou určeny na první pohled jasně, ale jejich naplnění je vždy potřeba posuzovat případ od případu, některé aspekty možnosti omezení časových účinků stále nejsou uspokojivě vyřešeny. Téma časového působení rozsudků SDEU není v právní vědě neznámé, existuje k němu řada publikací (především článků) starších i novějších. Přesto se v kontextu zjištění z dalších kapitol jedná o téma pro tuto práci potřebné, protože přináší další dílek, který napomůže celostnímu poznání povahy a účinků rozhodnutí SDEU. V české právní vědě navíc bližší uchopení (tj. nad rámec obecných zmínek učebnicového charakteru) dosud chybí.

Náplní této kapitoly bude vymezení obecného pravidla časového působení rozsudků SDEU a především možností jeho omezení, včetně konkrétních podmínek pro přípustnost omezení, následkům omezení časových účinků a vůbec účelu takového omezení.

Předmětem páté kapitoly bude právní moc rozsudků Soudního dvora EU. Právní moc je základní vlastností rozhodnutí, kterou právní teorie uznává. Označuje okamžik, kdy je rozhodnutí finální a pro účastníky závazné. S právní mocí je spojena překážka věci rozsouzené, tedy zákaz věc znovu projednávat a o věci rozhodnout. Kdyby rozhodnutí nenabývalo právní moci, resp. nemělo účinky, které jsou s právní mocí spojené, nebylo by možné hovořit o soudním rozhodnutí v pravém slova smyslu, právní moc dělá akt skutečným rozhodnutím. Pokud by nebylo rozhodnutí Soudního dvora EU závazné (ve smyslu právní moci), nebyl by SDEU ani skutečným soudem, nýbrž pouze jakýmsi orgánem pro řešení sporů, odborným konzultantem, popř. mediátorem. Dílčí výzkumnou otázkou této kapitoly bude, jak se projevuje právní moc na unijní úrovni.

Otázka právní moci rozhodnutí se může na první pohled jevit jako neproblematická, až triviální. Ve skutečnosti je celá řada otázek, které nejsou uspokojivě vyřešeny a jejich zodpovězení je přitom pro praxi (i pro teorii) podstatné. Literatury věnující se právní moci v unijním prá-

vu není mnoho, povětšinou se jedná o okrajové téma v článcích, málokdy je v literatuře uchopena komplexně. V české právní vědě toto téma odraz nenachází.

Právní moc v unijním právu vlastně není zakotvena, z judikatury SDEU však plyne, že je coby obecná zásada právní součástí unijního práva. Určení podstatných aspektů institutu právní moci je také ponecháno judikatuře, která ale také neobjasňuje tento institut v celé své šíři.

V této kapitole se nejprve budu zabývat účelem tohoto institutu, dále jeho účinky, přičemž bude potřeba rozebrat, jak SDEU chápe obsah pojmu předmět sporu, který je určujícím kritériem pro uplatnění překážky věci pravomocně rozhodnuté. Prostor bude věnován také výjimkám z právní moci (možnostem jejího prolomení).

Dalším tématem v řadě, kterým se budu zabývat v následující kapitole, je vykonatelnost rozsudků SDEU. Vykonatelnost rozsudku můžeme chápat jako možnost určitými mocenskými prostředky prosadit závazné části rozsudku, garantovat, že obsah rozsudku bude realizován. Takto vykonatelnost navazuje na právní moc, protože právě ta určuje, která část rozsudku a pro koho je závazná. V širokém smyslu můžeme na vykonatelnost nahlížet i tak, že zahrnuje také možnosti prosazení rozsudku nejen v konkrétním případě vůči účastníkovi řízení, ale prosazení obecného pravidla plynoucího z rozsudku – v tomto ohledu by tedy navazovala na precedenčnost. Otázka vykonatelnosti naráží na skutečnost, že Unie nedisponuje státní mocí, která by jí umožňovala dosáhnout výkonu rozhodnutí v takové podobě, jaká je obvyklá ve vnitrostátním právu. Vykonatelnost ale nemůžeme vnímat jako synonymum výkonu rozhodnutí. Možnost vynucení splnění rozhodnutí je mnohem širší a zahrnuje i jiné než čistě mocenské vrchnostenské prostředky.

Možnost autoritativně prosadit rozhodnutí, pokud se jeho adresáti dobrovolně nechovají v souladu s ním, je jedním ze základních atributů rozhodnutí. Zkoumání možných způsobů realizace rozhodnutí vypovídá o povaze rozsudků SDEU, a dokresluje obraz vlastností rozsudků SDEU, čímž vypovídá i o roli a postavení samotného SDEU. Výzkumnou otázkou této kapitoly tedy bude, jakými způsoby lze obsah rozsudků SDEU prosadit.

Vykonatelnost rozsudků SDEU jako taková v unijním právu zakotvena není, unijní právo upravuje pouze některé základní otázky výkonu rozsudků na plnění. K prozkoumání vykonatelnosti bude potřeba se

zaměřit na různé mechanismy prosazování práva EU obecně a zhodnotit, které z nich se vážou k vykonatelnosti rozsudků SDEU.

Pokud je mi známo, nevěnuje se komplexně problematice vykonatelnosti žádná publikace, publikace se zaměřují na jednotlivé aspekty vynutitelnosti nebo na prosazování práva EU jako celku.

Sedmá kapitola se bude snažit provést syntézu z této práce vyplývajících poznatků, zasadit je do celkového kontextu a vysvětlit některé související jevy. Nejprve tedy budou shrnuty poznatky plynoucí z předcházejících čtyř kapitol. Následně se budu snažit dovodit, co nastavení precedenčních a časových účinků, právní moci a vykonatelnosti v unijním právu o Soudním dvoru EU a jeho postavení vypoovídá. Blíže se zaměřím také na účel soudního řízení a účel rozsudku coby produktu soudního řízení, při tom se budu snažit nalézt účel soudního řízení na unijní úrovni. Rozvedeny zde budou také některé z této práce plynoucí poznatky k soudní spolupráci mezi soudy členských států a Soudním dvorem EU.

Závěrem úvodu se sluší také uvést, čím se naopak práce zabývat nebude, co od ní čtenář nemá očekávat.

Práce není komparativní, není jejím cílem srovnávat vnitrostátní českou právní úpravu uvedených institutů s unijní právní úpravou, pouze na některých místech jsou unijní instituty připodobněny k českým ekvivalentům. To je však činěno pro lepší vysvětlení, nikoli pro srovnání jako takové.

Těžiště práce je na unijní úrovni, je rozebíráno působení institutů na unijní úrovni, nikoli jejich praktická aplikace, která se projeví na úrovni vnitrostátní.

Zkoumaným objektem této práce jsou rozsudky Soudního dvora EU, tedy nikoli jiné druhy rozhodnutí – usnesení či posudky. Důvodem je skutečnost, že by zkoumání těchto dalších druhů rozhodnutí příliš rozšířilo rozsah této práce, která by se mohla stát rozvláchnou a nepřehlednou. Zároveň jsou to rozsudky, které představují konečné a meritorní rozhodnutí, čímž se liší od usnesení, která jsou zpravidla procesního charakteru a nenesou takový význam. Vedle toho posudky o slučitelnosti mezinárodních dohod sice mají význam značný, nicméně je jich pouze nízký počet a jejich povaha je značně odlišná od rozsudků. Z tohoto pohledu tedy rozsudky představují nejpodstatnější druh rozhodnutí, a proto bude zkoumání zaměřeno pouze na ně.

Práce vychází z právního stavu ke dni 31. ledna 2020.

2 Vliv judikatury Soudního dvora EU na unijní právo⁸

Význam judikatury Soudního dvora EU (dále jen „SDEU“) pro unijní právo lze jen těžko přecenit. Konkrétní rozhodnutí SDEU jsou součástí učebních textů, jsou rozebírána v monografiích a jsou jim věnovány odborné články. Některé oblasti unijního práva jsou na rozsudcích SDEU postaveny.

Na základě těchto důvodů je možné konstatovat, že vliv rozhodovací činnosti SDEU na unijní právo je značný. Pro potvrzení této teze jsem vybrala tři ukázkové příklady oblastí práva, kde Soudní dvůr (dále jen „SD“) významným způsobem unijní právo dotvořil. Tato judikatura kromě toho měla významný vliv i na vnitrostátní právo, protože umožnila jednotlivcům se u vnitrostátních soudů domáhat svých práv, čímž zároveň stanovila vnitrostátnímu právu určité limity, zmenšila prostor členským státům určitou oblast regulovat.

Na tuto výchozí tezi bude navazovat otázka, jak je možné, že SDEU získal takový vliv – jak se stalo, že si vydobyl tak významné místo a jaké faktory mu to umožnily. Nakonec se ještě budu snažit najít odpověď na otázku, jestli je správné, že má SDEU takový vliv, přičemž správnost budu posuzovat z toho pohledu, jestli svou činností nepřekračuje meze pravomocí, které mu byly svěřeny Smlouvami, a které byly svěřeny Unii vůbec.

Jednotlivá témata, kterými se tato kapitola bude zabývat nebo kterých se alespoň dotkne, jsou v odborné literatuře prozkoumaná do hloubky a z různých úhlů pohledu. Není proto smyslem této kapitoly přinést nové poznatky, jejím smyslem je existující poznatky uspořádat tak, aby byly užitečné pro další části práce, a aby sloužily jako výchozí bod. Vnímejme ji proto jako vysvětlení obecnějších jevů, které je z důvodu přehlednosti práce vhodné zařadit na jedno místo na úvod práce.

⁸ Tato kapitola vychází z článku FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Vliv judikatury Soudního dvora EU na unijní právo. *Bude publikováno v časopise Právník v roce 2020 v čísle 4 nebo 5.*

2.1 Tři příklady soudcovské normotvorby

2.1.1 Odpovědnost členského státu za škodu

Typickým příkladem, kdy Soudní dvůr významnou měrou dotvořil unijní právo, je systém odpovědnosti členského státu za škodu způsobenou porušením unijního práva, který byl Soudním dvorem poprvé formulován v rozhodnutí Francovich.⁹ Soudní dvůr tak rozšířil možnosti, jak zajistit dodržování unijního práva ze strany členských států a zaručit jednotlivcům práva, která jim z unijního práva plynou – mimo řízení o porušení povinnosti vedené Komisí proti členskému státu, jehož právní úprava je zachycena přímo ve Smlouvě o fungování EU, a přednosti, přímému a nepřímému účinku, které Soudní dvůr dovodil ze Smluv jako inherentní vlastnost unijního práva tvořících jeden ze základních ukazatelů nadstátnosti Unie, je od roku 1991 součástí unijního práva také institut odpovědnosti členského státu a z ní plynoucí povinnosti státu nahradit jednotlivcům škodu, jež vznikla kvůli pochybení členského státu. Rozhodnutí bylo vydáno v situaci, kdy v primárním právu nebylo nic (a není dodnes), co by nasvědčovalo, že by takový institut byl unijnímu právu vlastní.

Kromě samotného institutu odpovědnosti členského státu byly judikaturou (za všechny jmenujme rozhodnutí *Brasserie du Pêcheur*,¹⁰ *Dillenkofer*,¹¹ *Bergaderm*¹² a *Köbler*,¹³ stejně jako v případě mi-

⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. listopadu 1991. *Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další proti Italské republice*. Spojené věci C-6/90 a C-9/90.

¹⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. *Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a další*. Spojené věci C-46/93 a C-48/93.

¹¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. října 1996. *Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula a Trosten Knor proti Bundesrepublik Deutschland*. Spojené věci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 a C-190/94.

¹² Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. července 2000. *Laboratoires pharmaceutiques Bergaderm SA a Jean-Jacques Goupil proti Komisi Evropských společenství*. Věc C-352/98 P.

¹³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. *Gerhard Köbler proti Republik Österreich*. Věc C-224/01.

mosmluvní odpovědnosti Unie za škodu) stanoveny a postupně upřesňovány i konkrétní podmínky, kdy odpovědnost vzniká – stát musel porušit normu unijního práva, která jednotlivci uděluje určité právo, jednotlivci musela vzniknout škoda, porušení musí být dostatečně závažné, při čemž se rozlišuje míra uvážení, kterou stát měl při své činnosti, kdy porušil unijní právo, a mezi porušením unijního práva a vznikem škody musí být příčinná souvislost. Byl to také Soudní dvůr, kdo nejprve zvláště vytvořil a posléze sjednotil podmínky pro vznik odpovědnosti členského státu za škodu a podmínky vzniku mimosmluvní odpovědnosti Unie za škodu.¹⁴

Pozoruhodné je ovšem nejen to, že Soudní dvůr institut odpovědnosti členského státu kompletně vytvořil, ale také to, že dosud tato problematika není promítnuta do žádného právního předpisu, ač v jiných případech je běžné, že unijní judikatura je v podstatě do podoby unijního předpisu kodifikována.¹⁵ Celý institut odpovědnosti členského státu za škodu způsobenou porušením unijního práva tudíž existuje pouze v judikatuře,¹⁶ přitom se jedná o jeden ze základních ústavních principů Unie. Jedná se o ukázkový případ *judge-made law* na ústavní úrovni.

2.1.2 Institucionální rovnováha

Dotvoření primárního práva lze spatřovat i v rozhodnutích, které se týkají postavení Evropského parlamentu v institucionální struktuře Unie. V případě *Les Verts*¹⁷ podala organizace *Les Verts* žalobu na neplatnost rozhodnutí předsednictva Parlamentu, kterým se upravovalo proplácení nákladů politických seskupení v souvislosti s volbami do Parlamentu v roce 1984. Podle tehdejšího znění zakládací smlouvy bylo možné podat žalobu na neplatnost pouze proti aktům Komise a Rady, Smlouva totiž tehdy nepředpokládala, že by Parlament mohl vydávat

¹⁴ Tyto dvě linie judikatury byly sjednoceny rozhodnutím *Bergaderm*. Blíže k vývoji judikatury v oblasti odpovědnosti v Unii viz publikace AALTO, Pekka. *Public Liability in EU Law*. Oxford: Hart Publishing, 2011.

¹⁵ Například směrnice 2004/38/ES o právu občanů na volný pohyb, nebo směrnice 2011/24/EU o právech pacientů.

¹⁶ Srov. Aalto, op. cit., s. 26.

¹⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. dubna 1986. *Parti écologiste "Les Verts"* proti Evropskému parlamentu. Věc 294/83.

právně závazné akty dotýkající se třetích osob, nepředpokládala tedy ani, že by bylo potřeba upravit možnost napadnout daný akt. Soudní dvůr vyložil ustanovení Smlouvy tak, že výčet orgánů, proti jejichž rozhodnutím lze podat žalobu, není taxativní (ač by se tak z textu zdálo) a v podstatě v rozporu s doslovným zněním rozhodl, že i Evropský parlament může být pasivně legitimován. V případě Černobyl¹⁸ se Soudní dvůr zabýval opačnou otázkou, a sice aktivní legitimací Parlamentu podat žalobu na neplatnost nařízení z důvodu nevhodně zvoleného právního základu, což vedlo k použití legislativní procedury konzultační namísto procedury spolupráce.

V neposlední řadě Soudní dvůr do institucionální rovnováhy významně zasáhl rozhodnutím *Izoglukóza*,¹⁹ v němž posuzoval, co se rozumí pojmem konzultace v legislativním procesu, když Smlouva stanovila obecný požadavek, že Rada může vydat nařízení po konzultaci Shromáždění (Parlamentu). Soudní dvůr pojem konzultace vyložil tak, že nezahrnuje jen povinnost Rady předložit Shromáždění návrh aktu, ale musí také vyčkat na výsledek konzultace, zároveň Soudní dvůr označil Shromáždění za legislativní (tedy nejen konzultační) orgán, čímž jeho postavení posílil.

V prvních dvou představených případech musel Soudní dvůr reagovat na situaci, kdy právní úprava ve Smlouvě oproti tehdejší realitě zastarala a vzniklý rozpor mezi psaným právem a realitou se stal neudržitelný. Všechna tři rozhodnutí pak mají společné, že Soudní dvůr jimi posílil postavení Parlamentu, při čemž se pohyboval mimo řešení, které jednoznačným způsobem nabízel jazykový výklad daných ustanovení, a obsah ustanovení vyložil na základě jejich účelu, kterým byla nutnost zabezpečit institucionální rovnováhu vychýlenou v důsledku vývoje evropské integrace.²⁰

Mohlo by se zdát, že problémy kolem institucionální rovnováhy byly vyřešeny revizí Smluv a zakotvením širšího zapojení Parlamentu do chodu Unie, opak je však pravdou. Soudní dvůr posledně značně rozvířil

¹⁸ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 22. května 1990. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství, věc C-70/88.

¹⁹ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 29. října 1980. SA Roquette Frères proti Radě Evropských společenství, věc 138/79.

²⁰ SEHNÁLEK, David, TÝČ, Vladimír, CHARVÁT, Radim. *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 81-88.

vody svým rozsudkem ve věci *Sturgeon*²¹ z roku 2009, kde svým extenzivním výkladem poněkud vykročil ze svého pole působnosti coby orgánu interpretujícího právo a vstoupil na pole orgánu vytvářející právo. Předmětné nařízení, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě²² totiž rozlišovalo dvě situace – nároky cestujících z důvodu zpoždění letu a z důvodu zrušení letu. S druhou zmíněnou situací bylo spojeno výhodnější postavení cestujícího, ač faktické dopady pro cestující mohou být v obou případech shodné (v případech delších zpoždění). Generální advokátka Sharpston Soudnímu dvoru radila, aby se nesnažil „opravit“ nedokonalost nařízení výkladem, a spíše se snažila argumentovat ve prospěch neplatnosti daných ustanovení nařízení z důvodu porušení zásady rovného zacházení; stanovení doby, jak dlouhé zpoždění letu je rovnocenné jeho zrušení, je totiž podle jejího názoru legislativní výsadou.²³ Soudní dvůr věc posoudil jinak a rozhodl, že cestující, jejich let byl zpožděn o tři a více hodin, se mohou domáhat náhrady škody stejně jako cestující zrušených letů. Soudní dvůr tedy postavil na roveň dvě situace, které normotvůrce explicitně rozlišil.²⁴ I v tomto případě Soudní dvůr potvrdil své právo za-

²¹ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 19. listopadu 2009. Christopher Sturgeon, Gabriel Sturgeon a Alana Sturgeon proti Condor Flugdienst GmbH (C-402/07) a Stefan Böck a Cornelia Lepuschitz proti Air France SA (C-432/07). Spojené věci C-402/07 a C-432/07.

²² Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91.

²³ Stanovisko generální advokátky - Sharpston - 2 července 2009. Christopher Sturgeon, Gabriel Sturgeon a Alana Sturgeon proti Condor Flugdienst GmbH (C-402/07) a Stefan Böck a Cornelia Lepuschitz proti Air France SA (C-432/07). Spojené věci C-402/07 a C-432/07, zejména odstavce 93-97.

²⁴ Blíže k případu a ke kontroverzím, které vzbudil, viz SMOLEK, Martin. Soudní dvůr EU jako součást politického systému Unie aneb o bytí mezi Skyllou a Charybdou. In SMEKAL, Hubert, POSPÍŠIL, Ivo (eds). *Vztah práva a politiky (nejen) v časech krize*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politický ústav, 2013, s. 133-135; nebo také GARBEN, Sacha. Sky-high Controversy and High-flying Claims? The Sturgeon Case Law in Light of Judicial Activism, Euroscepticism and Eurolegalism. *Common Market Law Review*. 2013, roč. 50, č. 1.

sáhnout do institucionální rovnováhy v Unii, pokud to shledá potřebným s ohledem na dodržování unijního práva, včetně obecných zásad právních, k jejichž dodržování jsou povinny i unijní orgány.

2.1.3 Ochrana lidských práv v EU

Třetím příkladem, kdy Soudní dvůr svou judikatorní činností výrazně pozměnil podobu unijního práva, je oblast ochrany lidských práv v Unii. Byť ochrana lidských práv nebyla v zakládacích smlouvách dlouhé roky vůbec obsažena, Soudní dvůr v rozhodnutí Stauder²⁵ prohlásil základní lidská práva za obecné zásady právní, čímž je postavil na úroveň primárního práva a zavázal tak unijní orgány lidská práva respektovat. V rozhodnutí Nold²⁶ dále upřesnil, že zdrojem těchto zásad jsou ústavní zvyklosti společné členským státům. V rozhodnutí Rutili²⁷ poprvé zmínil Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, aby se později se v rozhodnutí Hauer²⁸ ke standardu lidských práv zakotvených v Úmluvě přímo přihlásil. Od roku 2009 je součástí primárního práva Listina základních práv EU, která stanovuje povinnost Unii a orgánům členských států při provádění unijního práva dodržovat v ní uvedená lidská práva.

Některým lidským právům pak Soudní dvůr přiřknul horizontální přímý účinek. Nejprve se tomu tak stalo v rozhodnutí Mangold²⁹ ve vztahu k zákazu diskriminace z důvodu věku. Soudní dvůr zde překlenul nemožnost přímého účinku směrnice zakotvující zásadu rovného zacházení v horizontálních pracovněprávních vztazích tím, že ji prohlásil za pouhou konkretizaci zákazu diskriminace, která je obecnou zásadou práva Unie. Z argumentace Soudu se dalo dovodit, že se zásada ne-

²⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. listopadu 1969. Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt. Věc 29-69.

²⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. května 1974. J. Nold, Kohlen- und Baustoff-großhandlung proti Komisi Evropských společenství. Věc 4-73.

²⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. října 1975. Roland Rutili proti Ministre de l'intérieur. Věc 36-75.

²⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79.

²⁹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. listopadu 2005. Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi. Věc C-144/04.

diskriminace vztahuje i na jiné důvody než věk a na všechny oblasti unijního práva, nejen oblast pracovněprávní.³⁰ Významným posunem v horizontálním působení lidských práv je dále rozhodnutí Bauer a Broßonn,³¹ v němž Soudní dvůr přiznal horizontální přímý účinek právu na placenou dovolenou. Z rozsudku vyčteme, že tento účinek budou mít i ostatní ustanovení Listiny za předpokladu, že jednoznačným a dostatečně konkrétním způsobem zakotvují jednotlivci právo. Tím, že se lidská práva stala součástí primárního práva, se omezil prostor unijního zákonodárce, v jakém může přijímat předpisy, lidská práva představují jeden z limitů činnosti Unie a členských států. Zároveň díky horizontální přímé aplikovatelnosti mnohých ustanovení je přímo určen obsah vnitrostátního práva. To vše přičiněním Soudního dvora EU.

Dalším nedávným příkladem akcentu na lidská práva v rozhodovací činnosti Soudního dvora je případ Coman.³² Soudní dvůr vyložil pojem manžel nebo manželka obsažený ve směrnici o právech občanů³³ tak, že zahrnuje také stejnopohlavní manželství, v důsledku čehož i členské státy, které neupravují možnost uzavřít či uznat stejnopohlavní manželství, musí pro účely práva pobytu rodinného příslušníka migrujícího občana Unie stejnopohlavní svazek uznat. Při výkladu pojmu manžel/manželka tedy nevycházel z nejmenšího společného jmenovatele pojmu manželství, kterým by bylo manželství muže

³⁰ Viz také MAZÁK, Ján, MOSER, Martin. Adjudication by Reference to General Principles of EU Law: A Second Look at the Mangold Case Law. In: ADAMS, Maurice, de WAELE, Henri, MEEUSEN, Johan, STRAETMANS, Gert (eds). *Judging Europe's Judges*. Oxford: Hart Publishing, 2015, s. 83.

³¹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. listopadu 2018. Stadt Wuppertal v. Maria Elisabeth Bauer a Volker Willmeroth v. Martina Broßonn. Spojené věci C-569/16 a C-570/16.

³² Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 5. června 2018. Relu Adrian Coman a další v. Inspectoratul General pentru Imigrări a Ministerul Afacerilor Interne. Věc C-673/16.

³³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.

a ženy,³⁴ ale zvolil k lidským právům (k právu na rodinný život) nejpřívětivější variantu výkladu.³⁵

Na těchto třech příkladech jde vidět, že Soudní dvůr, uzná-li to za potřebné, je připraven primární právo dotvořit takovým způsobem, který jde jednoznačně nad rámec jazykového výkladu, a v podstatě tak nahrazuje normotvůrce primárního práva (členské státy).

2.2 Faktory, které přispěly k dnešnímu postavení Soudního dvora EU

2.2.1 Obecnost zakládacích Smluv

Soudní dvůr EU má Smlouvami svěřenou pravomoc interpretovat unijní primární i sekundární právo, a to včetně těch ustanovení, které jemu svěřují pravomoc.³⁶ Zakládací smlouvy jsou povětšinou obecně formulované, některá ustanovení jsou vágní, obsahují celou řadu neurčitých ustanovení, jako například „opatření s rovnocenným účinkem jako množstevní omezení dovozu“. Následky nejasnosti pojmů plynoucí z obecnosti těchto formulací pak musí řešit Soudní dvůr, často také opakovaně. Například zmíněný pojem opatření s rovnocenným účinkem nejprve (poměrně široce) definoval v rozhodnutí *Dassonville*,³⁷ aby později jeho rozsah fakticky zúžil rozsudkem *Cassis de Dijon*³⁸ (stanovením kategorických požadavků z důvodu veřejného zájmu při za-

³⁴ STEHLÍK, Václav. The CJEU Crossing the Rubicon on the Same-Sex Marriages? Commentary on *Coman Case*. *International and Comparative Law Review*. 2018, roč. 18, č. 2, s. 84-88.

³⁵ Na druhou stranu je nutno podotknout, že Soudní dvůr zde po členských státech požaduje, aby uznaly stejnopohlavní manželství čistě jen pro účely přiznání práva pobytu; pro účely práva sociálního zabezpečení, dědického práva atp. jejich manželství uznávat nemusí. Rozsudek přesto vyvolal kritické reakce namítající překročení kompetencí Soudním dvorem, viz např. výše citovaný článek V. Stehlíka.

³⁶ Sehnálek, Týč, Charvát, 2016, op. cit., s. 16.

³⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1974. *Procureur du Roi proti Benoît a Gustave Dassonville*. Věc 8-74.

³⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979. *Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein*. Věc 120/78.

chování principu proporcionality), následně z něj stanovil výjimku rozsudkem Keck a Mithouard³⁹ (mezi opatření s rovnocenným účinkem nespádají prodejní praktiky⁴⁰), kterou později zúžil rozsudkem De Agostini⁴¹ (rozlišením prodejních praktik statických, které neovlivňují možnost nových výrobků vstoupit na trh, a dynamických, které přístup na trh ztěžují⁴²). Dotváření práva Soudním dvorem je v takových případech v podstatě nutností, mají-li se pravidla obsažená ve Smlouvách v Unii aplikovat jednotně (precedenčním účinkům judikatury SDEU a zajišťování jednotného výkladu unijního práva se blíže věnuje třetí kapitola této práce).

Velmi obecně je vymezena také samotná pravomoc Soudního dvora EU.⁴³ K některým významným otázkám Smlouvy zcela mlčí, jako příklad můžeme uvést poměr Smluv a práva EU vůbec k právu vnitrostátnímu a k právu mezinárodnímu.

Důvodem této obecnosti Smluv a primárního práva vůbec je, že mají tvořit základ právního řádu, a měly by bez nutnosti změn obstát dlouhodobě (i kvůli náročnějším procedurám pro přijetí změn) a proto jsou stejně jako například ústavy nebo běžné mezinárodní smlouvy záměrně založeny na obecných zásadách a principech, aby bylo možné jejich výklad přizpůsobit vývoji v právu a ve společnosti⁴⁴ – přizpůso-

³⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. listopadu 1993. Trestní řízení proti Bernardu Keckovi a Danielu Mithouardovi. Spojené věci C-267/91 a C-268/91.

⁴⁰ TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 7. vyd. Praha: Leges, 2017, s. 173-180.

⁴¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. července 1997. Konsumentombudsmannen (KO) proti De Agostini (Svenska) Förlag AB (C-34/95) a TV-Shop i Sverige AB (C-35/95 a C-36/95). Spojené věci C-34/95, C-35/95 a C-36/95.

⁴² ONDREJOVÁ, Dana, SEHNÁLEK, David. *Vliv práva Evropské unie na českou regulaci nekalé soutěže a nekalých obchodních praktik*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 22-23.

⁴³ TÝČ, Vladimír, SEHNÁLEK, David, CHARVÁT, Radim. *Vybrané otázky působení práva EU ve sféře českého právního řádu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, s. 167.

⁴⁴ MADURO, Miguel Poyares. Interpreting European Law: Judicial Adjudication in a Context of Constitutional Pluralism. *European Journal of Legal Studies*, 2008, s. 145. Při výkladu mezinárodních smluv se sice obecně uplatňuje výklad statický, v případech mezinárodních smluv zřizujících mezinárodní organizaci se častěji používá výklad evolutivní zaměřený více na účel (předmět činnosti) mezinárodní organizace. DÖRR,

bování výkladu měnícím se podmínkám ve společnosti (na unijním vnitřním trhu) můžeme ilustrovat na výše uvedené judikatuře k výkladu pojmu opatření s rovnocenným účinkem jako množstevní omezení dovozu. Tato obecnost Smluv pak přirozeně klade větší nároky na soudy a kvalitu jejich rozhodování. Pokud Soudní dvůr považuje za účel evropské integrace vytvoření stále užšího svazku mezi národy Evropy, je pochopitelné, že jeho způsob výkladu je prointegrační.⁴⁵

Neplatí to jen ve vztahu k primárnímu právu, byť u něj se to z výše uvedeného důvodu projevuje nejvíce, platí to pro do značné míry i pro sekundární právo. Jedná se o důsledek svěřených pravomocí Unie, které jsou z povahy věci omezené, proto Unie některé otázky regulovat zkrátka nemůže, a o důsledek složení Unie z mnoha národů, kvůli čemuž může být hledání politického konsenzu o podobě unijních právních předpisů ještě o stupeň složitější než v jednotlivých členských státech. Tato kombinace může vést k větší mezerovitosti právní úpravy, jež Soudnímu dvoru EU rozšiřuje pole působnosti a zároveň vyvolává potřebu, aby SDEU unijní právo výkladem dotvářel a zaplňoval tak jeho mezery. Jedná se o určité specifikum unijního práva obecně, které vystihnul Lord Denning v rozsudku *Bulmer v. Bollinger*, kde tuto zvláštnost podoby unijního práva charakteristickou obecností ustanovení Smluv, nařízení i směrnic a absencí interpretační klauzule označil jako „*[i]t is the European way*“.⁴⁶

Oliver. Komentář k čl. 31. In DÖRR, Oliver, SCHMALENBACH, Kirsten (eds). Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary. Berlin: Springer, 2012, s. 533 a 536-537.

⁴⁵ SCHMIDT, Susanne K. *The European Court of Justice & The Policy Process*. Oxford: Oxford University Press, 2018, s. 89-90.

⁴⁶ „*[The Treaty] lays down general principles. It expresses its aims and purposes. All in sentences of moderate length and commendable style. But it lacks precision. It uses words and phrases without defining what they mean. An English lawyer would look for an interpretation clause, but he would look in vain. There is none. All the way through the Treaty, there are gaps and lacunae. These have to be filled in by the judges, or by regulations and directives. It is the European way.*“

Bulmer Ltd & Anor v. J. Bollinger SA & Ors [1974] EWCA Civ 14, převzato z Arnull, Anthony. Interpretation and Precedent. In ANDENAS, Mads, JACOBS, Francis (eds). *European Community Law in the English Courts*. Oxford: Oxford University Press, 1998.

Obecnost, vágnost či nejednoznačnost norem unijního práva má i své politické důvody. Unijní normotvůrce mnohdy přijme rámcovou právní úpravu, z důvodu nemožnosti konsenzu o konkrétnější podobě předpisu jen obecně formulovanou, tvořící nejmenšího společného jmenovatele. Určení obsahu jednotlivých norem zbyde pak na Soudní dvůr v rámci řízení o předběžné otázce a Soudní dvůr, na rozdíl od unijního normotvůrce, už se určení toho, co přesně je obsahem daných právních norem, nemůže vyhnout. Soudní dvůr, má-li rozhodnout konkrétní spor, nemůže odepřít rozhodnutí jen proto, že ze Smluv řešení onoho případu při použití běžných výkladových metod neplyne. Zaplnit mezery v právu proto leckdy musí kreativnějším výkladem. Malenovský označuje tuto interpretaci unijního práva zaplňující mezery v právu za určité napravování nečinnosti zákonodárce, které je v podstatě vynucené nedokonalou právní úpravou a nemožností soudu odmítnout rozhodnout spor pro absenci aplikovatelné právní normy a neposkytnout tak ochranu právním zájmům účastníků řízení.⁴⁷ Sehnálek dodává, že ve Smlouvách žádná pravidla pro jejich výklad zachycena nejsou, Soudní dvůr měl proto při vytváření interpretačních pravidel volnou ruku.⁴⁸ „Vinu“ za určení obsahu pravidel, která nejsou veřejností přijata všeobecně kladně, je navíc pro normotvůrce (politiky) jednoduché svalit na soud. To je v souladu s obecným trendem posilování vlivu soudní moci a přenechávání řešení politických konfliktů na soudy. Soudní dvůr se slovy Šeicha pak stává pro politiky účastníci se normotvorného procesu spojencem (v utváření právních norem, kterého sami politici v rámci normotvorného procesu nejsou do detailu schopni dosáhnout), ale také rukojmím (protože Soudní dvůr se rozhodnutí nemůže vyhnout), dochází tak k judicializaci politiky a politizaci justice (ač Šeich hovoří o vnitrostátní úrovni, jeho závěry se pro unijní úroveň politiky a justice uplatní stejně).⁴⁹

⁴⁷ MALENOVSKÝ, Jiří. Triptych zobrazování Soudního dvora EU: Arbitr, „motor integrace“ anebo „velký manipulátor“? *Právník*, 10/2017.

⁴⁸ SEHNÁLEK, David. *Specifika výkladu práva Evropské unie a jeho vnitrostátní důsledky*. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 10.

⁴⁹ ŠEICH, David. Judicializace politiky nebo politizace justice? In SMEKAL, Hubert, POSPÍŠIL, Ivo (eds). *Vztah práva a politiky (nejen) v časech krize*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politický ústav, 2013, s. 185.

2.2.2 Interpretace práva Soudním dvorem

Základní interpretační vodítko poskytl Soudní dvůr už ve věci Van Gend en Loos, kde odkazoval na „*spirit, general scheme and wording*“ Smluv, tedy na ducha (účel), systematiku a doslovné znění Smluv.⁵⁰

Výklad jazykový má v prostředí unijního práva znatelně menší váhu než při výkladu práva vnitrostátního. Unijní právo je publikováno ve 24 jazykových verzích, přičemž všechny mají stejnou platnost. Právní terminologie se v jednotlivých jazycích liší. Pojmy používané v unijním právu mohou mít jiný význam, než identické pojmy používané vnitrostátním právem toho kterého státu. V případě nejasností by se jednotlivé jazykové verze měly porovnávat, porovnat 24 jazykových verzí je však i pro Soudní dvůr s ohledem na časovou a personální náročnost nepraktické, pro adresáta právních norem je to prakticky nemožné.⁵¹ To je důvod, proč se na jazykový výklad lze spoléhat jen omezeně – jazykový výklad je přirozeně základem, prvním krokem, protože prostřednictvím textu normy poznáváme její obsah. Pokud ale jazykový výklad různých jazykových verzí vede k nejednoznačnému výsledku, je třeba postupovat podle jiných kritérií.

Nabízí se také srovnání výkladových metod používaných Soudním dvorem EU s výkladovými pravidly zachycenými ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu.⁵² Výkladové pravidlo Vídeňské úmluvy, podle něhož by se mělo zohledňovat textové vyjádření pravidel ve smlouvě, předmět a účel smlouvy a celkový kontext, v zásadě odpovídá vyjádření základního interpretačního vodítka představeného Soudním dvorem ve věci Van Gend en Loos. Skutečná výkladová praxe Soudního dvora se od pravidel Vídeňské úmluvy liší. Členské státy svěřily pravomoc vykládat unijní právo Soudnímu dvoru a Soudní dvůr s tímto svým výkladovým monopolem naložil tak, že judikaturou unijní právo na právu meziná-

⁵⁰ Maduro, op. cit., s. 139.

⁵¹ KŘEPELKA, Filip. *Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, s. 77-85.

⁵² Čl. 31 a 32 Vídeňské úmluvy o smluvním právu. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.

Vyjdeme-li z toho, že Smlouvy jsou mezinárodními smlouvami, na jejichž výklad by se Vídeňská úmluva standardně měla aplikovat.

rodním zcela osamostatnil.⁵³ To mu umožnilo vytvořit si vlastní, autonomní systém výkladu a přizpůsobit ho pro potřeby efektivního uplatňování unijního práva,⁵⁴ tedy orientovat ho především k výkladu teleologickému v míře, která je významnější než je v mezinárodním právu běžné.⁵⁵

V prostředí unijního práva má tradičně významný prostor výklad teleologický. Teleologický výklad je někdy shledáván jako zdroj soudcovského aktivismu,⁵⁶ ve skutečnosti je jeho používání Soudním dvorem EU pouze logickým důsledkem mnohojazyčnosti a s ní spojeného omezeného významu výkladu jazykového a časté mezerovitosti unijního práva. Maduro uvádí, že teleologický výklad v právu EU neznamená pouze hledání účelu konkrétních právních norem, ale celkové systémové zohlednění unijního právního řádu a jeho specifických principů (přednost, přímý a nepřímý účinek, odpovědnost státu za škodu apod.), které prostupují všemi jeho normami.⁵⁷ Velkou roli v tomto směru zastávají obecné právní zásady společné právním řádům členských států, které jednak slouží jako vodítko pro výklad unijního práva tam, kde není možné se opřít o jiné prameny primárního práva, jednak do určité míry poskytují legitimitu unijnímu právnímu řádu a tím i rozhodování Soudního dvora EU, protože se odvozují od zásad, na nichž jsou postaveny právní řády členských států.⁵⁸

2.2.3 Řízení o předběžných otázkách

Dalším faktorem, který významně přispěl k neobvykle významnému postavení Soudního dvora EU, je řízení o předběžné otázce. Specifický mechanismus řízení o předběžné otázce umožnil i vnitrostátním sou-

⁵³ Posudek Soudního dvora (pléna) ze dne 18. prosince 2014. Věc 2/13, odst. 170.

⁵⁴ Sehnálek, op. cit., s. 17.

⁵⁵ SOREL, Jean-Marc, BORÉ EVENO, Valérie. Komentář k čl. 31 Úmluvy 1969. In COR-TEN, Oliver, KLEIN, Pierre (eds.) *The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary. Volume I*. Oxford: Oxford University Press, 2011, s. 822.

⁵⁶ Viz Maduro, op. cit., s. 142.

⁵⁷ Maduro, op. cit., s. 140.

⁵⁸ Maduro, op. cit., s. 140.

dům první instance pokládat předběžné otázky a tím přispět k evoluci unijního práva.⁵⁹ A nižší soudy této možnosti nezřídka využívaly.

Řízení o předběžné otázce představuje v rukou vnitrostátních soudů nižších instancí mocný nástroj, který mohou využít bez ohledu na to, jaký mají na věc názor vyšší soudy, a do určité míry jim umožňuje vyhnout se jak judikatuře vyšších soudů,⁶⁰ tak vnitrostátnímu zákonodárci, pokud mají pocit, že judikatura nebo zákony nejsou v souladu s unijním právem.⁶¹

Rozhodnutí v řízení o předběžné otázce je svou povahou mezitímní, Soudní dvůr v něm sdělí, jaký je správný výklad unijního práva, nicméně konečné rozhodnutí ve věci, v němž je Soudním dvorem podaný výklad aplikován v konkrétním případě, je na vnitrostátním soudu. Tak získává rozhodnutí Soudního dvora mnohem větší legitimitu. Ve chvíli, kdy je rozhodnutí Soudního dvora zhmotněno v rozsudku vnitrostátního soudu, stává se pro členský stát nemožné toto rozhodnutí ignorovat a zpochybňovat jeho autoritu, neboť jak píše Weiler „*stát, v našich západních demokraciích, nemůže neuposlechnout své vlastní soudy*“.⁶² Tato z určitého pohledu slabost celého mechanismu řízení o předběžné otázce, kdy závisí na vnitrostátním soudu, zda se bude rozhodnutím Soudního dvora řídit a zda vůbec předběžnou otázku po-

⁵⁹ Srov. Sehnálek, 2019, op. cit., s. 12.

⁶⁰ Zde můžeme jako jeden příklad za všechny uvést ságu česko-slovenských důchodů, kdy se Nejvyšší správní soud obracel s předběžnou otázkou na Soudní dvůr ve snaze vyhnout se judikatuře Ústavního soudu.

⁶¹ Srov. STONE SWEET, Alec. *Governing with judges: constitutional politics in Europe*. New York: Oxford University Press, 2000, s. 129-133 a 164; CONWAY, Gerard. Recovering a Separation of Powers in the European Union. *European Law Journal*. 2011, roč. 17, č. 3, s. 318. K roli vnitrostátních soudů pro evropskou integraci viz MATTLI, Walter, SLAUGHTER, Anne Marie. The role of National Courts in the Process of European Integration: Accounting for Judicial Preferences and Constraints. In SLAUGHTER, Anne Marie, STONE SWEET, Alec, WEILER, Joseph (eds). *The European court and national courts - doctrine and jurisprudence: legal change in its social context*. Oxford: Hart, 1998.

⁶² WEILER, J. H. H. The Transformation of Europe. *The Yale Law Journal*. 1991, roč. 100, č. 8, s. 2421.

dá,⁶³ se promění v jeho nejsilnější stránku, pokud vnitrostátní soud skutečně předběžnou otázku položí a následně se odpovědí řídí.

Tyto dva zmíněné faktory jsou ještě zesíleny podporou justičního dialogu Soudním dvorem.⁶⁴ Soudní dvůr vždy vyzdvihoval význam justičního dialogu a podporoval vnitrostátní soudy v pokládání předběžných otázek. Nezanedbatelným faktorem je také užití řízení o předběžné otázce ke strategické litigaci – řízení může být využito jako prostředek prosazování unijního práva vůči členským státům nedodržujícím unijní pravidla i vůči Unii samotné. Nelze totiž přehlédnout vliv různých zájmových skupin, které se díky vhodné argumentaci snažily dostat případy s unijním prvkem před soud a následně k Soudnímu dvoru a Soudní dvůr přesvědčit k extenzivní interpretaci unijního práva.⁶⁵ Vzájemnou synergií těchto aktérů (soudy členských států, účastníci řízení podporovaní různými zájmovými skupinami, Soudní dvůr) došlo k zesílení významu tohoto typu řízení před Soudním dvorem a tím k posílení vlivu samotného Soudního dvora EU.

Řízení o předběžné otázce zaujímá nezastupitelné místo v unijním právu, je jedním ze způsobů jeho prosazování a je způsobem velmi účinným. Prosazování unijního práva vůči členským státům prostřednictvím řízení o předběžných otázkách můžeme označit jako prosazování zdola, jelikož je vedené jednotlivci, kteří unijní právo použijí jako prostředek k dosažení svého cíle – ochraně svých práv.⁶⁶ Řízení o předběžné otázce může být použito jako prostředek i k prosazení samotných rozsudků SDEU (o prosazování obsahu rozsudků SDEU blíže pojednává kapitola 6 této práce). Oproti prosazování shora, tedy řízení o porušení povinnosti vedeném proti členským státům Komisí, je jeho výhodou to, že jednotlivci jej mají ve svých rukou a nemusí se spoléhat na Komisi, jež podléhá politickým tlakům.⁶⁷ Iniciativa jednotlivců spo-

⁶³ Srov. MANCINI, Federico, KEELING, David. From CILFIT to ERT: The Constitutional Challenge Facing the European Court. *Yearbook of European Law*, 1991, s. 1-3.

⁶⁴ Stone Sweet, op. cit., s. 165.

⁶⁵ Schmidt, op. cit., s. 31, 62-63 a 237.

⁶⁶ Podrobně viz BROBERG, Morten. Preliminary References as a Means for Enforcing EU Law. In JAKAB, András, KOCHENOV, Dimitry (eds). *The Enforcement of EU Law and Values*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

⁶⁷ Weiler, op. cit., s. 2419-2422; KŘEPELKA, Filip. *Přenos, doprovod a zohlednění evropského práva českým právem*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 53-55.

jená s iniciativou vnitrostátních soudů umožnila přísun případů Soudnímu dvoru, který pak mohl pracovat na formování unijního práva.

V počátcích evropské integrace mohlo k tomu, že si Soudní dvůr vydobyl takto významné postavení, přispět i to, že v době tzv. lucemburského kompromisu členské státy fakticky kontrolovaly legislativní proces tím, že měly možnost vetovat přijetí jakéhokoli předpisu. Tím, že tvorbu práva držely pevně v rukou, neměly důvod se obávat expanzivní interpretace unijního práva Soudním dvorem – Soudní dvůr interpretuje unijní právo, na kterém se všechny státy musely shodnout. Pokud nebylo právo, které na kterém by se státy shodly, neměl Soudní dvůr příležitost ho interpretovat, nebyl tudíž důvod se expanzivní činnosti Soudního dvora tolik obávat. Postupem času se stala snaha omezit Soudní dvůr velmi obtížnou.⁶⁸ Na postoj členských států k judikatorní činnosti Soudního dvora v počátečních dekáдах evropské integrace lze mít i jiný názor, například Garret je toho názoru, že členské státy nebyly pasivní a nepřehlížely Soudní dvůr, aby se pak staly v podstatě obětí jeho aktivismu, naopak jej mlčky podporovaly tím, že mu ponechaly prostor zvýšit efektivnost nedokonale sepsaných zakládacích Smluv.⁶⁹

2.3 Zhodnocení vlivu judikatury na unijní právní řád

2.3.1 Pravomoc Soudního dvora EU

Předně je potřeba zopakovat, že činnost SDEU je vymezena a omezena Smlouvami. Základní vymezení kompetence SDEU přináší čl. 19 SEU, který Soudnímu dvoru EU uděluje pravomoc zajišťovat dodržování práva při výkladu a provádění Smluv, úloha SDEU je tedy koncipovaná poměrně široce. Smlouva o fungování EU pak vymezuje pravomoc SDEU podrobněji, když vyjmenovává konkrétní okruhy otázek, o nichž je SDEU oprávněn rozhodovat. Ritleng uvádí, že díky tomuto širokému okruhu možných žalob neexistují v unijním právu otázky, k jejichž rozhodnutí by SDEU neměl pravomoc, což ze SDEU činí jediného autorita-

⁶⁸ Weiler, op. cit., s. 2427-2429.

⁶⁹ GARRETT Geoffrey, KELEMEN, Daniel, SCHULZ, Heiner. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration in the European Union. *International Organization*. 1998, roč. 52, č. 1, s. 149-150.

tivního interpreta Smluv. Ritleng si dále všímá, že Soudní dvůr EU je postaven na roveň orgánům, jako jsou Komise, Rada a Parlament, které se podílí na tvorbě unijního práva. To mu v kombinaci s širokou paletou řízení, v nichž může dle Smluv rozhodovat, dodává funkční legitimitu.⁷⁰

2.3.2 Akceptace soudcovské normotvorby

Dnes už se navíc obecně uznává, že soudy tvoří právo, zejména na úrovni ústavních soudů; rozumíme-li tedy tvorbou práva situaci, kdy proces výkladu práva při použití interpretačních metod nevede k jednoznačnému konkrétnímu řešení daného případu, a nalezené řešení, je-li vyjádřeno v rozhodnutí vyššího soudu, má relevanci i v následujících případech.⁷¹ Již je překonaná myšlenka, že soudce má být pouze ústy zákona. Společenská realita je natolik komplexní, že není myslitelné mít pro všechny situace explicitní řešení v zákonech. Význam judikatury se všeobecně zvyšuje, judikatura je vnímána jako relevantní pramen práva i v evropské kontinentální právní tradici, nejen v common law.⁷² V tomto směru můžeme poukázat na Komárkovu studii, v níž srovnával, jak se s dřívějšími soudními rozhodnutími pracuje na kontinentu a na britských ostrovech. Dochází k závěru, že přístup není ve výsledku tak propastně rozdílný, jak se tradičně uvádělo, vychází pouze z jiných předpokladů.⁷³ Také MacCormick a Summers se připojují k tomu, že mezi těmito dvěma právními kulturami „*ve skutečnosti není ostrá hranice, ale kontinuum*“.⁷⁴

⁷⁰ RITLENG, Dominique. The Independence and Legitimacy of the European Court of Justice. In RITLENG, Dominique (ed). *Independence and Legitimacy in the Institutional System of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2016, s. 105.

⁷¹ VEČEŘA, Miloš et. al. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 13-19.

⁷² Večeřa, op. cit., s. 36, v publikaci se na s. 219 objevuje také tento výrok: „*Kritizovat nutnou soudcovskou normotvorbu je stejné jako kritizovat gravitaci. Nemůžeme se jí vyhnout.*“

⁷³ KOMÁREK, Jan. Reasoning with Previous Decisions: Beyond the Doctrine of Precedent. *The American Journal of Comparative Law*. 2013, roč. 61, č. 1.

⁷⁴ MACCORMICK, Neil a Robert SUMMERS. Further General Reflections and Conclusions. In MACCORMICK, Neil, SUMMERS, Robert (eds). *Interpreting Precedents: A Comparative Study*, Aldershot: Ashgate, 1997, s. 532.

Fungování precedentu v právu v různých státech kontinentální i anglosaské právní tradice zmapoval kolektiv autorů pod vedením MacCormicka a Summerse v práci *Interpreting Precedents: A Comparative Study*, jednotliví autoři v ní podrobně popisují, jak soudy pracují s dřívějšími rozhodnutími. Na základě jednotlivých národních studií lze shrnout, že přístupy soudů k judikatuře se samozřejmě v různých státech liší, je ale možné najít určité shodné prvky a konstatovat, že rozhodnutí soudů vyšších instancí nejsou jen pouhými akty aplikace práva, ale mají určitou míru závaznosti.

Taruffo potvrzuje obecný trend zvyšování významu judikatury. Je podle něj potřeba si uvědomit, že i v kontinentálním právu založeném na kodifikacích jsou tyto zákony interpretovány pomocí již existujících soudních rozhodnutí (precedentů), které dodávají obecným právním normám v nich obsažených konkrétnější podobu, a postupem času se použití odpovídající judikatury interpretaci zákonů stává nevyhnutelné. „*Myšlenka konfliktu mezi precedenty jako takovými a zákony jako takovými ztratila skutečný význam i v kontinentální právní kultuře.*“⁷⁵ I v našich českých podmínkách se tématu postavení judikatury coby pramene práva oprávněně věnuje stále větší pozornost.⁷⁶ Tento všeobecně pozorovatelný trend zvyšování významu judikatury svým způsobem nahrává i větší akceptaci rozsudků SDEU coby pramene práva.

2.3.3 Nezávislost a legitimita SDEU

⁷⁵ TARUFFO, Michele. Institutional Factors Influencing Precedents. In MACCORMICK, Neil, SUMMERS, Robert (eds). *Interpreting Precedents: A Comparative Study*, Aldershot: Ashgate, 1997, s. 459.

⁷⁶ Můžeme jmenovat publikaci Z. Kühna Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře, nebo Nové trendy v soudcovské tvorbě práva (kolektiv autorů pod vedením M. Večeří), v neposlední řadě také konferenci Závaznost soudních rozhodnutí pořádané Nejvyšším soudem ČR v roce 2017, z níž vzešla publikace ŠÁMAL, Pavel, RAIMONDI, Guido, LENAERTS, Koen. *Závaznost soudních rozhodnutí - vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018. Zajímavé úvahy představuje rovněž Harvánek, HARVÁNEK, Jaromír. Poznámka k soudcovské tvorbě práva. In VEČEŘA, Miloš, HAPLA, Martin (eds). *Weyrovy dny právní teorie 2017: Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.

Dle Týče je zdrojem legitimacy SDEU kombinace obecného vymezení jeho pravomoci ve Smlouvách a tvůrčí rozhodovací činnosti Soudního dvora samotného. SDEU je totiž dle Smluv nezávislý a nikomu neodpovědný, přičemž jeho pravomoc je vymezena velmi obecně, volně, proto ustanovení Smluv svěřující mu pravomoc interpretačně konkretizuje a postupně je tak dotváří. Soudní dvůr tedy svou legitimitu nezískal hned v okamžiku svého vzniku, ale postupně si ji sám budoval.⁷⁷

Legitimitu Soudnímu dvoru EU zvyšuje také jeho nezávislost (institucionální legitimita). SDEU je nezávislý na ostatních orgánech a institucích Unie a je nezávislý také na členských státech. Nezávislí jsou také jeho soudci a generální advokáti – každý členský stát sice navrhuje „svého“ soudce a závisí jen na něm, jaká kritéria pro výběr zvolí, k jejich vhodnosti pro tuto funkci ale dává stanovisko zvláštní výbor (nazývaný poněkud nepoeticky „výbor podle čl. 255 SFEU“), který zkoumá kromě odbornosti kandidáta také to, zda o jeho nezávislosti, nestrannosti, morální bezúhonnosti a integritě nejsou žádné pochybnosti.⁷⁸ Ač je finální výběr na členském státu a nikoli na výboru, dosud se nestalo, že by se kandidát, který obdržel od výboru negativní stanovisko, stal soudcem (či generálním advokátem) Soudního dvora EU.⁷⁹ Významným faktorem je také to, že každý členský stát má na Soudním dvoře právě jednoho soudce (v případě Tribunálu dva), SDEU jako celek je tudíž z tohoto pohledu vyvážený.⁸⁰

⁷⁷ Týč, Sehnálek, Charvát, 2011, op. cit., s. 169.

⁷⁸ Obecně jsou kritéria pro výběr funkcionářů u SDEU stanovena v čl. 253 a 254 SFEU (výslovně uvádí, že kandidát musí poskytovat veškeré záruky nezávislosti), dále jsou upřesněna ve zprávách o činnosti výboru podle čl. 255 SFEU. Například Fifth activity report of the panel provided for by Article 255 of the Treaty on the Functioning of the European Union. [publikován 28. 2. 2018] Dostupné z: curia.europa.eu.

Členské státy si dále mohou stanovit vlastní systém a kritéria výběru kandidátů o tyto funkce. Česko taková pravidla má – pravidla pro výběr kandidáta na funkci soudce Soudního dvora Evropské unie. Příloha k usnesení vlády ze dne 13. července 2011 č. 525, ve znění pozměněném Přílohou usnesení vlády ze dne 24. července 2017 č. 562.

⁷⁹ DE WAELE, Henri. Not Quite the Bed that Procrustes Built: Dissecting the System for Selecting Judges at the Court of Justice of the European Union. In BOBEK, Michal (ed). *Selecting Europe's Judges*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 49. Výběru soudců SDEU (a také ESLP) je věnována celá tato publikace editovaná M. Bobkem.

⁸⁰ ZEMÁNEK, Jiří. Reforma soudnictví v Evropské unii. *Evropské právo*. 2003, č. 7.

Samozřejmostí jsou také tajné soudní porady. Jako faktor zvyšující nezávislost soudců na „svých“ domovských státech je tradičně uváděna také nemožnost soudců publikovat nesouhlasná stanoviska (disenty) k rozhodnutím, díky čemuž není možné zjistit, pro jaké rozhodnutí daný soudce hlasoval a umožňuje to SDEU vyhnout se tomu, že by soudci rozhodovali určitým způsobem z důvodu tlaku členského státu na daného soudce nebo třeba i faktoru osobní motivace soudce zalíbit se představitelům členského státu s cílem dosáhnout opětovného jmenování na soud, nebo si je z důvodu obav neznepřátelit.⁸¹

Legitimitu rozhodovací činnosti Soudního dvora dodává i skutečnost, že byť jsou jeho rozhodnutí někdy podrobena kritice (ať už ze strany politické reprezentace členských států, nebo i odborné veřejnosti), jsou přesto vnitrostátními soudy aplikována a členskými státy obecně akceptována.⁸² Nejsilnějším legitimizačním prvkem je pak to, že rozhodnutí interpretující Smlouvy se pak často promítnou do samotných Smluv při jejich revizi.⁸³ Jindy se stává, že je judikatura SDEU v podstatě převzata do předpisů sekundárního práva.⁸⁴

Soudní dvůr bývá kritizován za svůj přílišný aktivismus, jedná se však o příliš zjednodušující pohled, který začasť závisí pouze na pohle-

⁸¹ Na druhou stranu Schmidt je toho názoru, že obavy, že by soudci kvůli své rozhodovací činnosti nebyli opětovně svými členskými státy jmenováni, nemusí být na místě, protože generální advokáti, kteří mnohdy bývají ve svých stanoviscích otevřeně kritičtí vůči členským státům, opětovně jmenování pravidelně bývají. Schmidt, op. cit., s. 29.

⁸² Existují ale výjimky, například případ *Dansk Industri (Ajos)*, kde se dánský Nejvyšší soud odmítl řídit rozhodnutím SD o předběžné otázce, kterou sám podal, nebo sága československých důchodů před českým ústavním soudem (viz blíže v následující podkapitole 2.3.4).

Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. dubna 2016. *Dansk Industri (DI), agissant pour Ajos A/S v. Sucession Karsten Eigil Rasmussen*. Věc C-441/14.

⁸³ Sehnálek, 2015, op. cit., s. 11-12, nebo Ritleng, op. cit.

Příkladem může být stanovení implicitních pravomocí Unie pro oblast vnější činnosti, které Soudní dvůr dovodil v rozsudku AETR, a následně se promítlo do čl. 216 SFEU. Týč, Sehnálek, Charvát, 2011, op. cit., s. 33. Rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1971. Komise Evropských společenství proti Radě Evropských společenství. Věc 22-70.

⁸⁴ Příkladem může být směrnice 2004/38/ES o právu občanů na volný pohyb, nebo směrnice 2011/24/EU o právech pacientů, která to v preambuli výslovně přiznává.

du hodnotitele a jeho souhlasu či nesouhlasu s konkrétním rozhodnutím.⁸⁵ Důraz na interpretaci pomocí účelu právní úpravy a zdánlivé nerespektování jazykového vyjádření právní normy sice mohou pro právníka navyklého vnitrostátnímu právu působit nezvykle, to je ale právě kámen úrazu. Posuzovat jeho činnost optikou standardů činnosti vnitrostátních soudů je nesprávné, neboť takový pohled nebere do úvahy specifika unijního právního řádu a celkový kontext fungování Unie, mimo jiné například její mnohojazyčnost. Otázkou, kterou bychom si měli pokládat, není, „*jak správné (ústavní) soudy pracují, ale spíše jak by tento evropský ústavní soud měl pracovat*“.⁸⁶ Stejně nesprávné se jeví posuzování činnosti Soudního dvora optikou mezinárodních soudů v mezinárodním právu, to totiž nedostatečně zohledňuje hloubku hospodářské a politické integrace v Unii a její nadstátní povahu.

Nahlížet na Soudní dvůr jako na soud za všech okolností upřednostňující aktivistický a prointegrační výklad je nepřipadné, míra jeho aktivismu se proměňuje v čase s tím, jak se proměňuje unijní právo a Unie sama. Počáteční období fungování Společenství je charakteristické tím, že Soudní dvůr definoval základní strukturální principy unijního práva a snažil se díky rozšiřování a prohlubování evropské integrace vytvořit fungující vnitřní trh.⁸⁷ V pomaastrichtském období získala judikatura SDEU nový rozměr. Společný trh se úspěšně transformoval na vnitřní a s ohledem na rostoucí množství sekundárních právních předpisů se pozornost posunula od zkoumání slučitelnosti vnitrostátních předpisů s pravidly společného trhu k výkladu těchto předpisů, pro větší aktivismus Soudního dvora zde už nebyla potřeba a ani tolik prostoru. Maastrichtskou smlouvu bylo zavedeno do unijního práva také občanství Evropské unie, jehož obsah Soudní dvůr sebevědomě rozvíjel. Po počáteční smělé linii judikatury, kdy Soudní dvůr na základě občanství přiznal práva, která byla rezervovaná pro migrující pracovníky (ekonomicky aktivní osoby), i osobám ekonomicky neaktivním, byl

⁸⁵ Shodně TRIDIMAS, Takis. The Court of Justice and Judicial Activism, *European Law Review*, roč. 21, 1996, s. 201; HORSLEY, Thomas. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking. *Common Market Law Review*, roč. 50, 2013, s. 939; a Malenovský, op. cit.

⁸⁶ Horsley, 2013, op. cit., s. 941.

⁸⁷ HAMULÁK, Ondřej. *Integrovaná se Evropa a suverenita České republiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013, s. 23-24.

Soudní dvůr omezen částečně omezen směrnicí o právech občanů⁸⁸ z roku 2004 a zaujal proto střízlivější postoj.⁸⁹ Tato fáze útlumu práv migrujících ekonomicky neaktivních osob vyplývajících z občanství Unie pokračovala i dále,⁹⁰ kdy se Soudní dvůr pod tlakem obav členských států z dávkové turistiky navrátil k dřívějšímu restriktivnějšímu pojetí unijního občanství.⁹¹ Na druhou stranu je možné v současnosti sledovat určitý aktivismus Soudního dvora v otázkách souvisejících s lidskými právy, jak je popsáno v části 1.1.3 této kapitoly.⁹² Na tomto letném výčtu můžeme ilustrovat, že aktivismus Soudního dvora jako by se v různých fázích evropské integrace přeléval z jedné oblasti do druhé v závislosti na aktuálním vývoji unijního práva, při zohlednění společenské a politické situace. Pokud tedy Soudní dvůr přispěl svou rozhodovací činností k významnému posunu v určité oblasti práva, neznamená to, že se ve stejné linii judikatury udrží navždy – po období smělosti totiž zpravidla následuje určitý útlum.

2.3.4 Institucionální rovnováha v Unii s akcentem na roli soudní moci

Můžeme se také ptát, zda popsaná rozhodovací činnost SDEU neporušuje princip institucionální rovnováhy, zda z ní Soudní dvůr nevybočuje.

⁸⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.

⁸⁹ Přístup k sociální pomoci občanům legálně pobývajícím v jiném státě může být odepřen, nemá-li občan ke státu pobytu skutečné pouto (genuine link).

⁹⁰ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 11. listopadu 2014. Elisabeta Dano a Florin Dano v. Jobcenter Leipzig. Věc C-333/13.

⁹¹ JACQUESON, Catherine. EU social citizenship: between individual rights and national concerns. In PENNING, Frans, SEELEIB-KAISER, Martin (eds). *EU Citizenship and Social Rights*. Cheltenham: Elgar Publishing, 2018.

⁹² Příklon k větší ochraně lidských práv ze strany Soudního dvora vysvětluje Petrlík například tím, že mnoho soudců, kteří se stali soudci Soudního dvora kolem roku 2004, dříve profesně působili v institucích zaměřených na ochranu lidských práv (například u vnitrostátních ústavních soudů nebo u Evropského soudu pro lidská práva). PETRLÍK, David. *Vnitřní trh v judikatuře Evropského soudního dvora (2004-2015)*. Praha: Leges, 2016, s. 170-173 a 222-223.

Koncept institucionální rovnováhy vytvořil Soudní dvůr jako obdobu principu dělby moci ve státě, kdy jednotlivé orgány mají jasně vymezené kompetence mezi moc zákonodárnou, výkonnou a soudní, přičemž zároveň existuje také určitý systém vzájemné kontroly, brzd a protiváh.⁹³ Institucionální rovnováha v Unii oproti dělbě moci ve státě vykazuje řadu specifik.⁹⁴ V Unii není možné jednotlivé orgány Unie jednoznačně přidělit k jedné moci, zejména je obtížné rozdělovat mezi výkonnou a legislativní mocí, výkonnou a soudní moc Unie navíc sdílí s členskými státy.⁹⁵ Podle Soudního dvora je institucionální rovnováha dána tím, že každá instituce má v institucionální struktuře Unie vlastní roli a je jí svěřeno dosahování cílů Unie. Zároveň každá instituce musí vykonávat svou pravomoc s ohledem na pravomoci dalších institucí. Pro případ, že by některá instituce svou pravomoc překročila, by mělo vždy být možné toto sankcionovat. Tím orgánem, který by na dodržování unijního práva měl i s ohledem na zachování institucionální rovnováhy dohlížet, je právě Soudní dvůr.⁹⁶

Pro případ, že by Soudní dvůr EU ze svých pravomocí vykročil, není nemožné toto jeho vykročení korigovat. Především jsou to členské státy v pozici nejvyššího normotvůrce (pánů Smluv), které mohou změnou primárního práva změnit rámec, v němž se SDEU pohybuje, a případné extenzivní zásahy SDEU upravit. Stalo se tak ostatně v případě protokolu Barber,⁹⁷ kdy členské státy upravily časové účinky rozhodnutí Soudního dvora.⁹⁸ Pomyslné hřiště, na němž se SDEU pohybuje, může být také ovlivněno (zmenšeno) sekundárními právními předpisy (případ zmiňované směrnice o právu občanů). Nelze také ignorovat vliv právní nauky, která může rozhodnutí SDEU podrobit kriti-

⁹³ JACQUÉ, Jean-Paul. The Principle of Institutional Balance. *Common Market Law Review*. 2004, roč. 41, s. 384.

⁹⁴ Týč, Sehnálek, Charvát, 2011, op. cit., s. 171.

⁹⁵ LENAERTS, Koen. Some Reflections on the Separation of Powers in the European Community. *Common Market Law Review*. 1991, roč. 28, s. 13-14.

⁹⁶ Odst. 21-23 rozsudku Soudního dvora ze dne 22. května 1990. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství. Věc C-70/88.

⁹⁷ Protokol č. 2 připojený k Smlouvě o Evropském společenství týkající se čl. 119 Smlouvy o Evropském společenství.

⁹⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. května 1990. Douglas Harvey Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group. Věc C-262/88.

ce. V neposlední řadě může být Soudní dvůr EU ve svých závěrech určitým způsobem korigován postojem vnitrostátních soudů k jeho judikatuře, a to zejména jedná-li se o soudy ústavní. Některé ústavní soudy členských států si nárokují pozici hlídače, který má poslední slovo v otázkách rozdělení pravomocí mezi členské státy a Unii (Soudní dvůr naopak za tohoto hlídače považuje sám sebe). V případě, že ústavní soud dojde k závěru, že Soudní dvůr (či Unie jako celek) jedná v rozporu se zásadou svěřených pravomocí, prohlásí jednání Unie za *ultra vires*. V tomto ohledu je nejvíce sledovaným aktérem německý Spolkový ústavní soud, který sebe (ústavní soudy členských států obecně) postavil do pozice toho, kdo má konečnou kompetenci posoudit rozsah Unii svěřených pravomocí a stanovil podmínky pro přezkum činnosti Unie z hlediska jednání *ultra vires*, a český Ústavní soud, který se svým německým protějškem inspiroval a v případě československých důchodů rozhodnutí SDEU dokonce za *ultra vires* prohlásil.⁹⁹

⁹⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12. Toto rozhodnutí vzbudilo a dodnes budí značný, nepřilíš pozitivní, ohlas napříč Evropou. K tomuto rozhodnutí blíže viz ZBÍRAL, Robert. Czech Constitutional Court, judgment of 31 January 2012, Pl. ÚS 5/12. – A Legal revolution or negligible episode? Court of Justice decision proclaimed *ultra vires*. *Common Market Law Review*. 2012, roč. 49, č. 4; nebo KOMÁREK, Jan. Czech Constitutional Court Playing with Matches: the Czech Constitutional Court Declares a Judgment of the Court of Justice of the EU *Ultra Vires*, Judgment of 31 January 2012, Pl. ÚS 5/12, Slovak Pensions XVII. *European Constitutional Law Review*. Aug. 2012, roč. 8, č. 2.

K „evropské“ judikatuře ústavních soudů obecně viz např. TRIDIMAS, Takis. The ECJ and the National Courts: Dialogue, Cooperation and Instability. In ARNULL, Anthony, CHALMERS, Damian. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 417-429; nebo kapitulu 3.3 v publikaci TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013, s. 87-99.

K nutnosti zdrženlivosti (ústavní tolerance) v posuzování vlastní výlučnosti při řešení kompetenčních konfliktů mezi ústavními soudy a Soudním dvorem naopak vybízí Zemánek – ZEMÁNEK, Jiří. Meze ústavní autonomie v evropském víceúrovňovém svazku. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2013, č. 4. Hamul'ák uvádí, že „válka soudů“ mezi ústavními soudy a Soudním dvorem nemůže mít nikdy vítěze, neexistuje totiž žádný nezávislý arbitr, který by mohl „válku“ definitivně ukončit, a ani Soudní dvůr ani vnitrostátní ústavní soudy nemají „zbraň posledního slova“. S tím nelze než

Řešení, podle něhož spory o rozsah kompetencí jednotlivých mocí řeší soudní moc, je obvyklé v moderních státech a funguje, jak vidno, i v Unii. Nad tím, zda je správné z hlediska dělby moci, aby bylo takové rozhodnutí svěřeno soudům, se zamýšlí Barak. Bdí-li nad dodržováním pravidel zákonodárnou a výkonnou mocí soudy, kdo bdí nad dodržováním pravidel soudy? Na tuto otázku neexistuje uspokojivá odpověď. Přesto se dle Baraka lze domnívat, že je správné, že tím hlídačem je zrovna soudní moc. Soudci jsou díky svému vzdělání, profesionalitě a úloze a vzhledem k procesním a reálným omezením jejich uvážení trénovaní zabývat se konflikty zájmů. Soudy při rozhodování nebojují o vlastní moc. Jejich odpovědnost je profesionální, nikoli politická, nemá proto vliv na jejich nezávislost. Tyto skutečnosti zaručí, že soudům je možné důvěřovat více než ostatním složkám moci v přiměřeném a objektivním rozhodování. Sice není možné soudům důvěřovat bezmezně, lepší řešení ale není.¹⁰⁰

Z uvedeného se jeví, že Soudní dvůr meze svých Smlouvami vymezených kompetencí nepřekračuje. Kompetence svěřené Soudnímu dvoru jsou totiž mimořádně široké. Vynikají především ve srovnání s tradičními soudními orgány podle mezinárodního práva, které jsou zpravidla pověřeny řešením mezinárodních sporů podle mezinárodního práva¹⁰¹ – Soudní dvůr sice má pravomoc rozhodovat spory mezi členskými státy, ale je to pro něj činnost okrajová.¹⁰² Nicméně jeho pra-

souhlasit. HAMULÁK, Ondrej. *Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky*. Praha: Leges, 2010, s. 86.

¹⁰⁰ BARAK, Aharon. *Sudca v demokracii*. Bratislava: Kalligram, 2016, s. 81-82. Také HENČEKOVÁ, Slavomíra. Význam dělby moci v současnosti s akcentem na sudcovský aktivizmus. In ANTOŠ, Marek, WINTR, Jan (eds). *Ústavní teorie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015, s. 54-65.

¹⁰¹ SCHEU, Harald Christian. *Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 104-105.

¹⁰² Čl. 273 a 344 SFEU. Spor dle čl. 273 SFEU (spor mezi členskými státy vzniklý na základě rozhodčí smlouvy) byl do dnešního dne jeden – konkrétně mezi Rakouskem a Německem a týkal se smlouvy mezi těmito státy o zamezení dvojího zdanění (Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 12. září 2017. Rakouská republika v. Spolková republika Německo. Věc C-648/15). Pokud bychom mezi spory mezi státy zařadili i žaloby členského státu na jiný členský stát na porušení povinnosti dle čl. 259 SFEU, byl by jejich počet vyšší – do dnešního dne jich bylo pět, a v šesté věci byla po-

vomoc ze Smluv, které vymezují jednotlivé druhy řízení před SDEU, je širší i než funkce ústavních soudů v rámci vnitrostátních právních řádů, Soudní dvůr v sobě totiž kombinuje funkci ústavního, nejvyššího a správního soudu. Coby ústavní soud posuzuje soulad právních předpisů s primárním právem, zabývá se kompetenčními konflikty mezi unijními institucemi, posuzuje soulad jednání členských států s unijním právem a rozhoduje spory o rozsah pravomocí mezi členskými státy a Unií. Coby nejvyšší soud usiluje o sjednocení výkladu a aplikace práva napříč Unií. A coby správní soud posuzuje zákonnost správních aktů vůči jednotlivcům.¹⁰³

Zejména kombinace funkcí ústavního a nejvyššího soudu působí to, že se u něj koncentruje větší množství moci. Jaké také třeba přisvědčit Jacquému, že členské státy jako páni smluv nepromítly do Smluv jasnou koncepci rozdělení moci a na postupný vývoj v institucionální struktuře dostatečně nereagovaly.¹⁰⁴ Institucionální rovnováha navíc neznamená, že jednotlivé složky moci v Unii jsou vyvážené, ale že institucionální struktura Unie je založena na rozdělení pravomocí mezi jednotlivé instituce tak, jak je to zachyceno ve Smlouvách.¹⁰⁵

Na druhou stranu na činnost Soudního dvora můžeme nahlížet i z jiných hledisek než z hlediska čistě právního. Z hlediska politologického je totiž možné říci, že v některých případech z mantinelů, které by mu měly náležet, vybočuje. Soudní dvůr si svou extenzivní rozhodovací činností přivlastňuje roli policymakera, která by měla přináležet jiným unijním institucím. Tuto roli Soudního dvora dobře popisuje Horsley.¹⁰⁶ Soudní dvůr někdy pozvedává témata, jejichž regulace standardně náleží unijní legislativě, na úroveň Smluv, tedy na úroveň ústavní (např. tím,

dána žaloba a nebylo dosud rozhodnuto (Žaloba podaná dne 13. července 2018 – Slovinská republika v. Chorvatská republika, věc C-457/18). Je tedy zjevné, že mezistátních sporů je minimum. I v případě řízení o porušení povinnosti členské státy častěji upozorní Komisi na porušování unijního práva jiným státem a snaží se ji přesvědčit k zahájení řízení o porušení povinnosti, než aby žalobu podaly samy.

Informace o počtu rozsudků vychází z informací v databázi eur-lex.europa.eu.

¹⁰³ Lenaerts, 1991, op. cit., s. 32-33.

¹⁰⁴ Jacqué, op. cit., s. 387.

¹⁰⁵ Jacqué, op. cit., s. 386.

¹⁰⁶ HORSLEY, Thomas. *The Court of Justice as an Institutional Actor: Judicial Lawmaking and its Limits*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

že ustanovením Smluv přizná přímý účinek). Tím si zajistí vliv na konkrétní obsah daného ustanovení a odebere unijní legislativě možnost tento výklad legislativní cestou změnit a vyloučí tím danou oblast z politické soutěže. Unijní právo se tak stává *overconstitutionalized*.¹⁰⁷ Horsley uvádí, že tímto postupem Soudní dvůr dokáže určitou politiku iniciovat, dále může ovlivnit přístup k formulaci a také vynucování unijních norem.¹⁰⁸ Tímto svým přístupem k výkladu unijního práva se Soudní dvůr zjevně (možná poněkud slepě) řídí účelem Smluv, kterým je vytvoření stále těsnější integrace v Unii. V mnohých ohledech tak ale znemožňuje, aby ohledně této úrovně integrace v dílčích oblastech práva probíhala politická debata, a nahrazuje ji soudním rozhodnutím.

2.4 Dílčí závěr

Závěrem je na místě zdůraznit, že na rozhodovací činnost SDEU není možné nahlížet optikou standardů činnosti vnitrostátních soudů, ale je potřeba brát do úvahy specifický kontext unijního práva. Soudní dvůr je v podstatě ústavním soudem Unie, přičemž u ústavních soudů se dotváření práva obecně více uznává, neboť ústavy bývají také obecněji a nadčasově formulované a jsou mnohem více založené na principech a hodnotách než na přesné konkrétní regulaci. Unijní instituce i členské státy nadto judikaturu fakticky akceptují. Je tedy možné uzavřít, že na silné postavení Soudního dvora EU a jeho judikatury má vliv řada faktorů – obecně vzato je to povaha unijního práva v kombinaci se specifickým postavením Soudního dvora EU v rámci institucionální struktury Unie. Minimálně z pohledu práva se však nedá říci, že by Soudní dvůr EU meze svých pravomocí překračoval. Jediným způsobem, jak by bylo možné změnit institucionální rovnováhu v Unii tak, aby Soudní dvůr neměl možnost tak zásadním způsobem ovlivňovat unijní právo, je změna primárního práva.

¹⁰⁷ Za použití anglickému výrazu se čtenářům omlouvám, nicméně je obtížné najít odpovídající český výraz, který by nezněl ještě podivněji než užití anglikanismu v českém textu. Viz také Schmidt, op. cit., s. 239.

¹⁰⁸ Horsley, 2018, op. cit., s. 163.

3 Precedenční účinky rozsudků SDEU¹⁰⁹

V předcházející kapitole byl zmíněn fenomén soudcovské tvorby práva a zvyšující se míry její akceptace. Tato kapitola na výše uvedené naváže a bude zkoumat precedenční účinky rozsudků Soudního dvora EU.

Právníkům praktikujícím na evropském kontinentu zní pojem precedentu poněkud cize a spojí si jej zpravidla s působením soudních rozhodnutí v common law právním systému. Ve skutečnosti je doktrína precedentu i v rámci common law pružná a minimálně některé její prvky se projevují i na úrovni unijního soudnictví.¹¹⁰

Účelem této kapitoly je prozkoumat, zda, případně do jaké míry, mají rozsudky Soudního dvora EU precedenční účinek. Na začátek bude potřeba nejprve pojem precedenčních účinků definovat, dále se budu věnovat účelu precedenčního účinku (protože pochopením účelu lze pak lépe porozumět aplikaci určitého institutu v praxi) a následně bude rozebráno, jak SDEU zachází se svými dřívějšími rozhodnutími a jak požaduje, aby s nimi zacházely soudy členských států. Pozornost bude věnována také sankcím spojeným s nerespektováním rozhodnutí SDEU ze strany soudů členských států a závěrečná část kapitoly se bude zabý-

¹⁰⁹ Část kapitoly byla publikována jako článek – FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Precedenční účinky rozsudků Soudního dvora Evropské unie. *Iurium Scriptum*. 2019, roč. 2019, č. 2.

Kapitola vychází také z dřívějších publikovaných prací – FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Characteristics of Judgments of the EU Court of Justice. In CERMAKOVA, Klara, ROTSCHEDL, Jiri. *Proceedings of the 3rd Law & Political Science Conference, Lisbon. International Institute of Social and Economic Sciences*, 2018; FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Závaznost rozhodnutí Soudního dvora EU o předběžných otázkách. In CEVÁROVÁ, Dominika, KIŠŠOVÁ, Kristína, MINTAL, Jozef Michal, MÜLLER, Vladimír. *INTERPOLIS '17: zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica: Belianum, vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2017.

¹¹⁰ Dalo by se argumentovat i ve prospěch uplatnění minimálně některých prvků precedenčního působení rozhodnutí vyšších soudů ve vnitrostátních právních řádech na kontinentu, to ale není předmětem této práce. K tomu viz např. GEALFOW, John Altair. Case Law and its Binding Effect in the System of Formal Sources of Law. *The Journal of the University of Latvia (Juridiskā zinātne / Law)*, University of Latvia, 2018, roč. 11, č. 1.

vat zdůvodněním precedenčních účinků rozsudků SDEU zejména s ohledem na názory, které o tématu panují v odborné literatuře, přičemž budou zmíněny jak názory souhlasící s precedenčností rozsudků SDEU, tak názory precedenčnost popírající.

3.1 Definice precedenčního účinku

Precedent je jedním z pojmů, pod nímž si každý právník něco představí, tyto představy se ale mohou poměrně významně lišit. Na tomto místě je proto potřeba definovat používané termíny a učinit některé terminologické poznámky. Řeč je o precedenčním účinku (účincích), který považují za synonymum pro precedenčnost.

Vzhledem k tomu, že pojem precedentu pochází z common law právní kultury, při definování tohoto pojmu je namístě vyjít z pojetí precedentu v common law. Předně je potřebě uvést, že doktrína precedentu je flexibilní – pojetí precedentu se liší v různých státech common law a liší se v čase.

V našich podmínkách se vyskytuje nikoli ojediněle takové chápání precedentu, podle něhož je precedentem rozhodnutí soudu, které je formálně právně závazné a od ničeho dále neodvozené, kdy se soud neopírá o jiné prameny práva, ani vzdáleně při použití analogie, nové právní normy zcela otevřeně tvoří.¹¹¹ Je ovšem otázkou, jestli takováto definice není tak úzká, že pod ní nespadne ani rozhodování soudů v common law státech.¹¹² Cross, citujíc mj. rozsudek soudce amerického Nejvyššího soudu Frankfurtera, uvádí, že Nejvyšší soud Spojených států amerických se při výkladu Ústavy především orientuje podle textu samotné Ústavy a svým vlastním dřívějším rozhodnutím připisuje druhotný, doplňující, méně podstatný význam. Doktrína závazného precedentu tudíž není vnímána tak striktně.¹¹³ To potvrzuje i Lord Wright ve

¹¹¹ Kühn například uvádí, že normativní novost není znakem žádné z koncepcí anglo-amerického precedentu. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře*. Praha: Karolinum, 2002, s. 270. Dále také BOBEK, Michal et al. *Předběžná otázka v komunitárním právu*. Praha: Linde, 2005, s. 384.

¹¹² Shodně Bobek, op. cit., 2015, s. 384.

¹¹³ CROSS, Rupert. *Precedent in English Law*. 2. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1968. Clarendon law series, s. 16.

svém mnohokrát citovaném článku o precedentech.¹¹⁴ Také angličtí soudci, jak poznamenává Kühn, při rozhodování zcela nových případů, pro něž je nutné vytvořit novou právní normu, mají tendenci svá rozhodnutí opírat o obecné principy a pravidla spíše než že by pravidlo tvořili sami.¹¹⁵ Dokonce i v common law se dříve uplatňovala deklaratorní teorie, podle níž soudci pouze deklarovali (nacházeli) právo a netvořili jej.¹¹⁶ Dnes je toto pojetí dle Kühna již překonané, nicméně stále platí, že i angličtí soudci (a v Anglii je pojetí doktríny precedentu tradičně nejstriktnější) odůvodnění svých rozhodnutí nestaví čistě na svých názorech, co je správné a co by mělo být právem, ale právě na obecných principech a obyčejích, které jsou zpravidla obsaženy v dřívějších soudních rozhodnutích. Cross na toto téma cituje Salmonda: „Právo může být definováno jako souhrn principů uznávaných a aplikovaných státem při výkonu spravedlnosti.“¹¹⁷ Komárek zase cituje Oliphanta, který uvádí, že dřívější rozhodnutí představují „shromážděnou moudrost lidstva“.¹¹⁸ Tridimas dovozuje, že v USA, kde je hlavním rozhodovacím kritériem pro Nejvyšší soud text ústavy a zároveň je Nejvyšší soud nucen rozhodovat případy, které mají významné politické či sociální dopady, by statické pojetí precedentu bylo nevhodné, protože by pak Nejvyšší soud nemohl reagovat na měnící se společensko-politický a ekonomický kontext. Podle Tridimase totéž platí pro Unii a její Soudní dvůr – také Unie má psanou ústavu (Smlouvy) a Soudní dvůr je nucen mnohdy rozhodovat politické spory. Úroveň integrace se

¹¹⁴ Lord WRIGHT. Precedents. *University of Toronto Law Journal*. 1942, roč. IV, č 2, s. 247-277. Dostupné z: hein-online.com

¹¹⁵ Totéž potvrzuje i Jacob, který se odkazuje na klasiky anglického práva E. Cokea, M. Hale a na Lorda Denninga. JACOB, Marc. *Precedents and case-based reasoning in the European Court of Justice: unfinished business*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014, s. 79.

¹¹⁶ Kühn, op. cit, 2002, s. 253-256. Shodně HUXLEY-BINNS, Rebecca, MARTIN, Jacqueline. *Unlocking the English Legal System*. 3. vyd. Routledge, 2010. s. 48-49.

¹¹⁷ Cross, op. cit., s. 150-151. SALMOND, Sir John. *Jurisprudence*. Sestavil P. J. Fitzgerald. 12. vyd. Sweet&Maxwell, 1966.

¹¹⁸ KOMÁREK, Jan. Reasoning with Previous Decisions. *The American Journal of Comparative Law*, roč. 61, č. 1. OLIPHANT, Heman. A Return to Stare Decisis. *American Law School Review*. 1928, roč. 6, č. 5.

proměňuje a bylo by nevhodné, pokud by kvůli "zbožnému respektu k precedentu" na tyto okolnosti nemohl Soudní dvůr reagovat.¹¹⁹

Je zde tedy vidět, že takové pojetí precedentu a chápání angloamerického práva vůbec, podle něhož soud tvoří právo, aniž by byl něčím (jinými prameny práva) omezený, je příliš úzké a nevystihuje skutečnou podstatu. Jako protiklad výše uvedenému můžeme uvést pojetí, s jakým pracuje Summers a McCormick pro účely komparativní studie o fungování precedentů – za precedenty jsou považována dřívější rozhodnutí, která slouží jako model pro pozdější rozhodnutí.¹²⁰ Existence formální doktríny precedentu není nutná pro to, aby dřívější rozhodnutí soudů mohla být označena za precedenty, je ale vždy podrobně zkoumáno, jak precedenty v daném systému fungují, jak silnou závaznost mají.

Závaznost precedentu v angloamerickém právu má dva prvky. Jedním z nich je závaznost soudního rozhodnutí vyššího soudu pro nižší soudy. Nižší soudy jsou proto povinny precedenty následovat, pokud je nenásledují, je jejich rozhodnutí nesprávné a může proto být zrušeno. Závazné je přitom *ratio decidendi* – právní pravidlo, které bylo pro vyřešení daného sporu skutečně použito.¹²¹ Druhým prvkem je určitá míra vázanosti soudu svým vlastním dřívějším rozhodnutím. Tato míra může být různá – některé soudy se od svého vlastního rozhodnutí absolutně nemohou odchýlit (anglický Court of Appeal, nebo House of Lords mezi lety 1898 a 1966), některé se mohou odchýlit, mají-li pro to dobré důvody (britský Supreme Court dnes).¹²² I v případech, kdy se soud může odchýlit od svého precedentu, ale platí, že obecně je jím vázán, odchýlení se je totiž výjimečným případem, soud se nemůže odchýlit jen proto, že s precedentem nesouhlasí, nýbrž pouze pokud existují významné důvody pro odchýlení se. Tento princip, podle něhož se soudy mají držet toho, co již bylo před nimi rozhodnuto, se označuje jako *stare*

¹¹⁹ TRIDIMAS, Takis. Precedent and the Court of Justice: A Jurisprudence of Doubt? In DICKSON, Julie, ELEFThERIADIS, Pavlos (eds). *Philosophical Foundations of European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 324.

¹²⁰ Introduction, MACCORMICK, Neil, SUMMERS, Robert S. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Ashgate: Dartmouth Publishing Company Limited, 1997, s. 1.

¹²¹ Cross, op. cit., s. 36-37.

¹²² Cross, op. cit., s. 102-115.

decisis. Je tedy potřeba zdůraznit, že i v rámci common law je doktrína *stare decisis* pružným konceptem.¹²³

Pojetí precedenčních účinků v této práci se od pojetí precedentu v common law liší. Nutno také poznamenat, že stejně jako se liší právní systémy uvnitř kontinentálního systému práva (např. francouzský, německý, skandinávský), liší se i právní řády common law zemí. Přes nepřehlédnutelné přibližování obou systémů práva některé významné odlišnosti přetrvávají. Tato práce tedy rovnítko mezi precedentem v angloamerickém právu a v unijním právu neklade. Pro odlišení je i proto v této práci používán termín precedenční účinek, nikoli precedent.

V odborné literatuře se často v souvislosti s rozsudky Soudního dvora EU objevuje označení *de facto precedent*. Toto označení je dle mého názoru nesprávné. Zda rozhodnutí je či není precedentem nebo má či nemá precedenční účinky, není otázkou fakticity, je to otázkou právní. Pokud by dřívější rozhodnutí soudu byla následována jen z praktických důvodů (např. protože se soud nižší instance chce vyhnout konfliktu se soudem vyšší instance, nebo čistě proto, že s tímto rozhodnutím souhlasí), nejedná se o precedent. Abychom mohli hovořit o precedentu či alespoň precedenčních účincích, musí mít dřívější rozhodnutí právní autoritu, musí být závazné.¹²⁴

Pro účely vymezení pojmu závaznost dřívějšího rozhodnutí můžeme odkázat na rozdělení Peczenika. Peczenik rozděluje závaznost (normativní význam) do čtyř hlavních kategorií dle „intenzity“.¹²⁵ Pojem závaznosti tedy nemusí nabývat čistě binární povahy závazný – nezávazný, ale může být dále vnímán jako plynulý přechod od absolutní závaznosti po absolutní nezávaznost, dobrovolnost a může tedy nabývat různé míry.

- Formální závaznost je nesilnějším druhem závaznosti. Formálně závazný pramen právu musí soudce použít, jinak by jeho rozhodnutí bylo v rozporu s právem, bylo by zatíženo závažnou va-

¹²³ Stanovisko generálního advokáta - Warner - 20 září 1977. Renato Manzoni proti Fonds national de retraite des ouvriers mineurs. Věc 112-76.

¹²⁴ Srov. PECZENIK, Aleksander. The Binding force of Precedent. In MACCORMICK, N., SUMMERS, Robert S. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Ashgate: Dartmouth Publishing Company Limited, 1997, s. 465-467.

¹²⁵ Tamtéž, s. 463.

dou, pro niž by v odvolacím řízení muselo být zrušeno. Formálně závazný precedent může být závazný absolutně, tedy bez možnosti soudu se od něj odchýlit, nebo může existovat možnost precedent změnit nebo překonat.

- Druhou kategorií závaznosti je právní (normativní) síla při neexistenci formální závaznosti. Pokud soud v rozhodnutí neaplikuje takto závazný pramen práva, je rozhodnutí z tohoto důvodu kritizovatelné a může být v odvolacím řízení zrušeno. Precedent tohoto druhu by měl být aplikován, pokud nenastanou určité výjimečné okolnosti, nebo minimálně pokud neexistují (objektivně) dobré důvody, pro které by aplikován být neměl.
- Třetí kategorií je situace, kdy pramen práva není formálně závazný, nemá právní (normativní) sílu, ale poskytuje argumentaci další podporu. Pokud soud neaplikuje takto závazný precedent, jeho argumentaci (do určité míry) schází přesvědčivost, ale v odvolacím řízení by toto rozhodnutí zrušeno nebylo.
- Nejméně silným druhem závaznosti je pouhá ilustrativnost či jiný podobný význam.

Precedenční účinek nemusí být vnímán jako závaznost pouze prvně zmíněného typu, ale může nabývat i podoby ad 2. Pro účely této práce zahrnuje precedenční účinek první dva stupně závaznosti. Ty totiž nejlépe odpovídají významu pojmu právní závaznost, druhé dvě kategorie bychom mohli vystihnout spíše pojmy přesvědčivost, názornost, či následováníhodnost.¹²⁶

Precedenční účinek je nutno odlišovat od kasační závaznosti rozhodnutí nadřízeného soudu, která je v našich poměrech obecně přijímaná a plyne přímo z jednotlivých procesních předpisů.¹²⁷ Kasační závaznost je možné chápat jako vázanost soudu nižšího stupně právním názorem nadřízeného soudu, uplatňuje se v řízení v rámci instančního

¹²⁶ Srov. SEHNÁLEK, David. Je soudní rozhodnutí (české i unijní) obecně závazné a má povahu pramene práva? In KYSELOVSKÁ, Tereza, SEHNÁLEK, David, ROZEHNALOVÁ, Naděžda (eds). *IN VARIETATE CONCORDIA soubor vědeckých statí k poctě prof. Vladimíra Týče*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 297-299.

¹²⁷ I když i u nás se našli tací, kteří kasační závaznost rozsudků před Ústavním soudem zpochybňovali, ŠÁMAL, Pavel. Závaznost rozhodnutí Nejvyššího soudu. In ŠÁMAL, Pavel, RAIMONDI, Guido, LENAERTS, Koen. *Závaznost soudních rozhodnutí - vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 72-76.

postupu, tj. nepůsobí mimo projednávanou věc. Precedenční účinek je také nutno odlišovat od právní moci, právní moc značí, že rozhodnutí je již konečné a závazné. Následkem právní moci je vznik překážky věci rozsouzené, která brání tomu, aby o předmětu sporu bylo znovu v jiném řízení rozhodováno. Právní moc se projeví nejen v případech s identickým předmětem, ale také v těch, jejichž posouzení je závislé na výsledku předchozího řízení (prejudiciální závaznost).¹²⁸

3.2 Účel precedenčního účinku v unijním právu

Účel precedenčního působení rozhodnutí SDEU v unijním právu je v zásadě dvojitý – právní jistota a zajištění jednotného výkladu unijního práva.

Precedenční účinek je zaměřen na zachování právní jistoty. „*Je základní zásadou spravedlnosti, že stejné případy mají být rozhodnuty stejně.*“ Touto větou vystihující podstatu právní jistoty začíná Cross knihu *Precedent in English Law*. Tato zásada se uplatňuje snad ve všech právních systémech. Liší se přitom míra významu, či váhy, jakou dříve rozhodnuté případy mají pro soud rozhodující aktuální spor.¹²⁹ Právní jistota je coby obecná zásada právní společná právním řádům členských států Unie bezesporu vlastní i unijnímu právu. Pojem právní jistoty je však velmi obecný až nejasný a je těžké přesně jej definovat. Argumentací nutností zachovat právní jistotu lze totiž někdy odůvodnit určitý závěr, stejně jako jeho protiklad – Tridimas jako příklad uvádí, že právní jistotu lze jako argument použít jak pro připuštění přímého účinku směrnic, tak pro jeho popření.¹³⁰

Souvislost právní jistoty a precedenčního účinku tkví v tom, že precedenční působení soudních rozhodnutí obecně přispívá k vyjasnění obsahu pravidel (právních norem) – je-li právní norma vykládaná a aplikovaná stále stejným způsobem, v souladu s judikaturou, přispívá

¹²⁸ DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 62-69.

¹²⁹ Cross, op. cit., s. 3.

¹³⁰ TRIDIMAS, Takis. *General Principles of EU Law*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 243.

tato judikatura k jistotě adresátů právních norem. To je skutečnost obecně platná v každém právním řádu, nejen v tom unijním.

V zájmu zachování právní jistoty Soudní dvůr ve věci Foto-Frost¹³¹ rozhodl, že soudy členských států nemohou unijní akt prohlásit za neplatný, jediný k tomu oprávněný je Soudní dvůr. Odůvodněno bylo toto rozhodnutí potřebou zajistit jednotu a soudržnost unijního právního řádu, přičemž té by nemohlo být dosaženo, pokud by každý soud každého členského státu posuzoval platnost unijních aktů samostatně.¹³² Dojde-li tedy vnitrostátní soud k závěru o neplatnosti unijního předpisu, který má aplikovat, musí podat Soudnímu dvoru předběžnou otázku.¹³³

Zajímavé přitom je, že v případě CILFIT byl pro účely posuzování výkladu norem zvolen v podstatě opačný postup – vnitrostátní soudy byly Soudním dvorem instruovány, aby se pokusily unijní právní normu interpretovat samy, přirozeně ve světle zvláštní povahy unijního právního řádu, jeho systematiky a při zohlednění dřívější judikatury SDEU, a pouze pokud mají nejasnost v tom, jakým způsobem unijní normu aplikovat, mají se obrátit na Soudní dvůr.

Tyto dva přístupy jsou protichůdné jen zdánlivě, ve skutečnosti je pro ně dobré opodstatnění.¹³⁴ Pokud by každý soud v Unii mohl posoudit platnost unijního aktu samostatně, časem by velmi pravděpodobně vznikly značné rozdíly mezi jednotlivými státy (možná i v rámci státu), které by pramenily z toho, že daný akt se někde aplikuje a jinde se neaplikuje vůbec. U interpretace sice také může vzniknout riziko, že původní norma nabyde různých obsahů podle toho, kdo ji vykládá, nemělo by však docházet k tomu, že výklad bude úplně opačný ve vztahu k původnímu smyslu či znění normy. Rozdíly v aplikaci tedy nemusí být (neměly by být) tak výrazné.

¹³¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. října 1987. Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost. Věc 314/85.

¹³² PASSER, Jan. Ochrana komunitárních práv jednotlivců. *Právní rádce*. 2004, č. 6, s. 17.

¹³³ CRAIG, Paul. The Classics of EU Law Revisited: CILFIT and Foto-Frost. In MADURO, Miguel P., AZOULAI, Loïc (eds). *The past and future of EU law: the classics of EU law revisited on the 50th anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart, 2010.

¹³⁴ Shodně STEHLÍK, Václav. *Řízení o předběžné otázce v komunitárním právu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 134-135.

Praktickým důvodem tohoto Soudním dvorem přijatého řešení může být také fakt, že zatímco výklad unijního práva provádí soud vždy, když právo aplikuje, a nejasnosti ohledně správného výkladu proto obecně mohou vznikat velmi často, pochybnosti o platnosti aktu budou vyvstávat zřídka a riziko, že by Soudní dvůr byl zavalen předběžnými otázkami na platnost unijních aktů zde proto nevzniká, na rozdíl od situace, kdy by soudy členských států měly povinnost obracet se na Soudní dvůr s nejasnostmi ohledně výkladu i v případech, kde již dříve Soudní dvůr danou otázku výkladu vyřešil.

V unijním právu má precedenční účinek významný rozměr spočívající v tom, že přispívá k jednotnému výkladu a aplikaci práva napříč členskými státy.¹³⁵ Jednota unijního práva by se obtížně dosahovala, kdyby neexistoval (soudní) orgán, jehož rozhodnutí by měla alespoň nějakou míru autoritativnosti nejen ve sporu, z něhož rozhodnutí vzešlo, ale i šířeji, mimo daný případ. Potřeba jednoho orgánu autoritativně určujícího, co je právem, je zesílena tím, že unijní právo je v drtivé většině aplikováno orgány členských států a neexistuje žádná zvláštní unijní soustava soudů, jako tomu je v některých federacích, které by se na unijní právo specializovaly.

Ve specifickém kontextu Unie tvořené 28 státy, které prošly různým vývojem a mají různé právní tradice, a kde funguje decentralizovaný systém vymáhání práva, je proto zájem na jednotném výkladu a aplikaci práva ještě výraznější nežli v kontextu vnitrostátního práva.¹³⁶ Také generální advokát Capotorti ve svém stanovisku k věci CILFIT uvedl, že na jednotném výkladu unijního práva existuje objektivní a veřejný zájem.¹³⁷ Nutnost zajistit jednotný výklad a aplikaci unijního práva jako hlavní důvod a zdroj precedenčního účinku rozhodnutí

¹³⁵ To potvrdil Soudní dvůr již v roce 1965 v rozsudku *Schwarze*. Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. prosince 1965. Firma G. Schwarze proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Věc 16-65.

¹³⁶ Viz také MADURO, Miguel P. *Interpreting European Law: Judicial Adjudication in a Context of Constitutional Pluralism*. In *European Journal of Legal Studies*. 2007, roč. 1, č. 2, s. 146-147.

¹³⁷ Odst. 9 rozsudku Soudního dvora za dne 6 října 1982. Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità. Věc 283/81.

SDEU je jako mantra opakován jak Soudním dvorem EU samotným, tak v odborné literatuře.¹³⁸

Tyto dvě roviny, právní jistota a jednotný výklad a aplikace unijního práva, je potřeba vnímat společně, protože byť má každá platnost sama o sobě, teprve dohromady vytváří spojitý obraz účelu precedenčního účinku v právu EU a vysvětlují jeho význam. Účelem právních norem, které Unie vydává, stejně jako Smluv, které byly vytvořeny a přijaty členskými státy, je v podstatě určité přiblížení, někdy přímo sjednocení, nebo alespoň jednotná koordinace pravidel, které v Unii platí na vnitřním trhu i mimo něj, v oblastech, které pokrývá primární právo (oblast občanství, lidských práv, společné zahraniční a bezpečnostní politiky atd.). Bez určitého sjednocení (přiblížení, koordinace) by unijní právo pozbylo smyslu. Pro dosažení jednotné interpretace a aplikace unijního práva slouží mimo mechanismů jako je řízení o porušení povinnosti členským státem také precedenční účinek.

3.3 Právní úprava

Přirozeně bychom právní úpravu, která by stanovovala účinky rozsudků Soudního dvora či jejich postavení mezi prameny práva, hledali v zakládacích Smlouvách. Ty však žádné pravidlo o precedenčním či obdobném působení rozsudků SDEU neobsahují. Dále by nabízelo hledat tuto právní úpravu ve Statutu Soudního dvora EU. Ani on ale zmínku o precedenčním účinku, natož vysvětlení jeho fungování, neobsahuje. Výslovná úprava v psaném unijním právu chybí.

¹³⁸ Mj. BROWN, Lionel N., KENNEDY, Tom. *The Court of Justice of the European Communities*. 4. vyd. London: Sweet & Maxwell, 1994, s. 198; LENAERTS, Koen, MASELIS, Ignace, GUTMAN, Kathleen. *EU Procedural Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015, s. 246; WEGENER, Bernhard. EGV Art. 220 [Wahrung des Rechts]. In CALLIESS, Christian, RUFFERT, Matthias. *EUV/EGV: das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtecharta : Kommentar*. 3. vyd. München: Verlag C.H. Beck, 2007, s. . Rozsudek Soudního dvora za dne 6 října 1982. Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità. Věc 283/81; Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. září 2015. X a T.A. van Dijk v. Directeur van het onderdeel Belastingregio Belastingdienst/X van de rijksbelastingdienst a Staatssecretaris van Financiën. Spojené věci C-72/14 a C-197/14.

Pravomoc vydávat rozhodnutí, která mají význam obecný, tedy širší než pouze pro účastníky daného řízení, Soudnímu dvoru plyne z čl. 19 Smlouvy o Evropské unii, jenž Soudní dvůr zmocňuje (a zároveň mu ukládá povinnost) dbát na dodržování práva při výkladu a provádění Smluv.¹³⁹ O toto značně obecné a nekonkrétní ustanovení se opírá celá rozhodovací činnost Soudního dvora EU, jak je popsána níže.

Walter provedl analýzu různých ustanovení Smluv s cílem zjistit, které z nich Soudní dvůr EU opravňuje k dotváření práva. Identifikoval pouze jediné, a sice čl. 19 SEU.¹⁴⁰ Podle Waltera¹⁴¹ pojem *práva* v tomto ustanovení („...zajišťuje dodržování práva...“) ukazuje na to, že je zde i jiné právo než to, které je výslovně zachyceno ve Smlouvách. Pokud toto *právo* velí případ rozhodnout (například v souladu se zásadou zákazu odepření spravedlnosti), ač pro něj chybí ve Smlouvách jednoznačné řešení, musí Soudní dvůr takovou mezeru v právu zaplnit výkladem. Zároveň se zamýšlí nad významem pojmu *zajišťovat* (dodržování práva) – pokud má SDEU skutečně zajišťovat (*ensure, sichern*) dodržování práva, musí mu v určitých hranicích být dovoleno normy vytvářet, čili dotvářet právo, pokud toho nelze dosáhnout výkladem. Dále uvádí, že na rozdíl od formulace v německé ústavě, podle níž je soudní moc vázaná zákonem a právem,¹⁴² formulace ve Smlouvách naznačuje spíše aktivní roli SDEU při zajišťování dodržování práva. Kdyby SDEU nemohl

¹³⁹ TÝČ, Vladimír, SEHNÁLEK, David, CHARVÁT, Radim. *Vybrané otázky působení práva EU ve sféře českého právního řádu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, 2011, s. 170.

¹⁴⁰ Zabýval se dále tím, zda nemůže kompetenčním zmocněním být zásada loajální spolupráce zakotvená v čl. 4 odst. 3 SEU, nebo druhý pododstavec čl. 340 zakotvující mimosmluvní odpovědnost Unie, případně čl. 6 odst. 2 SEU (v předlisabonském znění) utvrzující postavení základních práv zaručených Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod coby obecných zásad unijního práva. Ve všech těchto případech ale došel k tomu, že jako právní základ pro dotváření práva Soudním dvorem EU sloužit nemohou. WALTER, Konrad. *Rechtsfortbildung durch den EuGH. Eine rechtsmethodische Untersuchung ausgehend von der deutschen und französischen Methodenlehre*. Berlin: Duncker&Humblot, 2009, s. 135-145.

¹⁴¹ Walter, op. cit., s. 135-141.

¹⁴² „[...] *Rechtsprechung [ist] an Gesetz und Recht gebunden.*“ Čl. 20 odst. 3 Základního zákona [Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland].

dotvářet právo, nemohl by dle Waltera plnit své úkoly vymezené čl. 19 SEU.

Dalším ukazatelem precedenčního působení judikatury Soudního dvora v právních předpisech je čl. 99 Jednacího řádu Soudního dvora. Ten umožňuje Soudnímu dvoru rozhodnout v řízení o předběžné otázce odůvodněným usnesením, je-li možné odpověd' na předběžnou otázku jasně vyvodit z judikatury. Toto pravidlo však díky své formulaci a díky svému zakotvení v Jednacím řádu však může působit nejvýše jako nepřímý důkaz precedenčního účinku judikatury Soudního dvora, nikoli jako jeho zakotvení.

Odpověď na otázku, zda a případně do jaké míry mají rozsudky SDEU precedenční účinek, je potřeba hledat v judikatuře SDEU. Soudní dvůr se účinky svých rozsudků mimo právě projednávanou věc zabýval v řadě případů, byť nikdy nepoužil slovo precedent ani precedenční účinek.

Otázka, zda je judikatura SDEU dostatečným zdrojem povinnosti následovat dřívější rozsudky SDEU, je klasickým projevem doktríny *kompetenz-kompetenz*. Je to Soudní dvůr, který má poslední slovo ve výkladu unijního primárního i sekundárního práva, a to včetně výkladu své vlastní pravomoci, jak ji zachycují Smlouvy. Členské státy jsou sice pány Smluv, kteří je mohou změnit, Soudní dvůr Smlouvy ale vykládá. Absenci zmínky o precedenčním účinku rozsudků SDEU v psaném právu také můžeme vnímat jako absenci pravidla, které by precedenční účinek rozsudků zakazovalo.¹⁴³

Pozornost je také potřeba věnovat Prohlášení č. 17 o přednosti práva připojené k Závěrečnému aktu mezivládní konference, která schválila Lisabonskou smlouvu. V tomto prohlášení mezivládní konference složená ze všech tehdejších členských států Unie uznává přednost unijního práva tak, jak plyne z judikatury Soudního dvora. Odkazuje přitom na právní stanovisko Rady, podle něhož je zásada přednosti unijního práva před právem vnitrostátním základní zásadou práva Unie, což potvrdil Soudní dvůr. Mikelsone z prohlášení dovozuje, že konference uznala platnost a závaznost všech obecných zásad unijního práva tak, jak jsou konkretizovány v judikatuře SDEU a tím pádem také

¹⁴³ Obdobně NAÔMÉ, Caroline. *Prejudiciálna otázka v európskom práve: Praktický sprievodca*. Z originálu *Le renvoi prejudicial en droit européen: Guide Pratique* přeložil Ján Mazák. Bratislava: Iura Edition, 2011, s. 210.

judikaturu SDEU. Na právní závaznost prohlášení k zakládacím smlouvám unie existují různé názory – podle některých prohlášení mohou vyvolávat právní následky, podle jiných jsou nezávazná.¹⁴⁴

Otázkou je, co můžeme vyvozovat z toho, že ustanovení o přednosti unijního práva není přímo ve Smlouvách – částečně se s tím sice vypořádává samo prohlášení, které v části, kde cituje stanovisko právní služby Rady, uvádí, že „skutečnost, že zásada přednosti nebude v budoucí smlouvě uvedena, nezmění žádným způsobem existenci této zásady ani stávající judikaturu Soudního dvora“, ale pokud bychom vycházeli z toho, že prohlášení je právně nezávazné, bylo by právně nezávazné i toto vyjádření. Na druhou stranu tím, že členské státy (mezivládní konference) uznaly zásadu přednosti, již formuloval Soudní dvůr a která (mimo toto prohlášení) neměla a nemá odraz ve Smlouvách, uznaly také pravomoc Soudního dvora zásadu přednosti interpretačně dotvořit (či vytvořit?) ze Smluv, z jejich textu, systematiky a účelu. Má-li Soudní dvůr pravomoc judikaturou formulovat zásadu přednosti, která je považována za právně závaznou, *a fortiori* by závazná měla být jeho judikatura obecně. Z tohoto pohledu tedy prohlášení určitou míru právní závaznosti judikatury Soudního dvora, byť nepřímou, potvrzuje. Kromě toho má prohlášení nepochybně velkou autoritu, jelikož jej učinili zástupci vlád členských států pověřeni zastupováním svých členských států – pánů Smluv, tedy hlavních (nejvyšších) tvůrců unijního práva.¹⁴⁵

3.4 Práce Soudního dvora EU s jeho dřívějšími rozhodnutími

Otázka právních účinků rozsudků SDEU se přirozeně musela stát předmětem jeho rozhodování hned zkraje jeho fungování. Evropská unie a její Soudní dvůr se stali novými hráči v právu na evropském kontinentu a vzhledem ke zvláštní povaze unijního práva a nedostatečnému vy-

¹⁴⁴ MIKELSONE, Gundega. The Binding Force of the Case Law of the Court of Justice of the European Union. *Jurisprudencija/Jurisprudence*. 2013, roč. 20, č. 2, s. 474 a 489-490.

¹⁴⁵ Shodně Mikelsone, op. cit., s. 474 a 489-490.

mezení právních účinků rozsudků SDEU ve Smlouvách to musel být právě Soudní dvůr, kdo je měl blíže vymežit.

Již v roce 1962 položila nizozemská Tariefcommissie Soudnímu dvoru předběžnou otázku nepřímou směřující na to, jaký účinek může přiznat dříve vydanému soudnímu rozhodnutí, které vyjasnilo identickou právní otázku, o jakou jde i v současném řízení.

Předběžné otázky podané Tariefcommissie ve věci *Da Costa* byly stejného znění jako ty, které byly dříve podány v případě *Van Gend en Loos*. Soudní dvůr proto tázajícímu se soudu poskytl stejnou odpověď na předběžné otázky a v odůvodnění doplnil, byť poněkud kuse, jakým způsobem mají vnitrostátní soudy přistupovat k jeho dřívějším rozsudkům. Doslova uvedl, že „*ačkoli třetí odstavec čl. 267 SFEU bezvýjimečně požaduje, aby soudy členských států, proti jejichž rozhodnutím není přípustný opravný prostředek, položily předběžnou otázku ohledně každé otázky výkladu, která před nimi vyvstane, síla výkladu podle čl. 267 SFEU, který Soud již dříve podal, může zbavit tuto povinnost účelu a zbavit ji podstaty.*“¹⁴⁶

Svůj postoj k precedenčnímu účinku potvrdil ve slavném rozhodnutí *CILFIT*, v němž Soudní dvůr odkázal na rozhodnutí ve věci *Da Costa* a dále doplnil, že pro analogickou aplikaci závěru z předchozího rozhodnutí nemusí být skutkové okolnosti případů identické a je nerozhodné, z jakého druhu soudního řízení rozsudek vychází (zda se jedná o rozhodnutí o předběžné otázce, rozhodnutí ve věci porušení povinnosti členským státem, nebo třeba rozhodnutí v řízení o nečinnosti orgánu Unie nebo jiné).¹⁴⁷ Tímto rozhodnutím jednak zúžil povinnost vnitrostátních soudů podat předběžnou otázku, jednak vyjasnil postavení soudního rozhodnutí v systému pramenů práva Evropské unie.

Tato dvě rozhodnutí jsou základními kameny precedenčního působení rozsudků SDEU v unijním právu a stále představují platné právo, Soudní dvůr s nimi pracuje a odkazuje na ně.¹⁴⁸ Aplikaci pravidel ply-

¹⁴⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1963. *Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV* proti Netherlands Inland Revenue Administration. Spojené věci 28-30/62.

¹⁴⁷ Odst. 14 rozsudku Soudního dvora za dne 6 října 1982. *Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA* proti Ministero della sanità. Věc 283/81.

¹⁴⁸ Shodně také MALENOVSKÝ, Jiří. Protichůdné zájmy v řízení o předběžné otázce a jejich důsledky. *Právní rozhledy*. 2019, č. 6.

noucích z těchto dvou rozsudků Soudním dvorem rozebral výstižně generální advokát Wahl ve stanovisku k věci Van Dijk. Generální advokát nejprve shrnul podstatu těchto pravidel – Soudní dvůr umožnil vnitrostátním soudům „za určitých okolností vyřešit otázku unijního práva na vlastní zodpovědnost“, načrtnul různé náhledy generálních advokátů na pravidla plynoucí mj. z těchto rozsudků, načež dospívá k závěru, že Soudní dvůr fakticky uznává právní hodnotu precedentu, což dokazuje na tom, že Soudní dvůr návrhy generálního advokáta na omezení či změnu doktríny CILFIT setrvale odmítá. Zároveň zcela otevřeně uznává, že doktrína CILFIT není v čase neměnná a je potřeba ji dále cizelovat.¹⁴⁹

Práci Soudního dvora se svými předchozími rozhodnutími analyzoval Jacob.¹⁵⁰ Soudní dvůr nejčastěji používá svá dřívější rozhodnutí pro účel konstatování právních norem, tím je míněna situace, kdy při popisu, co je platným právem, odkazuje (mnohdy výlučně) na judikaturu.¹⁵¹ Druhé nejčastější užití dřívější judikatury je pro účely výkladu konkrétních ustanovení psaného práva, což je postup dobře zažitý a často přirozeně používaný v podmínkách vnitrostátního soudnictví na evropském kontinentu.¹⁵² Zatřetí používá Soudní dvůr odkaz na dřívější rozsudek namísto odůvodnění, jak došel k určitému dílčímu závěru – soud zde jednoduše odkáže na dřívější rozsudek, který už daný závěr obsahuje.¹⁵³ Usnadňuje tak přijetí závěru adresátem. V menší míře jsou odkazy na judikaturu Soudním dvorem užívány také za účelem výkladu dřívějších rozsudků, nebo výkladu obecných právních pravidel, která

¹⁴⁹ Stanovisko generálního advokáta N. Wahla přednesené dne 13. května 2015. X a T.A. van Dijk v. Directeur van het onderdeel Belastingregio Belastingdienst/X van de rijksbelastingdienst a Staatssecretaris van Financiën. Spojené věci C-72/14 a C-197/14, odst. 52-69.

¹⁵⁰ Jacob analyzoval 52 rozsudků Velkého senátu SDEU z roku 2010, což představovalo všechny rozsudky Velkého senátu v daném roce, a porovnával je s 52 nálezy mezinárodních investičních tribunálů. Na rozsudcích zkoumal jednak nakolik (jak často) v rozsudcích Soudní dvůr odkazoval na dřívější judikaturu, a jakého charakteru byly citace.

Jacob, op. cit., s. 87-89.

¹⁵¹ Jacob, op. cit., s. 116-117.

¹⁵² Jacob, op. cit., s. 118-120.

¹⁵³ Jacob, op. cit., s. 124-125.

nejsou zachycena v psaném právu (např. obecné zásady unijního práva).¹⁵⁴

Co se týče formy odkazu (citace) na dřívější rozsudky, převažují prosté odkazy (*string citation*), kdy Soudní dvůr pouze na dřívější rozsudek odkáže, ale nijak jej blíže nepopisuje, nezmiňuje kontext, nerozebírá právní hodnocení, nepolemizuje s ním. Méně časté jsou pak věcné citace (*substantive citation*), kdy Soudní dvůr rozebírá dřívější rozsudek podrobněji, aby se s ním ztotožnil nebo naopak se od něj odlišil.¹⁵⁵ V rozsudcích se přirozeně často oba druhy odkazů doplňují, ale prosté odkazy dominují výrazně.¹⁵⁶

Ze samotných rozhodnutí, v nichž Soudní dvůr dává návod vnitrostátním soudům, jak s jeho judikaturou zacházet, i z toho, jak sám se svými rozhodnutími pracuje, můžeme vidět, že přiznává své judikatuře určité precedenční (normativní) účinky a pracuje s ní jako s plnohodnotným pramenem práva. Můžeme to ilustrovat na převažujícím užívání prostých odkazů na dřívější judikaturu a především na prvním zde zmíněném užití precedentu – jím Soudní dvůr ukazuje, že celé odůvodnění rozsudku se dá vystavět na judikatuře a není na překážku, když není opřeno o žádný právní předpis.

Zároveň je potřeba říci, že explicitní shoda na právní povaze rozsudků SDEU na samotném SDEU nepanuje. V řadách generálních advokátů lze nalézt různé názory, za všechny uveďme následující příklady. Generální advokátka Trstenjak je toho názoru, že „[v]ytváření precedenčních rozsudků není charakteristikou vlastní soudům Unie“,¹⁵⁷ K závěru, že rozsudky Soudního dvora nejsou závaznými precedenty, dochází i generální advokátka Kokott.¹⁵⁸ Opačný názor zastává například generální advokát Warner, který mluví o vázanosti všech unijních

¹⁵⁴ Blíže viz kapitolu 4 D knihy M. Jacoba.

¹⁵⁵ Jacob, op. cit., s. 100-113.

¹⁵⁶ Jacob uvádí, že v něm sledovaném vzorku se jednalo o 97 % odkazů. Jacob, s. 101.

¹⁵⁷ Odst. 85 stanoviska generální advokátky - Trstenjak - 28 března 2007. Internationaler Hilfsfonds eV proti Komisi Evropských společenství. Věc C-331/05 P.

¹⁵⁸ Odst. 61 stanoviska generální advokátky - Kokott - 15 července 2010. Repertoire Culinaire Ltd proti The Commissioners of Her Majesty's Revenue & Customs. Věc C-163/09.

soudů *ratione decidendi* rozsudku Soudního dvora a o doktríně *stare decisis*,¹⁵⁹ nebo již zmiňovaný generální advokát Wahl.¹⁶⁰

Oproti stanoviskům generálních advokátů pluralitu názorů v rozsudcích SDEU nenalezneme, neboť samotný SDEU se v rozsudcích k precedenčnosti svých rozsudků nevyjadřuje. Jaký je důvod? Dílem to, že rozsudek je do značné míry kolektivní dílo senátu a kontroverzní otázky v něm proto často nebývají uvedeny, čtenář se dozví jen výsledek, nikoli kompletní argumentaci, která k výsledku vede. Dílem to může být pragmatické rozhodnutí – výslovné uznání i odmítnutí precedenčních účinků by v právní vědě i praxi patrně vyvolalo bouřlivé reakce. Celý vztah by se dal popsat sloganem „*Don't ask, don't tell*“ – vnitrostátní soudy se otevřeně na precedenční povahu rozsudků Soudního dvora neptají a Soudní dvůr na tuto otázku nemusí odpovídat, postačí dát vysvětlení, jak postupovat v konkrétním případě, či obecná vodítka. To se však jeví být poměrně jasné.

Vyjdeme-li z toho, že s precedenčním působením jsou spjaty dva znaky – jednak závaznost pro hierarchicky níže postavené soudy a jednak určitá míra závaznosti dříve vyjádřeného právního názoru pro soud, který tento právní názor vydal, je potřeba dojít k následujícímu závěru. Ze samotné judikatury SDEU lze vysledovat, že SDEU považuje své rozsudky za součást práva a po vnitrostátních soudech proto požaduje, aby je respektovaly – tedy aby je aplikovaly, nebo podaly novou předběžnou otázku.

Posouzení druhého znaku, závaznosti pro samotný soud, je podstatně problematičtější. SDEU svou judikaturu zpravidla následuje, odchyluje se výjimečně. Zároveň je zřejmé, že absolutně vázán se svou judikaturou Soudní dvůr ani Tribunál necítí. Z této praxe ale nelze usuzovat na to, zda se SDEU cítí být obvykle vázán vlastní judikaturou (s připuštěním možnosti se výjimečně odchýlit), ani na to, že se jí vázán být necítí. Ze samotných rozhodnutí se žádné úvahy, které by tuto otázku osvětlily, vyčíst nedají. Důvodem bude patrně to, že rozsudky jsou

¹⁵⁹ Stanovisko generálního advokáta - Warner - 20 září 1977. Renato Manzoni proti Fonds national de retraite des ouvriers mineurs. Věc 112-76.

¹⁶⁰ Odst. 55 stanoviska generálního advokáta N. Wahla přednesené dne 13. května 2015. X a T.A. van Dijk v. Directeur van het onderdeel Belastingregio Belastingdienst/X van de rijksbelastingdienst a Staatssecretaris van Financiën. Spojené věci C-72/14 a C-197/14.

kolektivním dílem soudního senátu a při neexistenci disentů a tedy možnosti vyjádřit svůj nesouhlasný postoj jsou výsledkem kompromisu. Stává-li se proto, že v rozhodnutích se občas vyskytují mezery v argumentaci a čtenář si chybějící argumentaci musí domýšlet, není překvapující, že se v rozhodnutích neobjevují úvahy nad vázaností soudu svým vlastním dřívějším právním názorem.

Závěr o tom, zda se SDEU sám cítí být obvykle vázán svými předchozími rozhodnutími, s jistotou učinit nelze. Je ale možné uzavřít, že rozsudky Soudního dvora EU ve vztahu k soudům členských států precedenční, tedy normativní, účinky mají.¹⁶¹

3.5 Rozsah precedenčních účinků

Je rovněž třeba určit, jaký je rozsah precedenčního účinku rozsudků SDEU – jaká část rozsudku má precedenční účinek, jinými slovy která část rozsudku tvoří jakési *ratio decidendi* závazné pro další případy. Je zřejmé, že rozsah precedenčních účinků se nemůže vztahovat pouze na výrok rozhodnutí, protože v něm není obsaženo pravidlo, které by bylo možné v následujících případech aplikovat. Musí se proto vztahovat i na odůvodnění.¹⁶² Precedenční účinek se vztahuje k zobecněnému právnímu pravidlu, které je obsaženo v rozsudku. Je potřeba jej vnímat v kontextu skutkového stavu v daném případě, protože ten dal vzniknout sporu a také jeho právnímu řešení, které soud přijal. Závazné je ale pravidlo, které z něj plyne, to je pak aplikovatelné na pozdější případy.¹⁶³

Přes viditelnou podobnost s *ratem decidendi* v common law je potřeba říci, že práce common law soudce s precedenty a práce soudce

¹⁶¹ Ke stejnému závěru dochází mj. i Jacob, Anderson a Demetriou nebo Stehlík.

Jacob, op. cit., s. 219; ANDERSON, David, DEMETRIOU, Marie. References to the European Court. 2 vyd. London: Sweet&Maxwell, 2002, marg. č. 14-036 a 14-037; STEHLÍK, op. cit., s. 139.

¹⁶² Broberg, Fenger, op. cit., s. 452. Thiele hovoří o tom, že závazný je výrok, který je potřeba číst ve světle odůvodnění. Thiele, op. cit., s. 217.

¹⁶³ BARCELÓ, John. Precedent in European Community Law. In MACCORMICK, Neil, SUMMERS, Robert S. *Interpreting Precedents: A Comparative Study*. Ashgate: Dartmouth Publishing Company Limited, 1997, s. 427.

SDEU s vlastními předchozími rozhodnutími se liší. Důkladné posuzování skutkového stavu aktuálního případu a případu, který dal vzniknout předcházejícímu rozhodnutí (precedentu), a hledání jejich podobností a odlišností je pro práci s precedenty v common law naprosto zásadní.¹⁶⁴ V kontinentálním právním systému přesný skutkový stav případu, na podkladě kterého některý z vyšších soudů¹⁶⁵ vydal rozhodnutí, na něž je jako na ustálenou judikaturu často nižšími soudy odkazováno, nehraje zdaleka takovou roli.

Práce SDEU s předchozími rozhodnutími spíše připomíná práci kontinentálních soudů¹⁶⁶ – Soud z dřívějšího rozhodnutí „vyextrahuje“ zobecněné pravidlo a v dalších případech jej aplikuje bez toho, aby detailně rozebíral skutkový stav z předchozího rozhodnutí. Tento *pro futuro* aplikovatelný závěr z rozsudku se vyznačuje poměrně velkou mírou obecnosti podobně jako u právních předpisů – je sice konkrétnější než právní norma, ale zároveň výrazně obecnější než pouhé řešení jednotlivého případu, vzniká tak dojem vytvoření další právní normy.¹⁶⁷ Stehlík podotýká, že nelze rozhodnutí Soudního dvora zařadit ani do právního systému kontinentálního ani common law, jelikož je jejich postavení svébytné, „s určitou nadsázkou je možné je označit za jistý přechod“.¹⁶⁸

SDEU někdy pouze odkáže na dřívější rozhodnutí (uvede jeho název), někdy jej blíže rozebírá (méně často), v dřívějších dobách pouze zopakoval právní závěr plynoucí z dřívějšího rozsudku, aniž by však na tento jakkoli odkázal. Rozsah precedenčního účinku je ale všech případech stejný – vždy je určující onen zobecněný právní závěr citovaného dřívějšího rozhodnutí. Mackenzie Stuart (někdejší britský soudce Soudního dvora) a Warner (někdejší generální advokát) jako příklad práce Soudního dvora s tímto zobecněným právním závěrem (který nazývají

¹⁶⁴ Cross, op. cit., s. 36.

¹⁶⁵ Představme si například náš Nejvyšší nebo Nejvyšší správní soud.

¹⁶⁶ BOBEK, Michal, KÜHN, Zdeněk et al. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 65.

¹⁶⁷ Pravidla plynoucí z rozsudků SDEU se tedy pohybují na střední úrovni abstrakce. Jacob, op. cit., s. 76-80.

¹⁶⁸ Stehlík, op. cit., s. 139.

ratem decidendi) uvádí případ Express Dairy Foods¹⁶⁹ – v tomto případě namítali žalobci neplatnost nařízení Komise z důvodů, pro které již Soudní dvůr dříve prohlásil za neplatné jiné nařízení Komise, jež upravovalo stejnou materii, pouze se vztahovalo na jiné časové období. V rozsudku v této věci Soudní dvůr odkázal na své dřívější rozhodnutí, analyzoval je, aby zjistil, jaké důvody vedly k prohlášení nařízení Komise za neplatné, posoudil, že stejné důvody jsou dány i v aktuálním případě, a následně tak dospěl k závěru, že i nařízení Komise napadená v právě projednávaném případě musí být prohlášena za neplatná. Mackenzie Stuart a Warner hodnotí, že Soudní dvůr v tomto případě postupoval stejně, jako by postupoval common law soudce – z rozhodnutí v podobné věci vyextrahuje *ratio decidendi*, zváží, zda se toto *ratio* dá aplikovat i na aktuální případ a pokud ano, aplikuje ho.¹⁷⁰

Otázkou hodnou pozornosti je také, zda se precedenční účinek do stejné míry vztahuje na rozsudky bez ohledu na typ řízení, v němž byly vydány, nebo zda mezi nimi jsou nějaké rozdíly. Precedenční účinky jsou v literatuře nejčastěji rozebírány ve vztahu k řízením o předběžné otázce. Stejně tak většina rozhodnutí Soudního dvora, jež vysvětlují, jak mají vnitrostátní soudy s judikaturou Soudního dvora zacházet, se týká rozhodnutí o předběžných otázkách. To ale neznamená, že by precedenční účinek měla pouze rozhodnutí o předběžné otázce.¹⁷¹ Soudní dvůr totiž v rozsudku CILFIT uvedl, že otázka výkladu unijního práva je dostatečně jasná (a není tudíž potřeba podávat novou předběžnou otázku), pokud na ni odpověď plyne z dřívějších rozhodnutí SDEU, *bez ohledu na typ řízení, které k daným rozhodnutím vedlo*. Později to Soudní dvůr potvrdil například v rozhodnutí Schonenberg, kde v rozhodnutí o předběžné otázce odkázal na rozsudek vydaný v řízení o porušení povinnosti členským státem a založil na něm právní hodnocení

¹⁶⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. června 1980. Express Dairy Foods Limited proti Intervention Board for Agricultural Produce. Věc 130/79.

¹⁷⁰ MACKENZIE STUART, Alexander, WARNER, Jean-Paul. Judicial Decision as a Source of Community Law. In GREWE, Wilhelm (ed.) *Europäische Gerichtsbarkeit und nationale Verfassungsgerichtsbarkeit: Festschrift zum 70. Geburtstag von Hans Kutcher*. Baden-Baden: Nomos, 1981, s. 279-281.

¹⁷¹ ARNULL, Anthony. Interpretation and Precedent. In ANDENAS, Mads, JACOBS, Francis (eds). *European Community Law in the English Courts*. Oxford: Oxford University Press, 1998, s. 134.

v aktuálním případě.¹⁷² Naopak v řízení Komise proti Belgii vyšel Soudní dvůr z právního názoru, který dříve učinil v rozhodnutí o předběžné otázce.¹⁷³ Je tedy možné uzavřít, že precedenčním účinkem jsou nadány rozsudky SDEU bez ohledu na typ řízení, v němž byly vydány.

3.6 Překonání dřívější judikatury SDEU

Mluvíme-li o překonání dřívější judikatury a její změně, dostává se zde do konfliktu zásada právní jistoty, jež je účelem precedenčního účinku, a nutnost umožnit vývoj v právu. Obecně je tedy žádoucí, aby ke změnám nedocházelo příliš často. S precedenty v common law je navíc spjata i vázanost soudu vlastním rozhodnutím, byť soudy (především ty nejvyšší) mají možnost v odůvodněných případech precedent překonat. Důvody, pro které je možné překonat dřívější judikaturu, nikde zpravidla stanoveny nejsou, ani v common law, ani v unijním právu. Je proto zpravidla úkolem samotných soudů tyto důvody nalézt a následně akademiků je případně kategorizovat. Autoři odmítající precedenční působení SDEU často argumentují tím, že pokud by bylo rozhodnutí SD precedentem, zablokoval by se tím vývoj v právu. Neberou při tom ale do úvahy, že i soudy v common law mají zpravidla možnost změnit výklad a nemusí čekat, až změnu právní úpravy provede zákonodárce.

Soudní dvůr svou judikaturou není vázán absolutně. Zpravidla ji následuje, ale má možnost se odchýlit a překonat ji či jinak změnit. Jak poznamenává Bebr, „[s]oud si vyhrazuje exkluzivní pravomoc změnit nebo upřesnit svou judikaturu, je-li to potřeba, s ohledem na vývoj právního řádu [Unie]“.¹⁷⁴

¹⁷² Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. února 1978. Minister for Fisheries proti C.A. Schonenberg a dalším. Věc 88/77. Viz také KOOPMANS, Thijmen. Stare decisis in European Law. In *Juridisch Stippelwerk*, 1991, s. 316.

¹⁷³ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 14. června 2007. Komise Evropských společností proti Belgickému království. Věc C-422/05. Viz také BROBERG, Morten, FENGER, Nils. *Preliminary References to the European Court of Justice*. 2. vyd., 2014, s. 451.

¹⁷⁴ BEBR, Gerhard. Preliminary rulings of the Court of Justice: Their Authority and Temporal effect. *Common Market Law Review*, 1981, s. 486.

Pokud se týká vázanosti Tribunálu svými vlastními rozhodnutími, zpravidla je v literatuře zastáván názor, že podobně jako Soudní dvůr ani Tribunál svými předchozími rozhodnutími není vázán absolutně, byť je zpravidla následuje.¹⁷⁵ Nabízí se také otázka, zda je Tribunál vázán rozhodnutími Soudního dvora. Byť se na tuto otázku v literatuře dá nalézt i kladná odpověď,¹⁷⁶ v praxi je sice judikatura Soudního dvora v rozsudcích Tribunálu hojně citována, Tribunál se v některých případech od judikatury Soudního dvora odchyluje, jelikož se judikaturou Soudního dvora vázán být necítí – „je potřeba mít na paměti, že [Tribunál] je rozsudky Soudního dvora vázán zaprvé za okolností stanovených v [čl. 61 odst. 2 Statutu Soudního dvora Evropské unie],¹⁷⁷ a zadruhé v souladu s principem právní moci“.¹⁷⁸

Jako nejčastější příklady překonání judikatury Soudním dvorem bývají uváděny případy HAG II a Keck a Mithouard.¹⁷⁹ V případě HAG II¹⁸⁰ se společnost HAG domáhala zastavení importu zboží z Belgie do Německa, které bylo belgickou společností prodáváno pod stejnou značkou. Soudní dvůr se musel vypořádat s tím, že podle jeho dřívějšího rozsudku HAG I¹⁸¹ je takové omezení nepřipustné, jelikož výkon práv plynoucích ze zaregistrované ochranné známky, kterou držela společ-

¹⁷⁵ ARNULL, Anthony. 'Owning up to fallibility: Precedent and the Court of Justice'. *Common Market Law Review*. 1993, roč. 30, č. 2, s. 262.

¹⁷⁶ Brown a Kennedy jsou toho názoru, že by Tribunál měl být vázán rozhodnutími SD, protože dle Statutu je odvolacím důvodem proti rozhodnutí Tribunálu porušení právních předpisů Tribunálem a rozsudky, které dle autorů přirozeně tvoří součást unijního práva, tudíž musí být respektovány. Brown, Kennedy, op. cit., 1994, s. 351.

¹⁷⁷ Je-li věc vrácena Tribunálu, je tento tribunál vázán právním názorem obsaženým v rozhodnutí Soudního dvora.

¹⁷⁸ Rozsudek Soudu prvního stupně (druhého rozšířeného senátu) ze dne 5. června 1996. NMB France SARL, NMB-Minebea-GmbH, NMB UK Ltd a NMB Italia Srl proti Komisi Evropských společenství. Věc T-162/94, odst. 36.

¹⁷⁹ Barceló, op. cit., s. 430-432, Arnall, op. cit., 1998, s. 128-130. STEHLÍK, Václav. *Řízení o předběžné otázce v komunitárním právu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 118.

¹⁸⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. října 1990. SA CNL-SUCAL NV proti HAG GF AG. Věc C-10/89.

¹⁸¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. července 1974. Van Zuylen frères proti Hag AG. Věc 192-73.

nost HAG, může přispívat k rozdělení trhu a ovlivnit tak volný pohyb zboží na vnitřním trhu. V rozsudku HAG II Soudní dvůr na rozsudek HAG I výslovně odkázal a uvedl, že „*považuje za nezbytné přehodnotit výklad plynoucí z uvedeného rozsudku ve světle judikatury, která se vyvinula s ohledem na vztah mezi obchodním a průmyslovým tajemstvím a obecnými ustanoveními Smlouvy, zejména v oblasti volného pohybu zboží*“. Případ HAG II je tak příkladem výslovného překonání judikatury, kde je zřejmé, že dřívější rozsudek už není soudem považován za platné právo.

Případ Keck a Mithouard¹⁸² je dalším příkladem změny judikatury. O tomto případě se často uvádí, že se jedná taktéž o příklad překonání judikatury, ve skutečnosti by bylo přesnější hovořit spíše o zúžení, tedy částečném překonání a částečném následování dřívější judikatury. Prvním ze série případů byl belgický případ Dassonville,¹⁸³ v němž Soudní dvůr definoval opatření s rovnocenným účinkem jako kvantitativní omezení dovozu, tedy pojem ve Smlouvách používaný, avšak nedefinovaný. Soudní dvůr tento pojem vyložil velmi obecně a široce, což mělo za následek příval předběžných otázek zaměřených na to, zda jsou různé předpisy členských států s takto široce postaveným pravidlem v souladu.¹⁸⁴ Soudní dvůr nejprve svou definici zpřesnil rozsudkem ve věci Cassis de Dijon,¹⁸⁵ kde vytvořil tzv. pravidlo rozumu a rozšířil možnosti státu omezit volný pohyb zboží i mimo důvody uvedené v dnešním čl. 36 SFEU, zároveň pro jejich uplatnění stanovil podmínku nezbytnosti.¹⁸⁶ Pravidlo Dassonville se i nadále ukázalo jako příliš široké a nevyhovující, proto je Soudní dvůr dále upravil rozsudkem ve věci Keck a Mithouard tak, že se nevztahuje na právní úpravu prodejních praktik (způsobů prodeje výrobků). Soudní dvůr nejprve užil formulaci „*je nezbytné znovu přezkoumat a vyjasnit judikaturu v této oblasti*“, ná-

¹⁸² Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. listopadu 1993. Trestní řízení proti Bernardu Keckovi a Danielu Mithouardovi. Spojené věci C-267/91 a C-268/91.

¹⁸³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1974. Procureur du Roi proti Benoît a Gustave Dassonville. Věc 8-74.

¹⁸⁴ Barceló, op. cit., s. 431.

¹⁸⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979. Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. Věc 120/78.

¹⁸⁶ Viz také TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 7. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017, s. 176-177.

sledně výslovně potvrdil platnost pravidla plynoucího z rozsudku *Cassis de Dijon*, aby dále uvedl, že „*v rozporu s tím, co bylo judikováno dříve*“ se za omezení volného pohybu zboží ve smyslu rozsudku *Dassonville* nepovažuje právní úprava prodejních praktik (nejsou-li diskriminační). Na tomto případě lze ilustrovat možnost Soudního dvora manévrovat mezi jednotlivými dřívějšími rozhodnutími, dle potřeby je měnit a postupně tak vytvářet kompletní soubor pravidel, která se na určitou oblast aplikují.

V judikatuře Soudního dvora ale nalezneme také případy implicitní, skryté změny judikatury. Tímto skrytým způsobem byl například překonán rozsudek *Emmott*,¹⁸⁷ v němž Soudní dvůr pro rozpor se zásadou efektivity prohlásil vnitrostátním právem stanovenou lhůtu pro uplatnění práv za rozpornou s unijním právem, protože fakticky znemožňovala žalobkyni domoci se svých práv, které jí plynuly z nesprávně implementované směrnice. Příklad poněkud vybočoval z dřívější linie judikatury, kde Soudní dvůr v obdobných případech stanovení lhůt pro uplatnění práv jednotlivců shledával za souladné s unijním právem (judikatura *Rewe*¹⁸⁸ a *Comet*¹⁸⁹) – dle případu *Emmott* nemohla lhůta pro uplatnění nároku začít běžet, dokud členský stát řádně neimplementoval směrnici. Příklad *Emmott* byl sice skutkovými okolnostmi specifický, nicméně z rozsudku nebylo možné zcela jasně určit, zda se jedná skutečně o specifický případ vyžadující výjimku z pravidla, nebo zda tento případ předznamenává změnu judikatury a je na místě závěry z něj plynoucí spíše zobecnit. Od případu *Emmott* se Soudní dvůr dílčím způsobem odlišil v případech *Steenhorst-Neerings*¹⁹⁰ a *Johnson II*,¹⁹¹ podle nichž bylo s unijním právem v souladu, pokud členský stát nároky jed-

¹⁸⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. července 1991. *Theresa Emmott* proti *Minister for Social Welfare* a *Attorney General*. Věc C-208/90.

¹⁸⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. prosince 1976. *Rewe-Zentralfinanz eG* a *Rewe-Zentral AG* proti *Landwirtschaftskammer für das Saarland*. Věc 33-76.

¹⁸⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. prosince 1976. *Comet BV* proti *Produktschap voor Siergewassen*. Věc 45-76.

¹⁹⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. října 1993. *H. Steenhorst-Neerings* proti *Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Detailhandel, Ambachten en Huisvrouwen*. Věc C-338/91.

¹⁹¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. prosince 1994. *Elsie Rita Johnson* proti *Chief Adjudication Officer*. Věc C-410/92.

notlivců, jichž se zpětně mohli domáhat, sice omezil jen na určité časové období, ale v principu jim umožnil domoci se minimálně části nároku. Později bylo překonání rozsudku Emmott završeno rozsudkem Fantask,¹⁹² kde podobně jako v případě Emmott byla předmětem sporu lhůta pro podání žaloby. Soudní dvůr zde přesto odkázal na rozsudky ve věcech Steenhorst-Neerings a Johnson II a nikoli Emmott a posvětil tak možnost státu omezit právo jednotlivců domáhat se svých nároků, které jim na základě špatně implementované směrnice plynou.¹⁹³ Pravidlo plynoucí z rozsudku Emmott bylo časem zúženo natolik, že „*může být použito, jen pokud nastanou tytéž jedinečné okolnosti jako v tomto případě*“,¹⁹⁴ takže je možné hovořit o jeho překonání.

Je potřeba říci, že Soudní dvůr ani Tribunál se od svých dřívějších rozhodnutí neodchylují příliš často, ve valné většině případů svá dřívější rozhodnutí následují. K překonání precedentu dochází spíše ve výjimečných případech, což vedlo Jacoba k paradoxnímu zjištění, že ač se Soudní dvůr necítí být vázán svými předchozími rozhodnutími, následuje je svědomitěji než leckteré common law soudy.¹⁹⁵

Důvody pro překonání dřívější judikatury je dle Tridimase možno v zásadě zařadit do tří kategorií. Zaprvé se jedná o případy, které byly vynucené vývojem integrace v Unii – například se může jednat o případ Černobyl, kdy kompetence Parlamentu neodpovídaly tehdejší skutečné úrovni integrace, oproti které jejich vyjádření ve Smlouvách zastaralo. Druhou kategorií jsou případy, jejichž právní řešení se ukázalo jako nefunkční, nevyhovující realitě, jako příklad uvádí výše rozebírané rozhodnutí ve věci Keck a Mithouard. Za třetí kategorii považuje Tridimas

¹⁹² Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. prosince 1997. Fantask A/S a další proti Industriministeriet (Erhvervministeriet). Věc C-188/95.

¹⁹³ Je potřeba poznamenat, že v případě Emmott v jako jediném z jmenovaných byla žalobkyni zcela odepřena možnost domoci se svých práv, v ostatních případech měli žalobci alespoň částečnou možnost se svých práv domoci. STEHLÍK, Václav. *Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie*. Praha: Leges, 2012, s. 111-133.

¹⁹⁴ Stanovisko generálního advokáta - Ruiz-Jarabo Colomer - 26 března 1998. Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) proti Ministero delle Finanze. Věc C-231/96, odst. 68.

¹⁹⁵ Jacob, op. cit., s. 243.

případy, jejichž právní posouzení se ukázalo být chybné, jako tomu bylo třeba v případě HAG II.¹⁹⁶

Jacob rozlišuje šest obecných důvodů pro překonání dřívější judikatury Soudním dvorem, byť se v zásadě jedná o jemnější dělení než výše popsané Tridimasovo. Také Jacob identifikuje jako kategorii případy, které byly rozhodnuty chybně, a jejichž právní řešení se ukázalo jako v praxi nefunkční. Dále rozlišuje dvě kategorie zastarání judikatury – jednak mohla judikatura zastarat z důvodu vývoje protichůdné judikatury v jiných oblastech (zde jako příklad uvádí případ HAG II), jednak z důvodu jiných změn v právu, například v důsledku revize Smluv nebo unijní legislativy (zavedení unijního občanství do Smluv bylo rozhodujícím argumentem v případě Grzelczyk). Za další kategorii důvodů pro překonání dřívější judikatury považuje nerovnováhu mezi principy, jako například případech týkajících se Parlamentu rozebíraných v 1. kapitole, kde se jednalo o nerovnováhu mezi aktivní a pasivní legitimací ve sporech před Soudním dvorem. Poslední kategorií je změna společenských okolností nebo reality, která si vynutí změnu judikatury.¹⁹⁷

Skutečnost, že SDEU má možnost svou judikaturu změnit, nic přímo nevyovídá o tom, zda či do jaké míry má jeho judikatura precedenční účinky, jelikož možnost překonat vlastní precedenty je zpravidla vlastní i nejvyšším soudům common law. Pouze vyovídá o tom, že unijní právo je dynamicky se vyvíjející právní systém a Soudní dvůr reaguje na tyto proměny (v mnohém jim přispívá). Explicitní překonání judikatury je přitom obecně vhodnější, implicitní změna je kritizovatelná z toho důvodu, že nemusí být jasné, zda soud skutečně judikaturu překonal nebo se spíše pouze odlišil apod.

Soudy členských států judikaturu SDEU překonat nemohou, stejně jako nejsou oprávněny zrušit jakýkoli unijní akt.¹⁹⁸ Pokud dojdou k závěru, že existuje rozsudek SDEU, který se na jejich věc aplikuje, nemohou daný rozsudek ani překonat, ani jej bez dalšího přejít.¹⁹⁹ Jediné

¹⁹⁶ Tridimas, op. cit., 2012, s. 323.

¹⁹⁷ Jacob, op. cit., s. 163-176.

¹⁹⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. října 1987. Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost. Věc 314/85.

¹⁹⁹ HARTLEY, T. C. *The Foundations of European Union Law*. 7. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 318-319; Brown, Kennedy, op. cit., s. 353, stanovisko gene-

možnosti, které jim tím pádem zbývají,²⁰⁰ je judikaturu SDEU aplikovat, nebo podat předběžnou otázku Soudnímu dvoru a vybídnout jej k přehodnocení své judikatury²⁰¹ (zároveň by vnitrostátní soud měl uvést důvody, proč by dle jeho názoru měl Soudní dvůr rozhodnout jinak). Soudní dvůr v rozhodnutích opakovaně zmiňuje možnost vnitrostátních soudů podat opakovanou předběžnou otázku, zejména se o „vítané“ opakované předběžné otázky bude jednat tam, kde bude mít předkládající soud nejasnosti ohledně dřívějšího rozhodnutí, kde bude předkládat k posouzení jinou právní otázku nebo předloží nové úvahy a poskytne nové důvody s žádostí o nové, odlišné posouzení.²⁰²

Je otázka, jestli a případně jaký je z tohoto pohledu rozdíl mezi povinností položit předběžnou otázku u soudů, proti jejichž rozhodnutí není přípustný opravný prostředek, a soudů, proti jejichž rozhodnutí opravný prostředek přípustný je. U soudů poslední instance je už z čl. 267 SFEU zřejmé, že předběžnou otázku předložit musí, pokud z nějakého důvodu nechtějí dřívější rozhodnutí SDEU aplikovat. *A contrario* by ze znění čl. 267 SFEU vyplývalo, že ostatní soudy tuto povinnost nemají.

Takový závěr je ale poněkud nelogický – všechny soudy, ty vyšší i ty nižší, jsou totiž povinny dodržovat unijní právo²⁰³ a unijní právo

rálního advokáta - Léger - 8 dubna 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01.

²⁰⁰ Přirozeně je také možností vnitrostátního soudu od judikatury SDEU se odlišit, nicméně pak by se *stricto sensu* nejednalo o případy, které jsou v podstatných rysech shodné, a při jejichž řešení je nutno aplikovat předmětný rozsudek SDEU. BOBEK, Michal, KOMÁREK, Jan. Koho vážou rozhodnutí ESD o předběžných otázkách. *Právní rozhledy*, 2004, č. 19-20.

²⁰¹ Broberg, Fenger, op. cit., s. 265.

²⁰² Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 11. června 1987. Pretore di Salò proti X. Věc 14/86, odst. 12; nebo Usnesení Soudního dvora ze dne 5. března 1986. Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. proti Spolkové republice Německo. Věc 69/85.

²⁰³ Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 28. června 2001. Gervais Larsy proti Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (INASTI). Věc C-118/00, odst. 52.

zahrnuje i rozsudky Soudního dvora.²⁰⁴ Má-li účelem unijního soudnictví a především řízení o předběžné otázce být zajištění jednotného výkladu a aplikace unijního práva, bylo by poněkud zarážející, pokud by soudy, proti jejichž rozhodnutí je přípustný opravný prostředek, měly oprávnění judikaturu SDEU nerespektovat a účastníci řízení by tak byli nuceni čekat, až se jejich případ dostane k soudu poslední instance. Nelogičnost takového řešení vynikne ještě více, uvědomíme-li si, že vnitrostátní soudy nejsou zásadně vázány výkladem unijního práva, který provedl jim nadřízený vnitrostátní soud.²⁰⁵

Na druhou stranu je potřeba uznat, že závěr, podle něhož všechny soudy mají povinnost položit předběžnou otázku, pokud nechtějí dřívější judikaturu SDEU aplikovat na aktuálně projednávaný případ, naráží na znění čl. 267 SFEU. Není překvapující, že ohledně řešení této otázky nepanuje v literatuře shoda.²⁰⁶ Kompromisní řešení (nebo spíše šalamounské?) zastává Naômé,²⁰⁷ která nejprve sděluje, že výklad poskytnutý Soudním dvorem je součástí unijního práva, proto je potřeba jej respektovat, pokračuje tím, že judikaturou Soudního dvora jsou vázány i ostatní soudy členských států (tj. nejen soudy poslední instance), aby následně uzavřela, že „proti rozhodnutí nižšího soudu nerespektujícímu právo [Unie] tak, jako ho interpretoval Soudní dvůr, je totiž možné vždy podat opravný prostředek a v případě, kdy se věc dostane k soudu, proti jehož rozhodnutí není přípustný opravný prostředek, je tento soud povinen buď zabezpečit respektování práva [Unie] na základě zásady přednosti, nebo položit otázku Soudnímu dvoru“. V každém případě, nechce-li soud položit předběžnou otázku, musí se s otázkami unijního práva v rozhodnutí náležitě vypořádat, ať už se jedná o soud, proti jehož rozhodnutí není přípustný opravný prostředek, nebo nikoli.²⁰⁸

²⁰⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 1993. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-101/91, odst. 22-24.

²⁰⁵ Brown, Kennedy, op. cit., 1994, s. 354; Arnull, op. cit., 1998, s. 135-136, rozsudek Soudního dvora ze dne 16. ledna 1974. Rheinmühlen-Düsseldorf proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Věc 166-73.

²⁰⁶ Thiele cituje autory, kteří zastávají jak jeden, tak druhý názor na řešení tohoto problému. Thiele, op. cit., s. 218.

²⁰⁷ Naômé, op. cit., s. 210.

²⁰⁸ Passer, op. cit., s. 17.

3.7 Odpovědnost členského státu za nerespektování judikatury SDEU

Pokud vnitrostátní soud nerespektuje judikaturu Soudního dvora EU, tj. neaplikuje ji bez relevantního ospravedlnění a bez položení nové předběžné otázky, je jeho rozhodnutí nesprávné. Jako takové může být v odvolacím řízení zrušeno.²⁰⁹

Nerespektování judikatury Soudního dvora EU je také porušením unijního práva, pro něž může Komise zahájit s členským státem řízení o porušení povinnosti, které může vést k odsuzujícímu rozsudku Soudního dvora.²¹⁰ To Soudní dvůr opakovaně potvrdil.²¹¹ Soudní dvůr dále opakovaně judikoval, že pokud vnitrostátní orgány, včetně soudů, pominou jeho judikaturu, jedná se o porušení unijního práva na straně členského státu, protože stát je potřeba vnímat jako jednotnou entitu, a proto se nemůže z odpovědnosti vyvinut poukazem na ustanovení, i kdyby byla ústavního charakteru, vlastní vnitrostátnímu právnímu řádu nebo na praxi, která na nich spočívá.²¹² Vyslovil se v tom směru, že nerespektování judikatury je netolerovatelným porušením povinnosti členského státu zdržet se všeho, co by mohlo ohrozit plnění cílů Smluv podle čl. 4 odst. 3 Smlouvy o Evropské unii, a tím pádem jde proti samotnému základu unijního právního řádu.²¹³

²⁰⁹ Bobek, op. cit., 2005, s. 233 a 394.

²¹⁰ Čl. 260 SFEU. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 28. června 2001. Gervais Larsy proti Institut national d'assurances sociales pour travailleurs indépendants (INASTI). Věc C-118/00.

²¹¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. července 1972. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc 48-71 a rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 1993. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-101/91.

²¹² Stanovisko generálního advokáta - Geelhoed - 3 června 2003. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-129/00, odst. 53; rozsudek Soudního dvora ze dne 9. prosince 2003. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-129/00; rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01.

²¹³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 1993. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-101/91, odst. 23.

Odpovědnost členského státu za porušení unijního práva vzniká jak ve vztahu k Unii, tak vůči jednotlivcům, kteří se také mohou domáhat nároků na náhradu škody.²¹⁴ Zde je potřeba poukázat na známý případ Köbler, který sice pro žalobce skončil neúspěchem (SD dostatečně závažné porušení unijního práva rakouským soudem nekonstatoval), ale přesto se zapsal do učebnic tím, že SD poprvé potvrdil, že porušení unijního práva se může dopustit soud členského státu rozhodující v poslední instanci.

Z pohledu odpovědnosti vnitrostátních soudů za nerespektování judikatury SDEU jsou zásadní především následující případy. Jako první je namísto zmínit případ Komise proti Itálii,²¹⁵ kde Soudní dvůr výslovně uznal porušení unijního práva Itálií kvůli rozhodovací činnosti italských soudů. Ve věci se jednalo o to, že italskou právní úpravu zpětného vracení cel či dávek, které byly vybrány v rozporu s unijním právem, vykládaly soudy způsobem, který byl neslučitelný s unijní judikaturou, přičemž toto porušování trvalo řadu let. S unijním právem rozpornou judikaturu italských soudů bylo možné označit za ustálenou, jelikož se jednalo o praxi posvěcenou Corte suprema di cassazione. Soudní dvůr dospěl k závěru, že v případě byly na straně Itálie splněny všechny podmínky vzniku odpovědnosti za porušení unijního práva.²¹⁶ Na rozsudku je pozoruhodné to, že byť v 15 odstavcích odůvodnění podrobně vysvětluje, proč praxe Corte suprema porušuje unijní právo, v posledním odstavci najednou zhodnotí, že italská republika pochybila tím, že neupravila příslušný zákon tak, aby jej soudy vykládaly správně. To ukazuje na mírně schizofrenní přístup Soudního dvora, který na jednu stranu potřeboval vyslat jasný signál, že dlouhodobé rozhodování vnitrostátních soudů ignorující unijní právo nebude tolerováno, jinak by jednotná interpretace a aplikace unijního práva zůstala jen prázdným pojmem, na druhou stranu si nechtěl vnitrostátní soudy pohněvat

²¹⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01.

²¹⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. prosince 2003. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-129/00.

²¹⁶ Podmínky odpovědnosti za nerespektování judikatury SDEU vnitrostátními soudy výstižně shrnul GA Geelhoed ve svém stanovisku k věci, viz zejm. odst. 62-67. Stanovisko generálního advokáta - Geelhoed - 3 června 2003. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-129/00.

a narušit tak vztah spolupráce mezi nimi, která je potřebná pro přísun předběžných otázek a tím pro další vývoj unijního práva. Podstatné je ale především to, že nerespektování judikatury orgány členského státu, včetně soudů, může naplnit podmínky odpovědnosti státu za škodu způsobenou unijním právem, ať už za toho, kdo se na straně státu porušení dopustil, označíme zákonodárce nebo soudy.

Ve věci *Ferreira da Silva*²¹⁷ Soudní dvůr v rozhodnutí o předběžné otázce upřesnil, že soud poslední instance má *povinnost* položit předběžnou otázku v situaci, kdy konkrétní ustanovení unijního práva vnitrostátní soudy vykládají rozdílně a vydávají proto protichůdná rozhodnutí, a kromě toho i v dalších členských státech panují značné výkladové nejasnosti. Vnitrostátní soud, konkrétně Supremo Tribunal de Justiça, nejvyšší soud Portugalska, tak neučinil, ač přímo v projednávané věci soudy nižších instancí pojem vyložily odlišně a ač byl žalobci o podání předběžné otázky žádán, učinil závěr, že správný výklad daného ustanovení je dostatečně jasný. Tím, že Soudní dvůr se znalostí skutkových okolností případu rozhodl, že portugalský nejvyšší soud měl v dané situaci povinnost Soudnímu dvoru položit předběžnou otázku (a ve skutečnosti tak neučinil), v podstatě uznal, že portugalský soud jejím nepoložením porušil unijní právo.

Za zmínku stojí také případy *Traghetti*. V původním sporu se společnost *Traghetti del Mediterraneo*²¹⁸ domáhala náhrady škody po jiné společnosti, která byla oproti ní zvýhodněna tím, že jí italský stát poskytoval státní podporu. *Traghetti del Mediterraneo* v rámci řízení požadovala, aby soud rozhodující spor podal Soudnímu dvoru předběžnou otázku na výklad unijního práva, které bylo pro spor rozhodné. Soudy, včetně nejvyššího, předběžnou otázku položit odmítly, ač k dané otázce neexistovala judikatura Soudního dvora. *Traghetti del Mediterraneo* se v následném sporu proti italskému státu domáhala náhrady škody za porušení unijního práva. Tomu však bránila italská právní úprava, podle níž byla náhrada škody způsobená činností soudů vyloučena

²¹⁷ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. září 2015. *João Filipe Ferreira da Silva e Brito a další v. Estado português*. Věc C-160/14. Viz také LACCHI, Clelia. Multilevel judicial protection in the EU and preliminary references. *Common Market Law Review*, roč. 53, č. 3, 2016, s. 679-707.

²¹⁸ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. června 2006. *Traghetti del Mediterraneo SpA proti Repubblica italiana*. Věc C-173/03.

v případech, kdy se jednalo o porušení plynoucí z výkladu právních pravidel nebo z posouzení skutkových okolností a důkazů uskutečňovaných tímto soudem, navíc byla omezena pouze na případy úmyslného porušení práva nebo porušení z hrubé nedbalosti. V tomto případě již soud předběžnou otázku položil a Soudnímu dvoru tak umožnil prohlásit tuto právní úpravu za rozpornou s právem Unie, konkrétně s právní úpravou odpovědnosti členského státu za škodu způsobenou jednotlivci porušením unijního práva soudem členského státu. Po vydání tohoto rozsudku Itálie dotčenou právní úpravu nezměnila, pročež Komise zahájila řízení o porušení povinnosti a podala k Soudnímu dvoru žalobu. V tomto řízení Soudní dvůr potvrdil své předchozí závěry a konstatoval porušení unijního práva na straně Itálie.²¹⁹

Judikatura Soudního dvora k odpovědnosti státu za porušení unijního práva soudy se zdá být jednoznačná a ustálená. Soudní dvůr setrvale judikuje, že i vnitrostátní soudy se mohou dopustit porušení unijního práva a založit tak povinnost k náhradě škody jednotlivcům, potažmo založit odpovědnost státu, která povede k uložení pokuty Soudním dvorem. Porušením povinnosti je i nerespektování dřívější judikatury Soudního dvora, stejně jako nepoložení předběžné otázky v situaci, kdy položena být měla. Naproti tomu skutečnost, že Komise je poněkud zdrženlivá, pokud jde o vedení řízení o porušení povinnosti kvůli pochybením na straně soudů, není argumentem pro tvrzení, že odpovědnost členského státu zde nevzniká. Soudní dvůr je taktéž velmi opatrný „obvinít“ soudy členských států za porušení unijního práva (nebo to alespoň nechce dělat příliš často), aby nenarušil spolupráci s vnitrostátními soudy a justiční dialog, který je nezbytný pro přísun nových předběžných otázek do Lucemburku a tím i pro vývoj unijního práva. Na druhou stranu se ale zdá, že v poslední době nesprávnou aplikaci unijního práva soudy členských států Soudní dvůr posuzuje přísněji než dříve.

²¹⁹ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 24. listopadu 2011. Evropská komise proti Italské republice. Věc C-379/10.

3.8 Zdůvodnění precedenčního účinku

Z judikatury Soudního dvora plyne, že jím podaný výklad ustanovení unijního práva musí být aplikován ode dne účinnosti vykládaného ustanovení, výklad Soudního dvora tedy působí *ex tunc*. Byť toto Soudní dvůr explicitně potvrdil až v rozsudku Salumi z roku 1980, byla jeho praxe taková již od počátku – už v rozsudku ve věci Van Gend en Loos²²⁰ můžeme číst, že tímto rozhodnutím Soudní dvůr vlastně pouze potvrzuje zvláštní povahu práva Společenství a přímý účinek ustanovení čl. 12 Smlouvy, které ve skutečnosti platily ode dne vstupu Smlouvy v platnost; slovy Browna a Kennedyho „*Je vlastností věštce objasnit to, co vždy bylo*“.²²¹

Soudní dvůr má možnost omezit časové účinky svých rozhodnutí (tak jako to například učinil v případě Defrenne II²²²), a to pokud se ukáže, že výklad, který Soudní dvůr aktuálně podává, byl ze strany členských států neočekávaný a zároveň kvůli tomu hrozí závažné následky, které by měly široký dopad. Pokud by rozsudky Soudního dvora neměly žádné precedenční účinky, nebylo by nutné, a nemělo by to ani žádný smysl, omezovat časové účinky rozsudku – s případnými negativními následky spojenými ze strany členského státu neočekávaným výkladem určité právní normy by s rozsudkem SDEU vnitrostátní soud jednoduše mohl naložit tak, že by jej kvůli oněm závažným negativním následkům jednoduše neaplikoval (byť by se s ním třeba argumentačně vypořádal).

Samotná možnost Soudního dvora omezit časové účinky svých rozhodnutí, a také jeho skutečná praxe v této oblasti dokazuje, že rozsudky SDEU mají precedenční účinek. Bebr tento argument doplňuje – výklad konkrétního ustanovení unijního práva podaný Soudním dvorem musí být stejně závazný pro soud, který předběžnou otázku podal, jako pro jakýkoli jiný soud nebo instituci v Unii, který aplikuje totéž ustanovení. Nedávalo by totiž logický smysl na jedné straně trvat na

²²⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1980. Amministrazione delle Finanze proti Srl Meridionale Industria Salumi, Fratelli Vasanelli a Fratelli Ultrocchi. Spojené věci 66, 127 a 128/79.

²²¹ „*It is the characteristic of an oracle to make plain what has always been.*“ Brown, Kennedy, op. cit., s. 220.

²²² Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75.

tom, aby dané ustanovení bylo aplikováno stejně v době před i po vydání vykládajícího rozsudku Soudním dvorem, a zároveň nechávat vnitrostátním soudům na uvážení, jak toto stejné ustanovení unijního práva budou vykládat.²²³

Výklad podávaný Soudním dvorem (nejen v rámci řízení o předběžné otázce) má tedy deklaratorní povahu. Je možné na něj nahlížet tak, že se v podstatě stává součástí vykládané právní normy a získává pak stejnou právní sílu jako samotná norma.²²⁴ Mikelsone hovoří o tom, že ustanovení unijního práva a jeho výklad podaný Soudním dvorem tvoří nerozdělitelnou jednotku.²²⁵ Jsou-li rozsudky SDEU, které nějakým způsobem vykládají unijní právo, součástí unijního práva, měly by mít také jeho základní vlastnosti, jako je například přednost před vnitrostátním právem. Z tohoto pohledu je obtížně obhajitelný pohled, že by rozsudky SDEU měly působit pouze silou přesvědčivosti jako podpůrný argument pro rozhodnutí vnitrostátních soudů a že je tudíž možné je bez dalšího neaplikovat (bez položení nové předběžné otázky).

Zajímavé vysvětlení vzniku doktríny precedentu obecně i v právu EU přináší Koopmans. Tvrdí, že systém precedentu musí obsahovat tři prvky, aby byl funkční. Zaprvé musí mít systém převahu nepsaného práva. Tuto podmínku Unie splňuje, protože na úrovni primárního práva je unijní právo formulované velmi obecně a k mnoha podstatným otázkám zcela mlčí. Druhým prvkem je role soudu coby jednotčícího prvku v systému charakteristickém odstředivými tendencemi a potřebou soudů zavést jednotnost s cílem centralizovat politickou autoritu. Tato podmínka je v Unii, jež je složená z 28 států s rozdílnými právními tradicemi, a má jeden Soudní dvůr pověřený dohlížet na dodržování práva při výkladu a provádění Smluv, splněna. Zatřetí se musí soud při rozhodování často uchýlovat k obecným principům, soudy následují rozhodnutí spíše, pokud je založeno na základních principech práva. To také Soudní dvůr často činí. Koopmans uzavírá, že Soudní

²²³ Bebr, op. cit., s. 484-485.

²²⁴ Týč, Sehnálek, Charvát, op. cit., 2011, s. 172; Lenaerts, Maselis, Gutman, op. cit., s. 245.

²²⁵ MIKELSONE, Gundega. The Binding Force of the Case Law of the Court of Justice of the European Union. *Jurisprudencija/Jurisprudence*. 2013, roč. 20, č. 2, s. 486.

dvůr zachází se svými předchozími rozhodnutími jako s precedenty.²²⁶ Tím ukazuje další náhled na důvody, proč se v unijním právu vyvinula precedenčnost rozsudků SDEU.

Podrobnou analýzu důvodů pro (nebo v tomto případě spíše proti) precedenčnost rozsudků Soudního dvora provedl Toth.²²⁷ Toth je toho názoru, že anglickou doktrínu *stare decisis* v právu EU aplikovat nelze. K tomuto závěru dochází proto, že se definiční znaky doktríny *stare decisis* snaží na unijní právo aplikovat mechanicky – závěr, že něco takového není možné, není proto překvapivý, neboť anglické právo vskutku stojí na jiných základech než právo unijní. Toth vidí překážku uplatnění doktríny precedentu v unijním právu v tom, že anglické právo se vyvíjelo po staletí a je založeno na judikatuře a doktrína precedentu se vyvinula soudní praxí, unijní právo naproti tomu vzniklo v jeden okamžik uzavřením zakládacích Smluv a je tedy kodifikované, to dle Totha brání vytvoření doktríny precedentu, stejně jako skutečnost, že ve Smlouvách není výslovně zachycena. Fakt, že Unie (Společenství) vznikla na základě mezinárodních smluv konkrétního dne, a že tudíž oba právní systémy, common law a unijní, vznikly jiným způsobem a v jiné době, ale ve skutečnosti není nijak na překážku tomu, aby rozhodnutí SDEU měla precedenční účinky. Proti tomuto Tothovu názoru můžeme postavit názor Koopmanse, který analyzoval faktory, jež v právních řádech vedou k vývoji doktríny precedentu nebo alespoň zesilují tendence k jejímu vytvoření, a dospěl k závěru, že tyto faktory v unijním právním řádu přítomny jsou a že v něm právě k jejímu vytvoření přispěly.²²⁸

Argument, že o precedenčních účincích rozsudků SDEU ve Smlouvách není nic uvedeno, může na první pohled působit případně, na stranou druhou o přednosti unijního práva, přímém a nepřímém účinku či odpovědnosti typu Francovich také ve Smlouvách nic uvedeno není a přitom tvoří platnou součást unijního právního řádu, takže i tento argument sám o sobě o ničem nesvědčí.

Toth dále hovoří o tom, že doktrína precedentu vyžaduje hierarchickou nadřízenost a podřízenost soudů, protože precedent působí

²²⁶ KOOPMANS, Thijmen. *Stare Decisis in European Law*. In: *Juridisch Stippelwerk*. Deventer: Kluwer, 1991, s. 312-315.

²²⁷ TOTH, Ákos G. *The Authority of Judgments of the European Court of Justice: Binding Force and Legal Effects*, *Yearbook of European Law*. 1984, roč. 4, č. 1, s. 1-77.

²²⁸ Koopmans, 1991, op. cit., s. 312-315.

především na podřízené soudy. Je pravdou, že vnitrostátní soudy Soudnímu dvoru *stricto sensu* podřízeny nejsou, to ale neznamená, že by jeho rozhodnutí neměla pro vnitrostátní soudy žádnou váhu. Český ústavní soud také není nadřazen obecným soudům, je soudem „jiné kategorie“ (ústavní vs. obecné soudnictví) a přece nemůžeme tvrdit, že by jeho nálezy neměly mimo případ, v němž byly vydány, žádnou autoritu. V případě Ústavního soudu ji můžeme odvodit z čl. 85 odst. 2 Ústavy a ze specifického postavení Ústavního soudu coby strážce ústavnosti. V případě Soudního dvora ji můžeme odvodit z čl. 19 SEU a některých ustanovení SFEU, zejména čl. 267 SFEU, a rovněž ze specifického postavení SDEU v rámci Unie (viz též kapitola 2 této práce) coby strážce jednotného uplatňování unijního práva a jeho dodržování. Koopmans je toho názoru, že ač formální hierarchie mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy není, plní řízení o předběžné otázce stejnou funkci jako hierarchie soudů v common law.

Komárek k tomu doplňuje, že za rozhodování soudů v rozporu s judikaturou SDEU na straně členského státu navíc vzniká odpovědnost za porušení unijního práva.²²⁹ Vztah mezi Soudním dvorem a vnitrostátními soudy tak můžeme označit jako jakousi materiální nadřazenost.

Toth dále argumentuje, že nutným prvkem doktríny *stare decisis* je možnost soudu překonat (*overrule*) své předchozí rozhodnutí. Dle jeho názoru se nic takového v unijním právu nevyskytuje, protože Soudní dvůr svými rozhodnutími vázán není. S odstupem doby (Tothův článek vyšel v roce 1984) můžeme říci, že SD některá svá rozhodnutí překonal a dříve zastávaný názor prohlásil na nadále neplatný.²³⁰ Podobné je to s principem odlišování, pro něj také Toth nenachází v unijním právu příklady, které se ale už dnes nalézt dají.²³¹ Za další podstatný rozdíl vidí Toth nemožnost jasně odlišit v rozsudcích SDEU *ratio decidendi* a *obiter dicta*, tedy tu část, která nese pravidlo závazné pro příště,

²²⁹ KOMÁREK, Jan. „Velký hybatel“ – Evropský soudní dvůr a hledání vnitřního souladu právního řádu Společenství. *Právník*. 2006, roč. CXLV, č. 5, s. 507.

²³⁰ Jako typické příklady se uvádí např. rozhodnutí Keck a HAG II. Viz blíže Brown, Kennedy, *op. cit.*, s. 371-372.

²³¹ Například rozhodnutí Überseering – rozsudek Soudního dvora ze dne 5. listopadu 2002. Überseering BV proti Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC). Věc C-208/00. Komárek, 2006, *op. cit.*, s. 508.

a část, která má pouze doplňující a podpůrný charakter. Zde je nutné konstatovat, že byť existují rozdíly v rozsudcích anglických soudů a Soudního dvora EU, Toth klade přílišný důraz na rozdílnosti bez zohlednění specifík unijního práva, tyto rozdílnosti ve skutečnosti nijak nebrání uplatnění doktríny *stare decisis*. Nadto Mackenzie Stuart a Warner v praxi Soudního dvora rozlišování mezi *ratem* a *obiter* shledávají a konstatují, že Soudní dvůr v tomto ohledu postupuje podobně jako anglické soudy.²³²

Posledním, podle Totha nejvýznamnějším, argumentem proti akceptaci doktríny *stare decisis* v unijním právu je vztah mezi soudním rozhodnutím a právním předpisem, legislativa podle něj nemůže překonat výklad Soudního dvora. Takový případ ale v unijním právu již také nastal.²³³ Kromě toho dle Totha v common law soudní precedent ani právní předpisy neodvozují svou autoritu od jiného pramene práva, zatímco v Unii ji odvozují od Smluv. Tento argument je možné označit za přílišné zdůrazňování rozdílností mezi common law a unijním právem, které přehlíží specifickou povahu unijního práva (Unie je mezinárodní organizací, tedy odvozeným subjektem mezinárodního práva a svou činnost proto vždy musí opírat o mezinárodní smlouvu, která ji založila), aniž by se přitom zamýšlel nad tím, zda právě tento rozdíl mezi právními systémy je podstatný a brání tak přenosu doktríny *stare decisis* do unijního práva.

Toth dochází k závěru, že rozsudky SDEU závazné nejsou. Je však potřeba říci, že Toth uvažuje pouze striktní závaznost ve smyslu závaznosti zákona, nebere do úvahy jiné, mírnější formy závaznosti, jak je pojmenovává Peczenik. Tothův pohled můžeme dát do kontrapozice s pohledem Koopmanse, který rovněž analyzuje jednotlivé prvky common law precedentu a srovnává je s unijním systémem, a dochází přitom k opačným závěrům (viz výše).

²³² MACKENZIE STUART, Alexander, WARNER, Jean-Paul. Judicial Decision as a Source of Community Law. In GREWE, Wilhelm G. (ed.) *Europäische Gerichtsbarkeit und nationale Verfassungsgerichtsbarkeit: Festschrift zum 70. Geburtstag von Hans Kutscher*. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft, 1981, s. 280-281.

²³³ Například rozhodnutí Barber, jehož účinky byly překonány Protokolem č. 2 k Maastrichtské smlouvě (Protokol č. 2 připojený k Smlouvě o Evropském společenství týkající se čl. 119 Smlouvy o Evropském společenství). Komárek, 2006, op. cit., s. 509.

Dále je možné zmínit například názor Althammera – ten se domnívá, že vnitrostátní nižší soudy, proti jejichž rozhodnutím zásadně je přípustný opravný prostředek, nemají povinnost následovat judikaturu SDEU. Takovou povinnost mají pouze soudy poslední instance, přičemž tato povinnost podle něj plyne pouze z čl. 267 odst. 3 SFEU, který zakotvuje povinnost předložit předběžnou otázku soudu, který má pochybnost o výkladu či platnosti unijní normy, nikoli z judikatury. Tím, že nižší soudy povinnost položit předběžnou otázku nemají, nemají ani povinnost následovat judikaturu SDEU a mohou se od ní odchýlit.²³⁴ S Althammerem v tomto ohledu nelze souhlasit, neboť jím zastávaný názor jde přímo proti účelu řízení o předběžné otázce, kterým je zajištění jednotného výkladu unijního práva. Pokud by nižší soudy mohly obcházet judikaturu SDEU a aplikovat unijní právo bez ohledu na to, jakým způsobem jej Soudní dvůr vyložil, reálné uplatňování unijního práva by bylo dost zásadně narušeno. Skutečnost, že by se strany sporu mohly proti takovému rozsudku odvolat a spor by pak skončil u vyššího soudu, který buď věc předloží Soudnímu dvoru, nebo rozhodne v souladu s jeho judikaturou, na tom mnoho nemění. Naopak by takový postup velmi pravděpodobně prodlužoval celkovou délku řízení nebo by vedl k vydáváním rozsudků, které jsou v rozporu s unijním právem. Řada autorů proto dochází k logickému názoru, že vnitrostátní soudy aplikující unijní právo mají dvě možnosti – buď se dřívějším rozhodnutím SDEU budou řídit, nebo podají novou předběžnou otázku, ale nemohou dřívější rozhodnutí Soudního dvora bez dalšího přejít.²³⁵

Schima sice uznává všeobecně působící účinky rozsudků Soudního dvora, nicméně taktéž dochází k závěru (a v podstatě tak doplňuje Althammera), že nižší soudy by měly mít možnost odchýlit se od judikatury SDEU, protože pak by podle něj judikatura vykládající určitý unijní předpis měla větší závaznost než předpis samotný – vnitrostátní soudy při své rozhodovací činnosti vykládají unijní předpisy samy bez nutnosti se vždy obracet na Soudní dvůr, ale při výkladu rozhodnutí SDEU by

²³⁴ ALTHAMMER, Christian. Bindungswirkung der Entscheidungen des EuGH. In GSELL, Beate, HAU, Wolfgang. (eds). *Zivilgerichtsbarkeit und Europäisches Justizsystem*. Mohr Siebeck, 2012, s. 50-51.

²³⁵ Brown, Kennedy, op. cit., 1994, s. 353; Barceló, op. cit., s. 422; Hartley, op. cit., 2010, s. 318-319.

toto rozhodnutí musely vždy následovat.²³⁶ Ve skutečnosti však vnitrostátní soudy musí aplikovat unijní právo ve všech situacích, na něž se vztahuje, a vyjdeme-li z toho, že předstupněm aplikace práva je jeho interpretace, musí vnitrostátní soud vykládat unijní předpis v souladu s judikaturou, která jej dříve vyložila, a nemůže unijní předpis ani související judikaturu ignorovat, stejně tak jako v čistě vnitrostátních sporech bez vazby na unijní právo nemůže soud ignorovat zákon, pokud s ním nesouhlasí.

Schwarze zastává pozici poměrně častou v germánském právním okruhu – uznává sice značnou autoritu rozsudků SDEU i mimo řízení, z něhož vzešly, přirovnává ji k autoritě rozsudků nejvyšších soudů na evropském kontinentu (ovšem s výjimkou těch ústavních) a mluví v této souvislosti o „faktické závaznosti“ (*tatsächliche Bindungswirkung*), precedenční účinek rozsudků ale odmítá.²³⁷

Naproti tomu Craig a de Búrca po analýze rozsudků *Da Costa*, *CILFIT*, *International Chemical Corporation* a *Foto-Frost* vcelku jednoduše dospívají k závěru, že v Unii funguje systém precedentu – dovozují to z toho, jak v uvedených rozhodnutích Soudní dvůr vede vnitrostátní soudy k aplikaci unijního práva v návaznosti na povinnost, resp. možnost podat předběžnou otázku.²³⁸ U uvedených autorů ale tento závěr není tolik překvapivý díky tomu, že pochází z britských ostrovů a precedenční působení rozsudků je pro ně proto běžné.

Také Bobek zastává názor, že rozhodnutí SDEU mají určitý precedenční účinek, význam judikatury v právu EU podle něj lze jen těžko přecenit, a dokládá to na příkladu přímého účinku neimplementovaných směrnic, který existuje pouze v judikatuře Soudního dvora. Kromě faktického významu judikatury argumentuje také systémovými důvody – předvídatelností práva, legitimním očekáváním, účelem fungování Soudního dvora EU v rámci Unie, a dále odpovědností členských států

²³⁶ SCHIMA, Bernhard. *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem EuGH*. 2. vyd. Wien: C. H. Beck, 2004, s. 115.

²³⁷ SCHWARZE, Jürgen. Art. 267 AEUV [Vorabentscheidungsverfahren]. In SCHWARZE, Jürgen (ed.) *EU-Kommentar*. 3. vyd. Baden Baden: Nomos, 2012, s. 2248.

²³⁸ CRAIG, Paul, DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases, Materials*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2003, s. 467-474.

za porušení práva EU, která nastává, když členský stát nerespektuje judikaturu SDEU.²³⁹

Pohlížet na různé názory objevující se v odborné literatuře jako na názorovou rozepři mezi anglickým a německým viděním by bylo poněkud krátkozraké. Rozdílné pohlížení na precedenčnost soudních rozhodnutí sice začasť skutečně pramení z odlišných právních tradic, z nichž autoři pocházejí, neplatí to ale zdaleka ve všech případech. Většina názorů se tak jako tak shoduje na tom, že judikatura SDEU může mít právní účinky i mimo právě projednávaný případ. Již se neshodují na tom, zda je možné účinky judikatury označit za precedenční, nebo zda mají pouze velký význam.

3.9 Dílčí závěr

Předmětem této kapitoly jsou precedenční účinky rozsudků SDEU a jejich působení. Závěrem z ní plynoucím je, že rozsudky SDEU precedenčními účinky nadány jsou, a to především ve vztahu k soudům členských států. Z primárního práva ani z rozhodovací činnosti SDEU nelze vyčíst, zda se Soudní dvůr či Tribunál obvykle cítí být vázání svými vlastními dřívějšími rozhodnutími a pouze si vyhrazují možnost se v odůvodněných případech od své judikatury odchýlit, nebo zda se jí vázání ani obvykle být necítí. Vnitrostátní soudy již ale judikaturou SDEU vázány jsou, ve vztahu k nim judikatura SDEU normativní účinky má. Pokud vnitrostátní soudy rozsudky SDEU nerespektují, nastupuje jako následek odpovědnost státu za porušení unijního práva a s ním spojená povinnost k náhradě škody jednotlivci nebo odpovědnost vůči Unii spojená s placením pokuty v případě odsuzujícího rozsudku Soudního dvora v řízení o porušení povinnosti. Soudní dvůr ani Tribunál o svých rozsudcích jako o precedentech nemluví, pouze generální advokát v některých případech precedenčnost rozsudků SDEU v některých případech přijímají, v jiných odmítají, v literatuře lze publikací dotýka-

²³⁹ BOBEK, Michal. Závaznost rozhodnutí Soudního dvora EU v řízení o předběžné otázce. In ŠÁMAL, Pavel, RAIMONDI, Guido, LENAERTS, Koen. *Závaznost soudních rozhodnutí - vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018, s. 208-213.

jících se tohoto tématu nalézt mnoho. Názorová rozdělenost je mezi nimi značná, stejně jako mezi generálními advokáty Soudního dvora.

I ve vnitrostátní literatuře je precedenčnost (závaznost, normativnost) soudních rozhodnutí téma, kterému se věnuje stále větší pozornost a jedná se o téma tak trochu kontroverzní. Pro přiznání precedenčních účinků rozsudkům SDEU však hovoří silnější důvody než pro jejich přiznání rozhodnutím vnitrostátních (vyšších) soudů. Především je to potřeba zajistit jednotnou interpretaci a aplikaci unijního práva napříč členskými státy, které by bylo obtížné dosáhnout, pokud by rozsudky působily pouze silou přesvědčivosti své argumentace. Potřeba jednotného výkladu je pak na unijní úrovni silnější než na úrovni členských států, protože pokud by nebyla snaha unijní právo vykládat jednotně, časem by pozbylo smyslu.

4 Časové účinky rozsudků Soudního dvora EU

Závěrem plynoucím z předchozí kapitoly je, že rozsudky SDEU precedenčně působí také vůči třetím osobám, představují tedy určitou normu chování závaznou pro širší okruh adresátů. Otázka časového působení rozsudků nabývá v tomto kontextu na důležitosti, neboť odpovídá na otázku, od kdy vyvolává rozhodnutí účinky i vůči třetím osobám, tedy od kterého okamžiku existuje povinnost se tímto rozsudkem řídit a následovat jej.

Cílem této kapitoly je analyzovat časové účinky rozsudků SDEU, a to jak základní pravidlo působení, tak jeho modifikaci, tedy omezení časového působení. S ohledem na to, že omezení časových účinků je Soudním dvorem EU pojmáno jako výjimečná možnost, rozeberu, jaké podmínky proto toto omezení Soudní dvůr stanovil. Věnovat se také budu tomu, jaký účel plní omezení časových účinků v unijním právu, a jaká je podoba omezení – na jaký okruh adresátů se vztahuje.

4.1 Deklaratorní nebo konstitutivní povaha rozhodnutí

Rozlišujícím kritériem mezi deklaratorním a konstitutivním rozhodnutím je hledisko, zda rozhodnutí zasahuje nebo nezasahuje do hmotněprávních vztahů. Rozhodnutí, která na existenci hmotněprávních vztahů nemají vliv, jsou deklaratorní – pouze osvědčují existenci právního vztahu, práv a povinností účastníků řízení nebo obecně právní stav (předprocesní stav). S konstitutivním rozhodnutím je spojen vznik, změna nebo zánik právních vztahů,²⁴⁰ hovoří se zde také o právotvornosti²⁴¹ nebo normotvornosti.²⁴²

Většina rozsudků vydávaných SDEU má deklaratorní povahu, konstitutivní rozsudky jsou méně časté.

²⁴⁰ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2014, s. 261-262.

²⁴¹ Tamtéž, s. 261.

²⁴² WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 190.

Rozhodnutí o předběžných otázkách o výkladu jsou deklaratorní, pouze zprostředkovávají informaci, jaký je výklad unijního práva od počátku jeho platnosti.²⁴³ Cestou předběžné otázky na platnost nemůže být akt rozsudkem zrušen, Soudní dvůr pouze konstatuje jeho protiprávnost a tím pádem také neaplikovatelnost. Neaplikovatelnost sice platí nejen pro aktuální případ, ale také pro všechny případy *pro futuro*,²⁴⁴ přesto je nutné dojít k závěru, že i rozhodnutí o předběžných otázkách o platnosti mají deklaratorní povahu.

V řízení o porušení povinnosti členským státem je konstatován soulad či nesoulad jednání členského státu s unijním právem, který ale platí i před vydáním rozsudku, rozsudek jej pouze autoritativně potvrzuje.²⁴⁵ Podobně v řízení na nečinnost orgánu Unie je konstatována buď absence nečinnosti, nebo nečinnost orgánu, přičemž povinnost konat plyne z jiných právních norem.²⁴⁶ Co se týče řízení o náhradě škody způsobené Unií, rozsudkem je konstatována existence či neexistence nároku na náhradu škody, případně je autoritativně potvrzena výše škody. Tyto rozsudky jsou proto rovněž deklaratorní.

Rozsudek rušící akt, ať už normativní či individuální, má konstitutivní povahu, jelikož jím dochází ke změně právního stavu – napadený akt pozbývá platnosti, přestává existovat a nemůže být dále aplikován.²⁴⁷

Částečně konstitutivní a částečně deklaratorní povahu mají rozsudky vydané v řízení podle čl. 260 odst. 2 SFEU – v části, kde se konstatuje nesplnění opatření plynoucích z dřívějšího rozsudku, je rozsudek deklaratorní,²⁴⁸ je-li v něm zároveň uložena pokuta za nesplnění těchto opatření, je rozsudek v této části konstitutivní, protože zavazuje stát k zaplacení pokuty, tedy k povinnosti, která před vydáním rozsudku neexistovala.

²⁴³ LENAERTS, Koen, MASELIS, Ignace, GUTMAN, Kathleen. *EU Procedural Law*, Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 245.

²⁴⁴ Lenaerts, Maselis, Gutman, op. cit., s. 475.

²⁴⁵ KACZOROWSKA, Alina. *European Union law*. 2. vyd. London: Routledge, 2011, s. 414.

²⁴⁶ Kaczorowska, op. cit., s. 466.

²⁴⁷ Kaczorowska, op. cit., s. 456.

²⁴⁸ THEWES, Christian. *Bindung und Durchsetzung der gerichtlichen Entscheidungen in der EU*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2003, s. 246.

Dále mají konstitutivní povahu také výroky rozsudku, kterými se přikazuje účastníkovi řízení nahradit náklady řízení.²⁴⁹

4.2 Základní pravidlo

Rozsudky Soudního dvora EU jsou, jak je výše řečeno, povětšinou deklaratorní povahy, soud autoritativně vyslovuje, jaké právo bylo, ať už se jedná o správný výklad právní normy, platnost nebo neplatnost právního předpisu nebo individuálního rozhodnutí, konstatování porušování unijního práva na straně členského státu a podobně. Základním pravidlem časového působení rozsudků tedy je působení *ex tunc*.

Pravidla o časovém působení rozsudků v unijním pozitivním právu vymezena nejsou, a to ani základní pravidlo, ani možnost SDEU časové působení rozsudku změnit. Výjimkou je v tomto ohledu právní úprava v čl. 264 odst. 2 SFEU, která Soudnímu dvoru EU svěřuje možnost nakládat s okamžikem, do kterého je zrušený právní akt aplikovatelný. Možnost omezit časové účinky výkladu ze Smluv ani jiných předpisů přímo neplynou, Soudní dvůr ji dovedl poprvé v rozsudku Defrenne.²⁵⁰

Omezení časového působení prohlášení aktu za neplatný předpokládá SFEU ve zmíněném ustanovení, díky němuž může SDEU uvést, „považuje-li to za nezbytné, ty účinky aktu prohlášeného za neplatný, které jsou nadále považovány za zachované“.²⁵¹ SFEU tedy výjimku ze základního pravidla zrušení aktu *ex tunc* podmiňuje tím, že zachování účinků aktu musí být nezbytné. Soudní dvůr EU v této souvislosti shledává nezbytnost především tam, kde by jinak byla dotčena právní jistota, ochrana legitimních očekávání jednotlivců nebo jiné důležité veřejné zájmy.²⁵² Dané ustanovení umožňuje Soudnímu dvoru EU v rozsudku určit jak okamžik, do kdy se budou považovat za zachované účinky aktu

²⁴⁹ KOTZUR, Markus. Komentář k čl. 280 SFEU. In GEIGER, Rudolf, KHAN, Daniel-Erasmus, KOTZUR, Markus (eds). *European Union Treaties: Treaty on European Union, Treaty on the Functioning of the European Union*. München: C. H. Beck, 2015.

²⁵⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75.

²⁵¹ Čl. 264 odst. 2 SEU.

²⁵² SCHWARZE, Jürgen. Art. 264 Abs. 2 AEUV. In SCHWARZE, Jürgen (ed.) *EU-Kommentar*. 3. vyd. Baden Baden: Nomos, 2012, s. 2210.

prohlášeného za neplatný, tak rovněž věcný rozsah zachovaných účinků – tedy zda se za nadále aplikovatelný bude považovat celý dotčený akt nebo jen některá jeho část. Čl. 264 odst. 2 SFEU tedy poskytuje SDEU značnou míru flexibility a uvážení s ohledem na chráněné zájmy.

Možnost omezení časového působení výkladu Soudním dvorem EU ve Smlouvách ani jiných právních předpisech vůbec zakotvena není, Soudní dvůr díky tomu měl volnou ruku při formulování podmínek, za jakých je možné časové působení omezit. Staví při tom především na zásadách právní jistoty a ochrany legitimního očekávání,²⁵³ což jsou obecné zásady unijního práva, které jsou spojeny s právním státem (*rule of law, Rechtsstaat*) – SDEU je tedy nevytvořil, plynou ze společných ústavních tradic členských států.²⁵⁴ Jako takové jsou součástí primárního práva, SDEU je proto musí při své rozhodovací činnosti respektovat a posuzovat v jejich světle činnost unijních institucí, jakož i dbát na to, aby jím poskytnutý výklad byl s těmito zásadami souladný.

Možnost omezit časové účinky rozsudku je vnímána jako spojená s řízením o předběžné otázce a řízením na neplatnost aktu. Z rozhodnutí SDEU ale je možné vyčíst, že omezení časového působení rozsudku přichází do úvahy i v řízení o porušení povinnosti. To můžeme dokladovat na některých rozsudcích v řízení o porušení povinnosti, v nichž se Soudní dvůr možností omezení zabýval, pouze dospěl k závěru, že v daném případě přísné podmínky pro omezení časových účinků nebyly naplněny.²⁵⁵ Zdá se tedy, že omezení časových účinků

²⁵³ SCHWARZE, Jürgen. Art. 267 AEUV [Vorabentscheidungsverfahren]. In SCHWARZE, Jürgen (ed.) *EU-Kommentar*. 3. vyd. Baden Baden: Nomos, 2012, s. 2249; také rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75, odst. 74-75; nebo rozsudek Soudního dvora ze dne 27. května 1981. Amministrazione delle Finanze dello Stato proti Essevi SpA a entreprise Carlo Salengo. Spojené věci 142 a 143/80, odst. 34.

²⁵⁴ TRIDIMAS, Takis. *General Principles of EU Law*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 4.

²⁵⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. září 2000. Komise Evropských společenství proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irska. Věc C-359/97, odst. 40; rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 24. září 1998. Komise Evropských společenství proti Francouzské republice. Věc C-35/97, odst. 49; rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 19. března 2002. Komise Evropských společenství proti Řecké republice. Věc C-426/98, odst. 40.

rozsudku je obecnou možností SDEU, tato možnost není omezena na konkrétní typ řízení, byť v některých typech řízení bude namíste častěji než u jiných.²⁵⁶ Je dále potřeba připomenout, že výklad unijní právní normy je sice typicky předmětem řízení o předběžné otázce, ale výklad norem podává Soudní dvůr EU i v jiných typech řízení.

4.3 Účel omezení časových účinků rozsudků SDEU

Na tomto místě je důležité zodpovědět otázku, proč SDEU přistupuje k omezení časového působení svých rozsudků. Soudní dvůr bere v potaz, že unijní právní řád se postupně vyvíjí a význam a rozsah působnosti jednotlivých unijních právních norem se proto může v čase měnit. Rozsudky SDEU tím pádem mohou představovat novinku, neočekávanou změnu oproti tomu, jak si adresáti právních norem do té doby danou normu vykládali.²⁵⁷ Za určitých okolností tudíž může vyvstat potřeba časové účinky rozsudků SDEU upravit.

Potřeba omezit časové účinky vzniká díky konfliktu mezi zásadou efektivity unijního práva a zásadou ochrany legitimního očekávání.^{258,259} Efektivita unijního práva (*principle of effectiveness, effet utile*) totiž obecně vyžaduje, aby se právní názor vyslovený soudem aplikoval v souladu s obecným pravidlem již od počátku účinnosti právní normy, tedy *ex tunc*. Ochrana legitimního očekávání jednotlivců (potažmo ochrana práv nabytých v dobré víře) v případě významných rozsudků zase bude vyžadovat, aby se právní závěr z rozsudku aplikoval pouze ode dne vyhlášení daného rozsudku, tedy *ex nunc*. V každém případě, kdy to některý z účastníků řízení namítne, musí SDEU tyto dva principy poměřovat, přičemž posouzení musí proběhnout pro každý jednotlivý

²⁵⁶ Podobnou úvahu načrtl generální advokát Alber ve svém stanovisku s ohledem na možnost omezení časových účinků rozsudku vydaného v řízení o porušení povinnosti. Stanovisko generálního advokáta - Alber - 27 ledna 2000. Komise Evropských společenství proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irska. Věc C-359/97.

²⁵⁷ Viz odst. 31 rozsudku Soudního dvora ze dne 2. února 1988. Vincent Blaizot proti Université de Liège a dalším. Věc 24/86, nebo také SCHIMA, Bernhard. *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem EuGH*. 2. vyd. Wien: C. H. Beck, 2004, s. 104.

²⁵⁸ Byť SDEU v rozsudcích zpravidla hovoří o zásadě právní jistoty.

²⁵⁹ Ludewig, op. cit., s. 185.

případ zvlášť. V drtivé většině případů²⁶⁰ je konflikt vyřešen ve prospěch zásady efektivity, ve výjimečných případech, kde by to vedlo k neúnosným výsledkům, ale zvítězí ochrana legitimního očekávání.

V případech, kde je rozhodnuto o neplatnosti unijního právního předpisu, se jedná spíše o konflikt zásady legitimního očekávání se zásadou zákonnosti.²⁶¹ Obecně je nutnost chránit legitimní očekávání adresátů právního předpisu v případě prohlášení unijního aktu za neplatný silnější než u výkladu unijního práva.

Hyland příhodně poznamenává, že možnost soudu omezit časové působení svých rozsudků může přispět vývoji v právu – soud může změnit svou dřívější judikaturu nebo zrušit právní akt, aniž by musel mít obavu z negativních následků, které by takový rozsudek způsobil.²⁶²

Právo soudu omezit časové působení rozsudku bývá často kritizováno s tím, že si jím soud příliš uzurpuje roli zákonodárce. Tato kritika ale přehlíží, že soudy tak jako tak právo do určité míry dotvářejí.²⁶³ Mimo to vývoj ve společnosti zpravidla probíhá rychleji, než jak je zákonodárce schopen reagovat, rychlost společenského vývoje si tak někdy může vynutit řešení prostřednictvím soudů.²⁶⁴ V realitě pak mohou nastat situace, kdy právní názor vyřčený soudem může být minimálně částí adresátů právní úpravy nepředpokládaný, a jeho důsledné uplatňování *ex tunc* by mohlo vést k nežádoucím následkům. Jako paradoxní můžeme vnímat to, že pokud Soudní dvůr časové působení svého rozsudku omezí, což může být vnímáno jako soudcovský aktivismus, tím vlastně omezí účinek svého překvapivého (a tudíž potenciálně aktivis-

²⁶⁰ Soudní dvůr omezil časové účinky skutečně jen v několika málo případech, ač o něj účastníci řízení žádají nezřídka. Düsterhaus, op. cit., s. 2.

²⁶¹ BEBR, Gerhard. Preliminary rulings of the Court of Justice: Their Authority and Temporal effect. *Common Market Law Review*, 1981, s. 498.

²⁶² HYLAND, Niamh. Temporal Limitation of the Effects of Judgments of the Court of Justice – A Review of Recent Case Law. *Irish Journal of European Law*. 1995, roč. 2, s. 233.

²⁶³ Koopmans, 1980, op. cit., s. 296-297.

²⁶⁴ WAELBROECK, Michel. May the Court of Justice Limit the Retrospective Operation of its Judgments? *Yearbook of European Law*, 1982, s. 18.

tického) právního názoru – tedy vlastně použije vlastní aktivismus, aby zmírnil účinek svého aktivismu.²⁶⁵

4.4 Časové působení výkladu práva podaného v rozsudcích SDEU

Časovým působením výkladu unijní právní normy podaným v rozsudku se Soudní dvůr zabýval ve věci *Denkavit*. V tomto rozsudku Soudní dvůr vyjasnil, že jím podaný výklad právní normy je použitelný od okamžiku, kdy tato vykládaná právní norma nabyla účinnosti. Dále doplnil, že takto vyložená norma „*musí být aplikována na právní vztahy založené a vzniklé před vydáním rozsudku o výkladu*“, za předpokladu, že jsou splněny další podmínky pro aplikaci dané normy.²⁶⁶ Toto retrospektivní působení judikatury je v českém prostředí i ve světě obvyklé. Vychází totiž z toho, že úlohou soudu je právo nalézat, nikoli vytvářet, tedy soudem podaný výklad odvozuje počátek své platnosti od okamžiku účinnosti vykládané právní normy.²⁶⁷

Za určitých podmínek je možné časové působení výkladu omezit, k tomuto omezení je oprávněn Soudní dvůr, vnitrostátní soudy k omezení časového působení oprávněny nejsou, aby byla zajištěna jed-

²⁶⁵ Srov. SHARPSTON, Eleanor. The Shock Troops Arrive in Force: Horizontal Direct Effect of a Treaty Provision and Temporal Limitation of Judgments Join the Armoury of EC Law. In MADURO, Miguel P., AZOULAI, Loïc (eds). *The past and future of EU law: the classics of EU law revisited on the 50th anniversary of the Rome Treaty*. Oxford: Hart, 2010, s. 259-261.

²⁶⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1980. *Amministrazione delle finanze dello Stato proti Denkavit italiana Srl*. Věc 61/79, odst. 16.

²⁶⁷ BOBEK, Michal, KÜHN, Zdeněk et al. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013, s. 149-152.

notná aplikace unijního práva.²⁶⁸ Omezení časového působení je v každém případě výjimečnou situací, jakousi záchrannou brzdou.²⁶⁹

Pokud k omezení časových účinků přistoupí, omezuje je zpravidla Soudní dvůr k datu vydání rozsudku, kterým účinky omezí. Tento postup Soudní dvůr volí tehdy, kdy nejasnost ohledně správného výkladu unijního práva panovala až do doby vydání předmětného rozsudku.²⁷⁰

V některých případech ale datum rozhodné pro omezení stanoví jinak – kupříkladu ve věci *Carbonati Apuani* sice Soudní dvůr uznal, že v dřívější době panovala nejistota ohledně souladnosti poplatku uloženému z důvodu přechodu hranice uvnitř členského státu s unijním právem, časové působení rozsudku je tudíž namísto omezit, ale omezil jej pouze do doby vydání rozsudku ve věci *Legros*,²⁷¹ od kteréhožto okamžiku již obec Carrara musela vědět, že jí vybíraný poplatek není s unijním právem slučitelný.²⁷²

Je tedy možné shrnout, že SDEU omezuje časové účinky rozsudků do toho okamžiku, od něhož již musel být správný výklad unijního práva zřejmý. Nejčastěji to bude den vydání toho rozsudku, kterým se časové účinky omezují, dle okolností ale nejsou vyloučena ani jiná, dřívější data.

²⁶⁸ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 10. července 1980. *Amministrazione delle finanze dello Stato proti Sas Mediterranea importazione, rappresentanze, esportazione, commercio (MIRECO)*. Věc 826/79, odst. 9; nebo také *BROBERG, Morten P., FENGER, Niels. Preliminary references to the European court of justice*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 456.

²⁶⁹ Označení záchranná brzda použil Michael Lang, viz LANG, Michael. *Limitation of Temporal Effects of CJEU Judgments: Mission Impossible for Governments of EU Member States*. In POPELIER, Patricia, VERSTRAELEN, Sarah, VANHEULE, Dirk, VANLERBERGHE, Beatrix (eds.) *The Temporal Effect of Judicial Decisions*. Cambridge: Intersentia, 2014, s. 246.

²⁷⁰ Např. rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. *Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena*. Věc 43-75, odst. 75; nebo rozsudek Soudního dvora ze dne 2. února 1988. *Vincent Blaizot proti Université de Liège a dalším*. Věc 24/86, odst. 35.

²⁷¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. července 1992. *Administration des douanes et droits indirects proti Léopoldu Legrosovi a dalším*. Věc C-163/90.

²⁷² Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 9. září 2004. *Carbonati Apuani Srl proti Comune di Carrara*. Věc C-72/03, odst. 36-42.

4.5 Omezení časového působení výkladu práva a jeho podmínky

Prvním a stěžejním případem v oblasti omezení časového působení rozsudků je případ Defrenne.²⁷³ Paní Gabrielle Defrenne se zapsala do učebnic unijního práva především jako průkopnice práva na rovné odměňování žen a mužů, nicméně význam jejího případu spočívá nejen v tom, že Soudní dvůr konstatoval přímý horizontální účinek čl. 157 SFEU zaručujícího stejnou odměnu za stejnou práci pro ženy a muže, ale také v tom, že vzhledem k velkému počtu zaměstnavatelů, kteří zřejmě toto pravidlo nedodržovali, Soudní dvůr rozhodl, že se práva na rovnou odměnu mohou dotčené osoby dovolávat pouze od data vydání rozsudku, s výjimkou těch, kteří v době vydání rozsudku zahájili soudní nebo obdobné řízení. Tímto rozsudkem tedy Soudní dvůr vnesl do unijního práva svou pravomoc k omezení časových účinků rozsudků, které od té doby čas od času v odůvodněných případech využívá.

Základní podmínkou pro přiznání omezeného časového účinku Soudním dvorem je skutečnost, že výklad dané právní normy byl dříve, tj. před vydáním rozsudku, nejasný, tj. že existovala slovy Soudního dvora „objektivní a závažn[á] nejistot[a] ohledně smyslu ustanovení unijního práva“.²⁷⁴ V situaci, kdy by o správném výkladu nebyla rozumná pochybnost, dal se vyvodit z dřívější judikatury nebo by se jednalo jen o určité vyjasnění judikatury, a pouze by například členský stát v řízení o předběžné otázce argumentoval, že neočekávaná změna výkladu pro něj představuje ekonomickou zátěž, nebude omezení opodstatněné.²⁷⁵

²⁷³ ANDERSON, David, DEMETRIOU, Marie. *References to the European Court*. 2 vyd. London: Sweet&Maxwell, 2002, marg. č. 14-072.

²⁷⁴ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 27. února 2014. *Transportes Jordi Besora SL v. Generalitat de Catalunya*. Věc C-82/12, odst. 42.

²⁷⁵ Viz také DÜSTERHAUS, Dominik. *Eppur Si Muove! The Past, Present and (possible) Future of Temporal Limitations in the Preliminary Ruling Procedure*. *Yearbook of European Law*. 2016, s. 16-17; nebo rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1992. *Dansk Denkavit ApS a P. Poulsen Trading ApS, podporovaní Monsanto-Searle A/S proti Skatteministeriet*. Věc C-200/90, odst. 20-23.

Další podmínkou je dobrá víra na straně členského státu (nebo vícero členských států) ohledně výkladu, který se později ukázal jako nesprávný.²⁷⁶ K prokázání dobré víry nebo podpoření, že stát jednal v dobré víře, slouží zpravidla jednání unijních institucí, které vzbudilo nebo podpořilo domněnku, že do té doby zastávaný výklad unijního práva je správný. Nejvýraznějším příkladem takového jednání unijních orgánů, které ohledně správného výkladu mohlo členské státy „uvést v omyl“, je situace, kdy se sám Soudní dvůr odkloní od své dřívější judikatury. Jako příklad můžeme uvést případ *Cabanis-Issarte*, kde Soudní dvůr přehodnotil svou dřívější judikaturu ve věci práv rodinných příslušníků podle nařízení o koordinaci sociálního zabezpečení v Unii.²⁷⁷ Za těchto okolností je ochota SDEU omezit časové účinky nového rozhodnutí přirozeně větší. Případ *Blaizot* pro změnu ilustruje situaci, kdy výklad práva Unie byl nejasný, což bylo patrné i z jednání Komise, která členský stát v průběhu času opakovaně informovala o tom, že k dané otázce, tedy zda univerzitní vzdělání spadá do působnosti unijního práva, nemá definitivní stanovisko.²⁷⁸ Soudní dvůr proto uznal, že s ohledem na dobrou víru členského státu a všech dotčených adresátů právních norem bylo potřeba časovou působnost aktuálního rozsudku omezit.

Dalším nezbytným předpokladem je hrozba závažných negativních následků v případě, že by časová působnost rozsudku omezena nebyla. Závažné negativní následky budou zpravidla hospodářského charakteru. Zdá se, že v situaci, kdy jsou v sázce pouze finanční zájmy státu, SDEU bude požadovat, aby případné negativní dopady měly systémovou či strukturální dimenzi.²⁷⁹ Ekonomické těžkosti členského státu samy o sobě soudu pro omezení časového působení stačit nebudou.²⁸⁰ Jak poznamenal generální advokát Tesauro ve stanovisku k věci *Dansk Denkavit*, ekonomické dopady na státní rozpočet samy o sobě pro omezení časových účinků rozsudku stačit nemohou, protože největší dopa-

²⁷⁶ Düsterhaus, op. cit., s. 16.

²⁷⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. dubna 1996. *Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank* proti *J.M. Cabanis-Issarte*. Věc C-308/93.

²⁷⁸ Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. února 1988. *Vincent Blaizot* proti *Université de Liège* a dalším. Věc 24/86, odst. 32.

²⁷⁹ Düsterhaus, op. cit., s. 20.

²⁸⁰ Hyland, op. cit., s. 222-223.

dy na rozpočet budou zpravidla mít ta nejzávažnější porušení unijního práva na straně členského státu a bylo by nepřijatelné, aby právě tato porušení vedla k tomu, že členský stát bude Soudním dvorem tímto způsobem zvýhodněn.²⁸¹

Tyto tři ve své podstatě hmotněprávní podmínky svědčí o tom, že omezení časových účinků rozsudku je výjimkou z pravidla, k níž se má přistoupit pouze v těch nejzávažnějších případech a to ještě pouze za předpokladu, že účastník žádající o omezení byl v dobré víře a tudíž hrozbu zvláště závažných následků sám nezavinil.

Kromě těchto základních tří podmínek je možné z judikatury SDEU vyčíst také další podmínky spíše procesního charakteru. Soudní dvůr je ochotný omezit časovou působnost rozsudku pouze v tom konkrétním případě, v němž vydal rozsudek, který obsahoval překvapivý právní závěr. V následujících případech už omezení časového účinku nepřizná, ač by jinak ostatní podmínky mohly být splněny.²⁸² Opačný přístup by totiž vedl k porušení zásady rovného zacházení, jelikož by se s podobnými případy, na něž dopadá jedna unijní právní norma, zacházelo odlišně, kromě toho by tento opačný přístup byl v rozporu se zásadou právní jistoty.²⁸³ Strana, která o omezení časového účinku žádá, musí přinést dostatečně přesvědčivé důkazy o tom, že jsou podmínky pro omezení časových účinků splněny, především pokud se týká závažných negativních následků, které by následovaly v případě, že by časové účinky omezeny nebyly.²⁸⁴ Důkazy by přitom měly být konkrétní a vztahovat se přímo k projednávanému případu, jinak se účastník říze-

²⁸¹ Stanovisko generálního advokáta - Tesouro - 30 ledna 1992. Dansk Denkvit ApS a P. Poulsen Trading ApS, podporovaní Monsanto-Searle A/S proti Skatteministeriet. Věc C-200/90, bod 12.

²⁸² Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1980. Amministrazione delle finanze dello Stato proti Denkvit italiana Srl. Věc 61/79, odst. 18; nebo LUDEWIG, Philipp. *Die zeitliche Bechränkung der Wirkung von Urteilen des EuGH im Vorabentscheidungsverfahren*. Berlin: Duncker & Humblot, 2012, s. 164-166.

²⁸³ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. března 2007. Wienand Meilicke, Heidi Christa Weyde a Marina Stöffler proti Finanzamt Bonn-Innenstadt. Věc C-292/04, odst. 37.

²⁸⁴ Lenaerts, Maselis, Gutman, op. cit., s. 248-249; nebo Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 13. prosince 2001. Georg Heiningler a Helga Heiningler proti Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG. Věc C-481/99, odst. 53.

ní vystavuje riziku, že jeho návrhu nebude vyhověno. SDEU přitom nepovažuje za svou povinnost vyzývat účastníka řízení navrhuujícího omezení k doložení důkazů, které považuje za dostatečně přesné, veškeré důkazní břemeno tudíž spočívá na účastnících řízení.²⁸⁵

Tyto dvě výše uvedené procesní podmínky mají zajistit, že k omezení časových účinků bude přistoupeno skutečně pouze v těch případech, kde je to žádoucí a opodstatněné. Zároveň nutnost prokázat dopady neomezení časových účinků účastníkem, který omezení navrhuje, má význam z hlediska procesní ekonomie, jelikož umožňuje soudu nezabývat se do hloubky návrhem na omezení časových účinků, není-li návrh řádně podložen a je tudíž pravděpodobné, že není opodstatněný.

Tyto podmínky odpovídají tomu, že SDEU považuje možnost omezení časových účinků za výjimečnou možnost. Tato možnost je rezervována pro případy s nejzávažnějšími dopady, které navíc účastník řízení navrhuující omezení musí být schopen prokázat. Obecně se výše uvedené podmínky v hodnocení Soudního dvora občas prolínají, a celkově se zdá, že Soudní dvůr, spíše než že by se řídil přísnými kritérii pro připsání omezení, posuzuje tyto případy velmi individuálně a k omezení časového působení přistupuje tam, kde se mu to jeví vhodné.

V některých případech totiž omezení odmítne čistě proto, že nikdo z účastníků neposkytl důkazy svědčící o riziku vážných dopadů (jako příklad můžeme uvést případ *Gmina Wrocław*²⁸⁶), jindy časové účinky omezí a spokojí se s víceméně obecnými úvahami nad možnými dopady a vlastním úsudkem (zde můžeme jako příklad uvést zmiňovaný případ *Cabanis-Issarte*, kde Soudní dvůr lakonicky poznamenal, že vlády členských států uvedly, že rozsudek s časově neomezenými účinky by měl závažné dopady pro financování systémů sociálního zabezpečení, i když

²⁸⁵ Lang odkazuje na rozsudky ve věci *Bidar* a *Breziński*. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 18. ledna 2007. *Maciej Brzeziński* proti *Dyrektor Izby Celnej w Warszawie*. Věc C-313/05, odst. 59-60; rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 15. března 2005. *The Queen*, na žádost *Dany Bidar* proti *London Borough of Ealing* a *Secretary of State for Education and Skills*. Věc C-209/03, odst. 70. Cit. podle Lang, op. cit., s. 253-254.

²⁸⁶ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. září 2015. *Gmina Wrocław* v. *Minister Finansów*. Věc C-276/14, odst. 46.

rozsah těchto dopadů nemohly ani přibližně odhadnout²⁸⁷). Vzhledem k nízkému počtu případů, kdy časové účinky SDEU omezil, není možné přesně určit, jaké okolnosti měly v jeho rozhodování převažující vliv.

4.6 Časové působení rozsudků prohlašujících akt za neplatný

V případě zrušení aktu²⁸⁸ je právní úprava časového působení obsažena přímo ve Smlouvě – je-li napadený akt shledán neplatným, SDEU jej prohlásí za neplatný od počátku. SDEU také může, považuje-li to za nezbytné, určit, které účinky tohoto aktu jsou nadále považovány za zachované.²⁸⁹

Nutnost ponechat některé účinky aktu v platnosti posuzuje sám SDEU z moci úřední, není tedy potřeba, aby o to žalobce žádal.²⁹⁰ Zároveň má SDEU také volnost uvážení v tom, jaké účinky daného aktu v platnosti ponechá a do jaké doby.²⁹¹ Soud například může rozhodnout, že účinky aktu prohlášeného za neplatný vzniklé do doby vydání předmětného rozsudku jsou považovány za definitivní a nejsou tak rozsudkem dotčeny – tedy de facto prohlásit akt za neplatný s účinkem *ex nunc*, jako to učinil v případě Roquette, kde sice prohlásil části nařízení Komise stanovující fixní kompenzační poplatky za některé zemědělské produkty za neplatné, neumožnil ale dotčeným subjektům domáhat se vrácení zaplacených částek.²⁹² Také může ponechat účinky aktu prohlá-

²⁸⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. dubna 1996. *Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank* proti J.M. Cabanis-Issarte. Věc C-308/93, odst. 46 a 47. Viz také MOORE, Matthew. *Freedom of Movement and Migrant Workers' Social Security: An Overview of the Court's Jurisprudence 1992-1997*. *Common Market Law Review*, 1998, roč. 30, s. 417.

²⁸⁸ V řízení na neplatnost aktu podle čl. 263 SFEU.

²⁸⁹ Čl. 264 odst. 2 SFEU.

²⁹⁰ Ludewig, op. cit., s. 258.

²⁹¹ SCHWARZE, Jürgen. Komentář k čl. 264. In SCHWARZE, Jürgen (ed.). *EU Kommentar*. 3. vyd. Nomos, 2014, s. 2210.

²⁹² Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. října 1980. *SA Roquette Frères* proti Francouzskému státu - *Administration des douanes*. Věc 145/79, zejm odst. 53.

šeného za neplatný v platnosti až do doby přijetí nového předpisu, který nebude stížen důvodem neplatnosti – takto to Soudní dvůr učinil v případě Parlament proti Komisi z roku 1992, kde soud vyhověl návrhu Parlamentu na zrušení směrnice o právu pobytu pro studenty kvůli nesprávně zvolenému právnímu základu, nicméně s ohledem na požadavek právní jistoty určil všechny účinky směrnice za nadále platné do doby, než Rada směrnicí nahradí novou směrnicí přijatou na správném právním základě.²⁹³ Tento přístup může SDEU také modifikovat – ve věci *Ville de Paris* Tribunál rozhodl o zrušení nařízení Komise, zároveň rozhodl, že jeho účinky směrem do minulosti mají být nadále považovány za zachované a to až do doby, než bude přijata nová právní úprava, nejpozději však do doby 12 měsíců počínaje právní mocí rozhodnutí.²⁹⁴

Kromě rozsudků v řízení na neplatnost aktu je možné omezit také časovou působnost rozhodnutí o předběžné otázce, které akt prohlašuje za neplatný. Soudní dvůr totiž dovedl, že ač Smlouvy neobsahují pro účely řízení o předběžné otázce právní úpravu obsaženou v čl. 264 odst. 2 SFEU, je potřeba toto ustanovení aplikovat analogicky, a to v zájmu zachování jednoty unijního právního řádu.²⁹⁵ Tento závěr ostatně není nijak překvapivý s ohledem na to, že zájmem na zachování jednoty unijního právního řádu Soudní dvůr odůvodňuje analogii rozhodnutí o předběžné otázce o platnosti s řízením na neplatnost i v otázce účinků tohoto rozhodnutí (tzn. že ač v řízení o předběžné otázce nemůže Soudní dvůr napadený akt přímo zrušit, akt nadále v Unii nebude aplikován, tedy jako by zrušený byl).

²⁹³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. července 1992. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství. Věc C-295/90, zejm. odst. 26 a 27.

Tyto dva jmenované případy pochopitelně nebyly jediné svého druhu, viz např. CREMER, Wolfgang. Komentář k čl. 231 SES. In CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtscharta*. München: C. H. Beck, 2007, s. 2044-2045.

²⁹⁴ Rozsudek Tribunálu (devátého rozšířeného senátu) ze dne 13. prosince 2018. *Ville de Paris, Ville de Bruxelles a Ayuntamiento de Madrid v. Evropská komise*. Spojené věci T-339/16, T-352/16 a T-391/16, odst. 163.

²⁹⁵ Viz např. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 1985. *Société des produits de maïs SA proti Administration des douanes et droits indirects*. Věc 112/83, odst. 17; nebo Hyland, op. cit., s. 211.

V evropském prostoru se u rušení právních předpisů uplatňuje jak pravidlo, podle něhož jsou akty rušeny *ex tunc*, tak pravidlo *ex nunc*.²⁹⁶ Řešení zvolené ve SFEU tudíž nevybočuje, české pravidlo ale pracuje se zrušením *ex nunc*.²⁹⁷ Je rovněž běžné, že (zpravidla ústavní) soudy mohou zrušit právní předpis a posunout účinky zrušení do určité doby,²⁹⁸ jelikož soudy díky tomu mají možnost reagovat na rozdílnost situací, které mohou ve společnosti nastat, a vyloučit nebo alespoň minimalizovat zásah do zásady právní jistoty a s tím související další dopady.

K omezení časového působení rozsudku prohlášením neplatnosti je oprávněn pouze SDEU.²⁹⁹ Vnitrostátní soudy (stejně jako nemají pravomoc prohlásit unijní akt za neplatný) nemohou účinek jeho již prohlášené neplatnosti odložit.

4.7 Omezení časových účinků rozsudků o platnosti a jeho podmínky

Podmínky pro omezení časového působení rozsudků, které vyslovují neplatnost unijního právního aktu, jsou oproti podmínkám pro omezení časového působení výkladu z povahy věci poněkud odlišné, byť vychází

²⁹⁶ ALEXANDER, Willy. The Temporal Effect of Preliminary Rulings. *Yearbook of European Law*. 1988, s. 23; EVERLING, Ulrich. Der Ausschluß der Rückwirkung bei der Feststellung der Ungültigkeit von Verordnungen durch den Gerichtshof der EG. In BAUR, Jürgen, MÜLLER-GRAFF, Peter-Christian, ZULEEG, Manfred (eds). *Europarecht, Energierecht, Wirtschaftsrecht: Festschrift für Bodo Börner zum 70. Geburtstag*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992, s. 71.

²⁹⁷ § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, blíže také WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Komentář k § 70. 1. vyd. Praha: ASPI, 2007, s. 280.

²⁹⁸ Alexander, op. cit., s. 23-24. Ve vztahu k českému právnímu řádu viz § 70 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů; KÜHN, Zdeněk. Intertemporální dopady zrušení právního předpisu Ústavním soudem. *Jurisprudence*. 2010, č. 8.

²⁹⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 1985. *Société des produits de maïs SA proti Administration des douanes et droits indirects*. Věc 112/83, odst. 18.

ze stejného základu. Jsou také Soudním dvorem mnohem méně zřetelně formulované.³⁰⁰

Pro účely řízení, v nichž se posuzuje platnost aktu, není potřeba se zabývat dobrou vírou na straně členských států a jiných adresátů dané normy a není potřeba prokazovat jistotu či nejistotu ohledně platnosti daného aktu, neboť přirozeným základním pravidlem je, že unijní právní akt, dokud není zrušen, se považuje za platný a adresáti tohoto aktu jsou povinni podle něj postupovat.³⁰¹ Co se týče další podmínky, a sice hrozby zvláště závažných následků, když by nebylo časové působení omezeno, tuto SDEU do úvahy bere, ale není to nutný předpoklad. Například ve věci Lomas týkající se neplatnosti nařízení v oblasti společné zemědělské politiky, na jehož základě byly zemědělcům vypláceny kompenzační poplatky, Soudní dvůr omezení časových účinků zdůvodnil významnými finančními následky a závažnými organizačními těžkostmi, které by jinak vznikly.³⁰²

Spíše než závažné ekonomické následky SDEU obecně akcentuje zásadu právní jistoty (*overriding considerations of legal certainty*) a ochrany legitimního očekávání.³⁰³ Lenaerts si všímá, že z tohoto pohledu jsou podmínky pro omezení časového působení rozsudků, které vyslovují neplatnost, méně přísné než podmínky pro omezení časového působení rozsudků o výkladu unijního práva. Dále k tomu uvádí, že sice není do budoucna vyloučeno sjednocení těchto dvou linií judikatury, ale současný dvojitý přístup má své opodstatnění s ohledem na potenciální rozsah následků prohlášení právního předpisu za neplatný v situaci, kdy pro podání předběžné otázky na platnost aktu nejsou stanoveny

³⁰⁰ Ludewig, op. cit., s. 263.

³⁰¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. února 1979. Granaria BV proti Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten. Věc 101/78, odst. 4 a 5, cit. podle Anderson, Demetriou, op. cit., marg. č. 14-082.

³⁰² Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 10. března 1992. Trestní řízení proti Thomasi Edwardu Lomasovi a dalším. Spojené věci C-38/90 a C-151/90, odst. 26.

³⁰³ Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 8. listopadu 2001. Silos e Mangimi Martini SpA proti Ministero delle Finanze. Věc C-228/99, odst. 36; rozsudek Soudního dvora ze dne 15. ledna 1986. Pietro Pinna proti Caisse d'allocations familiales de la Savoie. Věc 41/84, odst. 28. Dále také Hyland, op. cit., s. 211-212.

žádné lhůty.³⁰⁴ Dalším důvodem je také výše zmíněná analogie řízení o předběžné otázce týkající se platnosti aktu s řízením na neplatnost aktu, kde má Soud posuzovací pravomoc, zda a jaké účinky aktu ponechá v platnosti.³⁰⁵ Verstraelen vysvětluje rozdílně přísné podmínky pro omezení časových účinků tím, že omezením časových účinků výkladových rozsudků Soudní dvůr *de facto* ponechává v platnosti *vnitrostátní* právní normu rozpornou s unijním právem, čímž podrývá princip přednosti unijního práva a jde proti smyslu řízení o předběžné otázce, kterým je jednotná aplikace unijního práva. Naproti tomu v případě omezení časových účinků rozsudků rušících unijní předpis Soudní dvůr ponechává v platnosti účinky *unijní* právní normy, jež je jednotně aplikována členskými státy.³⁰⁶

Kromě zájmu na zachování právní jistoty SDEU zohledňuje také také jiné obecné pro Unii významné zájmy, které jsou vyjádřeny ve Smlouvách, a dohlíží na to, aby prohlášením aktu za neplatný nebyl narušen standard právní úpravy v konkrétních oblastech unijního práva. Například ve věci zrušení některých částí nařízení o emisích motorových vozidel tak vzal SDEU do úvahy negativní následky zrušení *ex tunc*, které by měly podobu „*snížení ochrany v provádění politik vedených nebo podporovaných Uníí*“ v oblasti ochrany životního prostředí,³⁰⁷ stejně tak ve věci zrušení nařízení o ochraně lesů argumentoval ochranou životního prostředí a jejím v Unii nastaveným standardem.³⁰⁸ Podobně ve věci zrušení rozhodnutí Rady o podrobení 4-metamfetaminu a 5-(2-aminopropyl)indolu kontrolním opatřením zohlednil dopad snížení

³⁰⁴ Lenaerts, Maselis, Gutman, op. cit., s. 477.

³⁰⁵ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. září 2010. Winner Wetten GmbH proti Bürgermeisterin der Stadt Bergheim. Věc C-409/06, odst. 64; Lenaerts, Maselis, Gutman, op. cit., s. 413.

³⁰⁶ VERSTRAELEN, Sarah. The Temporal Limitation of Judicial Decisions: The Need for Flexibility Versus the Quest for Uniformity. *German Law Journal*. 2013, roč. 14, č. 9, s. 1716.

³⁰⁷ Rozsudek Tribunálu (devátého rozšířeného senátu) ze dne 13. prosince 2018. Ville de Paris, Ville de Bruxelles a Ayuntamiento de Madrid v. Evropská komise. Spojené věci T-339/16, T-352/16 a T-391/16, odst. 160.

³⁰⁸ Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 25. února 1999. Evropský parlament proti Radě Evropské unie. Spojené věci C-164/97 a C-165/97, odst. 22-24.

účinnosti kontroly psychoaktivních látek na ochranu veřejného zdraví.³⁰⁹

Při zvažování, jaké účinky aktu napadeného žalobou na neplatnost ponechá v platnosti a do jaké doby, bere SDEU do úvahy obecně „naléhavé důvody právní jistoty týkající se veškerých jak veřejných, tak soukromých zájmů, o které v předmětné věci jde“.³¹⁰

Podmínku zvláště závažných dopadů si tedy pro případy omezení časových účinků rozsudků konstatujících neplatnost Soudní dvůr nestanovil, byť při posuzování oněch naléhavých důvodů právní jistoty nepochybně dopady do právních vztahů a jejich následky zohledňovat bude.

4.8 Podoba omezení

Přistoupí-li SDEU k omezení časového působení rozsudku, znamená to, že jednotlivci nemohou na podkladě rozsudku založit svůj nárok, pokud okolnosti rozhodné pro vznik nároku nastaly ještě před vydáním rozsudku. Jejich práva ode dne vydání rozsudku do budoucna nejsou dotčena.

Standardně SDEU přistupuje k omezené retrospektivitě – platí pravidlo uvedené výše, nicméně také platí výjimka ve vztahu k účastníkům řízení a k těm, do doby vydání předmětného rozsudku rovněž zahájili řízení, v němž se svého práva domáhají. Tyto osoby se tak mohou domáhat svých práv a opřít je o závěr z předmětného rozsudku, omezení časových účinků pro ně neplatí.

Myslitelné jsou i jiné varianty – například varianta *ex nunc erga omnes* (čistá prospektivita),³¹¹ kdy se závěr z rozsudku nebude vztahovat ani na projednávaný případ. Žalobci tudíž na jedné straně ve sporu uspějí, soud jim dá zapravdu, na druhé straně ale nebudou mít z tohoto

³⁰⁹ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. dubna 2015. Evropský parlament v. Rada Evropské unie. Spojené věci C-317/13 a C-679/13, odst. 72-74.

³¹⁰ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. září 2010. Winner Wetten GmbH proti Bürgermeisterin der Stadt Bergheim. Věc C-409/06, odst. 66.

³¹¹ Srov. KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*. 2011, č. 6; Hyland, s. 227-230.

svého úspěchu ve sporu žádný prospěch. Toto řešení zvolil Soudní dvůr ve věci *Providence agricole de la Champagne*³¹² a souvisejících.³¹³

Toto řešení je ale často kritizované³¹⁴ s tím, že je v rozporu s právem na soudní ochranu zakotveným v Listině základních práv EU, navíc může působit odrazujícím účinkem na potenciální žalobce, jež nebudou mít ochotu se soudit, když z toho nebudou mít žádný prospěch, a tím může toto řešení negativně ovlivnit vývoj v právu.³¹⁵ Koopmans poznamenává, že výsledek čisté prospektivity je „*poněkud paradoxní, je-li totiž funkcí soudu rozhodovat případy a nikoli tvořit právo, bylo by zvláštní, kdyby [soudy] měly pravomoc stanovit nový způsob výkladu a nepoužít jej na právě projednávaný případ*“.³¹⁶

Proto od doby rozsudku *Société des produits de maïs*³¹⁷ Soudní dvůr toto řešení neuplatňuje a používá řešení založené na omezené retrospektivitě působení své judikatury.³¹⁸ Uznal, že „*ochrany legitimního očekávání se v každém případě nelze dovolávat za tím účelem, aby bylo jednotlivci, který podal žalobu, na jejímž základě Soudní dvůr vyložil unijní právo v tom smyslu, že brání dotčenému pravidlu vnitrostátního práva, upřeno právo plynoucí z tohoto výkladu*“.³¹⁹ Ostatně také v historicky prvním rozsudku, jehož časové účinky Soudní dvůr omezil, tedy

³¹² Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. října 1980. *Société coopérative "Providence agricole de la Champagne"* proti *Office national interprofessionnel des céréales (ONIC)*. Věc 4/79, odst. 45-46.

³¹³ Hyland, op. cit., s. 227.

³¹⁴ Ludewig, op. cit., s. 207.

³¹⁵ Např. Hyland, op. cit., s. 227-230; nebo KOOPMANS, Thijmen. *Retrospectivity Reconsidered*. *Cambridge Law Journal*. 1980, roč. 39, č. 2; nebo Stanovisko generálního advokáta - Darmon - 27 října 1993. *Roquette Frères SA* proti *Hauptzollamt Geldern*. Věc C-228/92, odst. 53.

³¹⁶ Koopmans, 1980, op. cit., s. 300.

³¹⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 1985. *Société des produits de maïs SA* proti *Administration des douanes et droits indirects*. Věc 112/83.

³¹⁸ Hyland, op. cit., s. 227-228.

³¹⁹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. dubna 2016. *Dansk Industri (DI), agissant pour Ajos A/S v. Sucession Karsten Eigil Rasmussen*. Věc C-441/14, odst. 41.

v rozsudku ve věci Defrenne,³²⁰ žalobkyni a dalším osobám, které do doby vydání rozhodnutí o předběžné otázce Soudním dvorem zahájily řízení s obdobným předmětem, umožnil domáhat se svých nároků.

4.9 Dílčí závěr

Závěrem zbývá zopakovat, že základním pravidlem časového působení rozsudků SDEU je pravidlo *ex tunc*, nicméně SDEU má možnost z tohoto pravidla udělat výjimku a časové působení modifikovat. Tímto oprávněním disponuje pouze Soudní dvůr EU, nikoli vnitrostátní soudy. Této možnosti využívá spíše výjimečně.

Na otázku, jaké důvody konkrétně v praxi vedou Soudní dvůr k tomu, aby působení svých rozsudků omezil, odpovídá nejlépe výklad o podmínkách pro připuštění omezení časového působení, které Soudní dvůr ve své judikatuře vymezil. Je to především hrozba závažných negativních následků, zásah do sféry oprávněných zájmů jednotlivců, kteří si počínali v dobré víře. Při studiu judikatury se však nelze ubránit pocitu, že SDEU leckdy případy posuzuje na základě vlastního dojmu, zda je či není nutné časové účinky modifikovat.

Pokud SDEU časové působení rozsudku omezí, ve většině případů umožní žalobci a dalším osobám, jež ke dni vydání rozsudku zahájily soudní řízení, se svých práv domoci, jako by časový účinek rozsudku neomezil (omezená retrospektivita).

Možnost omezit časové působení rozsudků vykládajících právo nebo rozhodujících o neplatnosti aktu za situace, kdy tato možnost není zakotvena v právních předpisech,³²¹ někdy bývá vnímána jako nepřipustný soudcovský aktivismus. To, že si Soudní dvůr judikaturou sám stanovil možnost omezit časové působení rozsudků včetně podmínek pro takové omezení, zcela zapadá do jeho role strážce dodržování unijního práva s mocí v případě potřeby dotvořit unijní právo, aby Unie mohla plnit cíle zakotvené ve Smlouvách.

Soudní dvůr přiznává svým rozhodnutím precedenční váhu, byť tak činí mlčky, a je si nepochybně vědom významu svých rozhodnutí

³²⁰ Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Sociétés anonymes belges de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75.

³²¹ V případě rozhodnutí o předběžné otázce vyslovující neplatnost.

a toho, že když změní směřování své judikatury nebo vydá rozhodnutí, jímž sjednotí roztržitou praxi v členských státech, může mít jeho rozhodnutí následky. Nejeví se mi proto vůbec překvapivé, že si po vzoru amerického Nejvyššího soudu osvojil doktrínu *prospective overruling*³²² a ve vybraných případech ji aplikuje.

³²² Koopmans, 1980, op. cit., s. 291-296.

5 Právní moc rozsudků SDEU³²³

Právní moc je pravděpodobně jednou z nejvýznamnějších vlastností, kterou mohou soudní rozhodnutí získat.³²⁴ Právní moc zaujímá významné místo v právním řádu a je podstatným prvkem pro uplatňování práva v konkrétních případech. Bez právní moci by soudní rozhodnutí nebylo ničím, nepřinášelo by žádný užitek, pokud by o sporné otázce bylo možné rozhodovat neustále znovu. Signalizuje neměnnost rozhodnutí v čase a představuje minimální formu závaznosti, již soudní rozhodnutí může mít, aniž by ztratilo svou funkci. Rozsudku dává autoritu, propůjčuje mu „sílu práva“.³²⁵ Jako takový je tento institut v určité formě vlastní snad všem vyspělým právním řádům, včetně právního řádu Evropské unie.³²⁶ Proto je důležité zkoumání povahy a účinků začít právě u tohoto institutu.

Tato kapitola si klade za cíl prozkoumat právní moc rozhodnutí Soudního dvora EU, její účel, předpoklady pro nastoupení právní moci a její účinky v obecných i zvláštních případech. Tímto rozbořením právní moci rozsudků Soudního dvora bude popsáno nejen její fungování v individuálních případech, ale vyplyne z něj význam právní moci pro unijní právní systém. Dílčí výzkumnou otázkou pro tuto kapitolu bude, jaké má právní moc rozsudků Soudního dvora EU projevy.

³²³ Tato kapitola přímo vychází z článku FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Právní moc rozsudků Soudního dvora EU. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2018, roč. 26, č. 4.

³²⁴ ZEUNER, KOCH. Effects of Judgments (Res judicata). In CAPPELLETTI, Mauro (ed.). *International Encyclopedia of Comparative Law. Volume XVI Civil Procedure*. Mohr Siebeck, Martinus Nijhoff Publishers, 2014, s. 3.

³²⁵ FASCHING, Hans Walter a kol. *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen. 3. Band, §§ 226 bis 460 ZPO*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004, s. 1161.

³²⁶ Stanovisko generálního advokáta - Jacobs - 4 května 1994. Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS proti Belgickému státu. Věc C-312/93, odst. 23, a stanovisko generálního advokáta - Léger - 8 dubna 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01, odst. 96.

5.1 Definice právní moci v unijním právu

V judikatuře Soudního dvora EU je právní moc tradičně definována jako vlastnost znemožňující soudu znovu rozhodnout spor mezi stejnými účastníky, který se týká stejného předmětu a je založen na stejných důvodech.³²⁷ Co se týče konkrétního vymezení předpokladů a účinků v obecných i zvláštních případech, je právní moc rozhodnutí Soudního dvora EU prozatím do hloubky nepříliš popsanou a projudikovanou oblastí. Odborné literatury jdoucí dostatečně do hloubky tohoto tématu je nemnoho a ze samotných rozhodnutí SDEU je sice možné leccos dovodit, lze se ovšem ztotožnit s názorem Germelmanna, že SDEU upřednostňuje ad hoc řešení jednotlivých případů před ucelenějším uchopením institutu právní moci a jejích účinků.³²⁸

Soudní dvůr ani jeho generální advokáti výslovně nepojmenovávají materiální a formální stránku,³²⁹ která se váže k právní moci. Formální stránku, tedy nemožnost rozhodnutí napadnout opravnými prostředky, chápou jako inherentní znak právní moci, resp. jako její předpoklad, a materiální stránku, tedy nemožnost v soudním řízení rozhodnout opětovně o témže předmětu, chápou jako účinek právní moci.

K naplnění formální stránky právní moci dochází v okamžiku, kdy rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky. Vzhledem ke specifické povaze unijního soudnictví a k tomu, že ve většině případů je řízení jednoinstanční, k němu dochází vyhlášením rozsudku, nebo doručením usnesení. Pouze v případech žalob, kdy v prvním stupni rozhoduje Tribunál, je přípustný kasační opravný prostředek k Soudnímu dvoru³³⁰ a k naplnění formální stránky právní moci pak dochází buď až marným uplynutím lhůty k podání kasačního opravného prostředku, nebo v případě, že kasační opravný prostředek byl podán, v souvislosti

³²⁷ Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. ledna 1987. Alan Ainsworth a další proti Komisi a Radě Evropských společenství. Spojené věci 271/83, 15, 36, 113, 158, 203/84 a 13/85; Rozsudek Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 13. února 2003. Karl L. Meyer proti Komisi Evropských společenství. Věc T-333/01, odst. 23.

³²⁸ Germelmann, 2009, op. cit., s. 323.

³²⁹ K chápání formální a materiální stránky právní moci v českém prostředí viz SVO-BODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 331-332; také Macur, 1972, op. cit., s. 25-27.

³³⁰ Čl. 256 odst. 1 SFEU.

s vydáním rozhodnutí Soudním dvorem – odmítavým usnesením nebo zamítavým rozsudkem. Podání kasačního opravného prostředku nemá odkladný účinek,³³¹ právní moci tak rozhodnutí nabude později, než nastane jeho vykonatelnost.

5.2 Účel právní moci

Účelem právní moci v nejobecnější rovině je zajištění právní jistoty.³³² K tomu právní moc přispívá různými způsoby. V první řadě označuje moment, kdy už je daná soudem projednávaná záležitost s konečnou platností vyřešena a ukončena. Strany tak od okamžiku nabytí právní moci soudního rozhodnutí mohou přestat upínat svou pozornost k řešení problému, který byl předmětem sporu, a podle výsledku řízení se podle něj mohou zařídit. Zároveň zaručuje, že bude projednán a rozsouzen celý předmět sporu.³³³ Takto působí právní moc ve vztahu k právě projednávanému případu.

Vedle toho působí právní moc i na později zahájená řízení - brání totiž opětovnému projednávání téže věci a neukončitelnému zpochybňování výsledku řízení, k němuž by docházelo, pokud by účastníci řízení měli možnost podávat nové žaloby s předmětem, o němž již soud dříve s konečnou platností rozhodl.³³⁴ Soudy tak nejsou zatěžovány opakovaným projednáváním téže věci, a mohou se efektivně zabývat jinými věcmi. Zároveň se tak předejde situaci vzniku více sobě si odporujících rozhodnutí.³³⁵ Tím právní moc zajišťuje stabilitu právního řádu

³³¹ Čl. 278 SFEU, s výjimkou případu, kdy Tribunál rozhodne o zrušení nařízení – tam nastává právní moc až po uplynutí lhůty k podání opravného prostředku nebo po jeho zamítnutí (čl. 60 Statutu SDEU).

³³² Viz např. DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C.H. Beck, 2008, s. 32.

³³³ GROUSSOT, Xavier, MINNSEN, Timo. Res Judicata in the Court of Justice Case-Law: Balancing Legal Certainty with Legality? *European Constitutional Law Review*. 2007, č. 3, s. 388.

³³⁴ Srov. Stanovisko generálního advokáta - Bot - 26 října 2010. ThyssenKrupp Nirosta GmbH proti Evropské komisi. Věc C-352/09 P.

³³⁵ Zeuner, Koch, op. cit., s. 11.

a právních vztahů a řádný výkon spravedlnosti. Právní moc je jedním ze základních prvků právního státu,³³⁶ proto ji Soudní dvůr i jeho generální advokáti přirozeně bez bližšího vysvětlování přejali do unijního právního řádu, respektive považovali ji za automaticky platné pravidlo.³³⁷

Ve vnitrostátních právních řádech včetně toho českého je zpravidla jako hlavní účel právní moci vnímána ochrana individuálních práv jednotlivce, tedy ochrana před tím, aby jednotlivec byl ve stejné věci opakovaně žalován.³³⁸ Právní moc tak chrání zájmy jak žalobce, tak žalovaného. V unijním právu to tak není. Důvod pro upozadění ochrany jednotlivce je ten, že unijní soudnictví není primárně určeno k ochraně práv jednotlivců, nýbrž k zajištění dodržování práva EU, jak je ostatně výslovně uvedeno v čl. 19 SEU.³³⁹

Institut podobný právní moci, respektive s obdobným účelem, je vlastní právním řádům všech právních států, tedy i členským státům Evropské unie. V jeho označení, zakotvení a konkrétních účincích, zejména co se týče šíře účinků a možností prolomení právní moci rozhodnutí se právní řády členských států liší,³⁴⁰ základní účel právní moci je ale stejný, ať posuzujeme českou právní moc, německou *Rechtskraft*, francouzskou *autorité de la chose jugée* nebo anglickou *res judicata*. Na

³³⁶ BŘÍZA, Petr. Právní jistota vs. princip efektivity, anebo požívá res judicata v komunitárním právu ochrany? 1. část. *Jurisprudence*, roč. 2005, č. 6, s. 15.

³³⁷ S právní mocí pracoval Soudní dvůr již ve věci Reynier a Erba z roku 1964, generální advokát Roemer ve svém stanovisku z roku 1965 k věci Societé Anonyme. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. června 1964. Jean Reynier a Piero Erba proti Komisi Evropského hospodářského společenství. Spojené věci 79-63 a 82-63; Stanovisko generálního advokáta - Roemer - 19 října 1965. Société anonyme des laminoirs, hauts fourneaux, forges, fonderies et usines de la Providence a další proti Vysokému úřadu ESUO. Spojené věci 29, 31, 36, 39 až 47, 50 a 51-63.

³³⁸ K účelu právní moci v právu obecně viz Zeuner, Koch, op. cit., s. 4; k účelu právní moci v českém právu viz DVOŘÁK, Bohumil. Komentář k § 159a. In *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*. LAVICKÝ, Petr. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 770-771.

³³⁹ GERMELMANN, Claas Friedrich. *Die Rechtskraft von Gerichtsentscheidungen in der Europäischen Union*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009, s. 337.

³⁴⁰ K tomu podrobně Germelmann, 2009, op. cit., kapitoly 2, 3 a 4; nebo Zeuner, Koch, 2014, op. cit.

tomto místě je třeba z hlediska terminologického poznamenat, že zatímco česká právní věda chápe termín *res judicata*, neboli překážka věci rozsouzené, jako označující konkrétní projev nezměnitelnosti coby účinku právní moci,³⁴¹ v angličtině obecně i na unijní úrovni se jako *res judicata* označuje právní moc jako taková. V českých překladech unijních soudních rozhodnutí se pak také někdy používá pojem překážka věci rozsouzené, ač se dle smyslu jedná spíše o právní moc.

5.3 Účinky a rozsah

Předně je potřeba uvést, že účinky právní moci jsou zásadně relativní (*inter partes*), působí tedy ve vztahu k účastníkům soudního sporu, nikoli ke třetím stranám – v důsledku právní moci se nemůže změnit právní postavení stran, které se sporu neúčastnily.³⁴² Toto pravidlo má své výjimky – u rozsudků rušících právní akty je obecně uznávaná obecná závaznost, zde totiž převládá zájem na jednotě právního řádu.³⁴³

Účinky právní moci můžeme rozdělit do dvou základních kategorií – pozitivní a negativní.³⁴⁴ Negativní účinek, který bývá v české právní vědě označován jako nezměnitelnost, zapříchňuje nepřípustnost opětovného projednání věci a rozhodnutí ve věci stejného předmětu, která již byla rozhodnuta. „*Žaloby, které byly podány později, mají stejný účastníky, mají stejný účel (žalobní petit, v unijní terminologii návrhové žádání - pozn. aut.) a jsou založeny na stejných důvodech [...] musí být odmítnuty jako nepřípustné.*“³⁴⁵ Negativní účinky právní moci tedy brání tomu, aby žalobce na základě stejných skutkových okolností domáhal stejného nároku a aby tak žalovaný na základě jedné skutečnosti byl

³⁴¹ Dvořák, 2008, op. cit., s. 58.

³⁴² Zeuner, Koch, op. cit., s. 49 a 65; Stanovisko generálního advokáta - Léger - 8 dubna 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01, odst. 101.

³⁴³ Bližší výklad viz oddíl o právní moci rozhodnutí v řízení o neplatnost aktu.

³⁴⁴ THEWES, Christian. *Bindung und Durchsetzung der gerichtlichen Entscheidungen in der EU*. 2003, Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

³⁴⁵ Usnesení Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 1. dubna 1987. Alan Ainsworth a další proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci 159/84, 267/84, 12/85 a 264/85, odst. 3 a 4.

vícero rozsudky zavázán plnit vícekrát.³⁴⁶ V tomto ohledu je nezbytné určení toho, co se rozumí „stejnou věcí“, resp. stejným předmětem. O tom bude pojednáno dále.

Pozitivní účinek naproti tomu značí, že výsledek pravomocně ukončeného sporu je nutno považovat za závazný v následném sporu, jehož výsledek je podmíněn výsledkem sporu prvního, přičemž předmět prvního a následného sporu není stejný. Jedná se tedy o prejudiciální závaznost. V tomto případě se prejudiciální závaznost neprojeví ve stejném sporu (tj. mezi stejnými stranami se stejným předmětem), nýbrž ve sporu, jehož předmět bude jiný. Výsledek prvního sporu je nutno považovat za vyřešenou předběžnou otázku (nikoli tu ve smyslu čl. 267 SFEU) a pro soud rozhodující následný spor je závazný, dané skutečnosti soud nemůže posoudit jinak.³⁴⁷ V konkrétních případech se prejudiciální závaznost projevuje následovně. Je-li Soudním dvorem uznána zákonnost správního rozhodnutí (např. Evropské komise), není možné v žalobě proti uložení pokuty navazující na předmětné správní rozhodnutí, vznášet námitku neplatnosti původního rozhodnutí.³⁴⁸ Stejně tak byla-li kupříkladu v řízení o předběžné otázce či v řízení o náhradě škody Soudním dvorem konstatována neplatnost aktu přijatého orgánem Unie, zakládá tento závěr překážku věci rozsouzené (jež je účinkem právní moci v následných řízeních) vůči jakýmkoli budoucím řízením, v nichž by bylo potřeba vyjít ze skutečnosti, že předmětné rozhodnutí je platné či neplatné.³⁴⁹

Je také potřeba uvést, že právní moc v právu EU nezahrnuje jen výrok rozhodnutí, jak je pravidlem v českém pojetí,³⁵⁰ ale také nosné dů-

³⁴⁶ Srov. Dvořák, 2008, op. cit., s. 55-62, nebo MACUR, Josef. *Základní otázky právní moci civilních soudních rozhodnutí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972, s. 28-29.

³⁴⁷ Srov. Dvořák, 2008, op. cit., s. 62-69; Macur, 1972, op. cit., s. 30-33; Zeuner, Koch, op. cit., s. 18.

³⁴⁸ Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 14. prosince 1983. Klöckner-Werke AG proti Komisi Evropských společenství. Věc 263/82, odst. 5-8.

³⁴⁹ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 9. září 2008. *Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FIAMM) a Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (C-120/06 P), Giorgio Fedon & Figli SpA a Fedon America, Inc. (C-121/06 P) proti Radě Evropské unie a Komise Evropských společenství*. Spojené věci C-120/06 P a C-121/06 P, odst. 123-124.

³⁵⁰ Dvořák, 2008, op. cit., s. 87-88.

vody jeho odůvodnění. Nosné důvody definuje Soudní dvůr EU jako „odůvodnění [...] rozsudku, které je nezbytnou oporou jeho výroku a je od něj neoddělitelné“,³⁵¹ jsou to důvody, které jsou „potřebné k určení přesného významu toho, co je uvedeno ve výroku“.³⁵² Výrok tedy není možné číst samostatně, ale je třeba jej vnímat ve světle oněch nosných důvodů rozhodnutí, v němčině nazývaných *tragende Entscheidungsgründe* (a angličtině bychom velmi volně mohli označit jako *ratio decidendi*). Jedná se však o důvody, které jsou skutečně pro výrok rozhodnutí podstatné a rozhodující, právní moc nezahrnuje části, na nichž rozhodnutí ve věci nestojí (které tvoří jakési *obiter dicta*).³⁵³ Uvedené se nejvýrazněji projevuje v řízení o neplatnosti aktu nebo řízení o porušení povinnosti, kde nosné důvody rozhodnutí určují, v čem daná instituce nebo členský stát pochybili, a čeho se tedy propříště mají vyvarovat, slovy Soudního dvora *"je to totiž odůvodnění, které na jedné straně identifikuje konkrétní ustanovení, které je protiprávní, na druhé straně ukazuje přesné důvody nezákonnosti zjištěné ve výroku, které musí zúčastněná instituce brát v úvahu při nahrazení zrušeného aktu"*.³⁵⁴

5.4 Právní úprava

Pokud bychom pátrali po výslovném zakotvení právní moci, jejích předpokladech a účincích v unijních procesních předpisech, pátrali bychom téměř marně. Statut Soudního dvora právní moc neupravuje. V české verzi jednacích řádů Soudního dvora a Tribunálu nalezneme pravidlo, podle něhož nabývají rozsudky právní moci dnem vyhlášení

³⁵¹ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 1. června 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P, odst. 44.

³⁵² Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. dubna 1988. Asteris AE a další a Řecká republika proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci 97, 193, 99 a 215/86, odst. 27.

³⁵³ TOTH, Ákos G. The Authority of Judgments of the European Court of Justice: Binding force and Legal Effects. *Yearbook of European Law*. 1984, vol. 4, č. 1, s. 14-18. Srov. také Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. června 1955. Associazione Industrie Siderurgiche Italiane (ASSIDER) proti Vysokému úřadu ESUO. Věc 5-55.

³⁵⁴ Zde řízení o neplatnosti aktu, tamtéž, odst. 27.

a usnesení dnem doručení.³⁵⁵ Tato ustanovení se ale v jiných jazykových verzích liší – anglické, francouzské, italské i například holandské a slovenské znění na tomto místě používají termín závaznost.³⁵⁶ V německé verzi Jednacího řádu Soudního dvora se sice používá také termín právní moc (*Rechtskraft*), německé znění Jednacího řádu Tribunálu už ovšem hovoří o tom, že se rozhodnutí stane účinné (*wirksam*).³⁵⁷ Je tedy potřeba na tato ustanovení jednacích řádů pohlížet tak, že upravují především vázanost daného soudu (Soudního dvora, resp. Tribunálu) vlastním rozhodnutím. O právní moci, která by měla nastat okamžikem vyhlášení rozsudku, v případě rozhodnutí Tribunálu hovořit nelze, neboť proti němu je přípustný opravný prostředek; české znění je v tomto ohledu matoucí.

Právní moc přesto je institutem unijního práva. Je totiž obecnou zásadou unijního práva a jejím pramenem jsou právní řády členských států.³⁵⁸ Soudní dvůr EU ji takto uznává a uznává její "*zásadní význam [...], jak v právním řádu Unie, tak i ve vnitrostátních právních řádech*",³⁵⁹ což ve svých rozhodnutích opakovaně připomíná.³⁶⁰ Coby obecná právní zásada společná právním řádům členských států je zakotvena na úrovni primárního práva. Soudní dvůr potvrdil, že její dodržování je ve veřejném zájmu, nejen v zájmu účastníků řízení. Důvod pro tento závěr plyne z účelu právní moci, jak je nastíněn v oddílu 2 této kapitoly. Respektování právní moci je součástí unijního veřejného pořádku.³⁶¹

³⁵⁵ Čl. 91 Jednacího řádu Soudního dvora (dále jen „JŘSD“) a čl. 121 Jednacího řádu Tribunálu (dále jen „JŘT“).

³⁵⁶ Binding nature, force obligatoire, effetti vincolanti, verbindende kracht, závaznosť.

³⁵⁷ K různým jazykovým verzím viz také Germelmann, 2009, op. cit., s. 333-334.

³⁵⁸ Také stanovisko generálního advokáta - Tizzano - 9 února 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P, odst. 66.

³⁵⁹ Stanovisko generálního advokáta - Bot - 26 října 2010. ThyssenKrupp Nirosta GmbH proti Evropské komisi. Věc C-352/09 P, odst. 130.

³⁶⁰ Viz také Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. června 1999. Eco Swiss China Time Ltd proti Benetton International NV. Věc C-126/97, odst. 46, nebo Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01, odst. 38.

³⁶¹ Srov. odst. 64 až 66 stanoviska generálního advokáta Tizzana ze dne 9. února 2006 k věci P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya

Z judikatury SDEU plyne, že otázka, zda projednání věci nebrání právní moc jiného rozhodnutí, může být soudem zkoumána i bez návrhu účastníků a v jakékoli fázi řízení.³⁶² To také znamená, že strany nemohou její aplikaci vyloučit. Ex officio aplikace právní moci a z ní plynoucí překážky věci rozsouzené podtrhuje veřejnoprávní význam, který právní moc v unijním právu má.³⁶³

V jednotlivých členských státech se právní úprava právní moci a z toho plynoucí účinky přirozeně liší, není tak možné její obsah dovodovat čistě jen z vnitrostátních pravidel toho kterého státu a je třeba jí přisuzovat specifický unijní význam.³⁶⁴ Přes výše uvedené dochází Germelmann k závěru, že právní moc na unijní úrovni je patrně nejvýrazněji ovlivněná svým francouzským ekvivalentem *autorité de la chose jugée*.³⁶⁵ Soudní dvůr uznává právní moc jako obecnou zásadu unijního

ya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P. AG Tizzano zde odkazuje na rozbor provedený GA Jacobsem ve stanovisku k věci Salzgitter (Stanovisko generálního advokáta - Jacobs - 30 března 2000. Salzgitter AG proti Komisi Evropských společenství a Spolkové republice Německo. Věc C-210/98 P.)

³⁶² Stanovisko generálního advokáta - Roemer - 19 října 1965. Sociétés anonymes des laminoirs, hauts fourneaux, forges, fonderies et usines de la Providence a další proti Vysokému úřadu ESUO. Spojené věci 29, 31, 36, 39 až 47, 50 a 51-63; nebo také rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 1. června 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P, odst. 45). Viz také Toth, 1984, op. cit., s. 8-9.

³⁶³ Srov. rozdílné náhledy v různých evropských státech, Zeuner, Koch, op. cit., s. 13-15. K české právní úpravě viz HRÁDEK, Jiří. Komentář k § 104. In *Občanský soudní řád (§ 1 až 250I). Řízení sporné. Praktický komentář*. LAVICKÝ, Petr. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 431-433.

³⁶⁴ Skutečnost, že pojetí právní moci, jejích předpokladů a účinků v různých členských státech je různé, můžeme doložit odkazem na výklad k tomuto institutu v Mezinárodní encyklopedii srovnávacího práva, oddíl o procesním právu, ZEUNER, KOCH. *Effects of Judgments (Res judicata)*. In CAPPELLETTI, Mauro (ed.). *International Encyclopedia of Comparative Law. Volume XVI Civil Procedure*. Mohr Siebeck, Martinus Nijhoff Publishers, 2014.

³⁶⁵ Germelmann, 2009, op. cit., s. 337.

právu a uznává její „zásadní význam [...], jak v právním řádu Unie, tak i ve vnitrostátních právních rádech“.³⁶⁶

5.5 Předpoklady pro vznik překážky věci pravomocně rozhodnuté

Pro vznik překážky věci rozsouzené plynoucí z principu právní moci jsou určující tři prvky – strany sporu, předmět sporu, jehož součástí je i návrhové žádání (petit), a důvody tvrzeného nároku.³⁶⁷

Vymezení stran sporu je zpravidla možné bez větších obtíží. Prakticky obtížnější je vymezení druhých dvou prvků – předmětu sporu a odůvodnění.³⁶⁸ V tomto ohledu je podstatné, že předmět sporu je určen jak otázkami skutkovými, tak právními.³⁶⁹ Tomu odpovídá i požadavek jednacích řádů unijních soudů v žalobě uvést jednak skutkové okolnosti případu, jednak právní zhodnocení případu.³⁷⁰ Soudní dvůr proto po žalobcích důsledně vyžaduje vymezení skutkových okolností i právních argumentů, přičemž svůj postup odůvodňuje nutností zajištění právní jistoty a řádného výkonu spravedlnosti.³⁷¹ Vymezení

³⁶⁶ Stanovisko generálního advokáta - Bot - 26 října 2010. ThyssenKrupp Nirosta GmbH proti Evropské komisi. Věc C-352/09 P, odst. 130.

³⁶⁷ Srov. náležitosti žaloby v čl. 120 JŘSD, kde se požaduje jak uvedení skutkového stavu, tak právní zhodnocení.

³⁶⁸ Podrobnější výklad vymezení předmětu sporu podal Germelmann v kap. 6.II.

³⁶⁹ Germelmann, 2009, op. cit., s. 365; REILING, Michael. Streitgegenstand und Einrede der „res iudicata“ in Direktklageverfahren vor den Gemeinschaftsgerichten. In *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2002, s. 136. Dostupné z: beck-online.beck.de

³⁷⁰ Čl. 120 JŘSD, čl. 76 JŘT.

³⁷¹ „Skutečnosti uvedené v žalobě musí být dostatečně jasné a přesné, aby umožnily žalovanému připravit svou obranu a Soudu vydat rozhodnutí, pokud možno bez dalších podporných skutečností. Za účelem zajištění právní jistoty a řádného výkonu spravedlnosti, má-li být žaloba přípustná, musí být základní skutkové okolnosti a právní argumenty, na kterých je založena, zjevné ze samotného podání, mohou být stručné, pokud jsou koherentní a srozumitelné.“ Usnesení Soudu prvního stupně (prvního senátu) ze dne 29. listopadu 1993. Casper Koelman proti Komisi Evropských společností. Věc T-56/92, odst. 21.

skutkové i právní v žalobě je z hlediska právní jistoty a řádného výkonu spravedlnosti podstatné proto, že umožňuje Soudu rychle vydat správné rozhodnutí, a protože v rozsahu takto vymezeného předmětu řízení vzniká ve vztahu k dalším řízením překážka věci rozsouzené.

Důraz na význam nejen skutkových, ale i právních otázek pro posouzení totožnosti předmětu je patrný z vyjádření GA Tizzana: „*Musím skutečně zdůraznit, že pojem „tentýž předmět“ nemůže být omezen na formální totožnost obou otázek*“ a dále pokračuje, že podstatná je „*totožnost právní otázky, která byla položena soudem*“.³⁷²

Totožnost právních otázek je ale potřeba zkoumat nejen na základě žalobcem podaného návrhu, ale především podle obsahu odůvodnění rozsudku. Není možné se dovolávat nemožnosti znovu projednat spor založený na určité právní otázce, pokud o ní Soudní dvůr dosud nerozhodoval. Přitom *rozhodování* je třeba vnímat tak, že se danými právními otázkami skutečně zabýval, tedy že byly předmětem sporu, strany řízení měly možnost se k ní vyjádřit³⁷³ a Soudní dvůr ve vztahu k nim pak učinil závěr, který měl vliv na výsledek sporu. Nestačí, pokud byla předmětná otázka součástí žaloby (nebo byla jednou z položených předběžných otázek), ale vzhledem k posouzení jiných právních otázek se jí Soudní dvůr nezabýval.

Za typický příklad můžeme označit případ *Artegodan* proti Komisi,³⁷⁴ tj. situaci, kdy je v žalobě navrhováno zrušení právního aktu pro nedostatek pravomoci orgánu, který jej vydal, a zároveň (pro případ, že by soud rozhodl, že dotýčný orgán měl pravomoc napadený akt vydat) jsou v žalobě uvedeny i jiné věcné důvody, pro které by akt měl být zrušen (např. nedodržení procesních postupů či nenaplnění hmotněprávních podmínek). Pakliže soud rozhodne, že dotýčný orgán neměl k vydání aktu pravomoc, nebude se zabývat dalšími důvody pro mož-

³⁷² GA Tizzano v této větě cituje rozsudek SDEU ve věci *Gubish Maschinenfabrik. Stanovisko generálního advokáta - Tizzano - 9 února 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společností. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P.*

³⁷³ Byť v případě *ThyssenKrupp Nirosta* proti Komisi generální advokát Bot argumentoval, že strany ve skutečnosti na danou právní otázku neměly možnost reagovat.

³⁷⁴ Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 19. dubna 2012. *Artegodan GmbH*, další účastnice řízení Evropská komise a Spolková republika Německo. Věc C-221/10 P.

nou neplatnost aktu. V takovém případě se překážka věci rozsouzené plynoucí z právní moci uplatní jen vůči námitce nedostatku pravomoci, nikoli vůči dalším důvodům uplatněným v žalobě.

Na druhou stranu, pokud Soudní dvůr určitou část právního aktu potvrdí, nelze se v dalším soudním řízení ze stejných důvodů domáhat zrušení jiného aktu, který je pouhým zopakováním aktu prvotního. Tato situace nastala v případě Emilia Barge proti Vysokému úřadu ESUO, kde se jednalo o to, že Soudní dvůr v předcházejícím rozhodnutí jednu část aktu zrušil a druhou potvrdil. Vysoký úřad následně vydal pro další období akt, který byl v rozhodné části identický jako nezrušená část prvního aktu. Navrhovatelka se domáhala zrušení tohoto novějšího aktu, návrh byl ale Soudem prohlášen za nepřípustný ve vztahu k té části, která byla pouhým zopakováním aktu dřívějšího.³⁷⁵

Totožnost právních otázek je potřeba zkoumat detailně. Z praxe Soudního dvora je patrná ochota zkoumat totožnost, resp. odlišnost právních otázek do detailu, pokud je v řízení namítáno, že o věci již bylo pravomocně rozhodnuto. V řízení Komise proti Lucembursku,³⁷⁶ které se týkalo namítaného porušení povinností Lucemburska plynoucích ze směrnice o ochraně vod před znečištěním dusičnany ze zemědělských zdrojů, Lucembursko namítalo překážku věci rozsouzené ve vztahu k některým žalobním bodům. Jednalo se totiž v pořadí již o druhé řízení o porušení povinností, které Komise vůči Lucembursku kvůli porušení povinností plynoucích z této směrnice zahájila, a i v předešlém řízení o porušení povinností rozhodl Soudní dvůr. V tomto (pozdějším) řízení tak Soudní dvůr přezkoumával body žaloby a konstatoval, že předešlé řízení se týkalo nedodržení jiných ustanovení směrnice a že tudíž „*v projednávané věci neexistuje mezi oběma případy v podstatě žádná totožnost z hlediska skutkového a právního*“. V tomto případě se tedy nejednalo o překážku věci rozsouzené.

³⁷⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. února 1965. Emilia Barge, vdova po p. Leone, proti Vysokému úřadu ESUO. Věc 14-64; dále také Lasok, 2014, op. cit., s. 219.

³⁷⁶ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. června 2010. Evropská komise proti Lucemburskému velkovévodství. Věc C-526/08.

5.6 Možnosti prolomení právní moci

Byť právní moc značí nezměnitelnost rozhodnutí, neplatí to absolutně. Ve stanovených případech lze právní moc i v unijním právu prolomit. Jedním z těchto stanovených případů je obnova řízení. Obnovit řízení může Soudní dvůr na návrh účastníka řízení za splnění několika podmínek – musela vyjít najevo nová skutková okolnost, tedy nikoli právní otázka. Tato okolnost musela nastat před vyhlášením rozsudku, přičemž nemohla být známa Soudní dvoru ani tomu účastníkovi řízení, který obnovu navrhuje. Byla-li Soudem zmíněna či vzata do úvahy, nejedná se o novou skutečnost. To platí i v případě, že tato skutečnost byla Soudu známa, i když Soudem v řízení zmíněna nebyla, a to ať byla tato vědomost náhodná či nikoli.³⁷⁷ Zároveň musí být nová skutečnost takového charakteru, že by mohla vést k jinému výsledku řízení u Soudního dvora, kdyby o ní Soudní dvůr věděl.³⁷⁸ Pokud by nová skutečnost nemohla vést ke zpochybnění stěžejního závěru Soudu a nemohla tak vést k odlišnému rozhodnutí, nebyla by obnova řízení přípustná.³⁷⁹ Dále je pro podání návrhu na obnovu řízení stanovena subjektivní lhůta 3 měsíců a objektivní desetiletá lhůta.

Ze systematického zařazení ustanovení o obnově řízení ve Statutu Soudního dvora a Jednacího řádu Soudního dvora, resp. Tribunálu, jakož i z judikatury Soudního dvora k nim plyne, že obnova řízení není řádným opravným prostředkem, nýbrž je opravným prostředkem mimořádným. Na rozdíl od kasačního opravného prostředku je obnovou řízení možné zvrátit rozhodnutí, které již nabylo právní moci.³⁸⁰ Právě

³⁷⁷ Odstavec 2 a 3 rozsudku Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 10. ledna 1980. Arturo Bellintani a další proti Komisi Evropských společenství. Věc 116/78 rév.

³⁷⁸ Čl. 44 Statutu SDEU ve spojení s čl. 159 Jednacího řádu SD, resp. čl. 169 Jednacího řádu Tribunálu. Blíže také LENAERTS, Koen, MASELIS, Ignace, GUTMAN, Kathleen. *EU Procedural Law*, Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 854-857.

³⁷⁹ Odst. 14-18 usnesení Soudu prvního stupně (druhého senátu) ze dne 1. července 1994. Norsk Hydro A/S proti Komisi Evropských společenství. Věc T-106/89 Rév.

³⁸⁰ Odstavec 16 rozsudku Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 28. října 2004. Herbert Meister proti Úřadu pro harmonizaci na vnitřním trhu. Věc T-76/03.

proto jsou pro přípustnost obnovy řízení stanoveny přísné podmínky, na jejichž striktním naplnění Soudní dvůr trvá.³⁸¹

Druhou možností, jak je možné prolomit právní moc rozhodnutí, je přezkum. Ten se uplatňoval pouze vůči rozhodnutím Tribunálu, kde Tribunál rozhodoval o opravném prostředku proti rozhodnutí specializovaného soudu (Soudu pro veřejnou službu).³⁸² Po reformě Tribunálu je tato možnost pouze teoretickou. O potřebě provedení přezkumu rozhodoval specializovaný senát Soudního dvora na návrh prvního generálního advokáta, v případě kladného rozhodnutí o provedení přezkumu tentýž senát rozhodoval následně ve věci samé.³⁸³ Podmínka pro přípustnost přezkumu je stanovena přímo SFEU jako vážné ohrožení jednoty nebo souladu práva Unie.³⁸⁴ Již z tohoto znění je zřejmé, že se jedná o vsutku mimořádný opravný prostředek, jenž je rezervován pouze pro výjimečné případy, k čemuž Soudní dvůr odpovídajícím způsobem přistupuje, resp. přistupoval.³⁸⁵ Podstatné je, že se na rozdíl od obnovy řízení jedná o přezkum omezený na právní otázky.

5.7 Specifické případy právní moci v unijním soudnictví

Právní moc rozhodnutí se projevuje rozdílně v závislosti na tom, v jakém typu řízení bylo rozhodnutí vydáno.

5.7.1 Rozhodnutí v řízení o neplatnost aktu

Prohlásí-li Soudní dvůr právní předpis za neplatný, má právní moc jeho rozhodnutí absolutní právní účinky, působí erga omnes.³⁸⁶ Rozhodnutí

³⁸¹ Odstavec 3 rozsudku Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 10. ledna 1980.

Arturo Bellintani a další proti Komisi Evropských společenství. Věc 116/78 rév.

³⁸² SFEU předpokládá také možnost přezkumu rozhodnutí Tribunálu o předběžných otázkách, nicméně dosud Tribunálu Statutem SDEU nebyla svěřena pravomoc o předběžných otázkách rozhodovat.

³⁸³ Čl. 191 a 195 JŘSD.

³⁸⁴ Čl. 256 odst. 2 a 3 SFEU.

³⁸⁵ Lenaerts, Maselis, Gutman, 2014, op. cit., s. 659-661.

³⁸⁶ Viz také WÄGENBAUR, Bertrand. *Court of Justice of the European Union: commentary on statute and rules of procedure*. München: C. H. Beck, 2013, s. 123.

prohlašující neplatnost je závazné v tom smyslu, že právní předpis je zrušen a dále na jeho základě nevznikají jednotlivcům práva a povinnosti. Tyto účinky rozhodnutí prohlašujícího neplatnost jsou napříč judikaturou i doktrínou akceptované. Důvod je v tomto případě jasný. Cílem řízení je kontrola unijního zákonodárce, toho, zda byly dodrženy předepsané legislativní postupy, zda nebyla překročena pravomoc Unii svěřená členskými státy, nebo zda je právní akt v souladu s předpisy vyšší právní síly a zda neporušuje lidská práva. Obdobně to platí i pro rušení individuálních právních aktů. Z výše uvedeného a z povahy řízení o neplatnosti aktu plyne, že má-li být zaručeno dodržování unijního práva (čl. 19 Smlouvy o EU, dále jen „SEU“), musí mít rozsudek rušící právní předpis závaznost erga omnes. To ostatně není nic neobvyklého ani v českém právu – nálezy Ústavního soudu rušící právní předpisy jsou také závazné pro všechny. Absolutní právní moci přitom nabývá nejen výrok rozhodnutí SDEU, ale také nosné důvody rozhodnutí.³⁸⁷ Unijní orgány se musí pro příště těmito důvody řídit.

Zrušení právního aktu se projeví ve sféře všech dotčených subjektů. Pokud se ovšem jedná o několik právních aktů, které ač jsou skutkově i právně totožné, mají jiné adresáty – typicky v případě rozhodnutí v kartelových věcech – je situace jiná. V těchto případech se musí každý adresát dovolávat neplatnosti rozhodnutí sám. Je-li jedno z takových rozhodnutí zrušeno, právní moc ostatních, které jsou určeny jiným subjektům a které nebyly napadeny, zůstává nedotčena a jsou tak nadále platné.³⁸⁸ Rozhodnutí rušící akt sice má platnost erga omnes, nemůže se ale vztahovat na akt, který napaden nebyl, ač by byl stižen stejnou vadou jako zrušený akt.³⁸⁹ Odůvodnění rozhodnutí totiž není závazné pro osoby, které nebyly účastníky řízení a ve vztahu k nimž rozsudek nemohl nic změnit. Požadavek na zachování právní jistoty zde převažuje požadavek zákonnosti vydaných rozhodnutí.³⁹⁰

³⁸⁷ Germelmann, 2009, op. cit., s. 398-399.

³⁸⁸ Germelmann, 2009, op. cit., s. 399.

³⁸⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. září 1999. Komise Evropských společenství proti AssiDomän Kraft Products AB, Iggesunds Bruk AB, Korsnäs AB, MoDo Paper AB, Södra Cell AB, Stora Kopparbergs Bergslags AB a Svenska Cellulosa AB. Věc C-310/97 P.

³⁹⁰ TRIDIMAS, Takis. *The general principles of EU law*. 2 vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006, s. 31-32.

Stejně tak se zrušení jednoho právního aktu nedotýká právní moci dalších aktů, které jsou na něm založeny. Může se ale stát, že neplatnost může návazná rozhodnutí učinit slovy Soudního dvora neúčinnými a bezpředmětnými.³⁹¹ Pokud je pak návazné rozhodnutí napadeno žalobou na neplatnost, Soud jej automaticky prohlásí za neplatné, aniž by se zabýval dalšími námitkami.³⁹²

Právní moc rozsudku zamítajícího žalobu na neplatnost oproti výše popsané situaci má rozdílné účinky – je relativní. Platí, že automaticky neznamená zákonnost aktu, tedy že by v budoucnu nemohl být zrušen z jiných důvodů.³⁹³

Pokud někdo napadne akt z důvodů, které již Soud ve vztahu k platnosti daného aktu jednou posuzoval, Soud žalobu zamítne. Potenciálním žalobcům ale nic nebrání v tom, aby navrhovali Soudu zrušení aktu z důvodů jiných.³⁹⁴

5.7.2 Rozhodnutí o předběžné otázce

Rozhodnutí o předběžné otázce je z hlediska účinků právní moci asi nejzajímavější. Je otázkou, zdali je možné v tomto případě vůbec o právní moci rozhodnutí uvažovat.³⁹⁵ Sám Soudní dvůr ale ve vztahu k rozhodnutím o předběžných otázkách o právní moci hovoří.³⁹⁶

³⁹¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. prosince 1954. Francouzská republika proti Vysokému úřadu ESUO. Věc 1-54, s. 33.

³⁹² Rozsudek Soudu prvního stupně (prvního senátu) ze dne 22. října 2002. Schneider Electric SA proti Komisi Evropských společenství. Věc T-77/02. Germelmann, 2009, op. cit., s. 400.

³⁹³ Thewes, 2003, op. cit., s. 211-212.

³⁹⁴ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995. Atlanta Fruchthandels-gesellschaft mbH a další proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft. Frankfurt am Main - Německo. Věc C-465/93.

³⁹⁵ Srov. LASOK, K. P. E. *The European Court of Justice: Practice and Procedure*. 2. vyd. London: Butterworths, s. 220-221.

³⁹⁶ Viz např. rozhodnutí Wünsche, odst. 13. Usnesení Soudního dvora ze dne 5. března 1986. Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. proti Spolkové republice Německo. Věc 69/85. Anglická verze rozhodnutí používá nepřesný termín „conclusively“, v ostatních jazykových verzích se objevuje označení právní moci, v německé verzi

Rozhodnutí o předběžné otázce se nepochybně okamžikem vyhlášení stává konečným, je nezměnitelné. Soudní dvůr je jím vázán, stejně tak strany. Není možné proti němu podat opravný prostředek. I rozhodnutí o předběžné otázce tak mají účinek nezměnitelnosti, ať se jedná o rozhodnutí výkladová nebo o platnosti. Na otázku, zda mají také prejudiciální závaznost, není zcela jednoduchá odpověď. Na tomto místě je třeba rozlišit absolutní a relativní účinky právní moci.³⁹⁷ Absolutní účinky právní moci, tedy působení erga omnes, se v případě rozhodnutí o předběžných otázkách neuplatní. Rozhodnutí o předběžných otázkách je z hlediska účinků právní moci specifické tím, že účinky jsou striktně relativní, omezené pouze na daný případ, který je soudem projednáván, a zároveň na onu předběžnou otázku, která je Soudnímu dvoru kladena. Závaznost rozhodnutí o předběžných otázkách je proto namísto vnímat spíše jako precedenční, než jako prejudiciální závaznost.

Pokud se zaměříme na rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se výkladu, je nesporné, že Soudním dvorem zodpovězená předběžná otázka, tedy podaný výklad určitého ustanovení práva EU, nenabývá absolutních účinků právní moci, neplatí tedy erga omnes a nemá tak v podstatě sílu zákona. Pokud bychom výkladovým rozhodnutím přiznali účinek erga omnes, znamenalo by to v podstatě, že by takový výklad Soudu nebylo v budoucnu prakticky možné změnit,³⁹⁸ protože právní moc je možné prolomit pouze z úzce stanovených důvodů. Takový postoj ale Soudní dvůr ve vztahu ke svým rozhodnutím o předběžných otázkách nezastává,³⁹⁹ ostatně ani ustanovení Smluv takovou pravomoc Soudnímu dvoru nepřiznávají. Nadto by takto silná

(která je autentická) je použit termín Rechtskraft, ve francouzské autoritě de la chose jugée atd.

³⁹⁷ Srov. také Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 1. června 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P.

³⁹⁸ Pouze změnou vykládaného pramene práva, což je v případě primárního práva značně zdoluhavý a politicky i právně komplikovaný proces. Srov. Thewes, op. cit., s. 157-158.

³⁹⁹ I GA Lagrange ve stanovisku k věci Da Costa Soudní dvůr od přiznání takových účinků svým rozhodnutím odrazil. Stanovisko generálního advokáta - Lagrange - 13 března 1963. Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV proti Administration fiscale néerlandaise. Spojené věci 28 až 30-62.

závažnost rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se výkladu silně kontrastovala s omnoho slabší závažností rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se platnosti právních předpisů, ač z textu Smluv rozhodně neplyne, že by mezi nimi měl být takový rozdíl. Soudní dvůr se ale od svého výkladu odchýlit může a v praxi tak činí. Tento přístup je typický pro účinky precedenční, nikoli pro právní moc.

Prejudiciální závažnost je nutné vnímat jako úzce spojenou se skutkovým rámcem předběžné otázky a se stranami sporu v původním řízení před vnitrostátním soudem.

Možnost soudu, který rozhoduje spor v původním řízení, položit novou předběžnou otázku, na výše uvedeném nic nemění. Bude-li otázka z hlediska obsahu identická, bude Soudem prohlášena za nepřijatelnou a nebude se jí věcně zabývat.⁴⁰⁰ Vnitrostátní soudy vedoucí spor v původním řízení však mohou podat předběžnou otázku, jejímž předmětem bude vyjasnění obsahu nebo dosahu původního rozhodnutí, nebo jiná právní otázka, která posléze vyšla najevo, nebo i v případech, kdy vnitrostátní soud předloží nové skutečnosti a úvahy, které mohou Soudní dvůr přesvědčit dát jinou odpověď, než byla obsahem předchozího rozhodnutí o předběžné otázce.⁴⁰¹ Tyto situace k prolomení právní moci již vydaného rozhodnutí o předběžné otázce nevedou, v pořadí druhé řízení o předběžné otázce totiž v takovém případě bude mít jiný předmět. Předmět je nutno vnímat nejen jako skutkové okolnosti původního sporu, ale také v právním smyslu jako onu otázku – konkrétní otázku, která se bude vázat na výklad konkrétního ustanovení některého z pramenů unijního práva a bude spojena se skutkovými okolnostmi sporu v původním řízení.

Soudní dvůr například ve věci *Eierkontor*⁴⁰² v jednom vnitrostátním soudním řízení připustil opětovnou předběžnou otázku se stejným předmětem, přičemž ponechal na předkládajícím soudu, aby zvážil, zda je k řádné aplikaci rozsudku Soudního dvora opětovné položení předběžné otázky potřebné, nebo zda již vydaný rozsudek Soudního dvora

⁴⁰⁰ Srov. THIELE, Alexander. *Europäisches Prozessrecht*. 2. vyd. München: C. H. Beck, 2014, s. 217.

⁴⁰¹ Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 11. června 1987. *Pretore di Salò* proti X. Věc 14/86, odst. 12.

⁴⁰² Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. dubna 1968. *Firma Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH* proti *Hauptzollamt Saarbrücken*. Věc 25-67.

předmětnou otázku dostatečně osvětlil. Předběžná otázka je tedy přípustná i v situaci, kdy vychází ze stejného řízení a má stejný předmět jako již Soudním dvorem jednou zodpovězená předběžná otázka, shledá-li předkládající soud její položení potřebným. Prejudiciální závaznost se proto uplatní jen ve velmi úzkém prostoru. V ostatních případech můžeme hovořit spíše o závaznosti precedenční.

Rozhodnutí o předběžných otázkách týkajících se platnosti unijního právního předpisu, které jeho platnost nezpochybní, má stejné účinky jako zamítavé rozhodnutí v řízení o neplatnost. Napadený právní akt zůstává nadále platný a další předběžné otázky namítající neplatnost předpisu ze stejných důvodů budou zamítnuty.⁴⁰³

Účinky rozhodnutí o předběžné otázce, které naopak shledá právní předpis neplatným, se od účinků rozhodnutí v řízení o neplatnost aktu liší. Cestou rozhodnutí v řízení předběžné otázky nemůže být právní předpis zrušen, zůstává nadále platnou součástí unijního právního řádu. Je-li rozhodnuto o neplatnosti, rozsudek je automaticky závazný pouze pro předkládající soud rozhodující spor v původním řízení, účinky jeho právní moci jsou tedy relativní.⁴⁰⁴ Nicméně dle ustálené judikatury Soudního dvora počínaje rozsudkem ve věci *International Chemical Corporation* platí, že rozhodnutí o předběžné otázce vyslovující neplatnost aktu je dostatečným důvodem pro to, aby soudy členských států daný právní předpis považovaly za neplatný i pro účely jiných řízení a neaplikovaly jej, aniž by musely položit novou předběžnou otázku (byť i v tomto případě mají možnost ji položit, zejména pokud mají nejasnost ohledně dosahu, důvodů nebo následků neplatnosti).⁴⁰⁵ De iure tedy jeho závaznost působí relativně, de facto působí absolutně.⁴⁰⁶ Opačný přístup, tedy čistě relativní účinek rozhodnutí, by odporoval

⁴⁰³ Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995. *Atlanta Fruchthandelsgesellschaft mbH a další proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*. Věc C-465/93.

⁴⁰⁴ Analogicky jako u předběžných otázek směřujících na výklad, viz Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. dubna 1968. *Firma Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH proti Hauptzollamt Saarbrücken*. Věc 25-67; nebo Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. února 1977. *Luigi Benedetti proti Munari F.lli s.a.s.* Věc 52-76.

⁴⁰⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 1981. *SpA International Chemical Corporation proti Amministrazione delle finanze dello Stato*. Věc 66/80.

⁴⁰⁶ Germelmann, 2009, op. cit., s. 408.

zásadě rovnosti, pokud by právní akt pro některé osoby (ty, které jej napadly) neplatil, a pro jiné, které jeho platnost nenapadly, zůstal platný. Zájem na rovnosti a jednotě právního řádu zde vyžaduje přiznat stejné účinky rozhodnutí o neplatnosti v rámci řízení o předběžné otázce jako rozhodnutí v řízení o neplatnost aktu.⁴⁰⁷

I zde je prejudiciální závaznost nutné vnímat velmi úzce. Jako nepřijatelná z důvodu právní moci předcházejícího rozhodnutí by snad byla pouze předběžná otázka, která by byla položena stejným soudem ve stejném sporu a byla identického znění. To je ale případ spíše teoretický – nelze patrně rozumně předpokládat, že by vnitrostátní soud položil Soudnímu dvoru zcela identickou předběžnou otázku bez dalšího vysvětlení. Pokud předkládající soud předběžnou otázku odůvodní jinak, načrtne jiné úvahy, které by mohly ovlivnit posouzení Soudem, nebude takový postup v rozporu s právní mocí předešlého rozhodnutí, jelikož odlišnou formulací předběžné otázky bude mít řízení jiný předmět a nebude tak naplněna podmínka pro uplatnění překážky věci rozsouzené plynoucí z principu právní moci.

5.8 Rozlišení právní moci rozhodnutí a precedenčního účinku

Právní moc rozhodnutí a precedenční účinek mají v obecné rovině podobné projevy. Obě způsobují to, že o věci, která již byla soudem rozhodnuta, již nebude rozhodováno znovu. Při bližším prozkoumání je však mezi těmito dvěma zásadami řada podstatných rozdílů. Ač nejobecnějším účelem obou zásad je zachování právní jistoty, u každé se to projevuje jiným způsobem.

Právní moc cílí především na definitivní ukončení konkrétního sporu. Tato věc pak nebude předmětem dalšího soudního rozhodování, a to ani opětovně v identické věci, ani v jiných řízeních mezi týmiž stranami, které závisí na výsledku původního řízení (prejudicialita). Možnosti prolomení právní moci jsou zpravidla stanoveny předem právními předpisy, na unijní úrovni můžeme hovořit například o obnově řízení, přičemž jednotlivé možnosti prolomení právní moci mají stanovené podmínky, za kterých k němu může dojít. Je-li soudu předložena věc

⁴⁰⁷ Thewes, 2003, op. cit, s. 213-214 a 242.

pravomocně ukončená, je nové meritorní rozhodnutí této věci nepřipustné, bude tedy odmítnuto z procesních důvodů. Právní moc tedy působí z hlediska časového primárně dozadu, k ukotvení výsledku již rozhodnuté věci.⁴⁰⁸

Precedenční účinek naproti tomu cílí spíš na stanovení určitého výkladu práva, tedy na dosažení právní jistoty dotvořením (případně také vytvořením) určitého právního pravidla, které bude dále dodržováno. Precedenční účinek rozhodnutí přispívá, na rozdíl od právní moci, k vývoji v právu. Díky němu je možné v právu docílit změny, aniž by se změnila textace právních předpisů. Tím směřuje především do budoucna. Právní moc tento účinek nemá. Pro uplatnění precedenčního účinku není nutná identita případu, ale podobnost v podstatných rysech. Proломit, či spíše překonat stávající precedent obecně možné je, a to i v unijním právu. Pravidla pro překonání precedentu v právních předpisech nenalezneme, plynou především z judikatury, případně pak mohou být dotvořena doktrínou. Nejpropracovanější pravidla pro překonání precedentu přirozeně pochází ze států common law právní kultury. Na unijní úrovni se obecně příliš neuplatní pravidlo, podle něhož může být precedent překonán soudním rozhodnutím vyššího soudu, neboť instancí nadřízenost a podřízenost se v unijním soudnictví uplatňuje jen omezeně, a to v případech, kde v prvním stupni rozhoduje Tribunál, tedy v případech žalob jednotlivců, naproti tomu u řízení o předběžných otázkách, o porušení povinnosti členským státem nebo řízení o žalobě na neplatnost legislativních aktů, kde je první a poslední instancí Soudní dvůr, se neuplatní vůbec. Soudní dvůr sám svým výkladem vázaný není, precedent tedy může změnit. Změna precedentu se děje meritorním, nikoli procesním rozhodnutím.

5.9 Dílčí závěr

Předmětem této kapitoly je fungování právní moci v unijním procesním právu, konkrétně je zaměřena především na právní moc rozhodnutí unijních soudů (Soudního dvora a Tribunálu) – její účel, předpoklady a účinky. Závěrem z ní plynoucím je, že právní moc, byť není výslovně zakotvena v předpisech upravujících proces před unijními soudy (Sta-

⁴⁰⁸ Germelmann, 2009, op. cit., s. 404-414.

tut SDEU, Jednací řád Soudního dvora a Tribunálu), je platným institutem unijního práva. Stejně jako její protějšky z vnitrostátních právních řádů má za následek nemožnost soudu rozhodnout ve sporu mezi týmiž účastníky o téže věci. Aby právní moc rozsudku SDEU působila jako překážka pro opětovné rozhodnutí ve věci, je nutné, aby se jednalo o tutéž věc – stejnou právní otázku založenou na stejných skutkových okolnostech a aby se jí Soudní dvůr v rozsudku skutečně zabýval, aby tudíž neexistovala pouze v podáních stran. SDEU považuje právní moc za obecnou zásadu právní a její respektování označuje za veřejný zájem, uvědomuje si tedy zásadní význam institutu právní moci pro řádný výkon spravedlnosti.

Fungování právní moci v unijním právu nevykazuje žádné podstatné systémové odlišnosti oproti jejímu fungování ve vnitrostátních právních řádech. Důvodem je skutečnost, že právní moc rozhodnutí je natolik základním právním principem, že příliš odlišné nastavení v unijním právu by nebylo dobře možné, má-li být Soudní dvůr EU považován za skutečný soudní orgán rozhodující spory.

6 Vykonatelnost rozsudků SDEU⁴⁰⁹

Zabývá-li se práce právní mocí a precedenčním účinkem, je vhodné, aby se věnovala také další z vlastností soudních rozhodnutí, kterou je vykonatelnost rozsudků, konkrétně tím, zda či případně jakými způsoby je možné vynutit respektování rozhodnutí unijních soudů, a právním zakončením těchto způsobů. Pozornost je třeba věnovat vykonatelnosti rozsudků SDEU jak vůči jednotlivcům, tak vůči členským státům a Unii. Vykonatelnost rozsudků SDEU je z odborného hlediska zajímavá oblast, neboť se zde otevírá řada otázek, na něž neexistuje jednoznačná odpověď. Zároveň tomuto tématu není příliš věnována pozornost v odborné literatuře, většina prací se totiž zabývá vynucováním unijního práva jako celku a nezaměřuje se specificky na vynutitelnost rozsudků Soudního dvora či Tribunálu. Obě témata spolu sice přirozeně úzce souvisí, dle mého názoru je ale na místě se na ně zaměřit a prozkoumat je odděleně.

V této kapitole vycházím z toho, že vykonatelnost, tak jak je dále definována, je vlastností rozsudků SDEU. Projevem vykonatelnosti je především to, že obsah rozsudků lze prosadit i proti vůli dotčeného subjektu. Možností, jak obsah rozsudků přímo či nepřímo prosadit, je celá řada. V této kapitole se na ně zaměřím a popíšu, jak k tomuto účelu slouží. Výzkumnou otázkou této kapitoly tedy bude, jakými způsoby lze obsah rozsudků SDEU prosadit.

Při posuzování vykonatelnosti rozsudků SDEU je potřeba vzít do úvahy skutečnost, že způsoby, kterými lze dosáhnout prosazení rozhodnutí (tedy aby se adresát choval v souladu s ním), se liší v závislosti na tom, zda je adresátem rozsudku členský stát, jednotlivci, či orgány Unie. Vůči jednotlivcům se totiž nejvýrazněji projeví zmíněné sdílení pravomocí mezi Uníí a členským státem.

Při prosazování rozsudků SDEU Unie a členské státy spolupracují, přičemž jejich kompetence jsou rozděleny. V této kapitole se budu zabývat pouze rovinou práva unijního, nebudu rozebírat navazující aspekty výkonu rozhodnutí v rovině vnitrostátního práva.

⁴⁰⁹ Tato kapitola vychází z článku FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Vykonatelnost rozsudků Soudního dvora Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2019, roč. 27, č. 4.

6.1 Definice pojmu vykonatelnost

Česká právní věda definuje pojem vykonatelnosti jako možnost přímé vynutitelnosti rozhodnutí, podle druhu rozsudku se může jednat o možnost realizace výkonem rozhodnutí (u rozhodnutí na plnění), u ostatních druhů rozhodnutí se bude jednat o povinnost postupovat ve shodě s rozhodnutím.⁴¹⁰ Vykonatelnost v českém pojetí nelze zaměňovat s možností nařízení výkonu rozhodnutí a jeho samotným výkonem. Podle českého pojetí je vykonatelnost obecnou vlastností rozhodnutí – všechna soudní rozhodnutí jsou vykonatelná, rozdíl je ale v tom, jakým způsobem.⁴¹¹

Například německé a rakouské pojetí vykonatelnosti je od toho českého rozdílné, jelikož vykonatelnost je vlastní pouze rozsudkům na plnění, tedy těm, u nichž přichází do úvahy výkon rozhodnutí, rozsudky určovací a jiné vykonatelnosti nenabývají.⁴¹² Pojem vykonatelnosti je tedy spjat pouze se samotným výkonem v užším slova smyslu (exekucí), nikoli s jinými způsoby donucení.

Z uvedeného je patrné, že v pojetí vykonatelnosti v právních řádech různých států panují rozdíly, a to v tak zásadní otázce, zda lze o vykonatelnosti hovořit jen u rozsudků na plnění nebo i u ostatních

⁴¹⁰ LAVICKÝ, Petr. Komentář k § 161. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád: Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 788-789; STAVINHOVÁ, Jaruška, LAVICKÝ, Petr. *Základy civilního procesu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 290; SVOBODA, Karel. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, komentář k § 161; POTĚŠIL, Lukáš a kol. *Soudní řád správní: komentář*. Praha: Leges, 2014, komentář k § 54, s. 480-481.

⁴¹¹ DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 75-76.

⁴¹² VORWERK, Volkert, WOLF Christian (Hrsg.). *BeckOK ZPO*. 33. vydání. München: C. H. Beck, 2019. Komentář k § 704 [Vollstreckbare Endurteile], marg. č. 4-5.3; KINDL, Johann, MELLER-HANNICH, Caroline, WOLF Hans-Joachim (Hrsg.) *Gesamtes Recht der Zwangsvollstreckung*. 3. vydání. Nomos, 2015. Komentář k § 704 [Vollstreckbare Endurteile], marg. č. 18-20; KODEK, Georg E., MAYR, Peter G. *Zivilprozessrecht*. Wien: Facultas.wuv, 2011, s. 296-297; FASCHING, Hans Walter a kol. *Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen*. 3. Band, §§ 226 bis 460 ZPO. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004, s. 1162.

rozsudků – srovnání mezi českým a rakouským a německým pojetím tuto rozdílnost vystihuje.

Nelze opomenout zdůraznit, že na instituty unijního práva nelze pohlížet shodně jako na stejně nazývané instituty ve vnitrostátním právu.

Vykonatelnost jako taková v unijním právu jasně definovaná není. Pro účely této kapitoly bude vykonatelnost definována podobně jako v českém právu, vzhledem ke specifickým unijního právního prostředí se totiž nejeví účelným vnímat vykonatelnost v německém pojetí.

Vykonatelnost proto bude v této práci chápána jako možnost určitým způsobem prosadit obsah rozhodnutí, je spojena s povinností rozhodnutí respektovat a řídit se jím.

Vykonatelnost se v prostředí státu standardně realizuje prostřednictvím státní moci. Unie státní mocí nedisponuje, musíme proto hovořit o realizaci prostřednictvím pravomocí Unie.

Vykonatelnost obsahově (a zpravidla také časově) navazuje na právní moc rozhodnutí – je-li rozhodnutí pravomocné, konečné, bývá také vykonatelné. Z hlediska obsahového vykonatelnost v podstatě právní moc doplňuje, protože zaručuje, že konečné a závazné rozhodnutí bude také realizováno. Z hlediska časového vykonatelnost na právní moc také navazuje. Vykonatelnost rozhodnutí stejně jako právní moc není výslovně upravena ve Smlouvách, Statutu SDEU ani jednacích řádech obou soudů. Je nutno vyjít z ustanovení jednacích řádů,⁴¹³ podle nichž se rozsudky stávají závaznými dnem vyhlášení. V den vyhlášení nabývají právní moci⁴¹⁴ a zároveň vykonatelnosti.⁴¹⁵ Od této chvíle mají

⁴¹³ Čl. 91 Jednacího řádu Soudního dvora (dále jen „JŘSD“) a čl. 121 Jednacího řádu Tribunálu (dále jen „JŘT“). Viz také LASOK, K. P. E. *The European Court of Justice: Practice and Procedure*. 2 vyd. London: Butterworths, 1994, s. 493-496 a 534.

⁴¹⁴ S výjimkou rozsudků Tribunálu, proti nimž je přípustný opravný prostředek k Soudnímu dvoru – ty nabývají právní moci buď uplynutím lhůty k podání opravného prostředku, nebo pak v souvislosti s vyřízením opravného prostředku Soudním dvorem.

⁴¹⁵ Opravný prostředek proti rozhodnutí Tribunálu nemá odkladný účinek, vykonatelnost tedy nastane dnem vyhlášení rozsudku Tribunálu, ať je podán opravný prostředek či nikoli. Blíže viz kapitola Právní moc rozsudků Soudního dvora EU této práce. Podobně svázaná je vykonatelnost s právní mocí také podle české úpravy správního

účastníci řízení povinnost se jím řídit a od této chvíle je možné využít některý z postupů pro zajištění vykonatelnosti rozsudku.

6.2 Účel vykonatelnosti

Definiční znak vykonatelnosti, tj. možnost prosadit rozhodnutí, je zároveň i jejím účelem. V individuální rovině (ve vztahu k účastníkům řízení) je účelem vykonatelnosti zajistit, že rozhodnutí bude realizováno. Účelem soudního řízení není poskytovat účastníkům nevykonatelná dobrozdání, účelem je poskytnout ochranu oprávněným zájmům účastníků řízení a zaručit, že se účastníci soudnímu rozhodnutí podřídí.

V obecné rovině je účelem vykonatelnosti rozsudků SDEU „zajistit účinné používání práva [Unie]“⁴¹⁶ jako celku. Vědomost účastníka řízení, že obsah rozsudku může být vynucen i proti jeho vůli, může ve vztahu k účastníkovi působit preventivně a směřovat jej k dobrovolnému přizpůsobení se rozsudku a zvyšovat tak míru dodržování unijního práva. Možnost prosadit rozhodnutí je také jedním z prvků, který zvyšuje autoritu Soudního dvora EU.

Institut vykonatelnosti je sice v právních řádech členských států konstruován různě, možnost rozhodnutí soudu určitým způsobem prosadit vůči účastníkům řízení je ale nerozlučně spjata se soudním rozhodnutím všude, v opačném případě by byl popřen smysl soudního rozhodnutí jako takového a ostatně práva jako takového.

Právo je *ex definitione* spojeno s možností donucení. Donucení je zpravidla uskutečňováno prostřednictvím státní moci (v případě vnitrostátního práva).⁴¹⁷ V tomto ohledu je situace v Unii odlišná – Unie státní mocí nedisponuje. Z části se opírá o státní moc svých členských států, kromě toho má také vlastní mechanismy zajištění vynutitelnosti rozhodnutí SDEU. Použití těchto mechanismů je možné vůči Unii a vůči členským státům (ve vztahu k jednotlivcům jsou využívány nástroje

soudního procesu. KOCOUREK, Tomáš. Komentář k § 54. In KÜHN, Zdeněk, KOCOUREK, Tomáš a kol. *Soudní řád správní: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 457.

⁴¹⁶ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 12. července 2005. Komise Evropských společenství proti Francouzské republice. Věc C-304/02, odst. 80.

⁴¹⁷ BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 29-31.

vnitrostátního práva). Jednotlivé postupy mohou být k dispozici Unii, členským státům nebo jednotlivcům.

V tomto ohledu je tedy v unijním právu specifikem oproti vnitrostátnímu právu rovněž to, že je potřeba uvažovat, že otázka prosaditelnosti rozsudků SDEU bude vyvstávat nejen mezi státem a jednotlivci, ale mezi Unií, státem a jednotlivci ve všech myslitelných směrech.

6.3 Právní úprava vykonatelnosti

Obecným zakotvením vykonatelnosti rozsudků Soudního dvora EU je zásada loajální spolupráce zakotvená v čl. 4 odst. 3 SEU,⁴¹⁸ podle níž se členské státy a Unie navzájem respektují a pomáhají si při plnění úkolů vyplývajících ze Smluv, členské státy mají také činit veškerá vhodná opatření k plnění závazků, které vyplývají ze Smluv či z aktů orgánů Unie. V tomto ustanovení je tedy výslovně zakotvena povinnost členských států postupovat v souladu s akty orgánů Unie, mezi něž řadíme také rozsudky SDEU.

Zásada loajální spolupráce je jednou ze základních zásad ovládajících unijní právo. Značný význam této zásady vyzdvihuje často také Soudní dvůr, označil ji za „*podstatný základ [unijního] právního řádu*“.⁴¹⁹ Zásada loajální spolupráce zahrnuje přijetí všech opatření k tomu, aby unijní právo bylo v členských státech aplikováno jednotně a účinně a vyžaduje zapojení moci zákonodárné, výkonné i soudní.⁴²⁰

⁴¹⁸ Shodně WENERÅS, Pål. A New Dawn for Commission Enforcement under Articles 226 and 228 EC: General and Persistent (GAP) Infringements, Lump Sums and Penalty Payments. In *Common Market Law Review*. 2006, roč. 43, č. 1, s. 62.

⁴¹⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. února 1973. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc 39-72, odst. 25. Citováno dle KAHL, Wolfgang. Komentář k čl. 10 SES. In CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtscharta*. München: C. H. Beck, 2007, s. 429.

⁴²⁰ KAHL, Wolfgang. Komentář k čl. 10 SES. In CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtscharta*. München: C. H. Beck, 2007, s. 429-430.

Adresátem zásady loajální spolupráce je kromě členských států také Unie.⁴²¹ Jednotlivci naopak z této zásady vázání nejsou, na základě tohoto ustanovení jim nemohou vznikat povinnosti.⁴²²

Zásada loajální spolupráce mezi Uníí a členskými státy je skutečně tím nejobecnějším vyjádřením povinnosti respektovat rozsudky SDEU, která je dále konkrétněji zdůrazněna i na dalších místech ve Smlouvách. Skutečnost, že nerespektování rozsudků SDEU je porušením také zásady loajální spolupráce, má podstatný důsledek spočívající v tom, že nerespektování rozsudků SDEU bude považováno za závažné porušení povinnosti plynoucí z unijního práva na straně subjektu, který se porušení dopustil (stát nebo Unie),⁴²³ právě z toho důvodu, že zásada loajální spolupráce je jedním ze základních ústavních principů unijního práva. Závažnost porušení pak hraje roli při posuzování povinnosti k náhradě škody a při navrhování výše pokuty v žalobě Komise proti členskému státu v řízení o porušení povinnosti.

Pojem vykonatelnost obsahuje čl. 280 SFEU,⁴²⁴ nijak ale neupřesňuje, co se vykonatelností rozumí, ani tento pojem blíže nerozvádí. Odkazuje pouze na čl. 299 SFEU, který obsahuje úpravu výkonu rozhodnutí unijních rozsudků. Je tedy otázkou, zda pojem vykonatelnost obsažený v ustanovení čl. 280 SFEU má zahrnovat pouze možnost výkonu rozhodnutí na plnění (podobně jako v německém či rakouském pojetí), nebo zda chápe vykonatelnost jako obecnou vlastnost rozhodnutí (podobně jako v českém pojetí) a na čl. 299 SFEU odkazuje pouze pro případy výkonu rozhodnutí na plnění, přičemž na jiné způsoby vykonatelnosti zachycené ve Smlouvách sice výslovně neodkazuje, ale počítá s nimi. V každém případě je možné čl. 280 SFEU vnímat jako potvrzení

⁴²¹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. února 1983. Lucemburské velkovévodství proti Evropskému parlamentu. Věc 230/81, odst. 37-38. Citováno dle: KAHL, Wolfgang. Komentář k čl. 10 SES. In CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtsscharta*. München: C. H. Beck, 2007, s. 463.

⁴²² HATJE, Armin. Komentář k čl. 4 odst. 3 SEU. In SCHWARZE, Jürgen (ed.). *EU Kommentar*. 4. vyd. Nomos, 2019, s. 71.

⁴²³ PEERS, Steve. Sanctions for Infringement of EU Law after the Treaty of Lisbon. *European Public Law*. 2012, roč. 18, č. 1, s. 50.

⁴²⁴ „Rozsudky Soudního dvora Evropské unie jsou vykonatelné za podmínek stanovených v článku 299.“

toho, že přinejmenším rozsudky na plnění vykonatelné jsou, jelikož je pro ně výslovně stanovena možnost výkonu.

V případě rozsudků jiných než na plnění spočívá jejich vykonatelnost v prosazení rozsudku jinými způsoby. K tomu dochází prostřednictvím různých mechanismů, které jsou blíže popsány v části páté této kapitoly.

Závaznost rozsudků SDEU, tj. povinnost řídit se jimi, plyne ze samotného principu právní moci rozsudku. Tato povinnost je zesílena tím, že je pro některé situace výslovně zakotvena rovněž ve SFEU. Dále na ni navazuje vykonatelnost, tedy možnost autoritativního prosazení rozsudku i proti vůli jeho adresáta.

Povinnost řídit se rozsudky SDEU je ve SFEU zakotvena pro rozsudky vydané v řízení o porušení povinnosti členským státem, které deklarují pochybení na straně členského státu. V tomto případě Smlouvy příkazují členskému státu přijmout opatření plynoucí z rozsudku Soudního dvora.⁴²⁵ Povinnost odstranit pochybení na straně členského státu má stát jako celek, dle okolností tato povinnost může ležet na moci zákonodárné (přijetí, změna či zrušení právního předpisu), výkonné (změna správní praxe) či soudní (zohledňování judikatury SDEU při rozhodování).⁴²⁶

Ve vztahu k unijním institucím je povinnost následovat rozsudky SDEU vyjádřena v čl. 266 SFEU. Tato povinnost leží na té instituci, jejíž jednání (ve formě individuálního nebo normativního aktu nebo nečinnosti) bylo prohlášeno za protiprávní. Dle okolností proto bude spočívat v určitém jednání instituce, která byla soudem označena za nečinnou, v případě zrušeného aktu bude spočívat ve vydání nového aktu, který již nebude stížen vadou, jež byla soudem vytknuta, případně v nevydání aktu, byl-li tento nezákonný, případně chybí-li dané instituci pravomoc jej vydat.⁴²⁷

⁴²⁵ Čl. 260 odst. 1 SFEU.

⁴²⁶ CREMER, Wolfgang. Komentář k čl. 228 SES. In CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtscharta*. München: C. H. Beck, 2007, s. 1999.

⁴²⁷ CREMER, Wolfgang. Komentář k čl. 233 SES. In CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtscharta*. München: C. H. Beck, 2007, s. 2053.

6.4 Možnosti prosazení rozsudků SDEU

V další části této kapitoly se budu zabývat jednotlivými konkrétními možnostmi, jak prosadit obsah rozsudků SDEU. Nejprve budu analyzovat možnost přímého výkonu rozsudků vůči členským státům, Unii a jednotlivcům, dále budu rozebírat ostatní možnosti prosazení rozsudků, a to jak centralizovaného, tak decentralizovaného prosazování.

Na jednotlivé možnosti (postupy) prosazování rozsudků můžeme nahlížet z různých úhlů. Vedle zmíněného rozdělení na centralizované a decentralizované možnosti prosazování se nabízí nahlížení na jednotlivé způsoby prosazení podle toho, zda užití daného postupu vede přímo k zajištění souladu s rozsudkem SDEU nebo zda je jejich cílem nepřímé donucení.

Přímo k zajištění souladu vede kromě samotného výkonu rozhodnutí také řízení na neplatnost aktu (souladu je zde dosaženo zrušením aktu) podobně jako zrušení vnitrostátního rozhodnutí v instančním postupu, dále také řízení o porušení povinnosti v jeho běžné i sankční formě (jeho hlavním cílem není deklaratorní výrok soudu, že členský stát porušil unijní právo, resp. rozsudek ukládající členskému státu zaplacení pokuty, ale zajištění správné aplikace unijního práva), a uplatnění přímého či nepřímého účinku před vnitrostátním soudem.

Mezi postupy spadající do druhé kategorie pak bude patřit žaloba na náhradu škody vůči členskému státu nebo Unii, žaloba na nečinnost nebo řízení o předběžných otázkách. Tyto postupy nesměřují sice přímo na odstranění jednání nesouladného s dřívějším rozsudkem SDEU, ale mohou přesto přispět k tomu, že závadný stav bude napraven. Je ale potřeba zároveň říci, že jediným mechanismem přímo předvídaným Smlouvami vůči členským státům,⁴²⁸ který je přímo určený pro případy, kdy se strana, která neuspěla ve sporu, odmítá podříditi rozsudku Soudního dvora, je řízení o porušení povinnosti členským státem podle čl. 260 odst. 2 SFEU. Ostatní postupy už jsou určeny primárně pro vynucování unijního práva obecně, ale dají se uplatnit i v případech, kdy dotčený subjekt nepostupuje v souladu s rozsudkem SDEU.

Tyto postupy můžeme také rozdělit podle toho, zda k jejich uplatnění dochází na unijní úrovni nebo na úrovni členských států. Na unijní

⁴²⁸ Vůči jednotlivcům SFEU předpokládá výkon rozhodnutí dle čl. 280 a 299 SFEU, vůči Unii výslovně určený mechanismus Smlouvy nezakotvují.

úrovni je možné využít řízení o porušení povinnosti, sankční i běžné, žalobu na nečinnost, žalobu na náhradu škody vůči Unii a žalobu na neplatnost aktu. Na úrovni členských států se nabízí uplatnění přímého nebo nepřímého účinku, žaloba na náhradu škody vůči členskému státu a řízení o předběžných otázkách. Výkon rozhodnutí probíhá v případě výkonu vůči jednotlivcům na úrovni členských států, vůči Unii a členským státům může probíhat jak na unijní úrovni, tak na úrovni členských států.

6.5 Přímý výkon rozsudků na plnění

6.5.1 Výkon rozsudků SDEU vůči členským státům

Co se týče výkonu rozhodnutí na peněžité plnění, otázka vzbuzuje praktická možnost Unie vymoci placení pokuty po členském státu, pokud by uložené částky stát nezaplatil dobrovolně. To přichází do úvahy zejména v návaznosti na rozsudky vydané v řízení o porušení povinnosti podle čl. 260 SFEU. Na tuto otázku se názory v literatuře liší.⁴²⁹ Odpověď je nutno hledat především v čl. 280 SFEU ve spojení s čl. 299 SFEU. Jejich výklad ale není zcela jednoznačný. Dle čl. 280 SFEU jsou rozsudky Soudního dvora EU vykonatelné za podmínek stanovených v čl. 299 SFEU⁴³⁰ – ten obsahuje pravidla výkonu rozhodnutí Rady, Komise nebo Evropské centrální banky, jež jsou určeny jiným osobám než

⁴²⁹ Viz názory citované Thewesem, THEWES, Christian. *Bindung und Durchsetzung der gerichtlichen Entscheidungen in der EU*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2003, s. 292.

⁴³⁰ „Akty Rady, Komise nebo Evropské centrální banky, které ukládají peněžité závazek jiným osobám než státům, jsou podkladem pro výkon rozhodnutí.

Výkon rozhodnutí se řídí předpisy občanského procesního práva toho státu, na jehož území se provádí. Doložku vykonatelnosti připojí po přezkoumání rozhodnutí, omezeném jen na ověření pravosti, vnitrostátní orgán, který k tomu určí vláda každého členského státu; jeho určení dá na vědomí Komisi a Soudnímu dvoru Evropské unie.

Jsou-li na žádost oprávněné strany splněny tyto formální náležitosti, může tato strana v souladu s vnitrostátním právem požádat o výkon rozhodnutí přímo příslušný orgán.

Výkon rozhodnutí může být zastaven pouze na základě rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie. Kontrola řádného provádění výkonu rozhodnutí však spadá do pravomoci vnitrostátních soudních orgánů.“

státům. Jednoznačné není to, zda se čl. 280 SFEU odkazuje pouze na druhý až čtvrtý odstavec čl. 299, které obsahují pravidla pro výkon rozhodnutí, anebo i na jeho první odstavec, který právě výkon rozhodnutí neumožňuje. Přikláním se k tomu, že se odkaz použije pouze ve vztahu k pravidlům pro výkon, jelikož první odstavec čl. 299 SFEU označuje za vykonatelné v něm vyjmenované akty, zatímco rozsudky Soudního dvora jsou vykonatelné už dle čl. 280 SFEU samy o sobě. Dále by závěr o použitelnosti prvního odstavce čl. 299 pro výkon rozsudků SDEU šel proti účelu právní úpravy ve Smlouvách – nebylo by příliš logické, kdyby Smlouvy udělily SDEU pravomoc ukládat rozsudkem povinnost zaplatit určitou částku a zároveň tuto povinnost nechaly bez přímé možnosti ji vynutit.⁴³¹

Výkon peněžité povinnosti by se tedy dle čl. 299 SFEU měl uskutečnit podle předpisů občanského práva procesního toho státu, v němž k výkonu dochází, což bude zpravidla ten stát, vůči němuž bude třeba výkon provést. Tato možnost je sice teoreticky možná, ale budí řadu otázek, na které je obtížné odpovědět, například jak by se postupovalo v případě, že by orgány státu exekuci vůči vlastnímu státu prostě nenařídily, případně pokud by sice nařídily, ale následně ji zastavily, ať už z důvodů hmotněprávních či procesních.⁴³² Pokud by nebyla příslušná částka vymožena, mohla by Komise zahájit nové řízení o porušení povinnosti, to by ale mohlo nakonec skončit úplně stejně. Vedení takového řízení by postrádalo jakýkoli smysl.

Jako alternativa se nabízí možnost Komise započíst pohledávku oproti platbám z fondů EU. Otázka, je-li takový postup možný, není rovněž vůbec jasná.

⁴³¹ Shodně např. s Thewesem a Thielem, s. 93-94. Thewes, op. cit., s. 294-295; THIELE, Alexander. *Europäisches Prozessrecht*. 2. vyd. München: C. H. Beck, 2014, s. 93-94. Opačný názor viz TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. 5. vyd. Praha. C. H. Beck, 2014, s. 270.

⁴³² HUMMER, Waldemar. Finanzielle Sanktionen gegen Mitgliedstaaten bei Nichterfüllung von EuGH-Urteilen. In HUMMER, Waldemar (ed.). *Neueste Entwicklungen im Zusammenspiel von Europarecht und nationalem Recht der Mitgliedstaaten*. Wien: SpringerWienNewYork, 2010, s. 601.

Lze se setkat s názorem, že je tato varianta vyloučena, jelikož pro ni ve Smlouvách nelze nalézt právní základ.⁴³³ Tento argument sám o sobě je nutné odmítnout, protože Smlouvy jsou neustále se vyvíjejícím nástrojem a řada věcí v nich není výslovně zakotvena, a přesto byla Soudním dvorem dovozena a je všeobecně akceptována jako platná (typicky přednost unijního práva, přímý a nepřímý účinek, odpovědnost typu Francovich). Častější je opačný názor, a sice že započtení oproti platbám z fondů EU je možný způsob výkonu rozhodnutí vůči členským státům.⁴³⁴ V této souvislosti bývá poukazováno na skutečnost, že Soudní dvůr možnost započtení pohledávek v rámci plateb z fondů EU uznal.⁴³⁵ Nelze ale odhlédnout od toho, že se jednalo o započtení mezi Uníí a podnikem, nikoli členským státem. Nezodpovězenou otázkou tudíž zůstává, zda lze závěr z tohoto rozsudku analogicky aplikovat i na případy sankčního započtení mezi státy a Uníí, případně za jakých podmínek by bylo možné započtení provést, zda by bylo možné započítávat pokuty oproti platbám z jakýchkoli fondů nebo zda se daly započítat pouze platby z fondů, z nichž je podporována oblast, v níž k porušení došlo – například že by pokutu za porušení unijního práva životního prostředí bylo možné započítat oproti platbám z fondů na ochranu životního prostředí, nikoli třeba oproti platbám z fondu podporujícím zaměstnanost v méně rozvinutých regionech.⁴³⁶

Pokud se týká výkonu rozhodnutí na jiné než peněžité plnění, přichází do úvahy výkon rozhodnutí vydaných v řízení o porušení povinnosti (bez uložení pokuty) nebo v řízení o předběžných otázkách. Pro přímý výkon těchto rozhodnutí se mechanismus dle čl. 299 SFEU nehodí, je proto namístě využít jiné způsoby prosazení rozhodnutí, které jsou popsány dále v této kapitole.

6.5.2 Výkon rozsudků SDEU vůči Unii

⁴³³ HÄRTEL, Ines. Durchsetzbarkeit von Zwangsgeld-Urteilen des EuGH gegen Mitgliedstaaten. *Europarecht*, 2001, sešit 4, s. 623.

⁴³⁴ Thewes, op. cit., s. 296; Thiele, op. cit., s. 94.

⁴³⁵ Hummer, op. cit., s. 602, rozsudek Soudního dvora ze dne 10. července 2003. Komise Evropských společenství proti Conseil des communes et régions d'Europe (CCRE). Věc C-87/01 P a další v něm citované.

⁴³⁶ Härtel je toho názoru, že mezi porušením a oblastí podporovanou z fondu musí být spojitost. Härtel, op. cit., s. 626.

Také Unie může být rozsudkem zavázána k zaplacení určité finanční částky, například z titulu náhrady škody. Je na jednu stranu málo pravděpodobné, že by se ostatní orgány a instituce Unie odmítly podřídit rozsudku Soudního dvora či Tribunálu, jelikož by tím vyslaly signál o absenci povinnosti respektovat rozsudky SDEU, čímž by došlo k značnému oslabení Unie jako celku a vymahatelnosti unijního práva. Nicméně toto je spíše pragmaticko-politický důvod, nikoli právní, a je proto zcela namístě se ptát, zda je výkon rozhodnutí vůči Unii přípustný či nikoli.

Je nutno vyjít z Protokolu o výsadách a imunitách Evropské unie, konkrétně z jeho čl. 1 třetí věty, která uvádí, že *„majetek a pohledávky Unie se nemohou stát předmětem jakéhokoli výkonu správního nebo soudního rozhodnutí bez zmocnění Soudního dvora“*. Zdá se tedy, že protokol v obecné rovině připouští výkon rozhodnutí vůči Unii, pouze jej podmiňuje zmocněním Soudního dvora. Připouští-li tedy protokol možnost výkonu rozhodnutí vůči Unii, Unie tedy nemá vůči nucenému výkonu rozhodnutí absolutní imunitu, nemělo by výkonu rozhodnutí z právního hlediska nic bránit.⁴³⁷ Výkon rozhodnutí by pak probíhal v souladu s čl. 299 SFEU podobně jako vůči členským státům.

Co se týká výkonu rozhodnutí vůči Unii na jiné než peněžité plnění, kterými jsou rozhodnutí vydaná v řízení o neplatnosti aktu a o žalobě na nečinnost, podobně jako v případě výkonu rozhodnutí na nepeněžité plnění vůči státu se ani v případě výkonu vůči Unii nehodí postup dle čl. 299 SFEU. Dosáhnout realizace rozhodnutí by bylo možné díky některému z postupů zajišťujících vykonatelnost popsaných dále.

6.5.3 Výkon rozsudků SDEU vůči jednotlivcům

Na rozdíl od vymahatelnosti vůči Unii či členským státům v tomto případě není pochyb o tom, že je možné vymáhat rozsudky SDEU ukládající jednotlivcům peněžité plnění – SFEU s tím přímo počítá.

Již zmiňovaný čl. 299 SFEU je původně určen právě pro výkon rozhodnutí vůči jednotlivcům. Právní úprava zde předpokládá, že výkon

⁴³⁷ Stejného názoru je např. Thewes, op. cit., s. 306-308, nebo Thiele, op. cit., s. 236-237. S výkonem rozhodnutí vůči Unii počítá i LASOK, Paul, MILLETT, Timothy, HOWARD, Anneli. *Judicial Control in the EU: Procedures and Principles*. Oxford: Oxford University Press, 2004, marg. č. 305.

bude proveden v některém z členských států podle jeho práva; Unie totiž nemá vlastní mechanismy, které by umožnily přímý výkon rozhodnutí vůči jednotlivcům, jelikož nedisponuje státní mocí. Tímto způsobem je možné provádět výkon jak peněžitých, tak nepeněžitých plnění. Rozsudek SDEU je exekucním titulem, výkon rozhodnutí v členském státě bude proto probíhat standardním způsobem obdobně jako výkon rozhodnutí vnitrostátních soudů s tím rozdílem, že v rámci vykonávacího řízení nemohou vnitrostátní orgány nijak přezkoumávat věcnou správnost rozsudku SDEU, určený orgán státu pouze ověří pravost rozsudku a připojí k němu doložku vykonatelnosti. Zastavení výkonu rozhodnutí je rovněž mimo pravomoc vnitrostátních orgánů, je k němu oprávněn SDEU.⁴³⁸

6.6 Centralizované způsoby prosazení rozsudků SDEU

Centralizované prosazování je prováděno přímo unijními institucemi – klíčovým hráčem je zde Evropská komise, která průběžně monitoruje dodržování unijního práva členskými státy a v jejich rukou je podání žaloby k Soudnímu dvoru. Kromě Komise mají možnost podat žalobu k Soudnímu dvoru také členské státy vůči jinému členskému státu, v praxi tato možnost nastává jen výjimečně (do dnešního dne bylo takto podáno 6 žalob⁴³⁹) – členské státy se podávání žalob zpravidla vyhýbají kvůli riziku poškození vztahů s žalovaným státem a nákladů spojených s podáním žaloby a soudním řízením.⁴⁴⁰ Celkově je systém donucení na unijní úrovni komplexní a propracovaný – není možné vnímat řízení o porušení povinnosti pouze v kontextu možnosti Komise podat žalobu k Soudnímu dvoru, ale jako celek – od neformální fáze, přes fáze formálního dopisu, odůvodněného stanoviska až po podání žaloby, případně „druhé kolo“ v případě sankčního řízení o porušení povinnosti – drtivá většina případů je ukončena před podáním žaloby.⁴⁴¹ Dlužno po-

⁴³⁸ Čl. 299 SFEU, blíže viz SCHOO, Johann. Komentář k čl. 299. In SCHWARZE, Jürgen (ed.). *EU Kommentar*. 3. vyd. Nomos, 2014, s. 2387.

⁴³⁹ Informace o počtu rozsudků vychází z informací v databázi eur-lex.europa.eu.

⁴⁴⁰ TALLBERG, Jonas. Paths to Compliance: Enforcement, Management, and the European Union. *International Organization*. 2002, roč. 56, č. 3, s. 616.

⁴⁴¹ Tallberg, op. cit., s. 619.

znamenat, že řízení o porušení povinnosti je také silný politický nástroj, umožňuje se zaměřit na témata, která aktuální Komise považuje za klíčová.⁴⁴² Strategie Komise směřující k odstranění nesouladu využívá tlaku plynoucího jednak z obavy státu z ekonomických sankcí, jež mohou následovat, a z tlaku sociálního vycházejícího z praxe Komise zveřejňovat informace o zahájení a průběhu řízení o porušení povinnosti a statistické informace o nich.⁴⁴³

Řízení podle čl. 260 odst. 2 SFEU,⁴⁴⁴ tzv. sankční řízení o porušení povinnosti, je jediným čistě unijním instrumentem, který je přímo zaměřen na vynucování obsahu rozsudků Soudního dvora EU. Navazuje na první odstavce čl. 260 SFEU, podle něhož je členský stát povinen přijmout opatření vyplývající z rozsudku Soudního dvora, pokud Soudní dvůr konstatuje, že členský stát porušil povinnost plynoucí ze Smluv.

Je nutno poznamenat, že řízení podle druhého odstavce čl. 260 SFEU má od běžného řízení o porušení povinnosti odlišný předmět. Předmětem tohoto speciálního řízení již není porušení povinnosti, kvůli kterému se vedlo běžné řízení o porušení povinnosti, nýbrž nepřijetí opatření plynoucí z dřívějšího rozsudku.⁴⁴⁵

Negativním následkem spojeným s rozsudkem pro nepřijetí opatření vyplývajících z dřívějšího rozsudku je pokuta uložená Soudním dvorem. Pokuta může mít formu jednorázové paušální částky nebo periodicky se opakujícího se penále, nebo kombinaci obojího. Účelem pokuty ve formě paušální částky je sankce, která je dostatečně závažná, aby působila preventivním a odrazujícím účinkem, aby se členským státům nevyplatilo s plněním povinnosti čekat až na druhý odsuzující

⁴⁴² Komise při tom musí postupovat rovným způsobem se všemi členskými státy a zároveň chránit práva jednotlivců plynoucí z unijního práva. Viz ZEMÁNEK, Jiří. Řízení o porušení smlouvy ES členským státem. *Evropské právo*. 2003, č. 12.

⁴⁴³ Tallberg, op. cit., s. 617.

⁴⁴⁴ „Má-li Komise za to, že dotyčný členský stát nepřijal opatření, která vyplývají z rozsudku Soudního dvora Evropské unie, může předložit věc Soudnímu dvoru Evropské unie poté, co poskytla tomuto státu příležitost se vyjádřit. Navrhne paušální částku nebo penále, jež je dotyčný členský stát povinen zaplatit, ve výši, kterou považuje za přiměřenou okolnostem.

Shledá-li Soudní dvůr Evropské unie, že dotyčný členský stát nevyhověl jeho rozsudku, může mu uložit zaplacení paušální částky nebo penále.“

⁴⁴⁵ Thewes, op. cit., s. 262; Thiele, op. cit., s. 322.

rozsudek Soudního dvora. Výše paušální pokuty odráží také dopad na soukromé a veřejné zájmy a délku porušení trvajících do okamžiku výpočtu pokuty. Účelem pokuty ve formě penále je donucení státu k co nejrychlejšímu splnění povinnosti, protože penále je uloženo do doby splnění původního rozsudku.⁴⁴⁶

Cílem tohoto řízení je v co nejkratší době donutit členský stát ke splnění povinnosti, která mu plyne z prvně vydaného rozsudku o porušení povinnosti. Proto je z řízení vypuštěna fáze odůvodněného stanoviska, také kombinace paušální pokuty a penále a způsob výpočtu výše pokuty umožňuje Komisi a Soudnímu dvoru reagovat na aktuální případ a zvolit druh a výši pokuty, které nejúčinněji zajistí plnění povinností členským státem.

Obecné řízení o porušení povinnosti se jako způsob vykonatelnosti rozhodnutí SDEU uplatní v případech, kdy dřívější rozhodnutí nebylo vydáno v řízení o porušení povinnosti proti danému státu, ale proti jinému státu, nebo se jednalo o jiný druh řízení, typicky o řízení o předběžné otázce. Pokud členský stát systematicky nerespektuje judikaturu Soudního dvora, porušuje tím unijní právo, na což může Komise reagovat zahájením řízení o porušení povinnosti a případně následně podáním žaloby k Soudnímu dvoru.

Následkem odsuzujícího rozsudku Soudního dvora je povinnost členského státu přijmout všechna opatření, která jsou potřebná proto, aby bylo porušení unijního práva napraveno.⁴⁴⁷

Komise má sice diskreční pravomoc v tom směru, že nemusí podávat žalobu k Soudnímu dvoru kvůli každému porušení Smluv, které zjistí,⁴⁴⁸ což může na první pohled působit jako faktor snižující efektivní prosazování unijního práva, ve skutečnosti to může působit naopak – Komisi to může pomoci zaměřit se na případy závažného porušování unijního práva a ty pak sledovat a usilovat v nich o nápravu, přičemž porušování unijního práva následující poté, co Soudní dvůr v řízení

⁴⁴⁶ Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 12. července 2005. Komise Evropských společenství proti Francouzské republice. Věc C-304/02, odst. 81. Také viz PEERS, Steve. Sanctions for Infringement of EU Law after the Treaty of Lisbon. *European Public Law*. 2012, roč. 18, č. 1, s. 36.

⁴⁴⁷ Zemánek, Řízení o porušení smlouvy ES členským státem, 2003, op. cit.

⁴⁴⁸ Čl. 258 druhý pododstavec SFEU.

o předběžné otázce nebo o porušení povinnosti stanovil, jaký je správný výklad unijního práva, je Soudním dvorem považováno jako závažné.⁴⁴⁹

Účelem řízení o porušení povinnosti vedeném Komisí ale není dovést spor před Soudní dvůr, účelem je docílit toho, aby unijní právo jako celek (včetně rozsudků Soudního dvora podávajících výklad unijního práva) bylo dodržováno. Snahou Komise tedy je vyjasnit si situaci s členským státem co nejdříve, pokud možno ještě během neformální fáze.⁴⁵⁰ Vyjednávání s členským státem je vedle formálních nástrojů nezbytnou součástí dohledu Komise nad tím, že členské státy plní své povinnosti plynoucí ze Smluv.⁴⁵¹ Efektivitu postupu Komise můžeme doložit skutečností, že většina zahájených řízení o porušení povinnosti skončí ve fázi před podáním žaloby.^{452,453}

Jako další z mechanismů vynucování unijního práva pro zajištění vykonatelnosti rozsudků SDEU se nabízí postup dle čl. 7 SEU. Toto ustanovení zakotvuje sankční mechanismus sloužící ochraně základních hodnot a principů, na nichž je postavena Unie. Tyto hodnoty jsou vypočteny v čl. 2 SEU.⁴⁵⁴

Z výčtu je patrné, že se jedná o základní principy vnitřního fungování právního státu, nejedná se tedy o principy přímo související se zapojením státu do Unie a jeho spoluprací s Uníí a ostatními členskými státy. Primárně je tedy mechanismus dle čl. 7 SEU zaměřen na vnitřní záležitosti státu a porušování principů právního státu bez přímé vazby na konkrétní povinnost plynoucí z unijního práva (z primárního práva, sekundárních aktů nebo rozhodnutí SDEU). Pro nedodržování povin-

⁴⁴⁹ Peers, op. cit., s. 50.

⁴⁵⁰ Thiele, op. cit., s. 74.

⁴⁵¹ Tallberg, op. cit., s. 618; CRAIG Paul, DE BÚRCA, Gráinne. *EU law: text, cases, and materials*. 4. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 432.

⁴⁵² Tallberg, op. cit., s. 617.

⁴⁵³ Byť je potřeba uvést, že ne ve všech případech bude důvodem úspěch vyjednávání s členským státem, může se jednat také o případy, kdy Komise ukončí řízení před podáním žaloby z politických důvodů, nebo proto, že porušení unijního práva na straně členského státu shledá jako bagatelní apod.

⁴⁵⁴ „Unie je založena na hodnotách úcty k lidské důstojnosti, svobody, demokracie, rovnosti, právního státu a dodržování lidských práv, včetně práv příslušníků menšin. Tyto hodnoty jsou společné členským státům ve společnosti vyznačující se pluralismem, nepřítupností diskriminace, tolerancí, spravedlností, solidaritou a rovností žen a mužů.“

ností státem ve vztahu k Unii nebo k jiným členským státům z titulu členství v Unii je totiž primárně určeno řízení pro porušení povinnosti.

Možnost využít čl. 7 SEU sice přichází do úvahy i v případě nerespektování rozsudků SDEU, to by muselo ale mít značný systémový rozměr. Nestačilo by tedy nerespektování jednotlivého rozsudku SDEU, ale o déle trvající nerespektování většího množství rozsudků, případně nerespektování judikatury SDEU vůbec. Tato možnost je tedy spíše teoretická, jelikož postup pro tento účel použit nikdy nebyl, ani o něm nebylo uvažováno. Pro porušování unijního práva se více hodí řízení o porušení povinnosti, které je pro tento účel také určeno. Ani v literatuře se o použití čl. 7 SEU pro tento účel prakticky nedočteme, protože většina autorů zabývajících se mechanismem dle čl. 7 o této eventualitě neuvažuje.⁴⁵⁵ Výjimkou je v tomto případě Hummer, který považuje mechanismus dle čl. 7 SEU za použitelný, nicméně pouze ve zmiňovaném systémovém rozměru značného rozsahu.⁴⁵⁶

6.7 Decentralizované způsoby prosazení rozsudků SDEU

Decentralizované prosazování obecně probíhá do značné míry před vnitrostátními soudy, díky němu se mohou jednotlivci domoci svých práv vůči členským státům. Zároveň tím jednotlivci přispívají k účinnému používání unijního práva. Efektivní prosazování práva se neobjede bez toho, aby byly prosaditelné i rozsudky soudu a toho, aby každý, komu z rozsudku plyne nějaké právo, se ho mohl právními prostředky domoci. V tomto ohledu hrají roli také vnitrostátní procesní předpisy. SDEU v principu uznává volnost členských států stanovit procesní předpisy k uplatnění nároků plynoucích z unijního práva (proces-

⁴⁵⁵ Viz např. MONIZ, Carlos Botelho. Overview of the Mechanisms of Enforcement of Community Law. In: *Enforcing community law from Francovich to Köbler: Twelve years of the state liability*. 2004; nebo BECKER, Ulrich. Komentář k čl. 7 SEU, s. 137-143; ve spojení s SCHWARZE, Jürgen, WUNDERLICH, Nina. Komentář k čl. 2, s. 51-53. In SCHWARZE, Jürgen (ed.). *EU Kommentar*. 4. vyd. Nomos, 2019; případně publikace JAKAB, András, KOCHENOV, Dimitry (eds). *The Enforcement of EU Law and Values*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

⁴⁵⁶ Hummer, op. cit., s. 604.

ní autonomie).⁴⁵⁷ Musí přesto splňovat základní požadavky, které na ně unijní právo klade – musí být v souladu se zásadami rovnocennosti a efektivity. V souladu se zásadou rovnocennosti nesmí být vnitrostátní předpisy k uplatňování práv jednotlivce plynoucích z práva EU méně příznivé než ty, kterými se řídí obdobné situace vnitrostátní povahy. Neexistují-li procesní instituty pro obdobné vnitrostátní situace, je stát omezen pouze principem efektivity – musí tedy jednotlivci umožnit nějakým způsobem se svých práv domoci, nemusí při tom ale nutně zvolit pro jednotlivce nejpříznivější řešení.⁴⁵⁸ Zároveň členský stát nesmí jednotlivci znemožnit domoci se svých práv, ani jejich vymáhání nadměrně ztěžovat, a to včetně stanovení lhůt pro uplatnění nároku, jinak by byl porušen princip efektivity.⁴⁵⁹

Konkrétní způsoby decentralizovaného prosazení rozsudků jsou:

- Řízení na neplatnost aktu
- Žaloba na nečinnost
- Odpovědnost za škodu
- Řízení o předběžných otázkách
- Uplatnění přímého a nepřímého účinku

Není-li respektován rozsudek Soudního dvora EU tím, že je přijat právní akt, ať už normativní nebo individuální povahy, který je s dřívějším rozsudkem SDEU v rozporu, je možné jej napadnout žalobou na neplatnost aktu.

Žaloba na neplatnost aktu může coby postup k vynucení rozsudku SDEU přicházet do úvahy například v situaci, kdy Soudní dvůr zruší legislativní akt, v odůvodnění rozsudku uvede, v čem nezákonnost aktu spočívala, a unijní normotvůrce následně přijme nový legislativní akt, který bude zatížen stejnou vadou. V případě individuálních aktů platí totéž obdobně.

Žaloba na neplatnost aktu coby postup pro prosazení rozsudků SDEU je nástrojem efektivním z toho pohledu, že je-li žalobě vyhověno, napadený akt je prohlášen za neplatný a nevyvolává již dále právní

⁴⁵⁷ K procesní autonomii členských států a požadavkům unijního práva pro možnost jednotlivců uplatnit své nároky plynoucí z unijního práva viz STEHLÍK, Václav. *Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie*. Praha: Leges, 2012.

⁴⁵⁸ Stehlík, 2012, op. cit., s. 151.

⁴⁵⁹ Stehlík, 2012, op. cit., s. 111.

účinky. Je proto zcela zásadní pro zajištění a kontrolu legality v unijním právu a pro ochranu práv subjektů unijního práva.

Žalobu na nečinnost jakožto postup zajišťující vykonatelnost rozsudků SDEU je možné využít v případech, kdy příslušná instituce Unie nepřijme opatření plynoucí z dřívějšího rozsudku.⁴⁶⁰

Řízení o žalobě na nečinnost bývá dáváno do dvojice s řízením na neplatnost aktu coby dvě strany jedné mince, jelikož míří ve své podstatě obě na odstranění protiprávního jednání na straně Unie. Ve srovnání s rozsudkem prohláším neplatnost aktu, díky němuž napadený akt přestává platit a vyvolávat právní následky, nemá žaloba konstatující nečinnost žádný srovnatelný efekt, Soudní dvůr ani Tribunál nemají oprávnění namísto příslušné unijní instituce požadovaný akt přijmout.⁴⁶¹

Praktický význam žaloby na nečinnost pro vynutitelnost rozsudků SDEU bude spíše malý. Vyhovující rozsudek má deklaratorní povahu, SDEU v rozsudku neukládá žádná konkrétní opatření, která by měla příslušná instituce přijmout, a ač je povinnost odstranit Soudem konstatovanou nečinnost do určité míry zabezpečena čl. 266 SFEU⁴⁶², ani toto ustanovení samo o sobě ukončení nečinnosti nezaručí.

Hmatatelný význam bude mít rozsudek v řízení o žalobě na nečinnost jako podklad pro řízení o náhradě škody vůči Unii nebo přímo ve spojení těchto dvou řízení.⁴⁶³ Další význam žaloby na nečinnost může být také mimoprávní, spočívající ve vytvoření určitého tlaku na nečinnou unijní instituci.

⁴⁶⁰ Moniz, op. cit., s. 32.

⁴⁶¹ LENAERTS, Koen, MASELIS, Ignace, GUTMAN, Kathleen. *EU Procedural Law*, Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 426 a 439-440.

⁴⁶² Čl. 266 SFEU: „*Orgán, instituce nebo jiný subjekt, jehož akt byl prohlášen za neplatný nebo jehož nečinnost byla prohlášena za odporující Smlouvám, je povinen přijmout opatření vyplývající z rozsudku Soudního dvora Evropské unie. Tato povinnost se netýká povinností, které mohou vyplynout z použití čl. 340 druhého pododstavce.*“

⁴⁶³ Moniz, op. cit., s. 32.

Jako nepřímý donucovací mechanismus k plnění rozsudků SDEU slouží také povinnost k náhradě škody. Odpovědnost může vzniknout jak na straně Unie,⁴⁶⁴ tak na straně členských států.⁴⁶⁵

Odpovědnost Unie nebo členského státu za škodu je konstruována jako odpovědnost vůči jednotlivci, je proto otázkou, zda by se Unie mohla domáhat náhrady škody vůči státu, nebo členský stát vůči Unii. V rozsudku Komise proti Itálii Soudní dvůr takovou možnost naznačil, když uvedl, že odsuzující rozsudek v řízení o porušení povinnosti může být základem odpovědnosti daného státu ve vztahu k ostatním členským státům, Unii nebo jednotlivcům.⁴⁶⁶ Žádnou takovou žalobou se ale SDEU zabývat nemusel, je proto otázka, zda by taková žaloba byla skutečně uznána jako přípustná. Thiele je toho názoru, že by žaloba členského státu k náhradě škody měla být přípustná, protože i členské státy jsou podřízeny Unii a musí se řídit akty unijních institucí, v důsledku čehož může státům vzniknout škoda. Budou-li pak tyto akty například prohlášeny za neplatné, bylo by nepřiměřené požadovat po členských státech, aby takovou škodu nesly samy.⁴⁶⁷

Povinnost k náhradě škody sice sama o sobě nezaručí, že primární povinnost plynoucí z rozsudku bude splněna, dotčené osobě ale nahradí ztrátu a zaručí tak, že strana, která se rozsudkem neřídí, ze svého jednání nebude mít prospěch. Možnost žádat po členském státu nebo Unii náhradu škody je díky tomu významným prvkem zaručujícím vykonatelnost rozsudků SDEU.

Řízení o předběžných otázkách,⁴⁶⁸ ač to není jeho primárním účelem, může také sloužit k nepřímému prosazení rozsudků SDEU v členských státech. Je to relativně jednoduchý způsob, který mají jednotlivci k dispozici.

⁴⁶⁴ Podrobně k mimosmluvní odpovědnosti Unie viz MALÍŘ, Jan. Mimosmluvní odpovědnost EU: Dekonstrukce jednoho institutu. *Právník*, 2012, č. 6.

⁴⁶⁵ PRETE, Luca. *Infringement Proceedings in EU Law*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2017, kap. § 4.02; PRECHAL, Sacha. Member State Liability and Direct Effect: What's the Difference After All? *European Business Law Review*. 2006, roč. 17, č. 2.

⁴⁶⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. února 1973. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc 39-72, odst. 11. Citováno dle Thewes, op. cit., s. 253.

⁴⁶⁷ Thiele, op. cit., s. 229-230.

⁴⁶⁸ Čl. 267 SFEU.

Užitečným nástrojem bude zejména tehdy, kdy se jednotlivec bude chtít dovolávat toho, že právní úprava nebo soudní praxe v členském státě je v rozporu s dřívějším rozsudkem SDEU, lhostejno v jakém typu řízení byl vydán a jestli se týkal stejného členského státu či jiného. Předloží-li vnitrostátní soud rozhodující spor předběžnou otázku, může se Soudní dvůr adresně vyjádřit ke správnému výkladu konkrétní právní úpravy a utvrdit tím výklad, který již dříve poskytl. Rozhodnutí o předběžné otázce je pro předkládající soud, stejně jako pro soudy rozhodující spor v rámci instančního postupu, závazné.⁴⁶⁹ Vedle toho je s rozhodnutím o předběžné otázce spojena povinnost členského státu uvést v soulad vnitrostátní právo s unijním tak, jak bylo vyloženo Soudním dvorem,⁴⁷⁰ obdobná povinnost platí i pro Unii.⁴⁷¹

Význam řízení o předběžných otázkách pro vývoj unijního práva je neoddiskutovatelný, dobře zdokumentovaný je ale i jeho význam pro prosazování unijního práva.⁴⁷² Kromě toho, že může pomoci individuálnímu žalobci vymoci jeho právo, slouží Komisi jako cenný indikátor dodržování či nedodržování unijního práva členskými státy – díky svému právu účastnit se všech řízení o předběžných otázkách před Soudním dvorem se Komise dozvídá informace o uplatňování unijního práva v členských státech. Tallberg v této souvislosti mluví o řízení o předběžné otázce jako o požárním alarmu, který Komisi upozorňuje

⁴⁶⁹ Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. června 1969. Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH proti Hauptzollamt Saarbrücken. Věc 29-68; rozsudek Soudního dvora ze dne 3. února 1977. Luigi Benedetti proti Munari F.lli s.a.s. Věc 52-76.

⁴⁷⁰ Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 21. června 2007. Office national des pensions proti Emilienne Jonkman (C-231/06) a Hélène Vercheval (C-232/06) a Noëlle Permesaen proti Office national des pensions (C-233/06). Spojené věci C-231/06 až C-233/06, odst. 37; rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 7. ledna 2004. The Queen, na žádost Delena Wells proti Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions. Věc C-201/02, odst. 64 a 65.

⁴⁷¹ BROBERG, Morten. Preliminary References as a Means for Enforcing EU Law. In JAKAB, András, KOCHENOV, Dimitry (eds). *The Enforcement of EU Law and Values*. Oxford: Oxford University Press, 2017, s. 107.

⁴⁷² Broberg, op. cit., s. 99-100 a tam citovaná další literatura.

na problémy s aplikací unijního práva v členských státech a částečně také Komisi odbřeňuje.⁴⁷³

Pokud se týká vztahu řízení o porušení povinnosti a řízení o předběžné otázce, navzájem se oba typy řízení doplňují a vedení jednoho druhu řízení není na překážku druhému druhu řízení, i když se týkají stejné právní úpravy.⁴⁷⁴ Představují totiž různé způsoby dosažení téhož cíle.

K nepřímému vymožení obsahu rozsudku SDEU je také možné využít institut přímého⁴⁷⁵ či nepřímého⁴⁷⁶ účinku unijního práva.⁴⁷⁷ Rozsudky SDEU sice samy o sobě přímý, resp. nepřímý účinek do vnitrostátního práva mít nemohou, jelikož nejsou právními normami, potvrzují ale správný výklad unijních právních norem,⁴⁷⁸ které pak už přímý nebo nepřímý účinek mít mohou.

Podobně jako v případě řízení o předběžné otázce je uplatnění přímého či nepřímého účinku významným prvkem decentralizace vymáhání práva. Díky tomu jsou účinné především pro jednotlivce, protože nejefektivněji vyřeší jejich individuální případ. Uplatnění přímého, resp. nepřímého účinku a řízení o předběžné otázce často půjde ruku v ruce – vnitrostátní soud podá předběžnou otázku, Soudní dvůr podá výklad ustanovení unijního práva a vysloví jeho přímý účinek, resp. sdělí vnitrostátnímu soudu, že má vnitrostátní právo co nejvíce vykládat eurokonformně, a tímto pak bude zaručena ochrana práv jednotlivce.

⁴⁷³ Tallberg, op. cit., s. 622; nebo také Zemánek, Řízení o porušení smlouvy ES členským státem, 2003, op. cit.

⁴⁷⁴ Broberg a Fenger uvádí příklad dvou řízení o porušení povinnosti a jednoho řízení o předběžné otázce, která se všechna shodně týkala implementace směrnice o odpovědnosti za škodu způsobenou vadou výrobku, přičemž všechny tři rozsudky byly vyhlášeny ve stejný den. BROBERG, Morten P., FENGER, Niels. *Preliminary references to the European court of justice*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 212.

⁴⁷⁵ Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen. Věc 26-62.

⁴⁷⁶ Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. dubna 1984. Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen. Věc 14/83.

⁴⁷⁷ Moniz, op. cit., s. 44;

⁴⁷⁸ Interpretace práva předchází jeho aplikaci, tedy nejen řízení o předběžných otázkách, i v jiných typech řízení je unijní právo vykládáno.

Nicméně tyto dva způsoby vymáhání mohou být uplatněny i samy o sobě – přímý i nepřímý účinek může být soudem i jiným orgánem přiznán některému ustanovení unijního práva i bez toho, aby se soud obrátil s předběžnou otázkou na Soudní dvůr. Zároveň žádost o rozhodnutí o předběžné otázce může být podána i ve vztahu k jiným otázkám než k otázce přímého či nepřímého účinku některého ustanovení unijního práva.

6.8 Dílčí závěr

Cílem této kapitoly bylo potvrdit, že vykonatelnost je vlastností rozsudků SDEU – je-li totiž možné obsah rozsudku přímo či nepřímo prosadit, potvrzuje to výchozí předpoklad, že vykonatelnost jakožto vlastnost rozsudků je platnou součástí unijního právního řádu. Rovněž je cílem kapitoly analyzovat, jakým způsobem se vykonatelnost projevuje, tedy jakým způsobem dochází k prosazení rozsudků.

Je potřeba říci, že vykonatelnost rozsudků SDEU je otázkou velmi specifickou, projevuje se zde zvláštnost unijního práva, které je sice ve své podstatě právem mezinárodním, ale zároveň má určité vlastnosti podobné vlastnostem práva federálního, tedy vnitrostátního (především princip nadstátnosti).

Vykonatelnost jako taková je sice vlastností soudních rozhodnutí ve všech členských státech (byť se pod tímto pojmem chápé leckdy něco jiného), nevykonatelné soudní rozhodnutí by stěžejí mohlo plnit svou funkci, postupy pro zajištění vykonatelnosti se však na unijní úrovni značně liší. Unie nedisponuje státní mocí, která by jí zajišťovala exekuční aparát.

Pro zajištění, že se účastníci řízení a další subjekty rozhodnutí SDEU podřídí, existuje v unijním právu řada postupů a jak vidno z přehledu výše, pro všechny druhy rozsudků (podle typů řízení, v nichž byly vydány) existuje nějaký.

Ve vztahu k jednotlivcům se výrazně projevuje decentralizace výkonu unijního práva, unijní právo v případě výkonu rozhodnutí vůči jednotlivcům spoléhá na členské státy, jejich právní řády a justiční aparát.

Co se týče výkonu rozsudků SDEU ve vztahu k členskými státem a Unii, je vykonatelnost založena na zásadě loajální spolupráce, tedy na zásadě ve své podstatě mezinárodněprávní. Vzhledem k tomu, že dosud

nenastal případ, kdy by členský stát nebo Unie nesplnily to, co dle rozsudku SDEU měly, nelze s jistotou říci, jaké jsou skutečné možnosti nuceného výkonu.

Unijní právo také disponuje celou řadou postupů, které mohou k vykonatelnosti přispět více či méně nepřímo, a mohou sloužit k zajištění vykonatelnosti nejen rozsudků na plnění, jichž je na unijní úrovni na rozdíl od vnitrostátních soudů relativně minimální počet. Těchto postupů je řada a některé z nich jsou k dispozici jednotlivcům, některé Unii a některé členským státům a možnosti jejich uplatnění se liší podle konkrétní situace.

Zmíněné specifikum spočívá v tom, že díky tomu, že většina unijního práva je vykonávána vnitrostátními orgány, Unie vlastní systém donucení prakticky nepotřebuje. Uplatnil by se prakticky pouze v rovině členských států a Unie, kde vztahy fungují spíše na principu spolupráce. Ale jako prevenci před zneužitím pravomoci a jako prvek posilující demokratičnost Unie i na této úrovni právní, nejen politické, mechanismy k zajištění chování podle pravidel existují. V této kapitole jsou představeny a popsány tyto mechanismy a analyzovány možnosti jejich využití ve vztahu k prosazení obsahu rozsudků Soudního dvora EU.

7 Shrnutí a vysvětlení souvisejících otázek

Cílem této kapitoly je provést syntézu poznatků vyplývajících z této práce, zasadit je do širšího rámce a vysvětlit některé související jevy. Pro tento účel budou v této kapitole nejprve shrnuty klíčové poznatky plynoucí z předcházejících kapitol, aby tak vynikly shodné a odlišné rysy v práci zkoumaných institutů. Na tomto základě bude následně dovozeno, co fungování těchto institutů vypovídá o Soudním dvoru EU. Dále budu na podkladě analýzy účelu rozsudků vnitrostátních soudů a částečně také mezinárodních soudů identifikovat účel rozsudků Soudního dvora EU. V rámci kapitoly bude také připomenut význam soudní spolupráce mezi Soudním dvorem EU a vnitrostátními soudy.

7.1 Shrnutí klíčových poznatků

7.1.1 K precedenčnímu účinku

Precedenční účinek rozsudku signalizuje určitou míru závaznosti právního názoru v něm vyjádřeného mimo rámec sporu, v rámci jehož projednávání byl rozsudek vydán. Rozsudek pak má normativní účinky, adresáti práva jej musí respektovat a soudy stojící níže v hierarchii, obvykle také tentýž soud, jej musí aplikovat. Precedenční účinek slouží k dosahování právní jistoty a ochrany legitimního očekávání subjektů práva, v unijním prostředí navíc plní velmi významnou úlohu zajištění jednotného výkladu a aplikace práva napříč členskými státy (vyhnutí se divergentní judikatuře).

Precedenční účinek v unijním pozitivním právu zakotven není, někteří autoři jej dovozují z čl. 19 SEU nebo z Prohlášení č. 17 o přednosti práva připojené k Závěrečnému aktu mezivládní konference, která schválila Lisabonskou smlouvu, tyto instrumenty ale o precedenčním účinku svědčí jen velmi nepřímo. Precedenční účinek ale můžeme doložit také na existenci možnosti Soudního dvora omezit časové účinky svých rozsudků – pokud by neměly precedenční účinek a působily by čistě na právní postavení účastníků řízení, nebylo by bylo nutné časové účinky vůči třetím osobám omezovat. Výklad se naopak v podstatě stává součástí vykládané unijní právní normy mající její základní vlastnosti, jako je například přednost před vnitrostátním právem. Náhledy pre-

zentované v odborné literatuře na precedenčnost rozsudků SDEU se liší, některé prosazují názor, že rozsudky SDEU působí pouze silou přesvědčivosti své argumentace podobně jako rozhodnutí vnitrostátních vyšších soudů, tento názor je ale třeba odmítnout. Účinky rozsudků SDEU nejsou „faktické“, nýbrž normativní. Odhlédneme-li od toho, že i působení rozsudků vyšších soudů v evropském kontinentálním prostoru bývá leckdy podceňováno, pro precedenčnost rozsudků soudů Unie svědčí silnější argumenty. Cílem unijní legislativy je přiblížit či sjednotit unijní právo uplatňované v členských státech. Pokud by unijní právo nebylo uplatňováno jednotně, případně nebylo by uplatňováno vůbec, pozbylo by smyslu.

Ze samotné judikatury SDEU lze vysledovat, že SDEU považuje své rozsudky za součást práva a po vnitrostátních soudech proto požaduje, aby je respektovaly – tedy aby je aplikovaly, nebo podaly novou předběžnou otázku. Co už však vysledovat nelze, je otázka, zda se SDEU cítí být svými vlastními rozsudky obvykle vázán – absolutní vázanost svými dřívějšími rozsudky pro Soudní dvůr ani Tribunál neplatí. Soudní dvůr EU z hlediska síly precedenčního účinku nerozlišuje mezi rozsudky vydanými v různých typech řízení.

Precedenčně závaznou část rozsudku tvoří výrok spolu s nosnými důvody rozhodnutí, na rozdíl od soudů angloamerických se ale Soudní dvůr EU zpravidla detailně nezabývá skutkovým stavem případů a hledáním podobností a odlišností, spíše pracuje pouze s obecným právním pravidlem.

SDEU si vyhraduje možnost se od svých dřívějších rozsudků odchýlit a překonat tak právní pravidlo v něm obsažené. Činí tak v případech, kdy se to ukáže nutné kvůli vývoji práva a společnosti, nebo kvůli tomu, že dřívější pravidlo se ukázalo jako nevyhovující realitě, nebo dokonce se ukázalo být chybné.

Nerespektování judikatury SDEU orgány členského státu, včetně soudů, může naplnit podmínky odpovědnosti státu za škodu způsobenou unijním právem, nebo vést k odsuzujícímu rozsudku v řízení o porušení povinnosti.

7.1.2 K časovému působení

Většina rozsudků SDEU má deklaratorní povahu. Konstitutivní povahu mají pouze rozsudky rušící akt, a dále výroky rozsudků, jimiž je uložena pokuta za nesplnění povinnosti. Z (převážně) deklaratorní povahy roz-

sudků plyne, že základním pravidlem časového působení rozsudků je působení *ex tunc*, a to jak u rozsudků o výkladu, tak těch o platnosti (včetně rozsudků rušících akt).

Pravidla o časovém působení rozsudků v unijním pozitivním právu nejsou zachycena, a to ani základní pravidlo, ani možnost SDEU časové působení rozsudku změnit. Pouze dle čl. 264 odst. 2 SFEU disponuje Soudní dvůr EU možností nakládat s okamžikem, do kterého je zrušený právní akt aplikovatelný. Možnost omezit časové účinky výkladu ze Smluv ani jiných předpisů přímo neplynou, Soudní dvůr ji dovedl poprvé v rozsudku *Defrenne*. SDEU nejčastěji omezuje časové působení rozsudků v řízení o platnosti aktu a v řízení o předběžných otázkách, nicméně z jeho judikatury plyne, že je to přípustné v jiných řízeních. Oprávnění omezit časové působení výkladu má jen SDEU, nikoli národní soudy.

Potřeba omezit časové účinky vzniká díky konfliktu mezi zásadou efektivity unijního práva (*effet utile*) a zásadou ochrany legitimního očekávání. Zásada efektivity vyžaduje důslednou aplikaci *ex tunc*, zásada ochrany legitimního očekávání naproti tomu vyžaduje aplikaci *ex nunc*. Tyto dvě zásady je potřeba vyvážit v každém jednotlivém případě.

SDEU omezuje časové účinky rozsudků vykládajících unijní právo do toho okamžiku, od něhož již musel být správný výklad unijního práva zřejmý, zpravidla od vydání rozsudku, kterým se časové účinky omezují, někdy to ale může být i dříve. Důvody pro omezení časových účinků těchto rozsudků jsou nejistota ohledně správného výkladu unijního práva, dobrá víra na straně členského státu navrhuječního omezení, a dále hrozba závažných negativních následků zpravidla ekonomické povahy v případě, že by časové působení omezeno nebylo. SDEU omezí časové působení jen v prvním případě, kdy podává výklad daného ustanovení, a za předpokladu, že to navrhuječní strana podpoří odpovídajícími důkazy.

V případě omezování časového působení rozsudků prohlášeující akt za neplatný může SDEU vyjít přímo ze zmíněného ustanovení SFEU, která mu dává prostor určit, které účinky tohoto aktu jsou nadále považovány za zachované. V tomto případě není potřeba, aby o omezení časového působení žalobce žádal, soud může rozhodnout z moci úřední. Časové působení zrušeného aktu může být ponecháno do doby vydání rozsudku nebo například přijetí nového, jej nahrazujícího aktu.

V případě uvažovaného omezení časového působení rozsudků rušících akt SDEU bere do úvahy především zásadu právní jistoty

a ochrany legitimního očekávání, nicméně hrozbu závažných negativních následků do úvahy bere také, stejně jako hrozbu pro jiné obecné, pro Unii významné zájmy (ochrana životního prostředí, veřejného zdraví, bezpečnost atp.).

Nejčastější podobou omezení časových účinků je omezená retrospektivita, tedy řešení, podle něhož je sice obecně časové působení *ex tunc* k určitému okamžiku omezeno, ale ve vztahu k žalobci toto omezení neplatí a ten se tudíž svého práva na základě vydaného rozsudku SDEU domáhat může, zpravidla totéž platí pro ostatní osoby, které v době vydání předmětného rozsudku zahájily obdobné řízení. Alternativou je omezení, které platí i pro žalobce, tato podoba omezení je ale kritizovaná, proto k ní SDEU již nepřistupuje.

7.1.3 K právní moci

Právní moc je v unijním právu definována jako nemožnost soudu znovu rozhodnout spor mezi stejnými účastníky, který má stejný předmět a jeho odůvodnění stojí na stejných důvodech. K naplnění formální stránky právní moci dochází v okamžiku, kdy rozhodnutí nelze napadnout opravnými prostředky, tedy v případě rozsudků vydaných Soudním dvorem přímo vyhlášením rozsudku. Proti rozsudkům Tribunálu je možné podat opravný prostředek k Soudnímu dvoru, právní moci tak rozsudek nabývá až marným uplynutím lhůty k podání opravného prostředku.

Účelem právní moci v nejobecnější rovině je zajištění právní jistoty, zajišťuje ale také řádný výkon spravedlnosti tím, že označuje okamžik, kdy je spor s konečnou platností vyřešen a účastníci řízení ani soud sám nemůže dosáhnout jeho změny či zrušení.

Účinky právní moci jsou zásadně relativní (*inter partes*), působí tedy ve vztahu k účastníkům soudního sporu, nikoli ke třetím stranám. Právní moc se vyznačuje dvěma druhy účinků – pozitivním a negativním. Negativní účinek zapřičiňuje nepřípustnost opětovného projednání věci a rozhodnutí ve věci stejného předmětu, která již byla rozhodnuta. Pozitivní účinek se projevuje tak, že výsledek pravomocně ukončeného sporu je považován za závazný v navazujícím sporu, ve kterém je nutno vyjít z výsledku rozsudku předchozího, předmět prvního a následného sporu přitom není stejný (*prejudicialita*). Pokud však Soudní dvůr prohlásí právní předpis za neplatný, má právní moc takového rozhodnutí absolutní právní účinky, tedy *erga omnes*, předpis je

tedy neplatný ve vztahu ke všem subjektům. Zrušení právního předpisu se ale nedotýká právní moci na něm založených individuálních rozhodnutí.

Rozhodnutí o předběžných otázkách je z hlediska účinků právní moci specifické tím, že účinky jsou striktně relativní, omezené pouze daný případ, který je soudem projednáván, a zároveň na onu předběžnou otázku, která je Soudnímu dvoru kladena. V podání nové předběžné otázky právní moc dřívějšího rozhodnutí o předběžné otázce v zásadě nic nebrání, ani v případě předběžných otázek na výklad ani na platnost. Nové předběžné otázky (k výkladu již vyloženého ustanovení nebo k platnosti aktu, o němž už bylo rozhodováno, přičemž žaloba byla zamítnuta) by ale měly být podloženy jinými důvody a úvahami, aby s předchozím rozhodnutím nekolidovaly. Rozhodnutí o předběžné otázce, které prohlásí unijní akt za neplatný, jsou specifické – na rozdíl od rozsudků o žalobě na neplatnost v řízení o předběžné otázce akt nemůže být zrušen, do budoucna ale zůstává neaplikovatelný.

Právní moc rozsudků SDEU sice v unijním právu výslovně zakotvena není, právní moc přesto je institutem unijního práva, je totiž obecnou zásadou právní, jejímž zdrojem jsou právní řády členských států. Zda projednání věci nebrání právní moc dřívějšího rozhodnutí, SDEU přezkoumává z moci úřední, tedy bez návrhu stran, přičemž k tomuto přezkoumání může dojít v jakékoli fázi řízení.

Právní moc nezahrnuje jen výrok rozhodnutí, ale také jeho nosné důvody. Právní moc (a z ní plynoucí překážka věci rozsouzené) se uplatní v situaci, kdy má současný a dřívější spor stejné strany, předmět sporu a důvody tvrzeného nároku. Předmět sporu je určen jak skutkovými, tak právními otázkami. Totožnost právních otázek je potřeba zkoumat na základě odůvodnění rozsudku SDEU, vzniká proto jen tehdy, když se danou otázkou SDEU skutečně zabývá.

Právní moc je možné ve výjimečných případech také prolomit díky mimořádným opravným prostředkům, konkrétně díky obnově řízení. Pro tu jsou ale stanoveny velmi přísné podmínky, na jejichž naplnění SD důsledně trvá, čímž potvrzuje mimořádnost použití tohoto opravného prostředku.

7.1.4 K vykonatelnosti

Vykonatelnost je obecnou vlastností rozhodnutí a projevuje se různými způsoby, nelze ji zaměňovat s možností nařízení výkonu rozhodnutí

a jeho samotným výkonem. Vykonatelnost je chápána jako možnost určitým způsobem prosadit obsah rozhodnutí, je spojena s povinností rozhodnutí respektovat. Časově i obsahově navazuje na právní moc, v širším smyslu souvisí i s precedenčním účinkem.

Účelem vykonatelnosti obecně je zajistit účinné uplatňování unijního práva a respekt k němu. Nejobecnějším zakotvením vykonatelnosti na úrovni primárního práva je zásada loajální spolupráce. Kromě toho pojem vykonatelnost obsahují čl. 280 a 299 SFEU, jejichž praktická aplikace ve vztahu k Unii a k členským státům je poněkud nejednoznačná, jelikož k výkonu rozhodnutí vůči členským státům ani Unii dosud nedošlo a Soudní dvůr z tohoto důvodu neměl možnost o této otázce rozhodovat. Výkon rozhodnutí vůči Unii Protokol o výsadách a imunitách EU nevyklučuje, po přivolení Soudního dvora by tedy být možný měl. Ve vztahu k členským státům by výkon rozhodnutí také měl být možný, protože Smlouvy to výslovně nezakazují a bylo by proti smyslu právní úpravy ve Smlouvách, pokud by Soudní dvůr měl možnost uložit členskému státu pokutu za neplnění povinností podle unijního práva, ale neexistovala by reálná možnost tuto pokutu při dobrovolném nesplnění členským státem vymoci. Možnost výkonu rozhodnutí rozsudků SDEU vůči jednotlivcům je výslovně stanovena v čl. 299 SFEU. V každém případě by výkon rozhodnutí prováděly orgány členských států podle svého vnitrostátního práva, výkon rozhodnutí prostřednictvím orgánů Unie není možný, neboť Unie nedisponuje odpovídající pravomocí ani aparátem.

Mechanismem přímo určeným pro donucení států plnit povinnosti plynoucí z unijního práva je sankční řízení o porušení povinnosti, jehož účelem je zajistit splnění již dříve vydaného rozsudku o porušení povinnosti. I běžné řízení o porušení povinnosti může být využito k nepřímému prosazení obsahu rozsudku, zejména v situaci, kdy dřívější rozsudek byl vydán ve vztahu k jinému státu nebo v jiném druhu řízení.

Nerespektují-li rozsudek unijní orgány, může jako nepřímý prostředek donucení sloužit žaloba nečinnost, je-li orgán nečinný, nebo naopak žaloba na neplatnost, byl-li akt vydán opětovně vadně, a případně mohou žalobci využít také žalobu na náhradu škody vůči Unii. Žaloba na náhradu škody ale může být využita i vůči členským státům, jež nerespektují dříve vydané rozsudky, a žalobci v důsledku toho vznikne škoda.

Další možností nepřímého prosazení rozsudků SDEU je cesta předběžné otázky – jednotlivci mohou v rámci vnitrostátního soudního řízení žádat soud o položení předběžné otázky, budou-li chtít upozornit na to, že právní úprava nebo soudní praxe v členském státě je v rozporu s dřívějším rozsudkem SDEU, případně se mohou rovněž za stejným účelem dovolávat přímého či nepřímého účinku ustanovení unijního práva.

7.2 Postavení Soudního dvora EU

Smyslem předcházející části této kapitoly bylo na jednom místě shrnout klíčové poznatky vyplynulé z této dizertační práce, abych dále mohla navázat zkoumáním otázek, které jsou pro v této práci zkoumané instituty společné a celé téma zastřešují. Nyní bude následovat zhodnocení, co fungování těchto institutů vypovídá o Soudním dvoru EU samotném a o jeho postavení jakožto orgánu Unie. To bude doplněno o analýzu účelu soudního řízení před Soudním dvorem EU, což souvisí s následující částí – s účelem sledovaným při dotváření pravidel ovláda-jících právní moc, precedenční účinky, časové působení a vykonatelnost. Závěrem vyzdvihnu důležitost soudního dialogu pro účinné uplatňování práva Unie, protože to se jako linka na pozadí prolíná celou prací.

Na fungování precedenčních účinků, časových účinků rozsudků, právní moci a vykonatelnosti se ukazuje různost podob tohoto nejvyššího unijního soudního orgánu.

Díky precedenčnímu účinku drží Soudní dvůr EU v ruce monopol na závazný výklad unijního práva, a to jak v případech běžných, nekontroverzních, dalo by se říci každodenních, tak v případech mimořádného významu. Kromě funkce orgánu rozhodujícího spory má také funkci ústavní a do určité míry normotvornou, i když nemůže v žádném případě nahradit ani být postaven na roveň unijnímu normotvůrci (orgánům podílejícím se na legislativním procesu) ani členským státům v pozici pánů Smluv. Soudní dvůr totiž tvoří právo na střední úrovni abstrakce a vyplňuje mezery v právu (které jsou někdy s ohledem na specifika unijního právního řádu a rozhodovacího procesu v Unii značné).

Tato pozice SDEU umožnila vydávat rozhodnutí, která bylo možno označit jako přelomová, leckdy byla taková rozhodnutí překvapivá, kvůli čemuž si také Soudní dvůr vysloužil označení ‚motor integrace‘. Tím,

že díky omezení časových účinků rozsudku slepě nebazíruje na efektivním vynucování unijního práva bez ohledu na okolnosti, ale naopak je ochoten chránit právní jistotu a legitimní očekávání subjektů, které si počínaly v dobré víře, že postupují v souladu s právem, ukazuje, že si je vědomý své role nejvyššího arbitra unijního práva, a že je vnímavý ke společenským poměrům v jednotlivých členských státech a Unii jako celku. Důsledné prosazování unijního práva bez respektu k zájmům členských států by mohlo škodit akceptaci integračního procesu – je důležité, aby soudy měly možnost „*uvést v soulad to, co je z právního hlediska správné a z pragmatického pohledu potřebné*“.⁴⁷⁹

Právní moc je nekontroverzní vlastností rozsudků SDEU, na rozdíl od precedenčních účinků a možnosti omezit časové účinky rozsudku. Vzhledem k tomu, že právní moci nabývají všechny druhy rozsudků SDEU, vypovídá právní moc o Soudním dvoru EU to, že SDEU je v první řadě orgánem rozhodujícím závazně a s konečnou platností spory různých druhů. Není tedy orgánem konzultačním, jenž by poskytoval právně nezávazná, byť možná propracovaná stanoviska k tomu, jak by se unijní předpisy měly vykládat, ani orgánem smířčím, který by se měl strany sporu snažit usmířit. Na druhou stranu není SDEU ani orgánem primárně normotvorným, právo může dotvářet jen v případech, které projednává, a míře, která je nutná pro rozhodnutí sporu a dodržování unijního práva (č. 19 SEU).

Vykonatelnost rozsudků SDEU potvrzuje jejich závaznost. Projevuje se zde ale skutečnost, že SDEU není soudem federálním, a zabezpečení toho, že se adresáti budou chovat v souladu s rozsudkem, není čistě v jeho kompetenci. Možnosti centralizovaného a decentralizovaného prosazení ukazují snahu poskytnout tomuto unijnímu právnímu řádu a soudu, který na jeho dodržování dohlíží, určité na mezinárodní organizaci silné kompetence vůči těm, kteří se jeho rozsudku nepodřídí. Na druhou stranu v nastavení vykonatelnosti v unijním právu více než kde jinde vyniká dvojúrovňový systém vládnutí a chybějící státní moc Unie.

Síla postavení Soudního dvora EU přesahuje běžné postavení soudního orgánu či orgánu pro řešení sporů v mezinárodní organizaci. Sehrál aktivní roli v průběhu evropské integrace, významně napomohl dosažení její současné hloubky. Zdá se, že SDEU je také ve veřejném

⁴⁷⁹ Ludewig, op. cit., s. 106-107.

sektoru poměrně viditelnou institucí, jeho judikatura je sledována nejen právními odborníky, ale čas od času pronikne do povědomí širší veřejnosti. V odborné právnické literatuře se studiu jeho činnosti věnuje více prostoru než činnosti jiných unijních orgánů.

Bylo by chybou z toho dovozovat, že Soudní dvůr EU je „neomezeným vládcem“ Unie, který určoval směr, kterým se Unie ubírá. Soudní dvůr EU je, tak jako každý jiný soud, omezen případy, které se před něj dostanou, ze svého podnětu vydávat rozhodnutí nemůže. Je tudíž závislý na aktivitě jiných aktérů – unijních orgánů, členských států, vnitrostátních soudů a zprostředkovaně také jednotlivců. Je také omezen ze strany členských států, členské státy coby páni Smluv mají možnost Smlouvami „změnit hřiště“, na němž se SDEU pohybuje, vedle toho je závislý i na tom, že orgány členských států (především soudy) jeho judikaturu respektují. SDEU tedy jistě je orgánem s významnou pozicí v rámci institucionální struktury Unie, nedá se ale říci, že by se jednalo o orgán, který by svým mandátem významně převyšoval ostatní instituce.

7.3 Účel soudního řízení a soudního rozsudku

Ze shrnutí uvedeného výše je patrné, že jednotlivé představené instituce povětšinou nenacházejí své výslovné zakotvení, nebo přinejmenším stanovení konkrétních pravidel, v pozitivním právu. Stejně jako v případě jakýchkoli jiných institutů podrobně nevymezených v unijním pozitivním právu hraje klíčovou roli v jejich rozvíjení judikatura Soudního dvora a částečně také Tribunálu. Při tom se jeví, že soudy mezery v právní úpravě i těchto institutů zaplňují pomocí účelového výkladu. Proto je důležité se jejich účelem zabývat, v širším pohledu je také užitečné zabývat se tím, jaký je na unijní úrovni účel soudního řízení a jeho výsledku – rozsudku.

Pro charakteristiku účelu soudního řízení a jeho výsledku (tedy rozsudku) vycházím ze Stürnerovy práce.⁴⁸⁰ Stürner jako hlavní účel

⁴⁸⁰ STÜRNER, Rolf. Účel řízení a odůvodnění soudního rozhodnutí. In TICHÝ, Luboš, HOLLÄNDER, Pavel, BRUNS, Alexander (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 371-383.

soudního řízení a v něm vznikajícího rozsudku v řízení před nižšími instancemi vidí ochranu subjektivních práv jednotlivců. Sekundárním účelem je nalezení pravdy. Za méně významnou považuje funkci zjednávání spravedlnosti – hledání spravedlivého urovnání sporu mezi stranami, tedy naplňování smiřující funkce právního řádu (*Rechtsfrieden*), a dále funkci zachovávání právního řádu jako uspořádání společenských vztahů.

Hierarchie účelů soudního řízení před vyššími instancemi se liší, povaha činnosti vyšších soudů oproti nižším je totiž mírně odlišná. Vyšší soudy rozhodují nižší počet případů, ale jedná se zpravidla o případy, které mají z hlediska právního větší význam, je mezi nimi větší počet složitých právních případů (*hard cases*).

Za hlavní účel soudního řízení před vyššími instancemi Stürner považuje zachovávání a dotváření právního řádu, k němuž dochází díky autoritativnímu výkladu práva a jeho následnému prosazování prostřednictvím sjednocování judikatury. Ochrana subjektivních práv jednotlivců hraje spíše druhotnou roli. Co se týká zjednávání spravedlnosti, nachází tento účel svůj odraz v činnosti vyšších soudů spíše v podobě snahy o uspořádání společenských vztahů pro budoucnost než ve vztazích mezi stranami sporu. Hledání pravdy je rovněž upozaděno, byť i rozhodnutí vyšších soudů by se pochopitelně mělo opírat o pravdivě zjištěné skutečnosti případu.

Lze tedy shrnout, že zatímco v řízeních před nižšími soudy jde v převážné míře o ochranu subjektivních práv a hledání pravdy (a smíření) mezi stranami, v řízeních před vyššími soudy má výrazně větší význam účel zachovávání a dotváření právního řádu, pro jejich rozsudky je příznačný také silnější precedenční účinek. To je obecný jev platný pro právní řády států Evropy.

Účel řízení před mezinárodními soudy je obtížné jednoduše vystihnout kvůli odlišné povaze a jurisdikci mezinárodních soudů. Nicméně přesto lze shrnout, že účelem řízení před mezinárodními soudy je především urovnávání sporů mezi státy⁴⁸¹ a také zachovávání a dotváření právního řádu.⁴⁸²

⁴⁸¹ SCHEU, Harald Christian. *Problematika judiciálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005, s. 142.

⁴⁸² BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 7. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 20-21.

Účel řízení před Soudním dvorem je nejpodobnější účelu řízení před vyššími soudy ve vnitrostátním právu. Oproti nim ale je výrazně akcentovaná funkce zachování a dotváření právního řádu, což ostatně potvrzuje znění čl. 19 SEU, ostatní účely soudního řízení jsou druhotné povahy (avšak nikoli bez významu). Na rozdíl od většiny mezinárodních soudů totiž Soudní dvůr primárně neřeší spory mezi státy, ale zabezpečuje jednotný výklad unijního práva.⁴⁸³ V menší míře pak rozhoduje spory mezi orgány Unie, žaloby Unie na členské státy a naopak. Rozhoduje také o opravných prostředcích v řízeních proti rozhodnutí unijních orgánů. Z tohoto pohledu činnost Tribunálu vybočuje, ten rozhoduje o žalobách jednotlivců proti rozhodnutí orgánů Unie (včetně zaměstnaneckých sporů). Jeho rozsudky přesto také plní významnou sjednocovací funkci.

7.4 Účel sledovaný při dotváření pravidel týkajících se precedenčních a časových účinků, právní moci a vykonatelnosti – hledání rovnováhy

Pokud jsme v předcházejících částech dospěli k tomu, že pravidla pro fungování precedenčních účinků, časového působení, právní moci a vykonatelnosti rozsudků SDEU jsou z velké míry vytvořena judikaturou SDEU, je na místě se ptát, jakými principy se tento soud při jejich dotváření řídí, jaké obecné účely při tom sleduje.

Ve skutečnosti je nastavení právní moci, precedenčnosti, časového působení a vykonatelnosti rozsudků neustálým konfliktem a hledáním rovnováhy mezi principy stability, efektivity a flexibility v právním systému Unie. Stabilitu můžeme vnímat jako spojení principů právní jistoty a ochrany legitimního očekávání, efektivitu jako účinné fungování práva a flexibilitu jako možnost práva reagovat na aktuální veřejné zájmy, případně na vývoj ve společnosti.

⁴⁸³ Rozhodnutí o předběžných otázkách tvoří největší podíl rozsudků vydaných Soudním dvorem. V roce 2018 Soudní dvůr vyřídil 760 věcí, z toho 520 žádostí o předběžnou otázku, 60 přímých žalob (z toho 30 žalob na porušení povinnosti) a 165 opravných prostředků proti rozhodnutím Tribunálu; Tribunál ve stejném roce vyřídil 1009 věcí. Viz Court of Justice of the European Union. *Annual Report 2018: The Year in Review*. Dostupné z: curia.europa.eu

Právní moc představuje základní prvek stability v právním řádu. Je základním atributem soudního rozhodnutí. Znamená silnou závaznost pro úzce vymezený okruh osob (účastníky řízení) a nezměnitelnost pravomocného výsledku sporu v řízení mezi týmiž účastníky o stejném předmětu, ale také v návazném sporu jiného předmětu, pro jehož rozsouzení je výsledek prvního sporu nutným výchozím bodem (prejudicialita). Rozsudek obdařený právní mocí je tedy neměnný, s pouze velmi úzce stanovenými výjimkami, k jejichž naplnění v praxi dochází jen výjimečně, což je přirozeně žádoucí. Těmito výjimkami je v institutu právní moci v minimální míře připuštěn prvek flexibility. Základní stabilizační funkci plní právní moc i v unijním právu a umožňuje tak řádný výkon spravedlnosti.

Základním kamenem precedenčního účinku je maxima setrvat při rozhodnutém (*stare decisis*), jeho cílem je tedy také stabilita stejně jako v případě právní moci. Precedenčnost rozsudků zajišťuje relativně neměnný výklad práva. Precedenčnost stejně jako právní moc je také v určitém smyslu závaznost, na rozdíl od právní moci ale působí vůči blíže neurčenému okruhu adresátů. Do precedenčního účinku se promítá také princip efektivity, tedy snaha o zajištění efektivního fungování unijního právního řádu prolínajícího se do 28 právních řádů členských států (od února 2020 do právních řádů 27 členských států), uplatňující se na jejich území především prostřednictvím orgánů těchto států. Zároveň se v něm projevuje také princip flexibility, který vyvažuje ono široké působení precedenčního účinku. Flexibilita se projevuje v možnosti soudu změnit výklad práva stanoveného precedentem cestou překonání precedentu, tedy vytvořením nového platného precedentu. Významný prvek flexibility do působení precedenčního účinku rozsudků vnáší možnost omezit časové účinky rozsudku.

Posuzování časových účinků rozsudku je konfliktem mezi principy stability a flexibility. Stabilita je vyjádřena tím, že obvyklým řešením je časové působení *ex tunc*, tedy od počátku účinnosti normy (ať už se jedná o výklad normy nebo posuzování její platnosti či neplatnosti), čímž je zaručena rovnost adresátů práva. Ve většině soudem posuzovaných případů převládá princip stability, ale tam, kde by přílišným lpěním na stabilitě bylo potenciálně narušeno efektivní uplatňování práva, se projeví flexibilita omezením časových účinků rozsudku. Rozměr flexibility je umocněn tím, že je ponecháno na úvaze soudu, zda k omezení časových účinků přistoupí, a pokud tak učiní, aby pro omezení určil rozhodný časový okamžik.

Vykonatelnost rozsudků je jedním z projevů principu efektivity – má za cíl zajistit efektivní fungování právního řádu prostřednictvím tlaku na jeho dodržování. Vykonatelnost rozsudků je v podstatě následkem jejich závaznosti, značí, že pokud se adresáti, na něž rozsudek působí, jeho obsahu nepřizpůsobí, může tento být různými způsoby proti jejich vůli prosazen. Dochází k ní uplatněním některého z právem předvídaných postupů určených pro efektivní prosazování práva. Efektivita je posílena tím, že existují postupy pro zajištění vykonatelnosti, které jsou k dispozici členskými státy, Unii i jednotlivcům, a zároveň ať už je rozsudek vydán v jakémkoli typu řízení, existuje nějaký postup vedoucí k jeho prosazení.

Snaha zajistit rovnováhu mezi těmito třemi principy je vlastní všem právním řádům, včetně unijního. Každý ale může rovnováhu dosahovat jinak, proto je důležité automaticky neusuzovat, že na unijní úrovni bude rovnováha nastavena stejně jako na vnitrostátní, ale mít na zřeteli to, že v unijním právu mohou mít stejné pojmy oproti vnitrostátnímu právu odlišný význam.

7.5 Spolupráce mezi vnitrostátními soudy a Soudním dvorem EU

*„Pilířem unijního právního systému jsou soudy členských států“.*⁴⁸⁴ Unijní právo je specifické dvouúrovňovým soudnictvím, přičemž ta vyšší úroveň (SDEU) vytyčuje pravidla i pro sebe i pro nižší úroveň a ta nižší pak pravidla musí aplikovat. Zároveň spolu musí obě úrovně kooperovat.

Možnost unijního práva fungovat závisí na ochotě vnitrostátních soudů jej aplikovat a poslouchat přitom Soudní dvůr. Teorií vysvětlujících akceptaci rozhodovací činnosti SDEU vnitrostátními soudy je několik. Tyto teorie popsala a shrnula Alter a řadí mezi ně teorii legalistickou, neofunkcionalistickou, neorealistickou a teorii mezisoudní soutě-

⁴⁸⁴ ALTER, Karen. Explaining National Court Acceptance of European Court Jurisprudence: a Critical Evaluation of Theories of Legal Integration. In SLAUGHTER, Anne-Marie, STONE SWEET, Alec, WEILER, Joseph H. (eds). *The European Courts & National Courts: Doctrine and Jurisprudence*. Oxford: Hart Publishing, 1998, s. 227.

že.⁴⁸⁵ Legalistická teorie zdůvodňuje akceptaci judikatury SDEU vnitrostátními soudy přesvědčením těchto soudů o správnosti (z právního hlediska) akceptace přednosti unijního práva a z něj vyplývajícího postavení Soudního dvora. Přesvědčivost a jasná právní logika judikatury Soudního dvora dále podpořila přesvědčení o její autoritativnosti. Jiné vlivy než ty čistě vycházející z práva tato teorie vylučuje.⁴⁸⁶ Neorealistickeá teorie staví své vysvětlení na tom, že akceptace judikatury SDEU na vnitrostátní úrovni je z ekonomických a politických důvodů pro stát výhodná. Podstatné jsou zde především mimoprávní vlivy.⁴⁸⁷ Na síle jednotlivců coby aktérů akcelerujících integraci staví teorie neofunkcionalistická – unijní právo vytvořilo dostatečné příležitosti a motivovalo především jednotlivce domáhat se svých práv, ale také jejich právníky i nižší soudy, aby se zapojili do soudního dialogu a pomohli vývoji unijního práva.⁴⁸⁸ O napětí mezi vyššími a nižšími soudy jako hlavním motorem akceptace judikatury SDEU se opírá teorie mezisoudní soutěže. Podle ní se do soudního dialogu se Soudním dvorem zapojují soudy proto, aby se vyhnuly judikatuře vyšších soudů, kterou by jinak musely akceptovat.⁴⁸⁹

Je zřejmé, že ani jedna teorie nezdůvodňuje akceptaci judikatury SDEU vnitrostátními soudy sama o sobě. Každá má své mezery a problematická místa, měla-li by se uplatnit bezvýhradně. Nicméně vzájemně se nevyklučují, každá z nich totiž vysvětluje část reality a teprve společně tento jev přesvědčivě zdůvodňují.

Je také potřeba přiznat, že akceptace unijního práva vnitrostátními soudy není zdaleka tak rozšířená a hladce probíhající, jak by se z mnohých publikací o spolupráci mezi SDEU a vnitrostátními soudy mohlo zdát. Případů, kdy unijní právo na vnitrostátní úrovni aplikováno být mělo a nebylo, nebo kdy vnitrostátní soud měl podat předběžnou otázku Soudnímu dvoru a neudělal to, je řada. Někdy se nejedná jen o nevědomost či neznalost, ale o neskrývanou neochotu brát unijní právo do úvahy. Z komparativní publikace *The European Court and Natio-*

⁴⁸⁵ Legalist theory, neo-functional theory, neo-realist theory, inter-court competition theory.

⁴⁸⁶ Alter, op. cit., s. 230-234.

⁴⁸⁷ Alter, op. cit., s. 234-238.

⁴⁸⁸ Alter, op. cit., s. 238-241.

⁴⁸⁹ Alter, op. cit., s. 241-246.

nal Courts⁴⁹⁰ zaměřené na aplikaci unijního práva vnitrostátními soudy plyne, že snad ve všech státech (v době vydání publikace 15) docházelo u některých soudů k určité rezistenci ve vztahu k myšlence přednosti unijního práva a nutnosti akceptovat judikaturu SDEU. Lze předpokládat, že k tomu do určité míry docházelo ve všech i později přistoupi-
vších státech. V převážném pohledu tedy sice systém funguje, není ale zdaleka prost zádrhelů či kontroverzí.

SDEU sám nepracuje ve vakuu, je si vědom následků svých rozhodnutí, a to i těch v rovině politické. Již tedy neplatí Steinův výrok, že Soudní dvůr je „*tucked away in the fairyland Duchy of Luxembourg and blessed, until recently, with benign neglect by the powers that be and the mass media*“.⁴⁹¹ SDEU nepochybně sleduje společenskou, ekonomickou a politickou realitu a přirozeně jim své rozsudky v rovině právně možného přizpůsobuje. Toto zvažování se může projevit jak v rovině samotného věcného obsahu rozhodnutí, tak například v omezení časových účinků takového rozhodnutí. Zajímavou myšlenku vyslovuje také Sankari, podle jejího názoru je potřeba věnovat pozornost nejen tomu, co SDEU v rozhodnutích říká, ale také tomu, co neříká. Soud může volit, zda poskytne vnitrostátnímu soudu detailní, informačně hodnotnou odpověď, nebo stručnou, případně žádnou odpověď. Mlčení podle Sankari umožňuje SDEU po částech postupovat ve výkladu, zároveň napomáhá poklidné koexistenci právních řádů.⁴⁹²

Soudní spolupráce je klíčovým prostředkem pro účinnou realizaci judikatury Soudního dvora EU a unijního práva vůbec v členských státech. To si SDEU nepochybně uvědomuje a snaží se proto pěstovat dobré vztahy s vnitrostátními soudy a soudci. K tomu dochází jednak v rovině soudního dialogu v řízení o předběžných otázkách, který někdy svou delikátností připomíná slovy Malenovského „*tanec uprostřed málo*

⁴⁹⁰ SLAUGHTER, Anne-Marie, STONE SWEET, Alec, WEILER, Joseph H. (eds). *The European Courts & National Courts: Doctrine and Jurisprudence*. Oxford: Hart Publishing, 1998. V českém prostředí se mapováním aplikace unijního práva před českými soudy zabývala např. publikace STEHLÍK, Václav a kol. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges, 2014.

⁴⁹¹ STEIN, Eric. Lawyers, Judges and the Making of a Transnational Constitution. *American Journal of International Law*. 1981, roč. 75, č. 1, s. 1.

⁴⁹² SANKARI, Suvi. *European Court of Justice Legal Reasoning in Context*. Groningen: Europa Law Publishing, 2013, s. 77.

zamrzlého jezera".⁴⁹³ Dále SDEU usiluje o udržování dobrých vztahů například podporou setkávání soudců za účelem výměny názorů na témata související s unijním právem a „posílení soudního dialogu [...] v kontextu řízení o předběžné otázce a podpory rozšiřování jednotné aplikace unijního práva".⁴⁹⁴

Pro účinný soudní dialog je potřeba dvou stran – hovořícího a posluchače, kteří oba musí být vnímaví vůči svému protějšku. Soudní dvůr EU si toto zjevně uvědomuje a přizpůsobuje se tomu.

⁴⁹³ MALENOVSKÝ, Jiří. Protichůdné zájmy v řízení o předběžné otázce a jejich důsledky. *Právní rozhledy*. 2019, č. 6.

⁴⁹⁴ Court of Justice of the European Union. Annual Report 2018: The Year in Review. Dostupné z: curia.europa.eu.

8 Závěr

Ambicí této dizertační práce bylo zmapovat vlastnosti a účinky rozsudků Soudního dvora EU a na tom ukázat, jaká je role, význam a projevy rozsudků vydaných tímto soudem. Proto byly hlavní výzkumné otázky stanoveny následovně:

- *Jaké vlastnosti mají rozsudky Soudního dvora EU, co je charakterizuje?*
- *Jaké jsou účinky rozsudků SDEU jednak vůči adresátům tohoto rozsudku a jednak vůči třetím subjektům (jednotlivcům, státům, unijním institucím)?*

V odpovědi na tyto otázky, jež se navzájem prolínají, je možné shrnout, že rozsudky SDEU charakterizuje to, že jsou schopné nabýt právní moci a vykonatelnosti, mají určité precedenční účinky a působí takto od určitého časového okamžiku. Pro podrobnější odpovědi na výzkumné otázky byly stanoveny dílčí výzkumné otázky.

Nyní tedy blíže k těmto jednotlivým dílčím výzkumným otázkám. Vydeme-li z toho, že precedenčním účinkem se pro účely této práce rozumí právní (normativní) síla dřívějších rozsudků, při neexistenci formální závaznosti - je potřeba na otázku, zda mají rozsudky Soudního dvora EU precedenční účinek, odpovědět kladně. Z rozsudků SDEU nelze vyčíst, zda se soud, jenž rozsudek vydal (Soudní dvůr nebo Tribunál) cítí být vázaný svým vlastním dřívějším rozsudkem a ponechává si pouze možnost ve výjimečných případech se odchýlit, nebo zda se svými vlastními rozsudky vázán být necítí, pouze se od nich v praxi odchyluje pouze málokdy. Jisté ale je, že minimálně ve výjimečných případech je oprávněn svou judikaturu změnit, překonat. Rovněž lze vyčíst, že vnitrostátní soudy nemají možnost judikaturu SDEU překonat ani neaplikovat. Vnitrostátní soudy tedy judikaturu SDEU respektovat musí, mají při tom možnost se položením předběžné otázky pokusit navést Soudní dvůr k tomu, aby svou judikaturu přehodnotil.

Na dílčí výzkumnou otázku, od kdy existuje povinnost třetích osob (nikoli účastníků řízení) se rozsudkem SDEU řídit a následovat jej, odpovídám následovně - obecně platným pravidlem je působení zpětné, *ex tunc*. Rozsudky SDEU vykládající právní normu jsou aplikovatelné na výklad této normy od počátku její platnosti. Ruší-li rozsudek nějaký akt, ruší jej také zpětně. Ve výjimečných případech (a tyto skutečně nejsou

v rozhodovací činnosti SDEU nijak časté) může SDEU toto základní pravidlo změnit a počátek časového působení posunout – přesněji řečeno může označit jiný časový okamžik, od kdy se mohou jednotlivci domáhat svých práv na základě nového výkladu podaného Soudním dvorem, nebo může SDEU posunout okamžik zrušení aktu.

Další dílčí výzkumná otázka míří na projevy právní moci v unijním právu. Právní moc má za následek nemožnost soudu znovu rozhodovat o již rozhodnuté otázce. Překážka věci rozsouzené, která plyne z právní moci, znamená, že není možné rozhodovat spor mezi týmiž účastníky, v němž se žalobce domáhá téhož nároku, který je založený na stejných důvodech jako v dřívějším řízení. Znamená ale také to, že v řízeních obsahově navazujících na dřívější, pravomocným rozsudkem ukončené řízení je nutné z pravomocného rozsudku vycházet, je-li nárok v aktuálním sporu podmíněn výsledkem sporu prvního.

Následující dílčí výzkumná otázka se ptá, jakými způsoby lze obsah rozsudků SDEU prosadit. Kromě možnosti výkonu rozsudků na plnění, které je možné provést pomocí soudních orgánů členských států, do úvahy přichází i způsoby, jak rozsudek prosadit více či méně nepřímou. Přímo pro tento účel určeným mechanismem je sankční řízení o porušení povinnosti členským státem. Z dalších způsobů se nabízí standardní řízení o porušení povinnosti, řízení o předběžné otázce, žaloba na nečinnost unijního orgánu, žaloba na neplatnost aktu, odpovědnost Unie nebo členského státu za škodu jednotlivci, řízení o předběžných otázkách a uplatněné přímého či nepřímého účinku unijního práva. Některé z těchto způsobů prosazení mohou využít jednotlivci, jiné členské státy, některé jsou určeny Unii.

Fungování těchto čtyř institutů je vzhledem k jejich nedostatečnému zakotvení v unijní právní úpravě do značné míry postaveno na judikatuře SDEU. Soudní dvůr sám stanovil pravidla pro uplatnění jeho rozsudků v unijním právu i v prosazení do vnitrostátního práva. Při stanovování těchto pravidel se SDEU snaží vyvážit obecný zájem na přiměřené stabilitě unijního práva, na jeho flexibilitě v případech, kdy by se lpění na stabilitě nejevilo jako rozumné či spravedlivé, při současném zajištění efektivity, tedy efektivního uplatňování unijního práva ve všech úrovních, kde se unijní právo realizuje.

Úplným závěrem této dizertační práce je, že účinky rozsudků Soudního dvora EU se nijak zvláště neodlišují od účinků rozsudků vni-

trostátních vyšších soudů,⁴⁹⁵ účel řízení před těmito soudy je totiž velmi podobný. V rozhodování vyšších soudů je zvýšený akcent na zachování a dotváření právního řádu, naopak důraz na ochranu práv jednotlivců je účelem sekundárním. V čem jsou ovšem rozsudky SDEU zvláštní, specifické, je jejich silnější precedenční účinek a velmi specifické způsoby, jak je lze prosadit. To je důsledkem dvojúrovňovosti unijní soudní soustavy, která se sestává ze Soudního dvora EU (Soudního dvora a Tribunálu) na jedné úrovni, a na druhé úrovni ze soudů členských států, a souvisí to přirozeně také s tím, že Unie není státem a nedisponuje proto státní mocí.

Pozice SDEU v rámci institucionální struktury Evropské unie je poměrně silná, je právně i skutečně postaven na rovnocenné úrovni s Komisí, Parlamentem i Radou, jeho rozsudky se těší značné autoritě. SDEU neexistuje a nerozhoduje ve vakuu, je si vědom svého vlivu a v rozsudcích se snaží nalézat řešení, jež jsou nejen právně správná, ale také životaschopná. Snaží se tak udržet pozici unijního práva jako třetího systému práva vedle mezinárodního a vnitrostátního práva, což plně odpovídá jeho základnímu úkolu zakotvenému v čl. 19 SEU, tedy zajišťovat dodržování práva při výkladu a provádění Smluv.

⁴⁹⁵ Za vyšší soudy považují soudy nejvyšší a ústavní.

Použité zdroje

Publikace (monografie, sborníky, články)

1. AALTO, Pekka. *Public Liability in EU Law*. Oxford: Hart Publishing, 2011.
2. ADAMS, Maurice, de WAELE, Henri, MEEUSEN, Johan, STRAETMANS, Gert (eds). *Judging Europe's Judges*. Oxford: Hart Publishing, 2015.
3. ALEXANDER, Willy. The Temporal Effect of Preliminary Rulings. *Yearbook of European Law*. 1988.
4. ALTHAMMER, Christian. Bindungswirkung der Entscheidungen des EuGH. In GSELL, Beate, HAU, Wolfgang. (eds). *Zivilgerichtbarkeit und Europäisches Justizsystem*. Mohr Siebeck, 2012.
5. ANDENAS, Mads, JACOBS, Francis (eds). *European Community Law in the English Courts*. Oxford: Oxford University Press, 1998.
6. ANDERSEN, Stine. The Enforcement of EU Law: The Role of the European Commission. Oxford: Oxford University Press, 2012.
7. ANDERSON, David, DEMETRIOU, Marie. *References to the European Court*. 2 vyd. London: Sweet&Maxwell, 2002.
8. ANTOŠ, Marek, WINTR, Jan (eds). *Ústavní teorie*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2015.
9. ARNULL, Anthony, CHALMERS, Damian. *European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
10. ARNULL, Anthony. 'Owning up to fallibility: Precedent and the Court of Justice'. *Common Market Law Review*, 1993, roč. 30, č. 2.
11. BARAK, Aharon. *Sudca v demokracii*. Bratislava: Kalligram, 2016.
12. BARCELÓ, John. *Interpreting Precedents: A comparative study*, vyd. N. MacCormick, R. Summers., 1997.
13. BEBR, Gerhard. Preliminary rulings of the Court of Justice: Their Authority and Temporal effect. *Common Market Law Review*, 1981.
14. BOBEK, Michal, KOMÁREK, Jan. Koho vážou rozhodnutí ESD o předběžných otázkách. *Právní rozhledy*, 2004, č. 19-20.

15. BOBEK, Michal et. al. *Předběžná otázka v komunitárním právu*. Praha: Linde, 2005.
16. BOBEK, Michal, KÜHN, Zdeněk a kol. *Judikatura a právní argumentace*. 2., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Auditorium, 2013.
17. BOBEK, Michal (ed.). *Selecting Europe's Judges*. Oxford: Oxford University Press, 2015.
18. BOBEK, Michal. Výzkum v právu: reklama na Nike anebo kvantová fyzika? *Jurisprudence*. 2016, č. 6.
19. BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004.
20. BROBERG, Morten P., FENGER, Niels. *Preliminary references to the European court of justice*. 2. vyd., 2014. Oxford: Oxford University Press, 2014.
21. BROBERG, Morten. Preliminary References as a Means for Enforcing EU Law. In JAKAB, András, KOCHENOV, Dimitry (eds). *The Enforcement of EU Law and Values*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
22. BROWN, Lionell N., KENNEDY, Tom. *The Court of Justice of the European Communities*. 4. vyd. London: Sweet & Maxwell, 1994.
23. BROWNLIE, Ian. *Principles of public international law*. 7. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2008.
24. BŘÍZA, Petr. Právní jistota vs. princip efektivity, anebo požívá res judicata v komunitárním právu ochrany? 1. část. *Jurisprudence*, roč. 2005, č. 6.
25. CALLIES, Christian, RUFFERT, Matthias (eds). *EUV/EGV: Das Verfassungsrecht der Europäischen Union mit Europäischer Grundrechtscharta*. München: C. H. Beck, 2007.
26. CONWAY, Gerard. Recovering a Separation of Powers in the European Union. *European Law Journal*. 2011, roč. 17, č. 3.
27. CORTEN, Oliver, KLEIN, Pierre (eds.) *The Vienna Conventions on the Law of Treaties: A Commentary. Volume I*. Oxford: Oxford University Press, 2011.
28. CRAIG, Paul, DE BÚRCA, Gráinne. *EU law: text, cases, and materials*. 4. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2008.
29. CRAIG, Paul, DE BÚRCA, Gráinne. *EU Law: Text, Cases, Materials*. 3. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2003.

30. CROSS, Rupert. *Precedent in English Law*. 2. vyd. Oxford: Clarendon Press, 1968. Clarendon law series.
31. DÖRR, Oliver, SCHMALENBACH, Kirsten (eds). *Vienna Convention on the Law of Treaties: A Commentary*. Berlin: Springer, 2012.
32. DÜSTERHAUS, Dominik. Eppur Si Muove! The Past, Present and (possible) Future of Temporal Limitations in the Preliminary Ruling Procedure. *Yearbook of European Law*. 2016.
33. DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C. H. Beck, 2008.
34. EVERLING, Ulrich. Der Ausschluß der Rückwirkung bei der Feststellung der Ungültigkeit von Verordnungen durch den Gerichtshof der EG. In BAUR, Jürgen, MÜLLER-GRAFF, Peter-Christian, ZULEEG, Manfred (eds). *Europarecht, Energierecht, Wirtschaftsrecht: Festschrift für Bodo Börner zum 70. Geburtstag*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 1992.
35. FASCHING, Hans Walter a kol. *Kommentar zu den Zivilprozeßgesetzen. 3. Band, §§ 226 bis 460 ZPO*. Wien: Manzsche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, 2004.
36. FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Precedenční účinky rozsudků Soudního dvora Evropské unie. *Iurium Scriptum*. 2019, roč. 2019, č. 2.
37. FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Vykonatelnost rozsudků Soudního dvora Evropské unie. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2019, roč. 27, č. 4.
38. FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Characteristics of Judgments of the EU Court of Justice. In CERMAKOVA, Klara, ROTSCHEDL, Jiri. *Proceedings of the 3rd Law & Political Science Conference, Lisbon*. International Institute of Social and Economic Sciences, 2018.
39. FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Právní moc rozsudků Soudního dvora EU. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2018, roč. 26, č. 4.
40. FELLEROVÁ PALKOVSKÁ, Iva. Závaznost rozhodnutí Soudního dvora EU o předběžných otázkách. In CEVÁROVÁ, Dominika, KIŠŠOVÁ, Kristína, MINTAL, Jozef Michal, MÜLLER, Vladimír. *INTERPOLIS '17: zborník vedeckých prác*. Banská Bystrica: Belianum, vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2017.

41. GARBEN, Sacha. Sky-high Controversy and High-flying Claims? The Sturgeon Case Law in Light of Judicial Activism, Euroscepticism and Eurolegalism. *Common Market Law Review*. 2013, roč. 50, č. 1.
42. GARRETT Geoffrey, KELEMEN, Daniel, SCHULZ, Heiner. The European Court of Justice, National Governments, and Legal Integration in the European Union. *International Organization*. 1998, roč. 52, č. 1.
43. GEALFOW, John Altair. Case Law and its Binding Effect in the System of Formal Sources of Law. *The Journal of the University of Latvia (Juridiskā zinātne / Law)*, University of Latvia, 2018, roč. 11, č. 1.
44. GEIGER, Rudolf, KHAN Daniel-Erasmus, KOTZUR Markus (eds). European Union Treaties: Treaty on European Union, Treaty on the Functioning of the European Union. München: C. H. Beck, 2015.
45. GERMELMANN, Claas Friedrich. Die Rechtskraft von Gerichtssentscheidungen in der Europäischen Union. Tübingen: Mohr Siebeck, 2009.
46. GROUSSOT, Xavier, MINSEN, Timo. Res Judicata in the Court of Justice Case-Law: Balancing Legal Certainty with Legality? *European Constitutional Law Review*. 2007, č. 3.
47. HAMULÁK, Ondrej. *Integrující se Evropa a suverenita České republiky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013.
48. HAMULÁK, Ondrej. *Právo Evropské unie v judikatuře Ústavního soudu České republiky*. Praha: Leges, 2010.
49. HÄRTEL, Ines. Durchsetzbarkeit von Zwangsgeld-Urteilen des EuGH gegen Mitgliedstaaten. *Europarecht*, 2001, sešit 4.
50. HARTLEY, T. C. *The Foundations of European Union Law*. 7. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2010.
51. HARVÁNEK, Jaromír. Poznámka k soudcovské tvorbě práva. In VEČEŘA, Miloš, HAPLA, Martin (eds). *Weyrovy dny právní teorie 2017: Sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2017.
52. HORSLEY, Thomas. *The Court of Justice as an Institutional Actor: Judicial Lawmaking and its Limits*. Cambridge: Cambridge University Press, 2018.

53. HORSLEY, Thomas. Reflections on the Role of the Court of Justice as the „Motor“ of European Integration: Legal Limits to Judicial Lawmaking. *Common Market Law Review*. 2013, roč. 50.
54. HUMMER, Waldemar (ed.). *Neueste Entwicklungen im Zusammenspiel von Europarecht und nationalem Recht der Mitgliedstaaten*. Wien: SpringerWienNewYork, 2010.
55. HUXLEY-BINNS, Rebecca, MARTIN, Jacqueline. *Unlocking the English Legal System*. 3. vyd. Routledge, 2010.
56. HYLAND, Niamh. Temporal Limitation of the Effects of Judgments of the Court of Justice – A Review of Recent Case Law. *Irish Journal of European Law*. 1995, roč. 2.
57. JACOB, Marc. *Precedents and case-based reasoning in the European Court of Justice: unfinished business*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
58. JACQUÉ, Jean-Paul. The Principle of Institutional Balance. *Common Market Law Review*. 2004, roč. 41.
59. KACZOROWSKA, Alina. *European Union law*. 2. vyd. London: Routledge, 2011.
60. KESTEMONT, Lina. *Handbook on Legal Methodology: From Objective to Method*. Cambridge: Intersentia, 2018.
61. KINDL, Johann, MELLER-HANNICH, Caroline, WOLF Hans-Joachim (Hrsg.) *Gesamtes Recht der Zwangsvollstreckung*. 3. vydání. Nomos, 2015. Dostupné z: beck-online.de
62. KODEK, Georg E., MAYR, Peter G. *Zivilprozessrecht*. Wien: Facultas.wuv, 2011.
63. KOMÁREK, Jan. Reasoning with Previous Decisions: Beyond the Doctrine of Precedent. *The American Journal of Comparative Law*. 2013, roč. 61, č. 1.
64. KOMÁREK, Jan. Czech Constitutional Court Playing with Matches: the Czech Constitutional Court Declares a Judgment of the Court of Justice of the EU Ultra Vires, Judgment of 31 January 2012, Pl. ÚS 5/12, Slovak Pensions XVII. *European Constitutional Law Review*. Aug. 2012, roč. 8, č. 2.
65. KOMÁREK, Jan. „Velký hybatel“ – Evropský soudní dvůr a hledání vnitřního souladu právního řádu Společenství. *Právník*. 2006, roč. CXLV, č. 5.

66. KOOPMANS, Thijmen. Retrospectivity Reconsidered. *Cambridge Law Journal*. 1980, roč. 39, č. 2,
67. KOOPMANS, Thijmen. Stare decisis in European Law. In *Juridisch Stippelwerk*, 1991.
68. KŘEPELKA, Filip. Mnohojazyčnost Evropské unie a její důsledky pro českou právní praxi. Brno: Masarykova univerzita, 2007.
69. KŘEPELKA, Filip. Přenos, doprovod a zohlednění evropského práva českým právem. Brno: Masarykova univerzita, 2010.
70. KÜHN, Zdeněk. Aplikace práva ve složitých případech: k úloze právních principů v judikatuře. Praha: Karolinum, 2002.
71. KÜHN, Zdeněk. Intertemporální dopady zrušení právního předpisu Ústavním soudem. *Jurisprudence*. 2010, č. 8.
72. KÜHN, Zdeněk. Prospektivní a retrospektivní působení judikatorních změn. *Právní rozhledy*. 2011, č. 6.
73. KÜHN, Zdeněk, KOCOUREK, Tomáš a kol. *Soudní řád správní: Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2019.
74. LACCHI, Clelia. Multilevel judicial protection in the EU and preliminary references. *Common Market Law Review*, roč. 53, č. 3, 2016.
75. LANG, Michael. Limitation of Temporal Effects of CJEU Judgments: Mission Impossible for Governments of EU Member States. In POPELIER, Patricia, VERSTRAELEN, Sarah, VANHEULE, Dirk, VANLERBERGHE, Beatrix (eds.) *The Temporal Effect of Judicial Decisions*. Cambridge: Intersentia, 2014.
76. LASOK, K. P. E. *The European Court of Justice: Practice and Procedure*. 2. vyd. London: Butterworths, 1994.
77. LASOK, Paul, MILLETT, Timothy, HOWARD Anneli. *Judicial Control in the EU: Procedures and Principles*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
78. LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l): Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016.
79. LENAERTS, Koen. Some Reflections on the Separation of Powers in the European Community. *Common Market Law Review*. 1991, roč. 28.
80. LENAERTS, Koen, MASELIS, Ignace, GUTMAN, Kathleen. *EU Procedural Law*, Oxford: Oxford University Press, 2014.

81. LUDEWIG, Philipp. Die zeitliche Bechränkung der Wirkung von Urteilen des EuGH im Vorabentscheidungsverfahren. Berlin: Duncker & Humblot, 2012.
82. MACCORMICK, Neil, SUMMERS, Robert (eds). *Interpreting Precedents: A Comparative Study*, Aldershot: Ashgate, 1997.
83. MACKENZIE STUART, Alexander, WARNER, Jean-Paul. Judicial Decision as a Source of Community Law. In GREWE, Wilhelm (ed.) *Europäische Gerichtsbarkeit und nationale Verfassungsgerichtsbarkeit: Festschrift zum 70. Geburtstag von Hans Kutcher*. Baden-Baden: Nomos, 1981.
84. MACUR, Josef. Základní otázky právní moci civilních soudních rozhodnutí. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1972.
85. MADURO, Miguel P., AZOULAI, Loïc (eds). The past and future of EU law: the classics of EU law revisited on the 50th anniversary of the Rome Treaty. Oxford: Hart, 2010.
86. MADURO, Miguel Poiares. Interpreting European Law: Judicial Adjudication in a Context of Constitutional Pluralism. In *European Journal of Legal Studies*. 2007, roč. 1, č. 2.
87. MALENOVSKÝ, Jiří. Triptych zobrazování Soudního dvora EU: Arbitr, „motor integrace“ anebo „velký manipulátor“? *Právník*. 2017, č. 10.
88. MALENOVSKÝ, Jiří. Protichůdné zájmy v řízení o předběžné otázce a jejich důsledky. *Právní rozhledy*. 2019, č. 6.
89. MALÍŘ, Jan. Mimosmluvní odpovědnost EU: Dekonstrukce jednoho institutu. *Právník*, 2012, č. 6.
90. MANCINI, Federico, KEELING, David. From CILFIT to ERT: The Constitutional Challenge Facing the European Court. *Yearbook of European Law*, 1991.
91. MIKELSONE, Gundega. The Binding Force of the Case Law of the Court of Justice of the European Union. *Jurisprudence/Jurisprudence*. 2013, roč. 20, č. 2.
92. MONIZ, Carlos Botelho. Overview of the Mechanisms of Enforcement of Community Law. In: *Enforcing community law from Francovich to Köbler: Twelve years of the state liability*. 2004.

POUŽITÉ ZDROJE

93. MOORE, Matthew. Freedom of Movement and Migrant Workers' Social Security: An Overview of the Court's Jurisprudence 1992-1997. *Common Market Law Review*. 1998, roč. 30.
94. NAÔMÉ, Caroline. *Prejudiciálna otázka v európskom práve: Praktický sprievodca*. Z originálu Le renvoi prejudicial en droit européen: Guide Pratique přeložil Ján Mazák. Bratislava: Iura Edition, 2011.
95. OLIPHANT, Heman. A Return to Stare Decisis. *American Law School Review*. 1928, roč. 6, č. 5.
96. ONDREJOVÁ, Dana, SEHNÁLEK, David. Vliv práva Evropské unie na českou regulaci nekalé soutěže a nekalých obchodních praktik. Brno: Masarykova univerzita, 2016.
97. PASSER, Jan. Ochrana komunitárních práv jednotlivců. *Právní rádce*. 2004, č. 6.
98. PEERS, Steve. Sanctions for Infringement of EU Law after the Treaty of Lisbon. *European Public Law*. 2012, roč. 18, č. 1.
99. PENNING, Frans, SEELEIB-KAISER, Martin (eds). *EU Citizenship and Social Rights*. Cheltenham: Elgar Publishing, 2018.
100. PETRLÍK, David. Vnitřní trh v judikatuře Evropského soudního dvora (2004-2015). Praha: Leges, 2016.
101. POTĚŠIL, Lukáš a kol. *Soudní řád správní: komentář*. Praha: Leges, 2014.
102. PRECHAL, Sacha. Member State Liability and Direct Effect: What's the Difference After All? *European Business Law Review*. 2006, roč. 17, č. 2.
103. PRETE, Luca. *Infringement Proceedings in EU Law*. Alphen aan den Rijn: Wolters Kluwer, 2017.
104. REILING, Michael. Streitgegenstand und Einrede der „res iudicata“ in Direktklageverfahren vor den Gemeinschaftsgerichten. *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 2002. Dostupné z: beck-online.de
105. RITLÉNG, Dominique (ed.). *Independence and Legitimacy in the Institutional System of the European Union*. Oxford: Oxford University Press, 2016.
106. SALMOND, Sir John. *Jurisprudence*. Sestavil P. J. Fitzgerald. 12. vyd. London: Sweet & Maxwell, 1966.

107. SANKARI, Suvi. *European Court of Justice Legal Reasoning in Context*. Groningen: Europa Law Publishing, 2013.
108. SEHNÁLEK, David. Je soudní rozhodnutí (české i unijní) obecně závazné a má povahu pramene práva? In KYSELOVSKÁ, Tereza, SEHNÁLEK, David, ROZEHNALOVÁ, Naděžda (eds). *IN VARIETATE CONCORDIA soubor vědeckých statí k poctě prof. Vladimíra Týče*. Brno: Masarykova univerzita, 2019.
109. SEHNÁLEK, David, TÝČ, Vladimír, CHARVÁT, Radim. *Soudní dvůr EU a výklad práva Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2016.
110. SEHNÁLEK, David. Specifika výkladu práva Evropské unie a jeho vnitrostátní důsledky. Praha: C. H. Beck, 2019.
111. SCHEU, Harald Christian. Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu. Praha: Eurolex Bohemia, 2005.
112. SCHIMA, Bernhard. *Das Vorabentscheidungsverfahren vor dem EuGH*. 2. vyd. Wien: C. H. Beck, 2004.
113. SCHMIDT, Susanne K. *The European Court of Justice & The Policy Process*. Oxford: Oxford University Press, 2018.
114. SCHWARZE, Jürgen (ed.). *EU Kommentar*. 3. vyd. Baden Baden: Nomos, 2014.
115. SCHWARZE, Jürgen (ed.). *EU Kommentar*. 4. vyd. Baden Baden: Nomos, 2019.
116. SLAUGHTER, Anne Marie, STONE SWEET, Alec, WEILER, Joseph (eds). *The European court and national courts - doctrine and jurisprudence: legal change in its social context*. Oxford: Hart, 1998.
117. SMEKAL, Hubert, POSPÍŠIL, Ivo (eds). *Vztah práva a politiky (nejen) v časech krize*. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Mezinárodní politický ústav, 2013.
118. STEHLÍK, Václav. The CJEU Crossing the Rubicon on the Same-Sex Marriages? Commentary on Coman Case. *International and Comparative Law Review*. 2018, roč. 18, č. 2.
119. STEHLÍK, Václav a kol. *Unijní právo před českými soudy*. Praha: Leges, 2014.

120. STEHLÍK, Václav. Aplikace národních procesních předpisů v kontextu práva Evropské unie. Praha: Leges, 2012.
121. STEHLÍK, Václav. *Řízení o předběžné otázce v komunitárním právu*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006.
122. STEIN, Eric. Lawyers, Judges and the Making of a Transnational Constitution. *American Journal of International Law*. 1981, roč. 75, č. 1.
123. STONE SWEET, Alec. *Governing with judges: constitutional politics in Europe*. New York: Oxford University Press, 2000.
124. STÜRNER, Rolf. Účel řízení a odůvodnění soudního rozhodnutí. In TICHÝ, Luboš, HOLLÄNDER, Pavel, BRUNS, Alexander (eds). *Odůvodnění soudního rozhodnutí*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011.
125. SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára. *Civilní proces: obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014.
126. SVOBODA, Karel. *Občanský soudní řád: komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017.
127. ŠÁMAL, Pavel, RAIMONDI, Guido, LENAERTS, Koen. *Závaznost soudních rozhodnutí - vnitrostátní a mezinárodní náhledy*. Praha: Wolters Kluwer, 2018.
128. TALLBERG, Jonas. Paths to Compliance: Enforcement, Management, and the European Union. *International Organization*. 2002, roč. 56, č. 3.
129. THEWES, Christian. *Bindung und Durchsetzung der gerichtlichen Entscheidungen in der EU*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2003.
130. THIELE, Alexander. *Europäisches Prozessrecht*. 2. vyd. München: C. H. Beck, 2014.
131. THIELE, Carmen. Sanktionen gegen EG-Mitgliedstaaten zur Durchsetzung von Europäischem Gemeinschaftsrecht – Das Sanktionsverfahren nach art. 228 Abs. 2 EG. *Europarecht*. 2008, sešit 3.
132. TICHÝ, Luboš a kol. *Evropské právo*. 5. vyd. Praha. C. H. Beck, 2014.
133. TOMÁŠEK, Michal, TÝČ, Vladimír a kol. *Právo Evropské unie*. 1. vyd. Praha: Leges, 2013.

134. TOTH, Ákos G. The Authority of Judgments of the European Court of Justice: Binding force and Legal Effects. *Yearbook of European Law*. 1984, roč. 4, č. 1.
135. TRIDIMAS, Takis. *General Principles of EU Law*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2006.
136. TRIDIMAS, Takis. The Court of Justice and Judicial Activism. *European Law Review*. 1996, roč. 21.
137. TRIDIMAS, Takis. Precedent and the Court of Justice: A Jurisprudence of Doubt? In DICKSON, Julie, ELEFThERIADIS, Pavlos (eds). *Philosophical Foundations of European Union Law*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
138. TÝČ, Vladimír, SEHNÁLEK, David, CHARVÁT, Radim. *Vybrané otázky působení práva EU ve sféře českého právního řádu*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.
139. TÝČ, Vladimír. *Základy práva Evropské unie pro ekonomy*. 7. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Leges, 2017.
140. VEČEŘA, Miloš et. al. *Nové trendy v soudcovské tvorbě práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2015.
141. VERSTRAELEN, Sarah. The Temporal Limitation of Judicial Decisions: The Need for Flexibility Versus the Quest for Uniformity. *German Law Journal*. 2013, roč. 14, č. 9.
142. VORWERK, Volkert, WOLF Christian (Hrsg). *BeckOK ZPO*. 33. vydání. München: C. H. Beck, 2019. Dostupné z: beck-online.de
143. WAELBROECK, Michel. May the Court of Justice Limit the Retrospective Operation of its Judgments? *Yearbook of European Law*, 1982.
144. WÄGENBAUR, Bertrand. *Court of Justice of the European Union: commentary on statute and rules of procedure*. München: C. H. Beck, 2013.
145. WAGNEROVÁ, Eliška a kol. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. 1. vyd. Praha: ASPI, 2007.
146. WALTER, Konrad. *Rechtsfortbildung durch den EuGH. Eine rechtsmethodische Untersuchung ausgehend von der deutschen und französischen Methodenlehre*. Berlin: Duncker&Humblot, 2009.

147. WEILER, J. H. H. The Transformation of Europe. *The Yale Law Journal*. 1991, roč. 100, č. 8.
148. WENERÅS, Pål. A New Dawn for Commission Enforcement under Articles 226 and 228 EC: General and Persistent (GAP) Infringements, Lump Sums and Penalty Payments. In *Common Market Law Review*. 2006, roč. 43, č. 1.
149. WEYR, František. *Teorie práva*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Reprint původního vydání z roku 1936.
150. WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena a kol. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. vydání. Praha: Leges, 2014.
151. WRIGHT, Lord. Precedents. *University of Toronto Law Journal*. 1942, roč. IV, č. 2. Dostupné z: <https://heinonline.org>
152. ZBÍRAL, Robert. Czech Constitutional Court, judgment of 31 January 2012, Pl. ÚS 5/12. – A Legal revolution or negligible episode? Court of Justice decision proclaimed ultra vires. *Common Market Law Review*. 2012, roč. 49, č. 4.
153. ZEMÁNEK, Jiří. Meze ústavní autonomie v evropském víceúrovňovém svazku. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2013, č. 4. Dostupné z: ASPI [právní informační systém]
154. ZEMÁNEK, Jiří. Reforma soudnictví v Evropské unii. *Evropské právo*. 2003, č. 7. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>
155. ZEMÁNEK, Jiří. Řízení o porušení smlouvy ES členským státem. *Evropské právo*. 2003, č. 12. Dostupné z: <http://www.beck-online.cz/>
156. ZEUNER, KOCH. Effects of Judgments (Res judicata). In *International Encyclopedia of Comparative Law. Volume XVI Civil Procedure*. CAPPELLETTI, Mauro (ed.) Mohr Siebeck, Martinus Nijhoff Publishers, 2014.

Judikatura⁴⁹⁶

157. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 22. května 1990. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství, věc C-70/88.
158. Rozsudek Soudního dvora ze dne 23. dubna 1986. Parti écologiste "Les Verts" proti Evropskému parlamentu. Věc 294/83.
159. Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. října 1996. Erich Dillenkofer, Christian Erdmann, Hans-Jürgen Schulte, Anke Heuer, Werner, Ursula a Trosten Knor proti Bundesrepublik Deutschland. Spojené věci C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 a C-190/94.
160. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. března 1996. Brasserie du Pêcheur SA proti Bundesrepublik Deutschland a The Queen proti Secretary of State for Transport, ex parte: Factortame Ltd a další. Spojené věci C-46/93 a C-48/93.
161. Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 29. října 1980. SA Roquette Frères proti Radě Evropských společenství, věc 138/79.
162. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 19. listopadu 2009. Christopher Sturgeon, Gabriel Sturgeon a Alana Sturgeon proti Condor Flugdienst GmbH (C-402/07) a Stefan Böck a Cornelia Lepuschitz proti Air France SA (C-432/07). Spojené věci C-402/07 a C-432/07.
163. Stanovisko generální advokátky - Sharpston - 2 července 2009. Christopher Sturgeon, Gabriel Sturgeon a Alana Sturgeon proti Condor Flugdienst GmbH (C-402/07) a Stefan Böck a Cornelia Lepuschitz proti Air France SA (C-432/07). Spojené věci C-402/07 a C-432/07.
164. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. listopadu 1969. Erich Stauder proti Stadt Ulm - Sozialamt. Věc 29-69.
165. Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. května 1974. J. Nold, Kohlen- und Baustoffgroßhandlung proti Komisi Evropských společenství. Věc 4-73.
166. Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. října 1975. Roland Rutili proti Ministre de l'intérieur. Věc 36-75.

⁴⁹⁶ Judikatura byla stažena z webových stránek <https://eur-lex.europa.eu>, není-li uvedeno jinak.

POUŽITÉ ZDROJE

167. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. prosince 1979. Liselotte Hauer proti Land Rheinland-Pfalz. Věc 44/79.
168. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 22. listopadu 2005. Werner Mangold proti Rüdigeru Helmovi. Věc C-144/04.
169. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. listopadu 2018. Stadt Wuppertal v. Maria Elisabeth Bauer a Volker Willmeroth v. Martina Broßonn. Spojené věci C-569/16 a C-570/16.
170. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 5. června 2018. Relu Adrian Coman a další v. Inspectoratul General pentru Imigrări a Ministerul Afacerilor Interne. Věc C-673/16.
171. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. července 1997. Konsumentombudsmannen (KO) proti De Agostini (Svenska) Förlag AB (C-34/95) a TV-Shop i Sverige AB (C-35/95 a C-36/95). Spojené věci C-34/95, C-35/95 a C-36/95.
172. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 11. listopadu 2014. Elisabeta Dano a Florin Dano v. Jobcenter Leipzig. Věc C-333/13.
173. Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. května 1990. Douglas Harvey Barber proti Guardian Royal Exchange Assurance Group. Věc C-262/88.
174. Usnesení Soudu prvního stupně (prvního senátu) ze dne 29. listopadu 1993. Casper Koelman proti Komisi Evropských společností. Věc T-56/92.
175. Rozsudek Soudu prvního stupně (druhého rozšířeného senátu) ze dne 5. června 1996. NMB France SARL, NMB-Minebea-GmbH, NMB UK Ltd a NMB Italia Srl proti Komisi Evropských společností. Věc T-162/94.
176. Stanovisko generálního advokáta N. Wahla přednesené dne 13. května 2015. X a T.A. van Dijk v. Directeur van het onderdeel Belastingregio Belastingdienst/X van de rijksbelastingdienst a Staatssecretaris van Financiën. Spojené věci C-72/14 a C-197/14, odst. 52-69.
177. Usnesení Soudního dvora ze dne 5. března 1986. Wünsche Handelsgesellschaft GmbH & Co. proti Spolkové republice Německo. Věc 69/85.

178. Usnesení Soudu prvního stupně (druhého senátu) ze dne 1. července 1994. Norsk Hydro A/S proti Komisi Evropských společností. Věc T-106/89 Rév.
179. Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 10. ledna 1980. Arturo Bellintani a další proti Komisi Evropských společností. Věc 116/78 rév.
180. Odstavec 16 rozsudku Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 28. října 2004. Herbert Meister proti Úřadu pro harmonizaci na vnitřním trhu. Věc T-76/03.
181. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 14. prosince 1983. Klöckner-Werke AG proti Komisi Evropských společností. Věc 263/82.
182. Rozsudek Soudního dvora ze dne 21. prosince 1954. Francouzská republika proti Vysokému úřadu ESUO. Věc 1-54.
183. Rozsudek Soudního dvora ze dne 28. června 1955. Associazione Industrie Siderurgiche Italiane (ASSIDER) proti Vysokému úřadu ESUO. Věc 5-55.
184. Stanovisko generálního advokáta - Lagrange - 13 března 1963. Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV proti Administration fiscale néerlandaise. Spojené věci 28 až 30-62.
185. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1963. Da Costa en Schaake NV, Jacob Meijer NV, Hoechst-Holland NV proti Netherlands Inland Revenue Administration. Spojené věci 28-30/62.
186. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. června 1964. Jean Reynier a Piero Erba proti Komisi Evropského hospodářského společenství. Spojené věci 79-63 a 82-63.
187. Stanovisko generálního advokáta - Roemer - 19 října 1965. Société anonyme des laminoirs, hauts fourneaux, forges, fonderies et usines de la Providence a další proti Vysokému úřadu ESUO. Spojené věci 29, 31, 36, 39 až 47, 50 a 51-63.
188. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. února 1965. Emilia Barge, vdova po p. Leone, proti Vysokému úřadu ESUO. Věc 14-64.
189. Stanovisko generálního advokáta - Roemer - 19 října 1965. Société anonyme des laminoirs, hauts fourneaux, forges, fonderies et

POUŽITÉ ZDROJE

- usines de la Providence a další proti Vysokému úřadu ESUO. Spojené věci 29, 31, 36, 39 až 47, 50 a 51-63.
190. Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. prosince 1965. Firma G. Schwarze proti Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel. Věc 16-65.
191. Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. dubna 1968. Firma Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH proti Hauptzollamt Saarbrücken. Věc 25-67.
192. Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. července 1974. Van Zuylen frères proti Hag AG. Věc 192-73.
193. Rozsudek Soudního dvora ze dne 11. července 1974. Procureur du Roi proti Benoît a Gustave Dassonville. Věc 8-74.
194. Rozsudek Soudního dvora ze dne 3. února 1977. Luigi Benedetti proti Munari F.lli s.a.s. Věc 52-76.
195. Stanovisko generálního advokáta - Warner - 20 září 1977. Renato Manzoni proti Fonds national de retraite des ouvriers mineurs. Věc 112-76.
196. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. února 1978. Minister for Fisheries proti C.A. Schonenberg a dalším. Věc 88/77.
197. Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. února 1979. Rewe-Zentral AG proti Bundesmonopolverwaltung für Branntwein. Věc 120/78.
198. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. června 1980. Express Dairy Foods Limited proti Intervention Board for Agricultural Produce. Věc 130/79.
199. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. května 1981. SpA International Chemical Corporation proti Amministrazione delle finanze dello Stato. Věc 66/80.
200. Rozsudek Soudního dvora ze dne 6 října 1982. Srl CILFIT a Lanificio di Gavardo SpA proti Ministero della sanità. Věc 283/81.
201. Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. ledna 1987. Alan Ainsworth a další proti Komisi a Radě Evropských společenství. Spojené věci 271/83, 15, 36, 113, 158, 203/84 a 13/85.
202. Rozsudek Soudu prvního stupně (třetího senátu) ze dne 13. února 2003. Karl L. Meyer proti Komisi Evropských společenství. Věc T-333/01.

203. Usnesení Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 1. dubna 1987. Alan Ainsworth a další proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci 159/84, 267/84, 12/85 a 264/85.
204. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 11. června 1987. Pretore di Salò proti X. Věc 14/86.
205. Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. října 1987. Foto-Frost proti Hauptzollamt Lübeck-Ost. Věc 314/85.
206. Rozsudek Soudního dvora ze dne 26. dubna 1988. Asteris AE a další a Řecká republika proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci 97, 193, 99 a 215/86.
207. Rozsudek Soudního dvora ze dne 17. října 1990. SA CNL-SUCAL NV proti HAG GF AG. Věc C-10/89.
208. Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. listopadu 1993. Trestní řízení proti Bernardu Keckovi a Danielu Mithouardovi. Spojené věci C-267/91 a C-268/91.
209. Stanovisko generálního advokáta - Jacobs - 4 května 1994. Peterbroeck, Van Campenhout & Cie SCS proti Belgickému státu. Věc C-312/93.
210. Stanovisko generálního advokáta - Léger - 8 dubna 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01.
211. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995. Atlanta Fruchthandelsgesellschaft mbH a další proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft. Věc C-465/93.
212. Rozsudek Soudního dvora ze dne 9. listopadu 1995. Atlanta Fruchthandelsgesellschaft mbH a další proti Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft. Frankfurt am Main - Německo. Věc C-465/93.
213. Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. června 1999. Eco Swiss China Time Ltd proti Benetton International NV. Věc C-126/97.
214. Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. září 2003. Gerhard Köbler proti Republik Österreich. Věc C-224/01.
215. Rozsudek Soudního dvora ze dne 14. září 1999. Komise Evropských společenství proti AssiDomän Kraft Products AB, Iggesund Bruk AB, Korsnäs AB, MoDo Paper AB, Södra Cell AB, Stora Kopparbergs Bergslags AB a Svenska Cellulosa AB. Věc C-310/97 P.

POUŽITÉ ZDROJE

216. Stanovisko generálního advokáta - Jacobs - 30 března 2000. Salzgitter AG proti Komisi Evropských společenství a Spolkové republice Německo. Věc C-210/98 P.
217. Odst. 85 stanoviska generální advokátky - Trstenjak - 28 března 2007. Internationaler Hilfsfonds eV proti Komisi Evropských společenství. Věc C-331/05 P.
218. Rozsudek Soudu prvního stupně (prvního senátu) ze dne 22. října 2002. Schneider Electric SA proti Komisi Evropských společenství. Věc T-77/02.
219. Stanovisko generálního advokáta - Tizzano - 9 února 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P.
220. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 1. června 2006. P & O European Ferries (Vizcaya) SA (C-442/03 P) a Diputación Foral de Vizcaya (C-471/03 P) proti Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-442/03 P a C-471/03 P.
221. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 14. června 2007. Komise Evropských společenství proti Belgickému království. Věc C-422/05.
222. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 9. září 2008. Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio SpA (FI-AMM) a Fabbrica italiana accumulatori motocarri Montecchio Technologies LLC (C-120/06 P), Giorgio Fedon & Figli SpA a Fedon America, Inc. (C-121/06 P) proti Radě Evropské unie a Komisi Evropských společenství. Spojené věci C-120/06 P a C-121/06 P.
223. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. června 2010. Evropská komise proti Lucemburskému velkovévodství. Věc C-526/08.
224. Stanovisko generální advokátky - Kokott - 15 července 2010. Repertoire Culinaire Ltd proti The Commissioners of Her Majesty's Revenue & Customs. Věc C-163/09.
225. Stanovisko generálního advokáta - Bot - 26 října 2010. Thyssen-Krupp Nirosta GmbH proti Evropské komisi. Věc C-352/09 P.
226. Stanovisko generálního advokáta - Bot - 26 října 2010. Thyssen-Krupp Nirosta GmbH proti Evropské komisi. Věc C-352/09 P.

227. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 19. dubna 2012. Artegodan GmbH, další účastnice řízení Evropská komise a Spolková republika Německo. Věc C-221/10 P.
228. Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. září 2015. X a T.A. van Dijk v. Directeur van het onderdeel Belastingregio Belastingdienst/X van de rijksbelastingdienst a Staatssecretaris van Financiën. Spojené věci C-72/14 a C-197/14.
229. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 12. července 2005. Komise Evropských společenství proti Francouzské republice. Věc C-304/02.
230. Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. února 1973. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc 39-72.
231. Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. února 1983. Lucemburské velkovévodství proti Evropskému parlamentu. Věc 230/81.
232. Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. července 2003. Komise Evropských společenství proti Conseil des communes et régions d'Europe (CCRE). Věc C-87/01 P.
233. Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. července 2000, Komise proti Řecku, věc C- 287/97.
234. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 14. listopadu 2018. Evropská komise v. Řecká republika. Věc C-93/17.
235. Rozsudek Soudního dvora ze dne 22. ledna 1976. Carmine Antonio Russo proti Azienda di Stato per gli interventi sul mercato agricolo (AIMA). Věc 60-75.
236. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. listopadu 1991. Andrea Francovich a Danila Bonifaci a další proti Italské republice. Spojené věci C-6/90 a C-9/90.
237. Rozsudek Soudního dvora ze dne 4. července 2000. Laboratoires pharmaceutiques Bergaderm SA a Jean-Jacques Goupil proti Komisi Evropských společenství. Věc C-352/98.
238. Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. června 1969. Milch-, Fett- und Eierkontor GmbH proti Hauptzollamt Saarbrücken. Věc 29-68.
239. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 21. června 2007. Office national des pensions proti Emilienne Jonkman (C-231/06) a Hélène Vercheval (C-232/06) a Noëlle Permesaen

- proti Office national des pensions (C-233/06). Spojené věci C-231/06 až C-233/06.
240. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 7. ledna 2004. The Queen, na žádost Delena Wells proti Secretary of State for Transport, Local Government and the Regions. Věc C-201/02.
241. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 1963. NV Algemene Transport- en Expeditie Onderneming van Gend & Loos proti Nederlandse administratie der belastingen. Věc 26-62.
242. Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. dubna 1984. Sabine von Colson a Elisabeth Kamann proti Land Nordrhein-Westfalen. Věc 14/83.
243. Rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1971. Komise Evropských společenství proti Radě Evropských společenství. Věc 22-70.
244. Posudek Soudního dvora (pléna) ze dne 18. prosince 2014. Věc 2/13.
245. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. července 1972. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc 48-71.
246. Rozsudek Soudního dvora ze dne 19. ledna 1993. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-101/91.
247. Stanovisko generálního advokáta - Geelhoed - 3 června 2003. Komise Evropských společenství proti Italské republice. Věc C-129/00.
248. Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 9. září 2015. João Filipe Ferreira da Silva e Brito a další v. Estado português. Věc C-160/14.
249. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 13. června 2006. Traghetti del Mediterraneo SpA proti Repubblica italiana. Věc C-173/03.
250. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 24. listopadu 2011. Evropská komise proti Italské republice. Věc C-379/10.
251. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1980. Amministrazione delle Finanze proti Srl Meridionale Industria Salumi, Fratelli Vasanelli a Fratelli Ultrocchi. Spojené věci 66, 127 a 128/79.

252. Rozsudek Soudního dvora ze dne 8. dubna 1976. Gabrielle Defrenne proti Société anonyme belge de navigation aérienne Sabena. Věc 43-75.
253. Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. listopadu 2002. Überseering BV proti Nordic Construction Company Baumanagement GmbH (NCC). Věc C-208/00.
254. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. března 1980. Amministrazione delle finanze dello Stato proti Denkavit italiana Srl. Věc 61/79.
255. Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. října 1980. SA Roquette Frères proti Francouzskému státu - Administration des douanes. Věc 145/79.
256. Rozsudek Soudního dvora ze dne 7. července 1992. Evropský parlament proti Radě Evropských společenství. Věc C-295/90.
257. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. února 1985. Société des produits de maïs SA proti Administration des douanes et droits indirects. Věc 112/83.
258. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 10. července 1980. Amministrazione delle finanze dello Stato proti Sas Mediterranea importazione, rappresentanze, esportazione, commercio (MIRECO). Věc 826/79.
259. Rozsudek Soudního dvora ze dne 30. dubna 1996. Bestuur van de Sociale Verzekeringsbank proti J.M. Cabanis-Issarte. Věc C-308/93.
260. Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. února 1988. Vincent Blaizot proti Université de Liège a dalším. Věc 24/86.
261. Rozsudek Soudního dvora (třetího senátu) ze dne 27. února 2014. Transportes Jordi Besora SL v. Generalitat de Catalunya. Věc C-82/12.
262. Rozsudek Soudního dvora ze dne 31. března 1992. Dansk Denkavit ApS a P. Poulsen Trading ApS, podporovaní Monsanto-Searle A/S proti Skatteministeriet. Věc C-200/90.
263. Stanovisko generálního advokáta - Tesouro - 30 ledna 1992. Dansk Denkavit ApS a P. Poulsen Trading ApS, podporovaní Monsanto-Searle A/S proti Skatteministeriet. Věc C-200/90.

POUŽITÉ ZDROJE

264. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 6. března 2007. Wienand Meilicke, Heidi Christa Weyde a Marina Stöffler proti Finanzamt Bonn-Innenstadt. Věc C-292/04.
265. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 13. prosince 2001. Georg Heininger a Helga Heininger proti Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG. Věc C-481/99.
266. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 29. září 2015. Gmina Wrocław v. Minister Finansów. Věc C-276/14.
267. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 10. března 1992. Trestní řízení proti Thomasi Edwardu Lomasovi a dalším. Spojené věci C-38/90 a C-151/90.
268. Rozsudek Soudního dvora (druhého senátu) ze dne 8. listopadu 2001. Silos e Mangimi Martini SpA proti Ministero delle Finanze. Věc C-228/99.
269. Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. ledna 1986. Pietro Pinna proti Caisse d'allocations familiales de la Savoie. Věc 41/84.
270. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 8. září 2010. Winner Wetten GmbH proti Bürgermeisterin der Stadt Bergheim. Věc C-409/06.
271. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 18. ledna 2007. Maciej Brzeziński proti Dyrektor Izby Celnej w Warszawie. Věc C-313/05.
272. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 15. března 2005. The Queen, na žádost Dany Bidar proti London Borough of Ealing a Secretary of State for Education and Skills. Věc C-209/03.
273. Rozsudek Soudního dvora ze dne 15. října 1980. Société coopérative "Providence agricole de la Champagne" proti Office national interprofessionnel des céréales (ONIC). Věc 4/79.
274. Stanovisko generálního advokáta - Darmon - 27 října 1993. Roquette Frères SA proti Hauptzollamt Geldern. Věc C-228/92.
275. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. července 1992. Administration des douanes et droits indirects proti Léopoldu Legrosovi a dalším. Věc C-163/90.
276. Rozsudek Soudního dvora (prvního senátu) ze dne 9. září 2004. Carbonati Apuani Srl proti Comune di Carrara. Věc C-72/03.

277. Rozsudek Tribunálu (devátého rozšířeného senátu) ze dne 13. prosince 2018. Ville de Paris, Ville de Bruxelles a Ayuntamiento de Madrid v. Evropská komise. Spojené věci T-339/16, T-352/16 a T-391/16.
278. Rozsudek Soudního dvora ze dne 13. února 1979. Granaria BV proti Hoofdproduktschap voor Akkerbouwprodukten. Věc 101/78.
279. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 25. února 1999. Evropský parlament proti Radě Evropské unie. Spojené věci C-164/97 a C-165/97.
280. Rozsudek Soudního dvora (čtvrtého senátu) ze dne 16. dubna 2015. Evropský parlament v. Rada Evropské unie. Spojené věci C-317/13 a C-679/13.
281. Rozsudek Soudního dvora ze dne 12. září 2000. Komise Evropských společenství proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irska. Věc C-359/97.
282. Rozsudek Soudního dvora (pátého senátu) ze dne 24. září 1998. Komise Evropských společenství proti Francouzské republice. Věc C-35/97.
283. Rozsudek Soudního dvora (šestého senátu) ze dne 19. března 2002. Komise Evropských společenství proti Řecké republice. Věc C-426/98.
284. Stanovisko generálního advokáta - Alber - 27 ledna 2000. Komise Evropských společenství proti Spojenému království Velké Británie a Severního Irska. Věc C-359/97.
285. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. května 1981. Amministrazione delle Finanze dello Stato proti Essevi SpA a entreprise Carlo Salengo. Spojené věci 142 a 143/80.
286. Rozsudek Soudního dvora (velkého senátu) ze dne 19. dubna 2016. Dansk Industri (DI), agissant pour Ajos A/S v. Sucession Karsten Eigil Rasmussen. Věc C-441/14.
287. Rozsudek Soudního dvora ze dne 25. července 1991. Theresa Emmott proti Minister for Social Welfare a Attorney General. Věc C-208/90.

POUŽITÉ ZDROJE

288. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. prosince 1976. Rewe-Zentralfinanz eG a Rewe-Zentral AG proti Landwirtschaftskammer für das Saarland. Věc 33-76.
289. Rozsudek Soudního dvora ze dne 16. prosince 1976. Comet BV proti Produktschap voor Siergewassen. Věc 45-76.
290. Rozsudek Soudního dvora ze dne 27. října 1993. H. Steenhorst-Neerings proti Bestuur van de Bedrijfsvereniging voor Detailhandel, Ambachten en Huisvrouwen. Věc C-338/91.
291. Rozsudek Soudního dvora ze dne 6. prosince 1994. Elsie Rita Johnson proti Chief Adjudication Officer. Věc C-410/92.
292. Rozsudek Soudního dvora ze dne 2. prosince 1997. Fantask A/S a další proti Industriministeriet (Erhvervministeriet). Věc C-188/95.
293. Stanovisko generálního advokáta - Ruiz-Jarabo Colomer - 26 března 1998. Edilizia Industriale Siderurgica Srl (Edis) proti Ministero delle Finanze. Věc C-231/96.
294. Nález Ústavního soudu ČR ze dne 31. 1. 2012, sp. zn. Pl. ÚS 5/12. Dostupné z <http://nalus.usoud.cz>
295. Rozsudek England and Wales Court of Appeal (Civil Division) ze dne 22. 5. 1974 Bulmer Ltd & Anor v. J. Bollinger SA & Ors [1974] EWCA Civ 14. Dostupné z: www.bailii.org/

Internetové zdroje

296. Sdělení Komise o aplikaci článku 228 Smlouvy o ES, SEC (2005) 1658. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu>
297. Sdělení Komise o aplikaci článku 260 Smlouvy o fungování EU, SEC (2010) 923/3. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu>
298. Sdělení Komise ze dne 18. 9. 2018 C(2018) 5851. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu>
299. Court of Justice of the European Union. *Annual Report 2018: The Year in Review*. Dostupné z: <https://curia.europa.eu/>
300. Fifth activity report of the panel provided for by Article 255 of the Treaty on the Functioning of the European Union. [publikováno 28. 2. 2018] Dostupné z: <https://curia.europa.eu/>

Právní předpisy⁴⁹⁷

301. Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 15/1988 Sb., o Vídeňské úmluvě o smluvním právu.
302. Příloha k usnesení vlády ze dne 13. července 2011 č. 525, ve znění pozměněném Přílohou usnesení vlády ze dne 24. července 2017 č. 562.
303. Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů.
304. Smlouva o fungování Evropské unie (konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie, C 326, 26. října 2012.
305. Smlouva o Evropské unii (konsolidované znění). Úřední věstník Evropské unie, C 326, 26. října 2012.
306. Prohlášení č. 17 o přednosti práva připojené k Závěrečnému aktu mezivládní konference, která schválila Lisabonskou smlouvu. Úřední věstník Evropské unie, C 83, 30. března 2010.
307. Protokol o výsadách a imunitách Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie, C 326, 26. října 2012.
308. Protokol č. 3 o statutu Soudního dvora Evropské unie. Úřední věstník Evropské unie, C 326, 26. října 2012.
309. Protokol č. 2 připojený k Smlouvě o Evropském společenství týkající se čl. 119 Smlouvy o Evropském společenství. Úřední věstník Evropské unie, C 191, 29. července 1992.
310. Jednací řád Soudního dvora. Úřední věstník Evropské unie, L 265, 29. září 2012.
311. Jednací řád Tribunálu. Úřední věstník Evropské unie, L 105, 23. dubna 2015.
312. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/38/ES ze dne 29. dubna 2004 o právu občanů Unie a jejich rodinných příslušníků svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států.

⁴⁹⁷ České právní předpisy byly staženy z webové stránky www.zakonyprolidi.cz; unijní právní předpisy byly staženy z webových stránek <https://eur-lex.europa.eu>.

POUŽITÉ ZDROJE

313. Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 261/2004 ze dne 11. února 2004, kterým se stanoví společná pravidla náhrad a pomoci cestujícím v letecké dopravě v případě odepření nástupu na palubu, zrušení nebo významného zpoždění letů a kterým se zrušuje nařízení (EHS) č. 295/91.
314. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/24/EU ze dne 9. března 2011 o uplatňování práv pacientů v přeshraniční zdravotní péči.
315. Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [Základní zákon Spolkové republiky Německo] ze dne 23. května 1949, BGBl. S. 1 (ve znění pozdějších předpisů). Dostupné z: <https://www.bundestag.de>.

